

સાધનાવિનિયોગ.

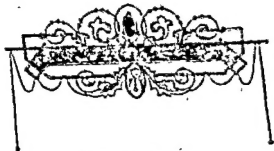
—૨૨—

પવિત્ર મદયા સ્વર્ગવાસી માવિહા
રત્ન બાઈ પૂરણાઈ નિવાસ-કમલ.

આપ કમલ દેશના વિખ્યાત સાવક
કુળનાં એક સદ્ગુણી મુતા હતાં, અને એક
ધર્મી કુદૃષ્ટનાં ધરનાં કુળવધુ હતાં, સ્વધર્મ
મંત્રનાં નિપુણતા દર્શાવી, જેન વર્ગના સાનના
ઉત્કર્ષ અર્થે પ્રાધાદિ સાધનો પ્રયુક્તિત કરવા
સદા ઉત્કંઠિત રહેતાં હતાં, સાધર્મી પદેને
ધર્મ નિતિવાળી કેળવણી પામી, પોતાના કર્ત-
વ્ય કર્મને સમજીને વર્તે, અને આવક દ'પતી
પ્રાચીન સુખદાયિ રિયતિનાં જાણે, એણે જો-
વાને સદા ઉત્કંઠિત રહેતાં હતાં, તથા જોવા સા-
મનરૂપ પ્રસીદ્ધ પ્રસાર કરવાને ઉત્સાહવાળા
હતાં, એ આદિ આપના અનેક ગુણોનું સમરણ
કરી, તેના સમરણના સ્તંભરૂપ આ આવિશાલ-
પણને દ્વિતીય અલંકાર આપને ઉદ્દેશ્ય સ-
હિત મનપૂર્વક આપણે કરી, અમે અન્યાનંદ
પામીએ છીએ.

શ્રી જન પદ વિવા પ્રસારક વર્ગ.

પ્રસ્તાવના.

“ ઉત્સાહી હૃદયવેગ લેખકની લેખનીને અને વક્તાની રમનાને ઉત્તેજિત કરે છે, ” તેથી તે લેખક અને વક્તા પોતાના વિચારો હૃદયઆહી ભાષાવડે પ્રકાશ કરી શકે છે, તે મહાવાંક્ય પ્રમાણે આ આવિકાભૂષણના પ્રથમ અલંકારમાં જન્યું છે. જૈન મુનિઓ, વિદ્વાનો અને ગૃહસ્થોના મુખથી એ ગ્રંથની સ્તુતિ વિષે ઉદ્ગાર જણાયા છે, અને તેથી આ ગ્રંથના લેખક અને પ્રસિદ્ધ કર્તાનો હૃદય વેગ ઉત્સાહી જન્યો છે. જે ઉત્સાહે આ આવિકાભૂષણના બીજા અલંકારને સત્વર પ્રગટ કરવાનો અવકાશ આપ્યો છે.

આવિકાભૂષણ ગ્રંથનો પ્રથમ અલંકાર જૈન ગૃહસ્થોના ઘરમાં સારું માન પામ્યો, અને સુસંગ્રહ આવિકાઓએ તેને પ્રીતિથી હૃદયમાં ધારણ કર્યો, તથા તેના બીજા અલંકારની જૈન સદ્ગૃહસ્થો તરફથી વારંવાર માગણી થઈ, તેથી આ આવિકાભૂષણનો બીજો અલંકાર સદ્ગુણી આવિકાઓના ભાવદોષને વધારવા સત્વર પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવ્યો છે.

દેવતાવિની નગરીના વિષ્ણુ શ્રદ્ધાળુઓ પ્રમત્તાનું
 અવલોકન કરી રહ્યાં આપણું જે, તે પછી મેં મનુષ્ય સ્વરૂપ
 રમણી શ્રદ્ધાળુઓ આ પ્રેમદાના જોડાની કાળ વિષે મારું
 વિવેચન કરવામાં આવ્યું છે; તે પ્રમાણે અવલોકના મુ.
 અગ્રી મિથ્યાત્વનું સ્વરૂપ સ્પષ્ટતાથી મિથ્યાત્વના પાંચ જોડ
 સ્વરૂપ રીતે સમજાવવામાં આવ્યા છે. તેમાં અગ્રિમદ
 મિથ્યાત્વ ઉપર દેવતા નામની આધિકાની વાત, અનનિ-
 બદ્ધ મિથ્યાત્વ ઉપર અંદાની વાત, અગ્રિનીયેષ મિ-
 થ્યાત્વ ઉપર અજાણ્યાની વાત, અને સંશય મિથ્યાત્વ
 ઉપર વ્યતીની વાત આપી, દરેક મિથ્યાત્વના સ્વરૂપ-
 નું સ્પષ્ટિકરણ સારી રીતે કરવામાં આવ્યું છે. પછી
 મિથ્યાત્વના ૭ જોડનું સ્વરૂપ સમજાવી, તેમાં ત્રીણિક
 શુદ્ધગત મિથ્યાત્વને સ્પષ્ટ કરવાને તારા નામની એક
 આધિકાની કથા આપવામાં આવી છે. પછી લોકોત્તર
 દેવગત મિથ્યાત્વ અને લોકોત્તર પર્વગત મિથ્યાત્વ ઉપર
 દેવતી અને મનોરમા નામની બે આધિકાઓની કથા
 આપી છે, અને તે મુજોપક વિષયોને સારી રીતે પહો-
 વિત કરવામાં આવ્યા છે. છેવટે મિથ્યાત્વના પાંચ જોડ
 અને ૭ જોડની જોષક અને રચિક બે કવિતાઓ આપી.
 આઠમા દિવસની સમાપ્તિ કરવામાં આવી છે.

નવમા દિવસમાં પૂર્વનું પાત્ર નંદુ કે જે એક
 સુધારાની ક્રિયાવતી હતી, તેનો અને દીવાળીનો વા-
 ર્તાનો પ્રસંગ લાવી, ધર્મની શ્રી કેળવણીથી શો લાભ
 થાય છે ? અને શાવક માળાપોનું સંતાત પ્રત્યે શું
 કર્તવ્ય છે ? એ વિષય ઉપર સારું વિવેચન કરવામાં
 આવ્યું છે. તે પછી શ્રીએ પતિની સાથે કેમ વર્તવું

જોઈએ ? એ વિષે યોધ આપી પતિને દુઃખ આપનારી સ્ત્રીની અધમતા દર્શાવવાને એક ગોમતી નામની શ્રાવિકાની વાર્તા આપવામાં આવી છે; જે વાર્તામાં કણે કણે યોધક પ્રસંગો ગોઠવેલા છે, પછી સ્ત્રીએ સાસરીયામાં કેમ વર્તવું ? એ વિષે ઇસારો કરી રાજગૃહીનગરીની ધીરા નામની ઉત્તમ શ્રાવિકાનું અસરકારક દૃષ્ટાંત દર્શાવવામાં આવ્યું છે, તે પછી પતિ સાથે કલહ કરનારી સૂરજ નામની નઠારી શ્રાવિકાનો પ્રસંગ લઈ, તેવીઓને આશ્રય આપનારી સાધ્વી પદ્મશ્રીના અનિષ્ઠ આચાર વિષે કેટલુંએક વિવેચન કરવામાં આવ્યું છે, અને તે પ્રસંગે “ શ્રાવિકાએ કેવે ઠેકાણે જવું જોઈએ ? ” એ વિષેની એક સુંદર ગરબી આપી છે, તે પછી કન્યાવસ્થામાંથી મુક્ત થઈ માતાવસ્થામાં આવેલી શ્રાવિકાએ પોતાનાં સંતાનોને કેવી રીતે કેળવણી આપવી જોઈએ ? એ બાબત દર્શાવી પ્રેમદાસની ખંડેન કંકુ અને તેની દીકરી પોતીનો પ્રસંગ કહેલો છે, કે જેમાં મોઢે ચડાવેલાં સંતાનો કેવી સ્થિતિમાં આવે છે ? એ બાબતનું પૂર્ણ દૃષ્ટાંત દૃષ્ટિગોચર કરવામાં આવ્યું છે.

દશમા દિવસમાં સુધારા પક્ષની નંદુનો સુધારો પક્ષાપક્ષીનું દિગ્દર્શન કરવાને મુક્તિમંડપ અને વિચારમંડપ નામના ઉપાશ્રયની યોજના અને પોતીનું ઉપદેશ વાર્તામાં સામેલ થવું—ઇત્યાદિ મુખ્ય વિષય રાખી, તે પ્રસંગે આનંદાના મુખથી બાળ શ્રાવિકાને વિવાહ યોગ્ય વય થાય, ત્યારે શું કરવું જોઈએ ? એ મુખ્ય વિષય લઈ, વય, ગુણ અને સ્વભાવ કળેઝાં વિષે મુખોધક વિવેચન કરેલું છે, અને તે વિષયને પુષ્ટ

દરવાને પ્રપંચપુરની હીરા નામની એક નહારી આનિ-
 શાનું દષ્ટાંત આપી, આવક મુદ્દસાસારની મુધારણા વિશે
 સાફ વિવેચન કરેલું છે, અને તે વિષયની દૃઢતા કરવાને
 “આવિકાને કેવા વરની સાથે પરજાવવી જોઈએ ?”
 તે વિષે એક રસિક ગરબી ઘણા મુંદર રાગમાં આપ-
 વામાં આવેલી છે. તે પછી “વિવાહિત પુત્રીને સાસરે
 રાખવી જોઈએ, ” તે વિષયનો જોધ દર્શાવી સાસરે
 મોકલતી વખતે માતા, પુત્રીને કેવો જોધ આપે છે, તે
 વિષેની કવિતા આપવામાં આવી છે, અને પોતીની
 મુધારણા યવાની વાત દર્શાવી છે.

અગીયારમા દિવસમાં મુખ્ય પાત્ર આનંદાણે
 પોપટ હીધાની વાત દર્શાવી, લલિતાનાં મુખથી સતી
 જયંતીની કથા આપવામાં આવી છે, અને તેમાં અંદાર
 પાપસ્થાનનું સંક્ષિપ્ત વર્ણન દર્શાવેલું છે; તે પછી લલિ-
 તાને મુખે પતિવ્રતાનો પ્રભાવ દર્શાવનારી શાંતા નામની
 એક શ્રાદ્ધજીએ કહેલી મુખદાની અસરકારક વાર્તા
 આપવામાં આવેલી છે, તે પછી “સ્ત્રીઓને સંસ્કૃત ભાષામાં
 પણ પ્રવેશ કરવો જોઈએ. ” એ જાણત જણાવી સં-
 સ્કૃત ભાષાના માધુર્યને માટે શ્રીનગરના રાજા ચંડવર્માની
 દષ્ટાંતરૂપ વાર્તા આપી. “સંસ્કૃત ભાષાના રાજા વિના
 શો દોષ થાય છે ? ” તે દર્શાવવા પદ્મા નામની શ્રા-
 વિકાનો પ્રસંગ લાવવામાં આવેલો છે.

બારમા દિવસમાં નંદુ પ્રેમદાનો મેળાપ જા-
 તાવી, પોતાની મુધારણા યવાનો પ્રસંગ લાવી, આનંદાની
 ઉપદેશ વાર્તાનું સાદૃશ્ય દર્શાવ્યું છે. તે પછી પ્રેમ

અને સુંદરી નામનું એક નવું પાત્ર ઉમેરી શુભ વેદ-
નીય કર્મના સ્વરૂપનો ઇસારો કરવામાં આવ્યો છે, અને
તે પ્રસંગમાંજ સ્ત્રી યોધના સાત વારની મનોહર ગરબી
આપવામાં આવી છે. તે પછી જ્ઞાનશ્રી સાધવીના ઉપ-
દેશમાં “ સ્ત્રીઓએ વ્યાખ્યાન વખતે ગડબડ કરવી ન
જેઈએ, ” એ વાત જણાવી પવિત્ર સાધવી જ્ઞાનશ્રીએ
આપેલ નવ તત્વના સ્વરૂપનું વિવેચન આનંદાના મુખે
દર્શાવવામાં આવ્યું છે. તે પ્રસંગમાં દુહિતા અને
દિકરી એ શબ્દની ચમત્કારી વ્યાખ્યા આપવાની સાથે
નવ તત્વનું સવિસ્તર અને સરલ વિવેચન કરેલું છે,
જેમાં યતિધર્મના દશ પ્રકાર, આર ભાવના અને પંચર
સિદ્ધાન્ત સ્વરૂપ દર્શાવી, તે વિષયને સારી પુષ્ટિ આ-
પેલી છે. છેવટે પ્રભુ સ્તુતિની કવિતા આપી મોતીચંદ
શ્રાવકની વિધવા પુત્રી ચંદનના વૈધવ્ય દુઃખનો ઇસારો
કરી, તે પ્રસંગે વિધવા ધર્મની સૂચના આપી, આ
શ્રાવિકાભૂષણનો દ્વિતીય અલંકાર સમાપ્ત કરવામાં
આવ્યો છે.

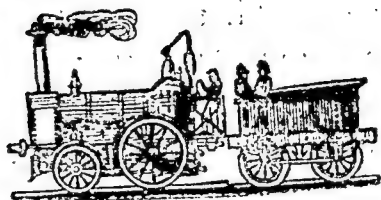
આ પ્રમાણે પાંચ દિવસના ભાગમાં વહેંચીને
આ દ્વિતીય ગ્રંથનું બધું સ્વરૂપ ઉભું કરવામાં આવ્યું છે.
પ્રથમ અલંકાર કરતાં આ બીજા અલંકારમાં પાંચનારની
અધિક યોગ્યતાના અનુમાનથી વિવિધ પ્રસંગને અનુસરી
વિષય લગાર કહિત લીધા છે. તથાપિ જે પદ્ધતીથી ગ્રં-
થનો આચાર લ થયો છે, તે પદ્ધતીનું અવલંબન ઠેક
સુધી રાખવામાં આવેલું છે, જેથી વારકોના હૃદયમાં
ઉત્તરોત્તર જ્ઞાન રસનું અધિક ચોપણ થયા કરશે.

પ્રથમ અલંકારમાં મળેલા વાચકોના ઉત્તમ પ્રકારના અભિનંદનથી અમેને હૃદયમાં સારી આશા બંધાય છે કે, આ દ્વિતીય અલંકાર પણ તેવું અભિનંદન સંપાદન કરી શકશે, અને જો તેમ થશે, તો આ અંચના અમની કૃતાર્થતા પૂર્ણ રીતે પ્રાપ્ત થશે.

છેવટે આવિકાંબૂષણના પ્રથમ અલંકારથી અલંકૃત ચમેલી સંધર્મિ ખેડેને વિશેષ અલંકૃત કરવાની ઉત્તમ જાવના લાવનારા સ્વર્ગવાસી આવિકારત્ન પૂરખાઈના પીતા એક હીરણ્મય ઠાનણની ઉપર રૂપીઆની મદદથી આ ઉત્તમ અંચ અમે પ્રગટ કરી શક્યા છીએ. તેથી આ પ્રસંગે અમે તેમનો શુદ્ધ હૃદયથી આભાર માનીએ છીએ, અને ઈચ્છીએ છીએ કે, તેમની પેઠે ખીજા જ્ઞાનોપાસક આવક આવિકાંબૂષણ પોતાના દ્રવ્યનો સદુપયોગ જ્ઞાનક્ષેત્રની પુષ્ટિના માર્ગમાં કરવા પ્રયત્ન કરશે, અને આ વર્ગના જુલ કાર્યોને મદદ કરી, તે દ્વારા આર્હત ધર્મની ઉત્તમ સેવા બજાવશે.

॥ અલમતિ વિસ્તરેણ ॥

સિદ્ધસેત્ર—પાણીતાણા } પ્રસિદ્ધ કર્તા.
વિક્રમાર્ક સંવત્ ૧૯૬૩ આવણ. }

શ્રી શ્રાવિકા ભૂષણ.

દ્વિતીયાલંકાર.

મંગલાચરણ.

શાર્દૂલવિકીરિત.

જે ધારી ૧વનિતા વયુ જગતમાં ૧વંધતવને પામિયા,
શ્રી તીર્થકર નામ કર્મ મરિને ચારિત્રમાં લામિયા;
તે મહાવીરજીન ગુંદરી ચરણને વાંદી વિશેષાદરે,
સર્વે શ્રાવક ગુંદરી હૃદયમાં તે બોધ નિત્યે કરે. ૧

વસંતતિલકા.

ધારી સ્વપર્મ કર્યો નિજ કામ સારાં,
નિત્યે કુકર્મ હુર્યો જગમાં નહારાં;
જે ધાર્યો સકળ સદ્ગુણ બોધ સારા,
તે શ્રાવિકા, સકળ જન્મ થયે તમારો. ૧

જે પ્રેમથી પતિવિષે બહુ લકિત રાખે,
તે સાથ રે ^૧લવનમાં ^૨લવભોગ ચાખે;
ચિત્તે કદી ^૩અવર પૂરૂંધને ન ધારે,
તો શ્રાવિકા સદ્ગુણ જન્મ થશે તમારો. ૨

ભાવે ભણે સરસ પુસ્તક વાંચવાને,
^૪સંસાર ધર્મ સુખ પૂરણ સાધવાને;
જે સ્ત્રીતણી સદ્ગુણ કેળવણી વધારે,
તો શ્રાવિકા સદ્ગુણ જન્મ થશે તમારો. ૩

જે સત્ય ટેક ધરિને જગમાંહિ ચાલે,
સંતોષથી પતિગૃહે રહિ નિત્ય મ્હાલે;
પ્રીતિ ધરી પરતણા દુઃખને નિવારે,
તો શ્રાવિકા સદ્ગુણ જન્મ થશે તમારો. ૪

સાધર્મિ બહેન સઘળી ગણિ સંપ રાખે,
સંસાર બિન્નતિતણું ફળ ^૫મિષ્ટ ચાખે;
કંકાસને ^૬કલહ જે મનથી નિવારે,
તો શ્રાવિકા સદ્ગુણ જન્મ થશે તમારો. ૫

જે પૂજ્યને વહિલની નિત લકિત ધારી,
ને સર્વતુજ બહુ માન કરે વિચારી;
વિદ્યા લણાવી નિજ સંતતિ જે સુધારે,
તો શ્રાવિકા સદ્ગુણ જન્મ થશે તમારો. ૬

પ્રાચીન જન સતીઓ જંગમાં-જાની જે,
સાકીતિથી સકળ ભારતમાં ગમી તે;
તે જો ચરિત્ર સધળાં મનમાં વિચારે,
તો શ્રાવિકા સદૃશ જન્મ થયે તમારે. ૭

શ્રી શ્રાવિકા ભૂષણ.

દ્વિતીયાલંકાર.

દિવસ ૮ મો.

પ્રભાત કાળે ગંગા વહેલી જીડીને જાયે સ્વરે નીચે
પ્રમાણે પ્રભાતીયું ગાય ઉ.

ઊત્તર્યાઈ ૬.

પ્રાત અરિહંતનું ધ્યાન મંગળ કરી સંકળ સંસારનો
પાર પામો. (એ. ૮૬)

દેવના દેવ એઉ દયા ધર્મમાં દુઃખ દારિદ્રને દૂર કરતા;
એષ્ટશમતા ધરી એટલું આપતા, સંધ્યાપતા ધર્મમાં કર્મ કરતા.
પ્રાત અરિહંત ૭ ૧

જ્ઞાન કેવળ ધરી કેવલી જે ધયા, તેતણાં વૃંદમાં મુખ્ય થાતા;
યેંચપરમેષ્ઠિમાં પ્રથમ પદ ધારતા, મન નવકારથી જગત ત્રાતા.
પ્રાત અરિહંત ૮ ૨

પગટ કરી અંધ સિદ્ધાંત ઉપદેશના લોક ઊપકારમાં પ્રેમ કીધો;
ભાવના ભાવતા ભક્તને તારવા, એજ છે ધર્મનો પંથ સીધો.

પ્રાત અરિહંત. ૩

નામ જિનનું જપો આચરો વ્રત તપો, શ્રાવિકા સમકિતે
સ્નેહ રાખો;

શ્રાવિકાધર્મને સાચવી સર્વદા સુકૃતના શુભ ફળો નિત્ય ચાખો.

પ્રાત અરિહંત ૪

ધર્મદાસ શેઠ—(ગંગાને) સાંભળ, જરા ધીમે સ્વરે
પ્રભાતીયું ગા. આપણે શ્રાવક છીએ અત્યારે ઉંચે સ્વરે પ્ર-
ભાતીયું ન ગાવું જોઈએ.

ગંગા—આમિનાથ, એનું શું કારણ છે? હું તો હ-
મેશાં ગાઉં છું. સારો ઉંચો સંગ કાઢી ગાવાથી ઘણો આનં-
દ આવે છે અને ભક્તિ ભાવ વધતો જાય છે. વળી પરિ-
શુભ સારા થતા જાય છે.

ધર્મદાસ—હે સુન ત્રી હમેશાં તું મારા પેઢલાં જા-
તી હો છે, તેથી તારું ગાવું મારા સાંભળવામાં કવચિત
આવે છે, હું જાણું નહોતો કે તને ઉંચે સ્વરે ગા-
વાની રીત છે નહીં. તને ચેતાવી દેત. હવેથી કોઈપણ
તેરી રીતે ઉંચે સ્વરે ગાઈશ નહીં.

ગંગા—આમિનાથ, મને તેનું કારણ સમજાવે. હું

ધર્મદાસ—પ્રિયા મેં તને તેં નિષે સમજાવ્યું નથી. આવક અથવા આવિકાએ સવારે કેવી રીતે ઉઠવું જોઈએ ? અને ઉઠ્યા પછી શું કરવું જોઈએ ? એ વાત જરાજરા ધ્યાન લઈને સાંભળજે.

ગંગા—સ્વામિનાથ, કૃપા કરી સંભળાવો. તે વાત અમારા ઉપયોગની છે.

ધર્મદાસ—પ્રથમ તો આવક તથા આવિકાએ અટપનિદ્રા લેવી જોઈએ. જ્ઞાનામ્બવતી આવિકાએ પોતાના પતિની ચેહેલાં ઉઠવું જોઈએ. તેમજ પતિના મુતા પછી મુખું એ પતિવ્રતા સ્ત્રીનો ધર્મ છે. ત્યારે એક પોહાર રાત્રિ જાકી રહે ત્યારે આવિકાએ જીઠવું જોઈએ. કદિ શરીરની પ્રકૃતિને લઈને એટલું, વહેલું ન જિઠાય તો છેવટે બે ઘડી રાત જાકી હોય ત્યારે તો અવશ્ય ઉઠવું જોઈએ. સવારે ચેહેલાં ઉઠવાથી આદોષ અને પરલોષ મંજરી કામ નિહાય છે, વળી તે વખતે આપણા મગજ તાજે હોવાથી બુદ્ધિ પણ નિર્મળ હોય છે. પૂર્વાપર વિચાર બહુજ સારી રીતે થઈ શકે છે.

ગંગા—સ્વામિનાથ, કદિ નવ વ્યય પછી ઉઠાય તો શું નુકસાન હાય ?

ધર્મદાસ—પ્રિયા, નવ વ્યય પછી ઉઠવાથી અજસ આમ્યા કરે છે એ માણસને પેટ દાવાની ટેવ ન હોય

તે માણસના શરીરમાં સ્પુત્તિ રહેતી નથી અને તેથી ધર્મ-
નાં અને ધરસંસારનાં કામ ધરાળર થઈ શકતાં નથી.
જ્યારે આપણે જીંદગીએ ત્યારે પ્રથમ વિચાર કરવો કે, હું
શ્રાવિકા છું. હું ક્યાં સુતી છું? નીચે સુતી છું કે જીપર
માળે સુતી છું દિવસે સુતી હતી કે રાત્રે સુતી હતી?
આ પ્રમાણે વિચાર કરવાથી નીદ્રાનો વેગ મટી જશે. કદિ
તેમ કરતાં નીદ્રા ન જાય તો નાક તથા મુખનો શ્વાસ
રોકી દેવો એટલે નીદ્રા દૂર થઈ જાય છે પછી જાગી શ-
ય્યામાં બેઠા થવું. શુદ્ધપક્ષ હોય તો ડાબો પગ પૃથ્વી
ઉપર મુકવો અને કૃષ્ણપક્ષ હોય તો જમણો પગ પૃથ્વી
ઉપર મુકવો. ઉઠ્યા પછી શય્યામાં બેઠાં બેઠાં પ્રભાતમાં
મંગળકાર્ય વાસ્તે પંચ પરમેષ્ટી નમસ્કાર રૂપ નવકારમંત્ર
મનમાં સંભારવો. તેનો મુખથી ઉચ્ચાર ન કરવો. પણ
શય્યા તથા શરીર શુદ્ધી હોય તોજ આમ કરવું. નહિતો
શુદ્ધ થઈને કરવું. નહિતો શય્યા નીચે જીતર્યા પછી પૃ-
થ્વી જીપર બેસી નવકારમંત્રનો ઉચ્ચાર કરવો. તેમાં પણ
શરીર શુદ્ધીનો વિવેક રાખવો. પછી પ્રભાતિયાં વિગેરે મં-
દસ્વરથી ગાવાં. જે વધારે વેહેલાં ઉઠાયું હોય તો તે મન-
માંજ સંભારી જવાં અને સૂર્યોદય પેહેલાં બેઘડીએ જી-
ઠ્યાં હોઈએ તો ધીમે સ્વરે પ્રભાતીયાં ગાવાં. પણ જાંચે
સ્વરેથી ગાવાં નહિ. કારણ કે, તે વખતે જે આપણે જાંચો
સ્વર કાઢી ગાઈએ તો આપણા ઘાંઘાટથી ખીજા નઠારા
કામ કરનારા લોકો આસપાસ રહેતા હોય તે જાગી જઈ
અને તેઓ પાપ કર્મમાં લાગી પડે. તેમજ કેટલાક હિં-
સક જીવો ઢેઢઢરાલી વિગેરે જાગવાથી તે પણ પાપ કર્મ

દરમિયાન સીનાય ખીજ પજુ કેટલાક અનર્થ મવા સંભવ છે. તેથી આપણે તેના પાપના હેતુ ધર્મ પડીએ.

ગંગા—સ્વામીનાથ, એ વાત ખરી છે. પણ આપણા પાપમાં તેવા લોકો રહેતા નથી. આ મહોદ્વામાં તો આવકોજ રહે છે તો પછી આપણને તે પાપ કેવી રીતે લાગે ?

ધર્મદાસ—પ્રિયા, એ વાત ખરી છે તે બિપરથી આપણા શાસ્ત્રમાં કહ્યું છે કે આવકે પોતાનું ઘર સારા પાટાશમાંજ રાખવું જોઈએ. તથાપિ આપણા પાટાશમાં કેટલાં એક મિથ્યાત્વીઓ પણ રહે છે, તો વખતે તેથી થોડું ઘણું પાપ થવાનો સંભવ છે, વળી હિંસક જીવો જાગે એ સ્વાભાવિક છે. મારેજ તને કહ્યું છું કે, વધારે ઉંચે સ્વરે પ્રભાતિયાં ગાવાં નહિ.

ગંગા—પ્રાણનાથ, તમારું કહેવું સત્ય છે. હવેથી તમારી આજ્ઞા પ્રમાણે વર્તીશ. પણ આવિકાએ સવારે બીજી શું શું કામ કરવું જોઈએ તે મને કહો.

ધર્મદાસ—હે ધર્મવતી સ્ત્રી, શય્યામાંથી બેઠાં થઈ નવકાર ભજ્યા પછી આવિકાએ ધર્મ જાગરણ કરવી જોઈએ.

ગંગા—સ્વામિનાથ, ધર્મજાગરણ એટલે શું ? તે મને બેસાળર સમજાવો.

ધર્મદાસ—હે સદ્ગુણી આવિકા. એક ચિત્તે સાંભળજે.

શ્રાવિકાએ ઊઠ્યા. પછી પોતાની જાતને અઢાર પ્રશ્નો પુછવા જોઈએ ? હું કોણ છું ? ૨ મારી કઈ જાતિ છે ? ૩ મારું કુળ શું છે ? ૪ મારા ઈષ્ટદેવ કોણ છે ? ૫ મારા પતિ અને ગુરુ કોણ છે ? ૬ મારો પતિપત્ન્યે શો ધર્મ છે ? ૭ મારે શો અભિગ્રહ છે ? ૮ મારી શી અવસ્થા છે ? ૯ મેં સારાં કામ શાં શાં કર્યાં છે ? ૧૦ મેં નકારાં કામ શાં શાં કર્યાં છે ? ૧૧ મારાથી શું થઈ શકે તેમ છે ? ૧૨ મારાથી થઈ ન શકે તેવું શું છે ? ૧૩ હું કોના તાળામાં છું ? ૧૪ હું શું ભુલ કરું છું, અને મારાથી તે ભુલ કેમ સુધારાતી નથી ? ૧૫ આજ કઈ તિથિ અથવા કયા અરિહંતના કલ્યાણકનો દિવસ છે ? ૧૬ આજે મારું કર્તવ્ય શું છે ? ૧૭ હું કયા દેશમાં છું ? ૧૮ હું કયા કાળમાં છું ?

આ અઢાર પ્રશ્નો ઊઠતી વખતે યાદ કરવા. તે યાદ કરવાથી આપણામાં સાવધાની આવી જાય છે. વળી તે યાદ કરવાથી શ્રાવિકા પોતાના કર્તવ્યમાં તત્પર રહે છે. જે વિરૂદ્ધ કાર્ય હોય તેનો ત્યાગ કરે છે. તેમજ એથી કરીને પોતાના નિયમનો નિર્વાહ તથા નવા ગુણોની પ્રાપ્તિ થાય છે. હે સાધ્વી સ્ત્રી, હવેથી આ પ્રમાણે હમેશાં ધર્મ જાગરણ કરતી રહેજે અને બીજી શ્રાવિકાઓને તેમ કરવાની ભલામણ કરજે.

ગંગા—પ્રાણનાથ, આજે મને ઘણો લાભ થયો છે. ધર્મ જાગરણની નવી શિક્ષા મને પ્રાપ્ત થઈ. આ વિષે હું

આવિકાશાળામાં આવનારી મારી સાધર્મી 'બહેનોની' પાસે
ગાત કહીશ.

ધર્મદાસ—બહુ સારું આસો હવે આપણે આપણી
નિત્ય ક્રિયા કરીએ.

(પછી ગંગા ધર્મદાસ શેઠની સેવા કરવામાં શુર્યાઇ.
અને બંને દંપતી પોતપોતાની નિત્ય ક્રિયા કરવામાં પ્રવર્ત્યા.)

જ્યારે બરાબર સમય થયો એટલે ધર્મદાસ શેઠ અને
ગંગા આવિકાશાળા તરફ આવવા નીકળ્યા.

રૂપનગરમાં તાપીદાસ કરીને એક દ્રાવક રહેતો હતો.
તેને લેહેરી કરીને એક સ્ત્રી હતી. તે ધણીજ કજીયાખોર
હતી. હાલતાં આલતાં વડવાડ કરતી અને લોકોનાં ખેરાંઓને
અને પોતાના ધણીને ધણુંજ પજવતી હતી. તાપીદાસ
“ બીચારો સ્વભાવે ગરીબ હોવાથી તેજીનાથી ડરતો હતો;
તોયજી તે ધણી ગુસ્સો કરી વારંવાર લેહેરીને સમજાવતો
હતો, પણ લેહેરીના મનમાં કાંઈપણ અસર થતી ન હતી.
તેને વિજી કરીને એક રીકરી હતી. તેનું નામ પિજ્યા
હતું પણ તેને દુકા નામથી વીજી કહીને સા બેસાવતાં
હતાં. વિજીની ઉંમર બાર વર્ષની હતી. તે પોતાની મા
લેહેરીના સહવાસમાં રહેતી હતી તેથી તેનામાં પણ તેની
માના જેવા ગુણ આવ્યા હતા. તે છતાં તેને સ્વભાવ તેની
મા કરતાં ધણુંજ ગરો હતો. તે ધણી હાલીલી ન હતી.

તે વાળી વળે તેવી હતિ જો તેને સારી સંગત અને કેળવણી મળે તો તે એક સુધરી શકે તેવી હતી.

એક વખતે તાપીદાસ બાહેરથી આવ્યો અને તેણે આવી પોતાની સ્ત્રી લેહેરીને કહ્યું.

તાપીદાસ—કાં સાંભળે છે? અહિં આવ એક વાત કહું.

લેહેરી—બાપુ, મારે તો તમારી વાત સાંભળવી નથી. તમારી વાતમાં કાંઈ માલ નહીં હોય.

તાપીદાસ—અલી, આપણા ગામમાં ધર્મદાસ કરીને એક શ્રાવક રહે છે, તેને ઘેર ગંગા નામે સ્ત્રી છે. તેઓ જાને હમેશાં શ્રાવિકાશાળામાં જાય છે. અને સારી સારી ધર્મની વાર્તાઓ કરે છે. ત્યાં ઘણાં ઊંચાંઓ એકઠાં થાય છે, માટે તું ત્યાં જા, તો તને ઘણો લાભ મળશે.

લેહેરી—મારી આગળ એવી વાતજ કરશે નહીં. એવા ઢાંગી ધુતારાની આગળ હું જવાને નવરી નથી. ધર્મની વાતો સાંભળવાથી શો લાભ થાય? મને તો તે કાંઈ પણ અમેજ નહીં. જે રાંઠો નવરી હોય તેવું તે કામ છે.

તાપીદાસ—અરે મૂર્ખી, વિચાર કર. ધર્મની વાતોની તને ખબરજ નથી. આપણે શ્રાવક છીએ. આપણો ધર્મ મવિત્ર ગણાય છે. દેહેર ઉપાશરે જવામાં ઘણોજ લાભ છે.

જ્યાં ધર્મ કયા કે વાર્તા થતી હોય ત્યાં જતાથી પણ આપણને મળેલા કામદો થાય છે.

લેહરી—મારે તો દેહેરે ઉપાશરે જવું નથી. ત્યાં જવાથી નાહકની વડવાડ થાય. આવકોનાં બેરાંઓ બોલકાં વપારે હોય છે. જો કોઈ મને જેમ તેમ કહે તો મારું માનુંજ ફરી જાય. હું કોઈનું સાંળી ચક્રું તેવી નથી.

તાપીદાસ—અરે, જરા વિચાર કર. તેવી ધર્મની જગ્યામાં તારી સાથે કોણ વડવાડ કરે ? તુંજ એવી અવળગતી છું. જે ખરેખરી આવિકા હોય તે તો કદિ પણ તેવે ઠેકાણે વડવાડ કરેજ નહીં.

લેહરી—જસ, હવે તમે વપારે બોલશોમાં. નહીંતો આ વખતે તમારી સાથે જોયા જેવી થશે. મને ત્યાં જવું ગમતું પણ નથી.

તાપીદાસ—તારા જેવી શંખણીના નશીબમાં ધર્મની વાત હોયજ નહીં.

લેહરી—અરે વિચારીને બોલજો. શંખણી શંખણી કહેવી નહીં. શંખણી તમારી મા હશે. જો વપારે પડતું કહેશે તો મારા જેવી કોઈ ભુડી નથી.

તાપીદાસ—અરે નીચ. વિચારીને બોલ તારાથી મારી માને શંખણી ન કહેવાય. મારી મા જો તારી મા સમ-

જવી. શ્રાવિકાએ પોતાની સાસુ તરફ કેવી રીતે વર્તવું જોઈએ તે તું જાણતીજ નથી. જે ધર્મકથા સાંભળતી હોત તો તારા મુખમાંથી આવ્યાં નકારાં વચ્ચનો ન નીકળત.

લેહરી—હવે જોલતાં બંધ થાઓ તો ઠીક નહીં તો હજી એનાથી પણ વધારે સાંભળશો. તમારી માને શંખણી કહેવામાં મારે શું ? તમારી અને મારી મા જુદી છે. જે કદિ મારી મા મને વધારે પડતું કહે તો હું તેને પણ સંભળાવું તેવી છું મારે કોઈની પરવા નથી. મારે ધર્મ-કથા સાંભળવી નથી. કદિ તે સાંભળું તોપણ મારાથી બોલ્યા વિના રહેવાય તેમ નથી.

તાપીદાસ—અરે મૂર્ખ સ્ત્રી, તને શું કહેવું ? મારી વાત ઊપર ધ્યાન આપી એક વાર ધર્મદાસ શેઠની ધર્મવાર્તા સાંભળવા તો જા, પછી જે તને ઠીક લાગે તો હુમેશાં જાજે. નહીં તો ફરીવાર જઈશ નહીં.

લેહરી—તમને હવે શું કહું. જે વાત મને ગમતી ન હોય તે વાત તમારે વારંવાર કહેવી નહીં.

તાપીદાસ—તને વિનંતિ કરીને કહું છું કે, તું એક વાર શ્રાવિકાશાળામાં ધર્મવાર્તા સાંભળવા જા. જે તું ત્યાં જવાને કબુલ કર તો જે તું કહે, તે હું કરું.

લેહરી—તમારે આટલો બધો આગ્રહ છે, તો હું ત્યાં જઈ પણ જે હું કહું, તે પ્રમાણે તમારે કરવું પડશે.

તાપીદાસ—જે તું કહીશ તે હું જીથીથી કરીશ.

લેહરી—પેલેલા તો તમારે સવારનું ધરનું બધું કામ કરવું પડ્યું, તે પછી રસોઈ કરી વાસણ ભાંજવા વિગેરે બધું કામ કરી મને જમાડવી પડ્યું.

તાપીદાસ—હા, જે તું કહીશ તે હું કરીશ પણ તું એકવાર ધર્મદાસ શેઠની ધર્મવાર્તા સાંભળવા બ. તું મારી પાસે પછોવાર ધરનું કામ કરાવે છે, તો ને આવા ધર્મના કામ માટે રોકાઈ કરાવ્યું તો મને અપસોય નહિ થાય.

લેહરી—તેમાં અપસોય શાનો ? જે આવિકાઓ ધર્મવાર્તા સાંભળવા આવતી હશે. તેમનું કામ તેમના પછીઓજ કરતા હશે. હાં તમે પાડ કરતા નથી. ધરનું કામ કરવું અને ધર્મકથા સાંભળવી—એ બે વાત કેમ જાને ?

તાપીદાસ—બધે ઠેકાણે એમ રોય નહિ. તારા જેવી ખીણ આવિકાઓ ન હોય, તેતો ધરનું કામ કરી પરવારીને ધર્મવાર્તા સાંભળવાને બાધ છે, પોતાના પતિની પાસે ધરનું કામ કરાવે અને ધર્મવાર્તા સાંભળે—એ વાત ધર્મ વિરુદ્ધ ગણાય છે. તે છતાં ને તું ધર્મવાર્તા સાંભળવા જતી હોતો તારું કામ કરવાને હું તો તૈયાર છું.

તાપીદાસ પોતાના મનમાં જણવતો હતો કે, ધર્મદાસ શેઠની ધર્મવાર્તા સાંભળવાથી ધણોજ લાભ થાય તેમ છે. ને એક વાર મારી સ્ત્રી તે સાંભળવા જશે તો તેને ફરી

જવાની ઇચ્છા થશે અને પછી દરરોજ ત્યાં જવાથી તે સુધરી જશે. તો મારો સંસાર સુધરશે. આવું વિચારી બીચારા તાપીદાસે ધરતું કામ કરવાનું પણ માથે લીધું હતું.

લેહરી—ત્યારે હું આજે જ જઈશ. ઊઠો, તમે આ વાસીદું કરો, વાસણ માંલે અને બીલું બધું કામ કરવા માંડો.

તાપીદાસ—અરે ભુંડી, અત્યારથી જ મને કામ સોંપી દેછે. હજી તો ધર્મવાર્તા સાંભળવાનો વખત થયો નથી. જ્યાં સુધી વાર હોય ત્યાં સુધી તો ધરતું કામ કર તો વધારે સારું.

લેહરી—ના, જરા પણ ધરતું કામ નહીં કરૂં. અત્યારે તો શેની કરૂં પણ આજે આખો દિવસ નહિ કરૂં જો તમારી મરજી હોય તો મને ધર્મવાર્તા સાંભળવા મોકલો.

તાપીદાસે વિચાર્યું કે, જો હું કામ કરાવવાનો મમત રાખીશ તો આ હકીકી સ્ત્રી ધર્મવાર્તા સાંભળવા નહિ જાય, તેથી આજનો દિવસ દુઃખ વેઠીને પણ તેને ધર્મવાર્તા સાંભળવા મોકલવી. આવો વિચાર કરી તાપીદાસ બોલ્યો. બહુ સારું, આજે આખો દિવસ ધરતું બધું કામ હું કરીશ. જો તને મારી ઉપર દયા આવે તો મદદ કરજો, નહિ તો પછી તારી મરજી.

લેહરી—એવી દયા શેની આવે ? ધર્મવાર્તા સાંભળવા મોકલવી હોય તો કામ કરવું પણ પડે. નહિ તો મારે

તે સાંભળવાનો જરૂર નથી. ધરતું કામ કરવું પડે અને ધર્મવાર્તા સાંભળવી—એ બંને કામ કરવા હું નવરી નથી.

તાપીદાસ—સહે, હું ધરતું કામ કરીશ. તું આજે મુખેથી ધર્મવાર્તા સાંભળવા જા.

તરવજ લેહેરી નીરાંત કરીને બેઠી અને તાપીદાસ બીચારો ધરના કામમાં જોડાયો. ધરતું વાસીદું કંઈ, વાંસણ માંજ્યાં. પાણી ગળ્યું. અને રસોઇની તૈયારી કરવા માંડી. લેહેરી નવરી ઘડને ધરની ખડકીએ બેઠી. આ વખતે ધોળી કરીને એક પાટોશણ ત્યાંથી જતી હતી, તેણીએ કહ્યું, કેમ લેહેરી લાભી, આજે જવરાં ઘઈ બેઠા છો ?

લેહેરી—આજતો પેલા ધર્મદાસ શેઠની ધર્મવાર્તા સાંભળવા જવું છે, તેથી ધરતું કામ તમારા જોડ કરે છે.

ધોળી—હા, હું પણ ત્યાં હમેશાં જાઉં છું. ધણી સારી ધર્મકથા થાય છે. પણ તેમાં મારો જોડ ધરતું કામ થા માટે કરે છે ? ધર્મવાર્તાનો વખત તો મોટો છે. આપણે બધું કામ કરીને જઈ ચકાય તેવું છે.

લેહેરી—અરે બાપ, તું તો ઠાચી લાગે છે. ધર્મવાર્તા સાંભળવા જઈએ ત્યારે ધરતું કામ શું કામ કરીએ. બાઈલાને ગરજ હોય તો મોકલે. હું તારા જેવી ફેયાકુટી નથી. કે ધરતું કામ કરું અને ધર્મવાર્તા સાંભળવા જાઉં. મારાથી બે વાત બંને તેમ નથી.

ધોળી—લેહેરી બાપિજી, તમને કહેવાં મને બીક લાગે

છે. કારણ કે, તમારો તીવ્ર (તાઉ) સ્વભાવ છે, તેથી વખતે મારી સાથે વઢવાડ કરો.

લેહરી—તારે કહેવું હોય તો કહેને તેમાં વઢવાડ શ્રેની થાય ?

ઘોળી—ત્યારે કહું છું, સાંભળો તમે જે ધર્મવાર્તા સાંભળવા જવાના છો, તેમાં તો એવું આવે છે કે, સ્ત્રીએ પોતાના પતિની સેવા કરવી જોઈએ. અને તમે તો પતિની પાસે ઊલટી સેવા કરાવો છો.

લેહરી—ત્યારે એવી કથા સાંભળીને શું કરવી છે ? પતિની સેવા કરવી એ ભાઈડાઓ પોતાના લાલ માટે કરે છે. જેવાં આપણે છીએ, તેવો પતિ છે. આપણા કરતાં પતિમાં શો વધારે ગુણ છે ? જો ધર્મવાર્તામાં એવું આવતું હોય તો મારે સાંભળવાનું જવું નથી. તું કહે છે, એ ખરી લાગે છે. કારણ કે, ધર્મદાસ શેઠ પોતે ભાઈડો છે. એટલે ભાઈડાના લાલનીજ વાતો કરે; તેમાં શી નવાઈ ?

ઘોળી—એવું શું બોલો છો ? ધર્મદાસ શેઠ તેવા નથી, તો તે આપણા માવતર જે ૧૧ છે. તેઓ કાંઈ માત્ર સ્ત્રીઓને મારેજ એમ કહેતા નથી. પણ પુરૂષોને માટે પણ એમ કહે છે. પુરૂષોએ સ્ત્રીઓને કેવી રીતે રાખવી જોઈએ ? એ વાત પણ તેઓ જણાવે છે. લેહરી લાલીજી, એટલા ઊપરથી તમે એમની ધર્મવાર્તા ઊપર અભાવ લાવો નહીં. આજે તો જરૂર જાણે.

લેહરી—તારી વાત ઊપરથી તો મને જવાનું મન

મનુ' નથી, પણ જો ન જાઉં તો આજે પરનું કામ કરવું પડે, માટે આજનો જઈશ. જો કીધું પડ્યું તો ફરીવાર જઈશ, નહીંતો પછી જઈશજ નહીં.

ધોળી—લેહેરી ભાભીજી, તમે કામ કરવાની ઠાકરથી ત્યાં જવા પારો છો, જો વાત મને થોડી લાગતી નથી પણ તમારી સાથે વઢવાડ કરવાની મારે શક્તિ નથી એટલે મારે બોલતી નથી.

લેહેરી—અરે બાઈ, તું કેવી નકારી છું કે વારંવાર મને વઢવાડ કરવાનું કહ્યા કરે છે. હું કાંઈ હાલતાં ચાલતાં વઢવાડ કરું તેવી નથી.

ધોળી મનમાં સમજાવતી કે, આ બાઈ અજ્ઞાન છે, તેથી વધારે બોલવાથી પાંધો પડતાં પાર લાગશે નહીં તેથી સુખ રહીને અહીંથી ચાલ્યા જવું સારું છે.

ધોળી—લેહેરી ભાભીજી, તમે કહેા છો, તે વાત કીધું છે. જેને જે ગમે તે ખરું પણ આજે મનેવાંતી સાંભળવાને જરૂર આવશે. હું પણ ત્યાં આવીશ. એમ કહીને ધોળી ચાલી જાય છે. તેવામાં તાપીદાસે ઘરમાંથી બુમ પાડી કે, અરે સાંભળ્યું, અહિં આવ. જમવાને રસોઈ તૈયાર થઈ ગઈ છે.

લેહેરી—ચાલો આવું છું. મારે મારે ખીરસોજાને પાણી વિગેરે ભરી તૈયાર કરે.

તાપીદાસ—(જરા શરસાથી). અરે મૂખી, જરા મનમાં

વિચાર કર. હવે તો હું બધું કામ કરીને કાચર થઈ
જાયો છું. હું પેલાની મેળે જમી લે. અને તારે માટે પી-
ચનું પાણી લઈ લે.

હિરુડી—એ મને કાંઈ પણ કામ બતાવયો તો હું
પર્નવાર્તા સાંભળતા જઈશ નહીં. પછી તમારી મરજી. આજે
આપણે વિષય હું કાંઈ પણ કામ કરવાની નથી. અને તમારે
મને કાંઈ પણ કામ બતાવવું પણ નહીં.

દેડેડોની આવી વચન સાંભળી તાળીદાસ વિચારમાં
પડ્યો. હવે શું કરવું? આવી રીતે પરાણે પર્નવાર્તા સાંભ-
ળવડી, એ શું ફલ આપશે? તોપણ હવે કંઈક કરવું નહીં.
આજ તે હાથ લેડીને જવું તેને પર્નવાર્તા સાંભળવા મોક-
લ્યાં લે. કામ નહીંવત્માં ગાઈ રહે અને તેના મનમાં
પર્નવાર્તાની નવી અસર થશે તે પછી આખી છંદગીજી
હાથ લેડી જશે. તારો મુદ્દ-સંચાર એ રીતે સુધરી જશે.

તાળીદાસ—આવ, જમીલો, તારે માટે પીચનું જ
અને તેને પાણી પણ જમી દઈ દાં.

હવે તો પાણી પીવું છે, પાણી જમી આપે છે અને
દેડેડો જમવા લાગે છે.

આજે જમવાનો સાંભળવાનો વચન થયો એટલે દેડેડો
આજે જમવા લાગે અને તાળીદાસને મુજબ લાગે.

હિરુડી—હવે હું જઈશ છું. આ વચન મને જોઈ
કાંઈ ફરક નથી. હું જમીને પર્નવાર્તા સાંભળીશ.

આવીશ ત્યારે મારે જમવું પડશે.

તાપીદાસ—ખટુ મારું, તું જેમ કહીશ, તેમ હું કરીશ. સતી થઈને ધર્મવાતા સાંભળવા બા.

પછી હેઢેરી તૈયાર થઈ ધર્મવાતા સાંભળવા આવે છે. બરાબર વખત થયો એટલે ધર્મદાસ ચોક અને ગંગા શાવિકાશાળામાં આવે છે. ગાંધી શાવિકાઓ ભણે છે. ત્યારે બ્યાબ્યાનનો વખત થયો એટલે ધર્મદાસ ચોકે નીચે પ્રમાણે મંગળાચરણ કર્યું.

શાદૂલવિકીડિત.

વંદુ શીશુત વીરના ચરણને સદ્ભાવ લક્ષિત ધરી,
સંભારું પરમેષ્ટિ પંથ મનથી આનંદ અંગે કરી;
શ્રી વિદ્યા જગમાં વધો વિજયથી ગાંઝે મહા ગર્વથી,
ઇશ્વર અંતર એ સદા સુખ ધરો શ્રી શાવિકા સર્વથી. ૧

મંગળાચરણ થઈ રહ્યા પછી શાવિકાસમાજમાંથી (અદીશ્વર ભગવાનની જગ) એવો મોટો શ્વનિ નીકળ્યો.

ધર્મદાસ ચોક કહે છે—હે સાધર્મી માતાઓ અને સાધર્મી બેનો, સાવધાન થઈ સાંભળો. ત્યારે આનંદા પોતાની પુત્રી હવિષ્યને બોધ આપવા બેઠી ત્યારે ચંચળ, પ્રેમ અને મુતળી, તૈયાર થઈને આવ્યાં. એટલે હવિષ્ય બોલી-બહેનો, તમે જ્યાં આવ્યાં પણ મારાં જ્યાં જાણી કેમ ન આવ્યાં? ચંચળે વિનયથી નીચે પ્રમાણે કહ્યું.

શ્રીશ્રી—આનંદા કાકી, જ્યાં બેઠેન અને માર્યાં હતાં.

તેઓએ મારી સાથે કહેવશનું છે કે, આજે તેમના પતિ સોમચંદલાઈની તળીયત કાંધ હીક નથી તેથી તેઓ તેમની સારવારમાં રોકાયેલાં છે. મારે આવી શકશે નહીં.

આનંદા—જેવી અડગણ હોય તે શી રીતે અવાય ? આલો આપણે આપણી વાત આગળ ચલાવીએ.

પુતળી—આનંદા મારી, આજે જ્યાંને આપણી જિ-પદેશવાર્તાનો લાભ નહીં મળે. તે જીયારી ખીકણ છે. મારા જેવી હોય તે પતિને સમન્તવી દીવાસો આપી ચાલી આવે. શરીર છે, સાણું માંદું રહ્યા કરે, એથી શું કાંઈ જિપદેશની વાતો ન સાંભળવી. ?

આનંદા—પુતળી, હજી તારા વિચારોં જોઈએ તેના સારા થયા નથી. પતિની તળીયત ખંગડી હોય ત્યારે સ્ત્રીએ હજાર કામ પડતાં મુકવાં જોઈએ. ધર્મવાર્તા કે ઉપ-દેશવાર્તા સાંભળીને સ્ત્રીને પોતાનું કર્તવ્ય કરવાનું છે તે સ્ત્રીનું જાણ કર્તવ્ય પતિની સેવા છે. ખડેનો, પતિ, અથવા પોતાનાં સંતાન કે સાચુ સસરા તથા માળાપની ત-ળીયત સાચવવી એ સ્ત્રીઓનો આલોકનો મુખ્ય ધર્મ છે. જ્યારે તેઓમાંથી કોઈ જાનતરી થાય, ત્યારે સ્ત્રીઓએ ઘણી સંભાળથી તેમની સારવાર કરવી જોઈએ. રોગથી ખીકાતા ખીન ગમે તે પ્રાણીની સારવાર કરવામાં ધર્મ છે, તે પોતાના સંજાંધી અને પોતાના મહાન જિપકારી માણસોની સારવાર કરવામાં ઘણો ધર્મ હોય, તેમાં શું કહેવું ? વળી પોતાનો પતિ કે જે આપણું પાલણુપોષણ કરનાર અને

સર્વ પ્રકારે રક્ષા કરનાર છે, તેની સારવાર કરવામાં પ્રમાદ કરવો તે સ્ત્રીની મોટામાં મોટી ભુલ ગણાય છે. પુત્રીઓ, તમે હમેશાં પતિની તન, મન અને ધનથી સારવાર કરજો. તેમને વખત પ્રમાણે દવા વિગેરેના ઉપચાર કરવા; જે કાંઈ તેમને ઇચ્છાં થાય, તે સંધી આપી તેમને ખવરાવવું, તેમનું શરીર દાળવું, તેમને પરન નાખવો, અને તેમની યાત્રે રાતદિવસ હાજર રહેવું, એ સદ્ગુણી આવિકાનો પરમધર્મ છે, તે વિષે એક પ્રમત્તા પ્રાહ્લણીની કથા જાણવા જેવી છે.

ઉત્તરચિની નગરીમાં વિપ્લુ નામે એક પ્રાહ્લણુ રહેતો હતો. તે હમેશાં સતોષ વૃત્તિથી વર્તતો હતો. ઘણું કરી પ્રાહ્લણીની જાતિ અસંતોષી હોય છે, પણ વિપ્લુ પ્રાહ્લણીની પ્રકૃતિ તેથી જિલદી હતી. આથી ઉત્તરચિની નગરીના લોકો તેની પ્રશંસા કરતા હતા. વિપ્લુને પ્રમત્તા નામે એક સ્ત્રી હતી. અને કપિલ તથા કેશવ કરીને જે છોકરાઓ હતા. કપિલની ઉંમર દશ વર્ષની હતી અને કેશવ ત્રણ વર્ષનો હતો. આ બંને છોકરાઓને કર્મયોગે મૂર્છાનો વ્યાધિ લાગ્ય પડ્યો હતો. જ્યારે મૂર્છા આવે ત્યારે તેઓ હાથ પગ ઘસતા ને જમીન ઉપર પડી જતા હતા. આ મૂર્છાના વ્યાધિને લોકો વાઈનો રોગ કહેતા હતા. વિપ્લુ અને પ્રમત્તા તે બંને છોકરાઓ મૂર્છાનો રોગ દૂર કરવાના અનેક ઉપાયો કરતા હતા, પણ તે રોગ કોઈ રીતે મટતો ન હતો. વિપ્લુ પોતાના છોકરા દુઃખી થાય છે, એવું જોઈ તેમને દુઃખમાંથી મુક્ત કરવાને હમેશાં ઉપાયો

કર્તા કરતો હતો. પ્રમત્તા પણ તે ઇકરાઓની ધણી સંભાળ લેતી પણ તે સ્વાર્થ બુદ્ધિથી તેની સારવાર કરતી હતી. તેના મનમાં એમ હતું કે, વળતે હું વિધવા થાઉં અથવા મારો ધણી મારી ઉપર નાસ્તજ થઈ બીજી સ્ત્રી કરે તો તે વળતે મારે ઇકરા હોય તો તેની જરા પણ દરકાર રહે નહિ. આવા વિચારથી તેણી ધણી મહેનતે ઇકરાઓનો બ્યાધિ મટાડવા ઉપાય કરતી હતી. આવા હલકા વિચારથી તે પ્રમત્તા પોતાના ઇકરાની વધારે સારવાર કરતી હતી. ધણી વાર તે કોઈ પ્રાદાણ, જોગી, જતિ, સંન્યાસી કે બુવાઓને પૂછતી અને જે ઉપાય કહે તે કરવાને દોડતી હતી.

એક વખતે કોઈ તાપસ વિષ્ણુને ઘેર લિલ્લા માટે આવી અડ્યો. તે તાપસ સ્વભાવે દયાળુ હતો. અને ઢાંગથી દૂર રહેનારો હતો. તાપસ વિષ્ણુના આંગણમાં બેસી રહ્યો, તે વખતે તેના મોટા દિકરા કપિલને વાઘ આવી. તેથી કપિલ ઘરના ફળીયામાં જમીન ઉપર પડી ગયો. તેને પડતો જોઈ તાપસને દયા આવી તરતજ તાપસે કપિલને પોતાના જોળામાં લીધો અને તેની આંખો દળાવી.

ક્ષણવાર પછી કપિલને મૂંઠા ઊતરી ગઈ. એટલે તે સાવધાન થઈ બેઠો થયો અને પોતાના ઉપકારી તાપસનાં ચરણમાં નમી પડ્યો. તાપસે તેને આશીર્વાદ આપી. તે વખતે વિષ્ણુ અને પ્રમત્તા ઘરમાં ન હતાં. ઘડીવાર પછી તેઓ બાહરથી આવ્યાં, કપિલે પોતાને મૂંઠા આવવાની અને તે

તાપસે કરેલી મહત્તી બધી વાત પોતાના માતાપિતાને જણાવી. વિપ્લુએ તથા પ્રમત્તાએ તે તાપસને પ્રણામ કર્યા અને અંતઃકરણથી તેનો આભાર માન્યો. અને વિનંતિ કરી જણાવ્યું કે, મહાનુભાવ, આપે અમારા પુત્રને સંહાય આપી તે ઉપરથી અમને ખાત્રી થાય છે કે, આપ પરોપકારી છે. અને આપના હૃદયમાં કરુણાનો પ્રવાહ વહ્યા કરે છે. પણ જો આ મહાવ્યાપિનો કોઈ ઉપાય જાણતા હોતો આપ બતાવો, આ અમારા જાને જાળકો આ વ્યાપિથી બહુ દુઃખી થાય છે. એ દુઃખમાંથી જો તેઓ મુક્ત થાય, તો અમારું જીવન સુખી થાય. તેમની આ પ્રમાણે વિનંતિ સાંભળી તે તાપસને તે જાને જાળકો ઉપર દયા આવી ગઈ. નરતજ તે જોલ્યો—ગૃહસ્થો, તમે વિનંતિ કર્યા પેહેલાંજ મારા હૃદયમાં આ જાળકોને મારે દયા ઉત્પન્ન થઈ છે. તેમને દુઃખમાંથી મુક્ત કરવાના ઉપાયનો તરતજ મેં વિચાર કર્યો હતો તે તમને બતાવું છું, તે ધ્યાનપૂર્વક સાંભળો. આ નગરની બાહર એક ચણનું મંદિર છે, તે મંદિરમાં હમેશાં પ્રાતઃભજે વેહેલા બિડી દર્શન કરવાનો તમારે નિયમ રાખવો અને યજ્ઞના કંદમાં એમ બાલુદના પુષ્પનો દાર ચડાવવો. આ પ્રમાણે એક વર્ષ સુધી કરવાથી તમારા જાને પુત્રોનો આ વ્યાપિ દૂર થઈ જશે. આ પ્રમાણે કહી તે તાપસ પોતાના સ્થાન વચ્ચે ચાલ્યો ગયો.

પુત્રોથી પોતાનો સ્વાર્થ સાધવાની આશા ધારનારી પ્રમત્તાએ પોતાની બંને દર્શનજ ચણનું દર્શન કરવાનો નિ-

યમ ગ્રહણ કર્યો. પછી હમેસાં નિયમ પ્રમાણે તે પ્રમ-
ત્તા ચક્ષનાં દર્શન કરવાને જવાલાગી. એમ કરતાં અગીયાર
માસ વીતી ગયા. હવે માત્ર એકજ માસનો નિયમ બા-
કી રહ્યો.

એક વખતે અર્ધરાત્રે વિષ્ણુ સૂતો હતો, તેવામાં તેના
પેટમાં ભારે દુઃખાવો થઈ આવ્યો. બધા શરીરમાં શીતળતા
આવી ગઈ અને તે પોકારકારી રડવા લાગ્યો. આ વખતે
પ્રમત્તા જાગ્યત થઈ. પોતાના પતિના પોકાર સાંભળી તે ગ-
ભરાઈ ગઈ પણ તેના મનમાં જેવી લાગણી થવી જોઈએ
તેવી થઈ નહીં. એમ કરતાં પ્રાતઃકાળ થવા આવ્યો ત્યારે
વિષ્ણુના માથામાં વેગ આવવા લાગ્યા. વિષ્ણુએ પોકાર કરી
કહ્યું, અરે પ્રમત્તા, મારા માથામાં બહુ વેદના થાય છે.
પેટના દુઃખાવા કરતાં માથાની વેદના ઘણી થઈ પડી છે.
જો કૃપા કરી માથું દબાવ તો મને ક્ષણવાર શાંતિ મળે. પ્ર-
મત્તા બોલી અત્યારે મારે ઘણું કામ છે, આખી રાત પો-
કાર કરી કરી મને ઉજાગરો કરાવ્યો છે; તેથી મારી આંખો
બંધે છે; શરીર ભાંગે છે અને બીજી ઘણી પીડા થવા કરે
છે, માટે મારાથી માથું દબાવાય તેમ નથી. વળી મારે તૈ-
યાર થઈને ચક્ષનાં દર્શન કરવાને જવું છે. તમને ગમે તે
થાય, તોપણ હું મારો નિયમ ચુકીશ નહીં. વિષ્ણુ બોલ્યો.
અરે ભૂંડી, એક જરાવાર માફ માથું દબાવ. મને બહુ પી-
ડા થાય છે. ચક્ષનાં દર્શનમાં કદિ વિલંબ થશે તો હરકત
નથી; પણ મારો જીવ અત્યારે નીકળી જાય છે. પ્રમત્તાએ
છણકો કરી કહ્યું, ઢાંગ શું કરો છો ? બાળકની પેઠે બરાડા

પાડી શું રૂવે છે? એટલામાં શું મરી જાયો છે? તમારે મારે હું કંઈ મારો નિયમ ઊડીશ નહીં. તમારાથી મારો ચો સ્વાર્થ સરે તેમ છે? મારો સ્વાર્થ તો યશ્ન ભગવાન પ્ર-
સન્નથવાથી સિદ્ધ થવાનો છે. જો યશ્નભગવાન મારા જે પુત્રાને નીરાગી કરશે તો હું સંસારમાં સુખી થઈશ. ઊક-
રાઓ હશે તો કંભાવી ખરડાવશે હવે તમારી કંઈ મારે જરૂર નથી.

પ્રમત્તાનાં આવાં વચન સાંભળી વિષ્ણુને ધણુંજ ખોટું લાગ્યું. તેના નેત્રમાંથી આંસુની ધારાઓ ચાલવા લાગી અને તે ગદગદ કંઠે બોલ્યો. અરે બહી સ્ત્રી, જરા હૃદયમાં દયા લાવ. મારા પૂર્વના ઉપકારને ચંભારી મારી જરા સંભાળ લે. માત્ર એક ઘોડીવાર ઉલ્લેખગે મારું માથું દાખ. તેથી મને શાંતિ થશે. મેં ઘણીવાર તારી સારવાર કરેલી છે. તારા સુ-
ખમાંથી જે નીકળે, તે ચીજ લાવી આપી છે. તે બધી વાત યાદ કરી મારા આ મહાદુઃખમાં જરા ભાગ લે. મારા જેવા પીડિત પુરૂષને આવાં કઠોર વચન કહે છે, તે સાડું ન ક-
હેવાય, પછી તારી મરજી. અરે સ્ત્રી, હું તારો પતિ છું, કદિ બીજો કોઈ સંબંધ વગરનો માણુસ આ પ્રમાણે પીડા-
તો હોય તો તેની ઉપર પણ માણુસને દયા આવે છે. તો મારા ઉપર તને દયા કેમ નથી આવતી? પ્રમત્તા જીવસાથી બોલી-નહીં મારાથી કંઈ બનશે નહીં. હવે મારી સાથે વધારે વાતચિત કર્યો નહીં. અને મને નાહક રોક્યો નહીં. શરણ કે, મારે યશ્નના મંદિરમાં દર્શન કરવા જવાનો વખ-
ત થઈ ગયો છે. આ હું ચાલી. આ પ્રમાણે કહી પ્રમત્તા નેયાર થઈ યશ્નના મંદિર તરફ ચાલી નીકળી.

યજ્ઞનું મંદિર ગામથી થોડેજ દૂર આવેલું હતું ગામના લોકો રોજ યોજેયોજે તેનાં દર્શન કરવાને જતા હતા. યજ્ઞ ઘણો પ્રખ્યાત હતો. તે દેશની આસપાસના લોકો મોટા મોટા માનતાઓ સહ તેના મંદિરમાં આવતા હતા.

પ્રમત્તા યજ્ઞના મંદિર પાસે આવી ઊભી રહી. તે વખતે તેના મંદિરમાં ઢોધ માણસ હતું નહીં ફક્ત તેને પૂજારી મંદિરની પાસે આવેલી એક પર્ણકટીમાં બેઠો હતો. પ્રમત્તા યજ્ઞના મંદિર આગળ આવી, ત્યાં ગયાનક મંદિરના કમરડ બાંધ ઘડ ગયાં. અને તેના ગવાજથી પ્રમત્તા ગભીર થઈ અને મોટા સાંજ્રમમાં આવી પડી. તે વખતે કમરડ બાંધ ઘડાને શબ્દ સાંભળી તેનો પૂજારી દોડી આવ્યો અને તેણે ત્યાં પ્રમત્તાને જાહેર ઊભેલી જોઈ. પૂજારીને પ્રમત્તાને પુછ્યું, જડેન, આ કમરડ કોણે બાંધ કર્યો. પ્રમત્તા બોલી—જાઈ, મને કાંઈ ખબર નથી. મંદિરના અંદર કોઈ સહુસ મારા જોવામાં આવ્યું નથી. પછી જ જતોએ કમરડ ઊધારવાને ઘણી મેદિતત કરવા માંડી પણ મંદિરનાં કમરડ ઉધાર્યાં નહીં. આખરે પૂજારીના જણવામ આપ્યું કે, આમાં કોઈક અમતકાર છે. યજ્ઞ દેવતા અત્યંત ક્રોધ નિરાશ થવા લાગે છે. પછી તેણે ભક્તિપૂર્વક વલન કરુણ કરી એટલે મંદિરમાંથી વજ્રે જવાળા આવ્યો કે અને પૂજારી, જે આમ પ્રમત્તા ત્યાં ઊભી છે, તેને મંદિરની અંદર કાઢી નીકળે એટલે હું મંદિરનું દાર ઉધારી નીકળીશ. આનું સુખ મારે જોવું નથી. તે સાંભળ પ્રમત્તા બોલી—તે મંદિરનું વજ્રે દેવ, મારી કાપર આવે

કોઈ કંઈ કરે છે? હું તમારી ભક્ત છું. આજે અંગી
 ચાર માસ થયાં તમારાં ફરિન કરવાને હું હમેશાં પ્રાર્થના
 આવું છું. મારી પૂર્ણ ભક્તિ તું મને આવું ફળ ન મળવું
 જોઈએ. મારે શો અપરાધ થયો છે? ને અપરાધ થયો
 હોય તે માફ કરે. દયાળુ દેવતાઓ હમેશાં ભક્તોના અ-
 પરાધ क्षमा કરે છે. યજ્ઞ રાવના આવેશમાં જોડ્યો. અરે
 અધમ અબળા, અહીંથી દૂર જા તારું મુખ મને કંઈ
 પણ બતાવીશ નહીં. તે મોટામાં મોટો અપરાધ કયો છે.
 તારાં જેવી પતિનો અનાદર કરનારી દુષ્ટ સ્ત્રી મેં કોઈ પણ
 જોઈ નથી. તારો પતિ વિપ્લુ શય્યામાં મરતકની વેદનાથી
 પીડાય છે, તેની સંભાળ લીધા વગર તું અહિં મારી ભક્તિ
 કરવાને આવી, તેજ તે મોટો અપરાધ કયો છે. પતિનો
 અનાદર કરનારી સ્ત્રીનું મુખ હું જોતો નથી. તેમાં પણ
 તારો પતિ હાથ દુઃખમાં છે તેને છોડી તું અહિં મારી
 ભક્તિ કરવા આવી, મારે તું અધમ છે. આવી અધમ સ્ત્રીને
 જોવાથી અમે દેવતા પણ અપવિત્ર થઈ જઈએ છીએ. મ
 નિનો અનાદર કરનારી અબળા દેવની ગમે તેટલી ભક્તિ
 કરે તોપણ તેની હિપર દેવતા પ્રસન્ન થતાં નથી. ને સ્ત્રી-
 પતિને દુઃખી થતો છોડી ધર્મ કરવા જાય છે, તે સ્ત્રીને
 ધર્મને બદલે અધર્મ થાય છે. પ્રમત્તા, તું ખરેખર પ્રમત્તા
 છું. તારી ભક્તિ કેવળ સ્વર્ગી છે. તું તાપ પુરોને મારે
 મારી ભક્તિ કરે છે. તે તારો સ્વર્ગ પુત્રમાંજ માની લીધો
 છે, પતિનું ગમે તે થાય, તેની હવે તને કંઈ દરકાર નથી.
 “મારે બે પુત્રો છે; તેઓ મારું સારી રીતે પાલણ કરશે.”
 આમ અધમ વિચારથી તેમને નિરાશી કરવા તું મારી

લકિત કરે છે, એ વાત હું સારી રીતે જાણું છું. સ્વાર્થી સ્ત્રીઓના જીવનને બિઝાર છે. તેવી સ્ત્રીની લકિત દેવતાઓ પ્રસન્ન થતાં નથી. અરે પ્રમત્તા, હવે તું અહીં સત્વર ચાલી જા. તારું કલંકિત મુખ મને ખતાવીશ ન તારા જેવી નીચ સ્ત્રીની સાથે લાપણું કરવાથી પણ અપરાધ થવાય છે. પુત્ર માટે પતિને પીડનારી, પતિનો અનાદર રનારી, પતિને તૃણસમાન ગણનારી અને પતિનું સદા શુભ ચિંતવનારી અધમ સ્ત્રીઓ નરકનીજ અધિકારિણી. તેવી સ્ત્રીઓ ધર્મના કે દેવના મંદિરમાં પેસવાને યોગ્ય ન

યક્ષનાં આવાં વચન સાંભળી પ્રમત્તા કંપી ઉઠી. ગદગદ સ્વરે બોલી—લગવન, કૃપા કરી મારો અપરાધ ક્ષમા કરો. મેં સ્વાર્થને લઇને તમારી લકિત કરી હતી. મારો મોટો અપરાધ થયો. હવે હું એવી સ્વાર્થ બુદ્ધિ ખીંશ નહીં. મારા પતિ તરફ લકિત રાખીશ. મન, વ અને કાયાથી તેમની સેવા કરીશ. હે દેવતા, પ્રસન્ન થા

અને મારા મોટા અપરાધને માફ કરી મને દર્શન આપે. તે વખતે યક્ષનાં પૂજારીના હૃદયમાં પ્રમત્તા ઉપર દયા આપે. ગંધ એટલે તે અંજલિ જોડી બોલ્યો—લગવન, આ ગરીબ ગુનેગાર અબળા ઉપર દયા કરો. આપ દયાળુ દેવ છો. અહ્ય બુદ્ધિવાળી સ્ત્રીના દોષ તરફ જોશો નહીં. હું મને પૂજ કરનાર છું. મારી આજ દિન સુધીની પૂજા જો આપ પ્રસન્ન હોતો આ પ્રમત્તાનો અપરાધ ક્ષમા કરો તેને દર્શન આપો.

પૂજારીની આવી પ્રાર્થનાથી યક્ષના હૃદયમાં તરતજ

ફળા ઊપન્ન થઈ, યજ્ઞે જરા શાંત રવરે કહ્યું, પૂજારી,
એ પ્રમત્તાને કહે કે, તે પાછી પોતાને ઘેર જાય ત્યાં જઈ
મસ્તકની પીડાથી પીડાતા તેના પતિ વિપ્લવ માથું દાગે
અને જ્યાંદે તેને શાંતિ થાય અને તે રજા આવે ત્યારે તે
મારાં દર્શન કરવાને આવે તો હું તેને દર્શન આપીશ. હ-
વેથી તે કેવળ સ્વાર્થો ન અને પોતાના પતિને પ્રાણ સમાન
ગણી તેની પસન્નતા મેળવી મારી બકિત કર્યે તો હું
તેના પુત્રોને નીરોગી કરીશ.

યજ્ઞનાં આવાં વચન સાંભળી પૂજારીએ પ્રમત્તાને કહ્યું
કે, બાઈ પ્રમતા, તું તારે ઘેર જા અને આ યજ્ઞદેવના ક-
હેવા પ્રમાણે કરી પાછી આવજો એટલે તને યજ્ઞ પ્રસન્ન
થઈને દર્શન આપશે.

પૂજારીનાં વચન સાંભળી પ્રમતા તરત યજ્ઞ દેવની સ્તુ-
તિ કરી પોતાને ઘેર આવી. ત્યાં વિપ્લવ મસ્તકની પીડાથી
પીડાર કરતો હતો અને તેના જાને પુત્રો તેની પાસે બેસી
રૂદન કરતા હતા. પ્રમતા તત્કાળ વિપ્લવની પાસે આવી
અને તેણે અંજલિ બેઠી કહ્યું, પ્રાણનાથ, તમને પીડા પા-
મતા ઊડીને હું યજ્ઞ મંદિરમાં દર્શન કરવા ગઈ, તે મેં
મોઢું પાપં કંઈ ઊ. હું તમારા મોટા અપરાધમાં આવી
હું. સ્વામિનાથ, મારો અપરાધ ક્ષમા કરો. આ અધર્મ
મોંએ પોતાના સ્વાર્થને માટે આપનો અનાદર કર્યો છે, હવે
હું કેવું પણ તેવું અધર્મ કામ કરીશ નહીં. મેં કરેલાં
અપરાધોને માટે હું આપને વારંવાર ખમાવું છું. આ પ્ર-

માણે કહી પ્રમત્તા પોતાના પતિનું મસ્તક દબાવા બેઠી. અંતઃકરણપૂર્વક સેવા કરવાથી વિષ્ણુના હૃદયને શાંતિ થઈ આવી અને તે સાથે તેના મસ્તકની વેદના પણ શાંત થવા લાગી.

ધર્મદાસ શેઠ કહે છે—હે શ્રાવિકાઓ, આનંદાએ પોતાની પુત્રીઓને કહ્યું કે, જહોનો, જ્યાં પોતાના પાત સોમચંદની સેવા કરવામાં રોકાણી છે, તે તેણે પોતાનો ખરો ધર્મ બજાવ્યો છે. પતિને દુઃખ થતું હોય તો ખીજા ધર્મના પવિત્ર કામમાં પણ સ્ત્રીએ લાગ ન લેવો જોઈએ. પતિની આજ્ઞા હોય તોજ સ્ત્રીએ ધર્મ તથા વ્યવહારનાં કામ કરવાં જોઈએ. જહોનો ચક્ષુના કહેવા પછી પ્રમત્તા પોતાના પતિ વિષ્ણુની મન, વચન અને કાયાથી સેવા કરવા લાગી. એથી કરીને છેવટે ચક્ષુદેવ તેના ઉપર ઘણાજ પ્રસન્ન થયા. ચક્ષુદેવની કૃપાથી પ્રમત્તાનો પતિ વિષ્ણુ નીરોગી થયો. તેમજ તેના બંને પુત્રો મૂર્છાના વ્યાધિથી મુક્ત થઈ ગયા. અને છેવટે વિષ્ણુ અને પ્રમત્તાનો સંસાર સુખમય થઈ ગયો.

આનંદા કહે છે—હે જહોનો, આ વાર્તા ઉપરથી તમારે ઘણું બોધ લેવાનો છે. તમારા ઘરમાં પતિ, પુત્ર કે કાંઈ વરિષ્ઠ વ્યાધિથી ચીડિત હોય ત્યારે તમારે કાંદપણુ તેમને છેડી બીજાં કામ કરવા નહીં. આજે આપણી ધર્મિકતા સાંજગચને જ્યાં આવી નથી. તે જ્યાંએ ઘણું સારું કહ્યું છે. જો કદિ જ્યાં પોતાના પતિને દુઃખી મુકી

અહીં ધર્મવાતા સાંભળવાને આવી હોત તો હું તેને પતિની સેવા કરવાને પાછી મોકલત.

આનંદાનાં આવાં વચન સાંભળી અચળ બોલી—આનંદા દાકી, તમે અમને આ બોધ ધણો સારો આપ્યો. તમે બિપરતુ દુષ્ટાંત આપી અમને સારી રીતે સમજાવ્યાં છે. પતિને દુઃખી અવસ્થામાં મુકી સ્વાર્થ સાધવા ઇચ્છા રાખનારી સ્ત્રીઓની ઉપર દેવતાઓ પણ પ્રસન્ન થતા નથી પણ બિલકા નારાજ થાય છે, એ વાત અમે હંમેશાં માંડ રાખીશું.

આ વખતે જ્યાં આનંદાની પાસે આવે છે, તેને બોધ બધી સ્ત્રીઓ ખુશી થાય છે. જ્યાંને આવેલી બોધ આનંદા બોલી—કેમ જ્યાં, તારા પતિની તબીયત કેવી છે ?

જ્યા—આનંદા કાકીજી, તેમની તબીયત અત્યારે સારી છે. બધું રાત્રે તેમની તબીયત બગડવાથી હું આટલી વાર રામાણી હતી. સવારે તેમને દવા લાવી આપી, પાછું તેમને જાવતું બોજન કરાવી મુવાલી તેમની આજ્ઞા લઈને હું આવી છું. તેઓ ચાંતિથી સુઈ ગયા છે. કાંકાજી, હવે જરા પણ ચિંતા કરવા જેવું નથી.

આનંદા—જ્યા વહુ, નેં જહુ સાફ કંથુ. તેમ કરતાં કદિ જો તેમની પાસે તારે હાજર રહેવાની જરૂર દિય તો તું પાછી જા. આ ધર્મની વાત સાંભળવાને જેતુ, પતિની બક્ષિ કરવાનેજ છે.

અચળ—જ્યા બાબી, હમણાં તમારો કહેલો સંદે,

શેા મેં આનંદા કાઢીને કહ્યો, તે ઉપર તેમણે એક સાડા દ્રષ્ટાંત આપી અમને ઘણો સારો જોધ કર્યો છે. જે ઉપરથી આપણે સ્ત્રીઓને ઘણી સારી શિખામણ લેવાની છે.

જયા—આનંદા કાઢીશ, મને તો એ દ્રષ્ટાંત સાંભળવાનો લાલ મળ્યો નહીં.

ચંચળ—જયા લાલી, તે દ્રષ્ટાંતની વાત મને બરાબર યાદ રહી છે, તે હું તમને પછી કહી સંભળાવીશ.

જયા—ચંચળણા, મને જરૂર કહેજો. એ દ્રષ્ટાંતની વાત ઘણી સમજવા જેવી હશે અને તેમાં ઘણું જાણવા જેવું હશે. સ્ત્રીઓ ધર્મનાં કે વ્યવહારનાં હજારો કામ પડતા મુકી પતિની સેવા કરવી જોઈએ એ વાત ઉપર આનંદા કાઢીએ આગળ થોડું વિવેચન કરી બતાવ્યું હતું, એથી કરીનેજ મેં અહીં આવવાનું બંધ રાખીને પતિની સેવા કરવામાં રોકાવું એ વધારે સાડું ધાર્યું.

ચંચળ—જયા લાલી, હવે તો મારા સોમચંદ બાઈની તળીયત તદ્દન સારી છે કે ?

જયા—હા, હવે તેઓ જરા જમીને સ્વસ્થ થઈ સુધ્ધ ગયા છે.

ચંચળ—તોપણ તમે તેમની તળીયત જાળવતાં રહેજો. જે તેમને રૂચે તે કરીને જમાડજો અને વધારે મહેનત પડે તેવું કામ કરવા દેશો નહીં.

જયા—ચંચળબા, તેમાં મને કહેવું પડે તેમ નથી. મારાથી બનશે તેટલું કરીને તેમની તબીબત સાચવીશ.

ચંચળ—જયા બાલી, તમે સમજી અને ચાલ્યાં છો. પતિની સેવા કરવી એ સ્ત્રીનો મુખ્ય ધર્મ છે તે તમે જાણો છો. તેથી તમને કાંઈ કહેવું પડે તેમ નથી.

જયા—ચંચળબા, હું તો કાંઈ પણ જાણતી નથી. અને જે કાંઈ જાણું છે તે આ આનંદા કાકીનો પ્રતાપ છે. એ પરમપૂજ્ય કાકીએ મારા સંસારને મુધારી દીધો છે. તેમાં પેહેલો ઉપકાર લલિતાબાનો છે. જે લલિતાબાએ તેમના બાઈને અને મને ન કહ્યું હોત તો હું આ સ્થિતિમાં આવત નહીં.

લલિતા—જયા બાલી, અમર્યાં મને કુલ શામાટે ચલાવો છો. જે કાંઈ પણ ઉપકાર માનો તો મારી બાનો ઉપકાર માનો, એમાં મારાથી શું જાણું છે. તેમાં પણ તમારાં પૂર્વના પુણ્યનો પ્રભાવ છે. તમે પહેલાં સારાં પુણ્ય કરેલાં હો, તેથી તમે સમજી ગયાં, નહીંતો મારાંબા તથા હું મને તેટલું કરીએ તો પણ તમારામાં સમજણ ક્યાંથી આવે ?

પુતળી—બિન લલિતા, તારું કહેવું ખરું છે, પણ સારા કામમાં પ્રેરણા કરનારનો તેમાં ઉપકાર ગણાય છે.

પ્રેમ—હા, બા, એ ખરી વાત છે. જે આપણને સારા કામમાં જોડે, તેનો ઉપકાર ગણાય તેમાં નવાઈ શી ?

લલિતા—જેનો, તમારું કહેવું સાચું છે. મારી બાએ એક વાર કહ્યું હતું કે, સાડું અથવા નહાડું કામ કરવામાં ત્રણ જણ ભાગીદાર ગણાય છે, કરનાર, કરાવનાર અને કરતું હોય તેને અનુમોદન આપનાર, આ ત્રણે સારા અથવા નરતાં કામના ભાગીદાર થાય છે.

ચંચળ—જેન લલિતા એ વાત તો આપણા જેન શાસ્ત્રમાં ઠેકાણે ઠેકાણે આવે છે અને મારાં આનંદા કાકીએ આપણને તે વિષે ઘણી વાર સૂચવેલું પણ છે. જેનો, હવે તે આડીઅવળી વાત બંધ કરો અને આનંદા કાકીના મુખની વાણી સાંભળો.

ધર્મદાસ શેઠ કહે છે, હે શ્રાવિકાઓ, પછી આનંદાએ પોતાની પુત્રી લલિતાને અને બીજી શ્રાવકની સ્ત્રીઓને નીચે પ્રમાણે ધર્મવર્તા કહેવા માંડી.

આનંદા કહે છે—જેનો, તમે બધાં એક ચિત્તથી સાંભળજો. આજે કાંઈ જાણવા જેવી નવી નવી વાતો કહીશ. જેન લલિતા. હવે તારે થોડા દિવસમાં સાસરે જવાનું છે, મારે સાસરીયામાં કેવી રીતે વર્તવું જોઈએ? એ વિષે મેં જે કહ્યું છે, તે બધું યાદ રાખજો. તેમાં સર્વથી તારે વધારે કરવાનું, વધારે જાણવાનું, વધારે આદરવાનું અને વધારે સમજવાનું એક કર્તવ્ય છે, તે આજ હું તને કહું છું તે તું હૃદયમાં પાસ કરજો. દરેક સ્ત્રી અને દરેક પુરૂષે એ કર્તવ્ય કરવાનું છે, તે કર્તવ્ય પ્રેમ રાખવો એ છે. પ્રેમ એ અદ્ભુત વસ્તુ છે. જેનામાં પ્રેમ

નથી, તેનું જીવન નકામું છે. તે પ્રેમ ખાસ કરીને સ્ત્રી
 સુરૂપની વચ્ચે તો અવશ્ય સેવો લેઈએ. પ્રેમથી બધા
 સુખી થાય છે. માણસ, પશુ, જાણક, જીવાન બધા પ્રે-
 મના ભીંજારી છે. જેમ તરખાં હરણુ ઝરાની શોધમાં ચારે
 તરફ ભ્રમ્યા કરે છે, તેમ જીવ પ્રેમની તૃણાધી આકુળ
 બ્યાકુળ થઈ પ્રેમની શોધમાં ફર્યા કરે છે. જેના જીવનમાં
 પ્રેમનો સ્વાદ મળ્યો નથી, તેનું જીવન નકામું છે. મા,
 બા, ભાઈ, બહેન, પછી, સ્ત્રી, પુત્ર, કન્યા વિગેરે સર્વ પ્ર-
 ત્યેનો પ્રેમ—એ હૃદયમાંથીજ નીપજે છે. જેમ સૂર્યના
 કિરણો સાવ ભાગે થઈને ઈંદ્ર ધનુષમાં શોભે છે, તેમ
 માણસના હૃદયમાં પ્રેમ પ્રતિબિંબરૂપે થઈ વાતસલ્ય વિ-
 ગેરે જાતજાતના રંગમાં શોભે છે. બહેનો, એ પ્રેમનું સ્વ-
 રૂપ જાણવા જેવું છે. પ્રેમ વસ્તુ એ એક છે, પણ તેનાં
 જુદા જુદા રૂપો પ્રગટ થઈ તે વિવિધ પ્રકારના ભાવ ઉ-
 ત્પન્ન કરે છે. એ પ્રેમ શાંતિ, હાસ્યપણું, સખાપણું અને
 પરસલતા—એવા પ્રકારના વેપ આત્માની નાટકશાળામાં
 ભજવે છે. બહેનો પ્રેમરૂપ અમૃતરસનું પાન કરી
 તમે તમારા જીવનને સુધારો. પ્રેમનું સ્થાન હૃદયના ઉંડા
 પ્રદેશમાં રહેલું છે. રૂપ, સોનું એ સંસારિક ધન છે અને
 પ્રેમ એ સ્વર્ગીય ધન છે, પ્રેમ અમૂલ્ય નિધિ ગણાય છે.
 એ પૈસા આપવાથી મળી શકતો નથી. પણ પ્રેમરૂપ ધન
 આપતા આપતાંજ પોતે ધનવાન થઈ જવાય છે, એ પ્રેમ-
 રૂપ ધન જેમ જેમ આપવામાં આવે તેમ તેમ તે વધતું
 જાય છે. જેઓ પ્રેમરૂપ ધનથી ધનવાળા છે, તેઓ આ
 સંસારમાં સદાકાળ સુખી રહે છે. સૌંદર્ય એ પ્રેમનો પિતા

(ઉત્પન્ન કરનાર) છે, પ્રેમ અને પ્રીતિ એકજ છે, તે પ્રીતિ લક્ષિતની કન્યા છે. આશા પ્રેમની મોટી ખડેન છે અને વિચારબુદ્ધિ એ પ્રેમની સખી છે. ખડેનો, હમેશાં પ્રેમની આંખે જોતા રહેજો. માખાપ, સાસુ સસરો, ભાઈ ખડેન, દેરાણી જેઠાણી, દીયર જેઠ અને દેવ તથા ગુરૂ—એ બુદ્ધી બુદ્ધી જોડ ઉપર પ્રેમ દ્રષ્ટિ કરી અવલોકન કરજો. એ બધા ઉપર પ્રેમના બુદ્ધા બુદ્ધા રૂપ બાંધાશે. એ સર્વ કરતાં પ્રેમનું સ્થાન તમારા પતિ ઉપર કાયમ રાખજો. પ્રેમ બુદ્ધે બુદ્ધે રૂપે ગમે ત્યાં ફરે પણ પાછો તે પતિની ઉપર આવી વિશ્રાંત થાય, એવી સંકલના કરજો.

ખેમો, જો તમારે પ્રેમને ઓળખવો હોય તો તમારા હૃદયને પુછી ઓળખી લેજો: જ્યાં ખરો પ્રેમ છે, ત્યાં વિનોદ, સુખ અને સંતોષ વાસ કરીને રહે છે. પ્રેમ બીજું કંઈ આહતો નથી, બીજું કંઈ ઇચ્છતો નથી. કેવળ જેને હૃદય અર્પણ કર્યું છે, તેનેજ આહે છે. જે પ્રેમને લઈને ઘણીવાર જોતાં પણ આશા દૂર થતી નથી. જેથી કરીને જ્યાં પ્રેમ બાંધાયો હોય તેને છોડીને જવાને પગલાં પણ ઉપડતાં નથી; તેના સંગ વિના શીરીતે જીવન શાંત થાય? જ્યાં પ્રેમ હોય ત્યાં નરક પણ સ્વર્ગના સરખું જણાય છે; હુઃખનો બોલો પણ આનંદની સાથે વહુન કરાય છે.

ખડેનો, એવા પ્રેમથી તમે હમેશાં વર્તજો. શૃંગારરસથી તમારા પતિની સાથે પ્રેમ બાંધજો, વાત્સલ્યરસથી તમારા ધી નાના સંબંધીઓ, સગાઓ અને તમારા બાળકોની સાથે પ્રેમ બાંધજો અને ભક્તિરસથી તમારા દેવ, ગુરૂ, ધર્મ

અને તમારાથી ગોઠેરાં તમામ વડિલ કે પૂરું વર્ગની સાથે પ્રેમ જોઈએ. જેનામાં પ્રેમ નથી તે શુદ્ધ અને કઠોર છે. પ્રેમ વગરનું જીવન ધાવિકા ધર્મની વિરુદ્ધ છે. આપણે જીવ જીએ. આપણા ધર્મનું જીવ દયા છે અને પ્રેમ દયાને જીતવું કરનાર છે. દુઃખી પ્રાણીને ભેષ દયા આવવાનું કારણ પણ પ્રેમ છે. દયાના ઉડા તત્વમાં પ્રેમનો પ્રભાવ રહેલો છે. જે નિર્દય, કઠોર અને જીવહિંસા કરનાર છે, તેઓ પ્રેમના નાશથી દૂર છે. જોઈને, આ વાત ધ્યાનમાં રાખી તમે પ્રેમના પવિત્ર માર્ગ ચાલો. જે તમારામાં પ્રેમ હોય તે તમને જોઈને જીવજીવને પણ પ્રેમ જીવત્ર થશે, કારણ કે, પ્રેમ પ્રેમને જીતવું કરે છે અને દેવ દેવને જીતવું કરે છે.

ધર્મદાત્ર શેડ કહે છે—હે ધાવિકાઓ, આનંદ આ પ્રમાણે પોતાની પુત્રી લલિતાને અને બીજી ધાવિકાની સુતાઓને જોઈ આપની હતી, ત્યાં ચંચળની મા આવી ચડી અને તેણીએ ચંચળને જોલાવીને કહ્યું કે, ચંચળ, ઘેર ચાલ તારું કામ છે.

આનંદા—(ચંચળની માને) આવો, બેસો ચંચળનું શું કામ છે ?

ચંચળની માનું નામ પ્રેમદા હતું. તે સ્વભાવે સ્ત્રી હતી, પણ તે ઘણી વેદમીલી હતી અને ધર્મ જિપર દ્રઢ મનવાળી ન હતી. પોતે ધાવિકા છે, જોટલુંજ તેને ત્યાં હતું. પણ ધાવિકાનો એ ધર્મ છે ? જે વાતથી તે ન...

અજ્ઞાન હતી. તે સાથે વેહેમને લઈને તેણીનામાં કેટલી-એક મિથ્યાત્વની ક્રિયા પ્રવર્તી ગઈ હતી. આટલું છતાં તેનું હૃદય સાફ હતું. જે કોઈ તેને બોધ આપનાર હોય તો તે સુધરી શકે તેવી હતી.

પ્રેમદાએ આનંદાને કહ્યું, જ્ઞાન આનંદા, ચંચળને તેડીને એક ઠેકાણે જવાનું છે; માટે હું તેને તેડવા આવી છું.

ચંચળ—જા, અત્યારે તો મારે આનંદા કાકીની પાસે ધર્મની વાર્તા સાંભળવી છે, માટે હું પછીથી આવીશ.

પ્રેમદા—ના, અત્યારેજ ચાલ. જે કામ માટે તને તેડી જવી છે, તે કામ અત્યારનુંજ છે, પછીનું નથી. અમસ્તી માથાફટ કરાવ નહીં, ચાલ ઊભીયા પછી વખત ચાલ્યો જાય છે.

ચંચળ—જા, જે હમણાં મારા વિના ચાલે તેવું હોય તો ચલાવો. થોડીવાર પછી હું વેહેલી વેહેલી આવીશ.

પ્રેમદા—તને વધારે શું કહેવું. સમજતીજ નથી. ત્યારે જરૂરી કામ હશે ત્યારેજ તને બોલાવા આવી છું, નાહક હઠ કરવી તે તારા જેવી કાઢી દીકરીને ઘટતું નથી.

ચંચળ—જા, એવું શું કામ છે? તે મને જણાવા જેવું હોય તો જણાવો. તમારી આજ્ઞા માનવી એ મારો ધર્મ છે.

પ્રેમ તથા પુતળી—પ્રેમદાજી, જે હોય તે કહીદોને. જરૂરી કામ હશે તો ચંચળ જ્ઞાન જરા પણ રોકાશે નહીં.

સલિતા--પ્રેમ અને પુતળીને તમારે કામ પુછવાની શી જરૂર છે ? ખાનગી ધરં કામ હોય, તે આપણી આગળ શી રીતે કહેવાય ? જહેનો, એટલી વાત યાદ રાખજે કે, કોઈ પણ માણસને તે પોતાની જાતે ન કહે, ત્યાં સુધી તેના ધમને માટે જાહેર રીતે પુછવું નહીં. કેટલોએક સીઓનો એવો સ્વભાવ હોય છે કે, બીજાનું કામ જાણી લેવું. અને તે જાણીને પછી પ્રખ્યાત કરવું. આ સ્વભાવ ઘણો નહારો ગણાય છે. કોઈ માણસ આપણને પોતાની મેળે પોતાના કામ વિષે વાત કહે નહીં, તો તેને તે કામ વિષે પુછવું નહીં. કારણ કે, તેમ પુછવાથી તે માણસને ખોટું લાગે છે. અને પોતાનું ખાનગી કામ કહેવાની તેની ઇચ્છા ન હોવાથી તેને ચરમને લઈને જીદ બોલવાની ફરજ પડે છે. તેથી બીજા માણસને મૃદાવાદ બોલાવવામાં આપણે કારણભૂત યંત્રણે છીએ. તે સર્વ રીતે અયોગ્ય છે. જહેનો, તમારે એ નહારી ટેવ કદિ રાખવી નહીં. દહા વિના બીજાને તેના કામને માટે પુછ્યાં કરવું, એ હલકા માણસની રીત છે. કદિ જો કોઈ આપણને કહે કે, આવો, મારે તમારું કામ છે, તો તેને પણ એકાંતે જઈને તે કામ પુછવું જોઈએ. જાહેરમાં ન પુછવું જોઈએ. તો જો માણસ બીજાને કામ કહી બોલાવે આવે, તેને આપણે કામને માટે પુછવું, એ કેવું અવિરત ગણાય ? જહેનો, આવો નહારો સ્વભાવ કદી પણ રાખશો નહીં. આવો સ્વભાવ ન રાખવાને માટે મારી બાએ મને ઘણીવાર કહેલું છે, માટે મેં તમને કહ્યું છે. જો કોઈ વધારે પડતું કહ્યું હોય તો માફ કરજો.

પ્રેમ અને પુતળી—લલિતા બહેન, એ શું બોલો છો ? તમે અમારા હિતની વાત કહી છે. અમે ઊલટો તમારો ઊપકાર માનીએ છીએ. હવેથી અમે કોઈને ઉતાવળાં થઈને કામને માટે પુંછીશું નહીં. આ તમારી શિખામણ માથે ચડાવીએ છીએ. ખીનું કાંઈ કહેવું હોય તોપણ બુદ્ધિથી કહો. બહેન લલિતા તમારો અને તમારી બાનો અમારી ઊપર ઘણો ઊપકાર છે.

લલિતા—બહેનો, મારો ઊપકાર શેનો છે ? જો ઊપકાર ગણો તો મારી બાનોજ છે. આપણે બધા તેના આભારી છીએ.

પ્રેમદા—લલિતા, તમે પ્રેમ તથા પુતળીને કહ્યું, તે બરાબર છે, કોઈને કોઈની વાત પુછવાની જરૂર નથી. મારી વાત જો કે કાંઈ ખાનગી નથી. એવો ઊઘાડીજ છે. તોપણ ખીનને પુછવાની કાંઈ જરૂર નથી.

ચંચળ—બા, જો ખાનગી વાત ન હોય તો મને કહે. તું શામાટે મને જોલાવવા આવેલ છે ? અને માડું એવું શું જરૂરી કામ છે ?

પ્રેમદા—બેટા ચંચળ, આજે આપણે એક માનતા કરવાને દેવચંદળ ગોરંજની પાસે જવાનું છે. જ્યારે તારો ભાઈ વ્રજપાળ પેટમાં હતો, ત્યારે દેવચંદળની બાધા મેં લીધી હતી. તે બાધા પૂરી આજેજ કરવાને જવાનું છે. વ્રજપાળ પાંચ વર્ષનો થયો તોપણ આપણાથી તે બાધા

યહ નથી. માટે આજે મારે અને તારે ત્યાં જવાનું છે,
માટે ઉભીયાં.

પોતાની માં પ્રેમદોનાં આંવાં વચન સાંભળી ચંચળ
વિચારમાં પડી તેણીએ પોતાનાં મનમાં વિચાર્યું કે, મારી
મા જોશુને ઘેર માનતા કરવા જાય છે, એ મિથ્યાત્વ
છે, તે સાથે વળી તે વાર્તા ઘણી જોડેમ જરૂરી છે, એવા
જોડેમના કામમાં ભાગ લેવાથી મને પણ મિથ્યાત્વ લાગે
તેમ વળી અત્યારે આનંદા કાકીની ધર્મવાર્તા સાંભળવામાં
પણ વિધન થયે. આ વખતે જો હું મારી માને આગ્રહથી
ના કહીશ તો તે મારી ઉપર નારાજ થઈ જશે અને
તેના મનમાં ધણું જ દુઃખ લાગશે. જેનું પરિણામ એવું
આવશે કે, મને અહિં ધર્મવાર્તા સાંભળવા આવવાને પણ
અટકાવશે; તેથી મોટામાં મોટો અંતરાય થાય. વળી મા-
તાની રાજ વગર દીકરીએ બાહેર નીકળવું, તે અયોગ્ય
ગણાય; માટે મારી માને શાંતિથી સમજવું અને પછી
આનંદા કાકીની પાસે બોધ અપાવું એટલે મને કોઈ જા-
તનો અંતરાય થશે નહિ.

ચંચળ—મા, તમે કહ્યું તે ખરું છે. આપણે જે મા-
નતા કરી છે, તે કરવી જોઈએ. પણ જો પરીવાર અહીં
રોકાઈ જાયો, તો પછી મને આવવું મમશે. તેમ છતાં
જે તમારા આગ્રહ હોય તો મારી કંઈ ના નથી. માતાની
આજ્ઞા પ્રમાણે આવવું, એ દીકરીનો ધર્મ છે.

પ્રેમદા—ચંચળ, હું જે રોકાઈશ તો પછી વખત

થઈ જશે અને ગોરજ દેવચંદ્રનો મેળાપ નહિ થાય. માટે મારે રોકાવું ઠીક નથી, ચાલ ઉભી થા.

ચંચળ—આ, હું વધારે રોકીશ નહિ. પણ આનંદ કાકીના મુખની વાણી સાંભળવાની મારી ઘણી મરજી છે. તે સાંભળ્યા વિના જો મને લાઈ જશે તો મારો જીવ દુઃખાયો. માતા મારો જીવ દુઃખાવશે નહિ. આજ સુધીમાં તમે કદિ પણ મારો જીવ દુઃખાવ્યો નથી. તમારા જેવી માયાજી માતા કોઈકજ હશે.

આ પ્રમાણે કહેતાં ચંચળે પ્રેમદાના ખોળામાં પોતાનું મસ્તક નાખ્યું અને કેટલાએક લાડનાં ચાળા કરી માને ખુશી કરી દીધી.

માતાની પ્રીતિ દીકરી ઉપર ઘણી હોય છે. દીકરીના લાડ પૂરા કરવાને માતાનું હૃદય ઉત્સુક રહે છે. આ સંસારમાં માતા અને દુહિતાનો પ્રેમ અપૂર્વ હોય છે. પિતાનો પ્રેમ પુત્રમાં અને માતાનો પ્રેમ પુત્રીમાં સ્વભાવિક રીતેજ હોય છે. દીકરીના ઢાંઢા પૂરા કરવામાંજ જનેતાં પોતાનું જીવન સાર્થક માને છે. માતા ગમે તેવી કોઠી, ગમે તેવી અજ્ઞાન અને ગમે તેવી ઉન્મત્ત હોય તોપણ તેનું હૃદય પુત્રી તરફના પ્યારથી ભરપૂર હોય છે. આ સંસારમાં દુહિતાનો સર્વ આધાર માતાની ઉપર રહેલો હોય છે. દુહિતાને દુઃખી જોઈ પિતાના કરતાં માતાના હૃદય ઉપર વધારે અસર થાય છે.

ચંચળનાં હાક ભરેલાં વચન સાંભળી પ્રેમદા પીગળી
મધ. તેના હૃદયમાં ફીકરીની ઇચ્છા પૂરી કરવાની પૂરેપૂરી
વૃત્તિ થઈ ગઈ. તરતજ તે હસતી હસતી નીચે પ્રમાણે
બોલી.

પ્રેમદા—બેટા ચંચળ, તારી મરજીમાં આવે તેમ
કર. સાંભળ્યા પછી તરત વેહેલી આવજે, કું તારી રાહ
જોઈને ઘેર બેઠી છું.

ચંચળ—ના બા, તમે પણ મારી સાથે સાંભળો.
આનંદ કાઢીની વાણી સાંભળવા નેવી છે. જો એકવાર
સાંભળ્યો તો ફરીવાર સાંભળવાનું મન થશે.

પ્રેમદા—ના બાઈ, મારે તો કાંઈ સાંભળવું નથી.
હવે આટલી ઊંમરે સાંભળીને શું કરવું છે ?

પુતળી—ચંચળ બેન, તમારી માને નકામો આમર
ચામાટે કરો છે. ? સારા ભાગ્ય વિના ધર્મની કે બોધની
વાર્તા સંભળાતી નથી. જેનાં સારાં ભાગ્ય હોય તેજ તેવી
વાતો સંભળી શકે છે. જીતને તો તે સાંભળવામાં ઉ-
લટો કંટાળો બિપજે છે.

પ્રેમદા—(જરા રોષ કરી) પુતળી, તું વળી વધારે
હાહી થઈ લાગે છે. નાને મોટે આવું વધારે પડતું શું
બોલે છે ? ભલે તારાજ ભાગ્ય સારાં હોય અને અમારાં
ભાગ્ય નહારાં. આજકાલની તું ઠોકરી ધર્મમાં ભારે સમ-
જણવાળી થઈ ગઈ.

પુતળી—ના બાધ, હું તો અગરતી હિતારથની વાત કહેતી નથી. તેમાં તમને માફ લાગી ગયું. મારો ગુને માફ કરજો. તમારો ભાવ હોય તો સાંભળો. પછી તમારી જેવી મરણ.

લલિતા—પુતળી બેન, તમારે બોલવું ન જોઈએ. અમે તેમ તો આપણે તેમનાથી નાનાં છીએ. પ્રેમદા બાંધુ આપણાથી મોટાં છે, માટે તે આપણાં વડિલ છે. વડિલનું માન રાખવું, એ આપણો ધર્મ છે.

આ વંજતે ચંચળે વિચાર્યું કે, પુતળીના કહેવાથી મારી જાને જોડું લાગ્યું છે. માટે હવે તેમને શાંતિથી સમજાવી દઉં અને પછી આનંદા કાકીની ધર્મકથા સાંભળવા બેસાડું તે સાથે જો આનંદા કાકીને સૂચના કરું કે તેઓ એવો બોધ આપે કે, મારી જાના હૃદયમાં સારી અસર થઈ જાય, અને તે પછી તેઓ ગોરજની પાસે માનતા કરવાનું છોડી દે. આમે વિચાર કરી ચંચળ નીચે પ્રમાણે બોલી.

ચંચળ—જા, પુતળી તો તમારું છોકરું કહેવાય, તેના કહેવા સામું ન બેવું જોઈએ. અમે બધાં હજી તમારી આગળ છોકરાં ગણાઈએ. છોકરાંના ગુના મોટાઓએ માફ કરવા જોઈએ.

પ્રેમદા—ચંચળ, એ વાત ખરી પણ આજ કાલનાં છોકરાં જુદી રીતનાં થાય છે. તેમને બોલવાનું લાનજ હોતું નથી. જાણે પોતે સમજી અને કાહાપણવાળાં છે,

તે, બીજાં મૂળ છે, એમ તેઓ માને છે. આજકાલની
કરીઓ બે દિવસ થયાં દેહેરે, અપાસરે કે ધર્મની વાતો
મગવા જવા થીબી એટલે બાળે મોટી ધર્મની નાણુનારી હોય,
જતાવે છે. નાની જીમરમાં વળી ધર્મ શો ? હજુ તો
તે જીતી ચર્ચ ત્યાં દેહેરે અપાસરે દોડાદોડ કરેવા
ની જાય છે અને આવળી આવળી ધર્મની વાતો કરે છે.
૧. પણ એમના જેવડાં હતાં, ત્યારે કાંઈ સમજતાંજ
હજુ આવડાં મોટાં થયાં તોપણ પાંચમ, આઠમ,
૧૨મ અથવા પંજેસણ કે કોઈ ધર્મનો દિવસ હોય, ત્યારે
જીપાસરે જઈએ છીએ તેમાં મને તો તેવા ધર્મના
આવડતા નથી, અમારે તો આપણે જાણે અને તર-

ચંચળ—બા, તમે ખરું કહો છો. તમારા જેવાં પ્ર-
માણસોની વાત તો જુદીજ છે. તમે કહાપણુવાળાં
ઓ અને અમે હજુ છોકરાં ગણાઈએ. બા, હવે તો
પાતી મુકો. પછી આપણે વિલગ થતો જાય છે.
આનંદા કાકીના મુખથી બે વચન સાંભળી હું પણ
રી સાથે આવીશ, થોડી વાર અહીંજ બેસો.

પ્રમદા—ના, હવે હું તો જઈશ. તું વહેલી આવજે.

ચંચળ—બા, થોડી વાર બેસોને આપણે સાથેજ
જે.

આનંદા—પ્રમદા જેઠાણી, મરજી હોય તો બેસવા
હરકત નથી.

પ્રેમદા—આનંદા ભાભીજી, અમસ્તી શામાટે બેસારો છો ? ગાડું શું કામ છે ? તમારી ધર્મવાર્તામાં મને સમજણ પડશે નહિ અને હું નકામી બેસી રહીશ.

લલિતા—પ્રેમદા ભાભુ, કોઈ વાર આવો ત્યારે બેસો પણ નહિ. આખો દિવસ ઘરના કામમાંજ શુંચવાઈ રહો છો. કોઈ દિવસ થોડી વાર બેસવા પણ આવતાં નથી. આજે જ્યારે આવી ચડ્યાં છો, ત્યારે તો બે ઘડી બેસો.

પ્રેમદા—લલિતા, શું કરીએ ? ઘરનાં કામકાજ કરવાં ભેધએ. જે નવરાં બૈરાં હોય, તે આખો દિવસ ધર્મની કે બીજી વાર્તા કરી શકે, અમારાથી તો તેમ બને નહિ.

લલિતા—ભાભુ, આજ તો નવરાશ લઈને જરા મેહેરખાની કરી બેસો. જો તમને આ ધર્મવાર્તા સાંભળતાં પ્રીતિ ઉપજે તો વધારે બેસજો, નહીંતો બે ઘડી બેસિને ચાલ્યાં જજો.

ચંચળ—બા, લલિતા બેન કહે છે, તેમ કરો. જો હું તમને વાહાલી લાગતી હું તો ઘડીવાર બેસો, નહીં તો ચાલ્યા જાઓ.

પ્રેમદા—બેટા ચંચળ, એમ બોલ નહીં. તું મને વાહાલીજ છું. હવે મારે બેસવુંજ પડશે.

પછી પ્રેમદા ચંચળની પાસે બેસે છે, તે વખતે ચંચળ બા આનંદાને અસરકારક બોધની વાર્તા કરવાની સૂચના કરે છે. આનંદા તે વાત સમજીને ધર્મવાર્તા કહેવાનો આરંભ કરે છે.

મમદાસ શેઠ કહે છે—હે સદ્ગુણી સાધર્મી જુદેનો આનંદાએ પોતાનાં મનમાં વિચાર્યું કે, આ પ્રેમદાને ધર્મનો બીજકુલ બોધ નથી. તે બીચારી ભોગ્યાદીવની અને અજ્ઞાન છે. તેથી કરીને તે ગોરજની ખાસે પોતાનાં ફીકરાની માનતા પૂરી કરવા ભય છે. આ વાતની તેના પતિ લક્ષ્મીચંદ્રને ખબર નહીં હોય, નહીંતો તે આવું મિથ્યાત્વ કરવાદે નહીં. ઠારણ કે, લક્ષ્મીચંદ્ર જૈન ધર્મનો જ્ઞાતા છે; હવે આ વખતે તો મારાથી બને તેમ એવો અસરકારક બોધ તેને આપવો કે, જેથી તેનામાં મિથ્યાત્વજ રહે નહીં, વળી લક્ષ્મીચંદ્ર શેઠ આ વાત બાલે છે કે નહિ તેની પણ ખાતરી કરી લઉં.”

આ પ્રમાણે મનમાં વિચારી આનંદા નીચે પ્રમાણે બોલી.

આનંદા—પ્રેમદા જેઠાણી, મારા જેઠ લક્ષ્મીચંદ્ર

પેર છે કે નહિ.

પ્રેમદા—ના જુદેન, તેઓ બાહર ગયા છે, જો તેઓ પેર હોય તો મને માનતા કરવા જવા દેજ નહીં. તેઓ મને વેહેમી ગણી કાઢે અને આપણે આવકને આવું કાંઈ હોય નહીં એમ કહ્યા કરે; માટે આ માનતા મેં છાની રાખેલી છે અને છાની રીતે કરવાની છે.

પુતળી—લલિતા જુદેન, મને આકળી કહો કે, ગમે તેવી કહો પણ મારાથી બોધ્યા વગર રહેવાયે નહીં. પોતાનાં ધણીથી છાનાં કામ કરવાં એ સારી રીતે થતે નહીં. બાઇદા બીચારા વિશ્વાસથી બાહર ફરતા ફરે અને પેર

ભૈરાંઓ છાનાં છાનાં કામ કરે, એ કેવો વિદ્યાસધાત કહેવાય ?

પ્રેમદા—પુતળી, તારે કાંઈ ડાહ્યાપણ કરવાની જરૂર નથી. તારી માને પુછી જોજે એટલે જાણર પડશે કે કેટલાંએક કામ તો જાણડીએ છાનાં પણ કરવા પડે છે. ભાઈ માને જાણરજ શી પડે ? તે તો ફક્ત કમાવામાંજ જાણે. ધરનો વંશ રાખવો હોયતો કાંઈ અમસ્તો રહેતો નથી. માનતાઓ માનવી પડે, દોરા ધાંગા કરાવવા પડે અને પાણી એટલા દેવ કરવા પડે. ઘરની વાત ભાઈડા શું જાણે. તારી મા પણ તેમ કરતી હશે તેની તને જાણર શાની હોય. તું આજકાલ તું છોકરું તેમાં શું સમજે ? આનંદા ભાલીજ આવી છકેલી છોકરીઓને લેગી કરી શું જોધ આપો છો અંચળ જેઠી થા, મારે તો અહીં રહીને કાંઈ સાંભળવું નથી અહીંતો ધર્મકથાને જાહેરે કર્મ કથા થશે.

લલિતા—પુતળી જાહેન, તમે હવે શાંતિ રાખો તે સાડું આપણી ધર્મવાર્તામાં અંતરાય થાય છે. (પ્રેમદાની તરફ જોઈને) ભાણ, એ તો વધારે બોલકી છે તેને માં મનમાં કાંઈ શું કામ લાવે છે ? તમે મોટાં સમજીને અંચળ વડિલ છો.

અંચળ—આનંદા કાકી, તમે હવે ધર્મવાર્તા શરૂ કરો. આપણો વખત નકામો ગાળ્યો જાય છે. (પ્રેમદા તરફ જોઈને) બા, હવે થોડીવાર મારા ઉપર મેહરજાની કરો ખેસો. મારા આનંદા કાકી ધર્મવાર્તા શરૂ કરે છે.

પ્રેમદા—જેને, શું કામ ફાકટની વાર લગાડે છે ? હ-
મણાં ઘરે આપણે એકલા છીએ; પછી તારા બાપા ઘેર
આવી જશે ને ગોરજી પણ બાહેર ચાલ્યા જશે.

ચંચળ—આ, ચિંતા ચામાટે સખો છે ? બધાં સા-
રાંવાનાં થશે. ફક્ત તમારી દીકરીને ખુશી કરવાને માટે
તમારે બે ઘડી તો જરૂર બેસવું પડશે.

આ પ્રમાણે બોલતાં ચંચળે લાડ કરતાં પોતાનું માથું
પ્રેમદાના બોળામાં મુક્યું, એટલે પ્રેમદા ખુશી થઈ ગઈ
અને આનંદાની સામે બેઠી. પછી આનંદાએ નીચે પ્રમાણે
બોધ વાર્તા શરૂ કરી.

આનંદા કહે છે—હે પુત્રીઓ, તમને આજે એક નવી-
જ વાર્તા કહું છું, તે ધ્યાન રાખીને સાંભળજો. તમે ઘણીવાર
સાંભળ્યું હશે કે, આપણા જૈન ધર્મના હોઠો મિથ્યાત્વ
મિથ્યાત્વ કહે છે. તે મિથ્યાત્વ શું છે ? તે તમારે અવરય જાણવું
જોઈએ. આપણા જૈન ધર્મની વિરૂદ્ધ જે વાત હોય તે
મિથ્યાત્વ કહેવાય છે. આપણાં ધર્મમાં શુદ્ધ દેવ, શુદ્ધ શુરૂ અ-
ને શુદ્ધ ધર્મ એ ત્રણ બાબત બાલુવાની છે તેથી હિરુદ્
એટલે કુદેવ, કુશુરૂ, અને કુધર્મ ને જે માનવામાં આવે તે
મિથ્યાત્વ કહેવાય છે. આપણા ભગવાન અરિહંત શુદ્ધ દે-
વ છે, તેથી ઉત્તરા જે દેવ હોય તે કુદેવ કહેવાય છે. આ-
પણા પાંચ મહામત ધારી મુનિ તે આપણા શુદ્ધ શુરૂ
કહેવાય છે અને તેથી ઉત્તરી રીતે વર્તનારા જે શુરૂ તે કુ-
શુરૂ કહેવાય છે. જેમાં નાનામોટા સ્ત્રી સ્વા પાળવામાં

આવે તે શુદ્ધ ધર્મ અને તેથી ઉલટા તે અધર્મ કહેવાય છે. એવા કુદેવ, કુશુર અને કુધર્મને માનવા, તેનું નામ મિથ્યાત્વ છે. એવા મિથ્યાત્વથી આપણે જનોએ હુમેશાં દૂર રહેવાનું છે. જુદેનો, જ્યાં મિથ્યાત્વ હોય, જ્યાં મિથ્યાત્વની વાત થતી હોય, ત્યાં તમે ઊભાં રહેશો નહીં બનતાં સુધી મિથ્યાત્વી માણસનો સંગ પણ કરશો નહીં અને તેના પરાશમાં પણ વસશો નહીં.

લલિતા--આ, તમે જે મિથ્યાત્વને માટે કહ્યું, તે મારા ધ્યાનમાં ગરાળર રહ્યું છે, પણ એ મિથ્યાત્વના બીજા કાંઈ ભેદ છે કે નહીં? જે તેના ભેદ હોય તો અમને વિવેચન કરી સમજાવો.

આનંદા--જુદેન લલિતા, એ મિથ્યાત્વના મૂળ પાંચ ભેદ છે. આલિંગ્ય મિથ્યાત્વ, આનલિંગ્ય મિથ્યાત્વ, આનિનિવેશ મિથ્યાત્વ, સંશય મિથ્યાત્વ અને અનાભિગ મિથ્યાત્વ એવાં તેનાં નામ છે. આ પાંચ ભેદનાં નામ તમે હુમેશાં યાદ કરી રાખજો.

લલિતા--આ, તે ભેદ વિવેચન કરી સમજાવો એટલે અમને યાદ રહી જશે.

ધર્મદાસ શેઠ કહે છે--શ્રાવિકાઓ પછી આનંદાએ પોતાની પુત્રી લલિતાને અને બીજી બાળ શ્રાવિકાઓને તે મિથ્યાત્વને માટે વિવેચન કરી સમજાવવા માંડ્યું.

આનંદા કહે છે--જુદેનો, જે માણસ એમ જાણે કે

જે હું સમજું છું, તે સાચું છે, મારા જેવું કોઈ હાલું નથી. બીજા કોઈ કોઈને સમજવું નથી. આવો પોતાની સમજણનો આગ્રહ રાખવો તે પેટેહું અભિમદ્ધ મિથ્યાત્વ કહેવાય છે. તે બિપર દેવા નામની એક સ્ત્રીને દાખલે લણવા જેવો છે. વસંતપુરમાં દેવા નામે એક શાવકની સ્ત્રી હતી; અને તે મિથ્યાત્વીની દીકરી હતી. તે બાળ વયથી ઘણી ચપલ હતી. તેમજ બોલકી પણ બહુ હતી. જ્યારે દેવાને સાંસરે મોકલવામાં આવી ત્યારે તેની માએ તેને શીખામણ આપી કે, પહેલ તું લાખમાં લિછરેલી છે, વળી અમે માળાપે તને મોઢે ચડાવેલી છે, પણ તું તારાં સાસરીઆમાં સારી રીતે વતેજે. કોઈ બાતનો આગ્રહ રાખીશ નહીં. તારા સામુ સસરા કે કોઈ વગિલ કહે તેમ કરજે. માની આ શીખમણ દેવાએ સાંભળી પણ તેના હૃદયમાં તેની જગાએ અસર થઇ નહીં. એક કાનેથી બીજે કાને તે શીખામણ કાઢી નાખી. પછી દેવા પોતાને સાસરે આવી. દેવાનું સાસરું તેજ ગામમાં હતું તેનાં સાસરીયાં આવક હતાં તેના ઘરમાં આવકનો ધર્મ આરતાથી પગાતો હતો. દેવાં પેહેલવહેલી જ્યારે સાસરે આવી ત્યારથીજ તે સ્વતંત્રપણે ચાલવા લાગી. તેના સામુસસરા જે કહે, તેથી તે ઉલટી રીતે ચાલતી હતી, પણ તે પેહેલવેલી સાસરે આવેલી તેથી તેનાં સામુસસરા તેને વધારે ઠપકો આપતાં ન હતાં પણ સાંતિથી સમજાવતા હતા.

દેવાના પિતાને ઘેર આવકધર્મ પગાતો ન હતો. જો કે, તે ધર્મ જોનથી કેટલીક રીતે બુદો હતો પણ તે ધર્મના

જન્મે ? બીજાં ધર્મીઓ પણ રાત્રે જન્મે છે, તેઓ શું બધા
મૂખ હશે ? સાચુજી, આ વાત તો મારે ગળે જરાં પણ
ઉતરતી નથી. બધાં આવકોમાં આ કેવળ ટોંગ આવે છે.
આપણે આવકો ગાડરીઆ પ્રવાહની જેમ પ્રવર્તનારાં છીએ.
છાંડો વિચાર કરતા નથી. સૂર્યાસ્ત પહેલાં જન્મવાથી ઉલટો
ટોપ લાગે છે. સંધ્યામણે ભોજન કરવાની વેદ વિગેરેમાં
પણ ના દહેલી છે.

તેમ આર્યધર્મના ઘણાં શાસ્ત્રોમાં રાત્રી ભોજનની પણ
ના દહી છે. તો તે પ્રમાણે જે નથી ચાલતા તે સર્વ
મૂર્ખ સમજવા.

તે સાંભળી સાચુજી ગુરસાંથી કહ્યું, અરે અજ્ઞાની વહુ,
તું દુરામહી લાગે છે. રાત્રે જન્મવાથી કેવી હિંસા થાય છે,
તે તો કોઈ વાર નજરે પણ ભેવામાં આવે છે. તે વિષે
તને ખાત્રી કરાવીશું, ત્યારે ખબર પડશે એમ ઘણુંજી
નમજાન્યું, તોપણ દેવાએ પોતાનો આનંદ ઉઠડ્યો નહીં.
પછી દેવાની સાચુજી એ વાત પોતાના પતિને કહી. પતિ-
એ પોતાની પુત્રવધૂને ખાત્રી કરાવવા કેટલુંજીક વિવેચન
કયું અને કેટલુંજીક પ્રત્યક્ષ પણ બતાવ્યું, તોપણ દેવા
સમજી નહીં. દેવાને મનમાં કેટલીજીક વાતની ખાત્રી થાય
તેવું લાગ્યું, તોપણ તેણીએ પોતાના દુરામહને લખીને તેણી
ખાત્રી કરવાની ઈચ્છા કરી નહીં. અને અખર મુધી એ
દુષ્કર્મદ રાખી તેણીએ પોતાનું આવિકાજનન અર્થે જુ-
આવી દીધું.

આનંદા કહે છે, હે સુતાઓ, આ દેવામાં જે મિથ્યાત્વ હતું, તે પેહેલું અભિગ્રહ મિથ્યાત્વ કહેવાય છે. આ મિથ્યાત્વવાળો જીવ પોતાના મનમાં એમજ માને છે કે, હું જે કંઈ સમજ્યો છું, તે ખરાખર છે. મારાથી કંઈ બીજું કાઢ્યુંજ નથી એમ તે માને છે. વળી સાચા જોટાની પરીક્ષા કરી જે સાચું હોય તે માનવું, એવી પણ તેની ઇચ્છા થતી નથી.

બહેનો, બીજું અનભિગ્રહ મિથ્યાત્વ કહેવાય છે, જેનામાં અનભિગ્રહ મિથ્યાત્વ હોય તે એમ જાણે છે કે, બધા ધર્મ સાચા છે, બધા દેવતા સાચા છે અને બધા ગુરુઓ ખરા છે. કોઈ પણ દેવ, ગુરુ કે ધર્મ ખુરો છે, એમ તેના માનવામાં આવતુંજ નથી. તે ઉપર એક ચંદ્રાની વાર્તા જાણવા જેવી છે.

ઉજેણિ નગરીમાં ધનેશ્વર કરીને એક શ્રાવક ગૃહસ્થ રહેતો હતો. તેને ઘેર ચંદ્રા કરીને એક સ્ત્રી હતી. તેણે હૃદય ભોળું હતું. તે સાથે તે ઘણીજ વેહેમી હતી. એક વખતે ચંદ્રા રાત્રે સુતી હતી, ત્યાં તેના ઘરના છાપરા ઉપર ખડખડાટ થયો, એટલે તે જાગી ઉઠી, તેના પતિ ધનેશ્વર કોઈ કામ પ્રસંગે બાહરે ગામ ગયો હતો. પોતે ઘરમાં એકલી હતી તેને વસુમતી નામે એક દીકરી હતી, તે પોતાની મા પાસે સુતી હતી. છાપરા ઉપર ખડખડાટ થવાથી ચંદ્રા જાગીને બેઠી થઈ અને તે મનમાં ઘણો ભય પામી ગઈ. શય્યામાં બેઠી બેઠી તે વિચાર કરવા લાગી

રીતે અનુભવેન આપ્યું. આ પ્રમાણે ચંદ્રાએ દરેક દેવોના જે જે ધર્મશુદ્ધો અને પૂજારીઓ મળ્યાં, તે બધાને તે મનાં દેવોનો પ્રભાવ દર્શાવી દર્શાવી તે વાત જણાવી. અને બધાં ધર્મના દેવતાઓને પગે લાગી પાછી પોતાને ઘેર આવી તેજ દિવસે તેનો પતિ બાહર ગામથી આવ્યો, એટલે ચંદ્રાએ બધી વાત તેને કહી સાંભળાવી, ચંદ્રાનો પતિ આવકધર્મને માનનારો શુદ્ધ આવક હતો. તેના હૃદયમાં જનધર્મ ઉપર પૂર્ણ શ્રદ્ધા હતી, તેણે બધી વાત સાંભળી ચંદ્રાને કહ્યું, અરે હે સ્ત્રી, તું તારા મનમાં કાંઈપણ વિચાર કરતી નથી. બધા ધર્મને, બધા દેવને અને બધા શુદ્ધને સરખા ગણે છે, એ તારામાં મોટું મિથ્યાત્વ છે. જે માણસ અમૃત અને વિષને, તથા જોળ અને ગોળને સરખો માનનારો છે, તે માણસ અવિવેકી ગણાય છે. તેવો પ્રાણી કદાચ પણ ધર્મને સાધી શકતો નથી. અને ઉંચકે તે નરકનો અધિકારી થાય છે. માટે હે સ્ત્રી, તું તારી આ નહારી પ્રકૃતિ છોડી દે. તેમજ અંવા હાનિકારક બહેમોને દૂર કર. જ્યાં સુધી તારા હૃદયમાં આવા બહેમ હશે ત્યાં સુધી તારું કલ્યાણ થવાનું નથી, ગિલાડી દેવયોગે છાપરાના કાટવળામાં ભસાઈ ગઈ. તેને દેવતાનો ચમત્કાર માની તું બધા દેવની તથા બધા શુદ્ધની આગળ દોડી ગઈ તે તારું અજ્ઞાન છે ચંદ્રા પોતાના પતિનાં આવાં વચન સાંભળી જરા ગ્લાનિ પામી ગઈ, અને કહ્યું કે જે હોય તે ખરું અથવા તમે કહો તે ખરું મને કાંઈ ખબર પડતી નથી. પણ તેણીએ પોતાનો એ સ્વભાવ આખર સુધી છોડ્યો ન હતો.

આનંદા કહે છે—હે પુત્રીઓ, આ ચંદ્રાનામાં બીજું અનલિપ્ત મિથ્યાત્વ હતું. તે મિથ્યાત્વને લઈને ચંદ્રા બધા દેવ, ધર્મ અને ગુરૂને સાચા માનતી હતી. તે મિથ્યાત્વથી જીવ બધા ધર્મને સરળા માને છે. તે એમ સમજે છે કે, કોઈ મત ગુરૂ નથી, બધા મત સારા છે. અને સર્વ દેવ નમસ્કાર કરવા લાયક છે.

હે પુત્રી લલિતા, અને બીજી બહેનો, આ મિથ્યાત્વથી તમે હંમેશાં દૂર રહેજો. અનલિપ્ત મિથ્યાત્વ વાળા પ્રાણીનું કલ્યાણ થતું નથી. તેઓ શુદ્ધ દેવ, ધર્મ અને ગુરૂને ઓળખી શકતા નથી. તેથી તેઓની ઉત્તમ ગતિ થતી નથી.

હે પુત્રીઓ, ત્રીજું અલિનિવેશ મિથ્યાત્વ કહેવાય છે. આ મિથ્યાત્વમાં પણ પ્રાણી કદાચડી થાય છે. તે એટલે સુધી કદાચડ રાખે છે કે, પોતે ભુલ કરી હોય, તે જાણતાં છતાં પણ પોતાની ભુલ કબુલ કરતો નથી. અને કદાચડ રાખી પોતે જે કર્યું હોય તેને પ્રમાણ ગણે છે તે ઉપર અભયાની વાત જાણવા જેવી છે.

પ્રભાસ નગરમાં વીરદાસ નામે એક શ્રાવક રહેતો હતો. તેને ઘેર અભયા નામે સ્ત્રી હતી. તે સ્વભાવે દુઃખી અને હઠીલી હતી. જે વાત પોતે લીધી, તે કાદપણ છોડતી ન હતી. દરેક જાળતમાં દુરાચર અને હઠ રાખતી હતી.

એક વખતે પ્રભાસ નગરમાં વિવેકશ્રી નામે એક સાધ્વીજી આવ્યાં. તેઓ જૈનસાસ્ત્રમાં સારાં પ્રવીણ હતા. જે

દલો પોતાનો અધિકાર હતો, તેટલું જ્ઞાન તેમણે મેળવ્યું હતું. તેમનામાં એક સર્વધી મોટો ગુણ એ હતો કે, તેઓ જે કોઈ આવિકા તેમની પાસે આવે તેમને અભ્યાસ કરાવવામાં ખંત રાખતાં હતાં આજો દિવસ પોતાનું સંજ્ઞા ધ્યાન કરી બીજી આવિકાઓને ભણાવ્યાં કરતાં હતાં. તે સાથે કોઈ બિપર રાગ કે દ્વેષ રાખતાં ન હતાં અભ્યાસ પણ તે સાધ્વીજીની પાસે અભ્યાસ કરવા જતી હતી. અભ્યાસની શુદ્ધિ સારી હતી. તેની સ્મરણ શક્તિ આરી હતી. સાધ્વીજી વિવેકશ્રીની પાસે નિયમ પ્રમાણે જઈને અભ્યાસે જૈનધર્મના બિપયોગી પુસ્તકોનો અભ્યાસ કરી લીધો. અભ્યાસ કર્યો હતો તથાપિ તેનામાં જે દુરાગત તથા હઠનો દુર્ગુણ હતો, તે જરાપણ ઓછો થયો નહોતો.

એક વખતે અભ્યાસ વિવેકશ્રી સાધ્વીજીની પાસે બેઠી હતી, તેવામાં કોઈ યાત્રાળુ આવિકા સાધ્વીજીને વાંદવાને આવી તે આવિકાનું નામ વિજયા હતું, તેણીએ પણ કોઈ વિદ્વાન સાધ્વીજીની પાસે રહી સારો અભ્યાસ કર્યો હતો. તેથી તેનું ધર્મનું જ્ઞાન સારું હતું. અને તેનો સ્વભાવ ધણેજ ઉચ્ચ હતો. તેનામાં કોઈ ભાવનો દુર્ગુણ હતો નહોતો. વિજયાએ આવી સાધ્વીજી વિવેકશ્રીને વાંદના કરી અને શુભશ્રુતા પછી પછી તે તેમની આજ્ઞા બેઠી. સાધ્વીજીએ તેને “ક્યાંથી આવે છે ? ક્યાં રહે છે ?” વિગેરે દેટલાં એક પ્રશ્નો પુછ્યા પછી પાસે બેઠેલી અભ્યાસે તે આવિકાને પુછ્યું કે, તમારો દેટલો અભ્યાસ છે ? વિજયાએ જવાબે જે અભ્યાસ હતો, તે સ્વયં પણ જણાવ્યો પછી

અભયાએ પુછ્યું, અહીંથી ક્યાં ક્યાં જવાનું છે? વિજયાએ કહ્યું; મારે દશમું દેશાવકાશિક વ્રત છે, તે પ્રમાણે જેટલી મર્યાદા છે, તેટલી પુરી થઇ ગઈ છે પણ યાત્રાએ જવાનું છે. તેથી ખાધ નથી કેમકે યાત્રા શિવાય મર્યાદા મુકી બીજા દેશમાં જવાનું નથી. દેશાવકાશિક વ્રત દશમું છે, એ વાત અભયાના સ્મરણમાં નહી રહેવાથી તેણે કહ્યું, ખડેન, તમે કહેતાં ભુલો છો દેશાવકાશિક એ નવમું વ્રત છે. દશમું નહીં. વિજયા વિચાર કરીને બોલી. ના ખડેન, એમ નથી દેશાવકાશિક વ્રત દશમું છે અને નવમું વ્રત તો સામાયિક છે. તે વાતમાં વિવેકશ્રી સાધ્વીએ પણ વિજયાની તરફ સંમતિ આપી. અભયાએ મનમાં વિચાર્યું એટલે તેણીને યાદ આવ્યું કે, સામાયિક વ્રત નવમું છે અને દેશાવકાશિક વ્રત દશમું છે, તોપણ તે દુરાગ્રહથી બોલી-ના, તેમ નથી. જે હું કહું છું તે ખરાબર છે. તમે અને સાધ્વીજી બંને ભુલી ગયા જણાઓ છો. તે વખતે સાધ્વીજીએ શાંતિથી અભયાને સમજાવવા માંડ્યું, પણ દુરાગ્રહી અભયાએ તે માન્યું નહીં. આથી વિવેકશ્રી મૌનપણે અભયાની ઉપર મધ્યસ્થ રહ્યા.

આનંદા કહે છે—હું પુત્રીઓ, અભયામાં ખરેખર ત્રીજું અભિનિવેશ મિથ્યાત્વ હતું. એ મિથ્યાત્વથી તેણીએ સ્મરણ ચૂકથી દેશાવકાશિક વ્રતને નવમું કહેલું, પછી તેને ખરીવાત યાદ આવી હતી, તોપણ તેણીએ પોતાનો દુરાગ્રહ છોડ્યો નહીં. એ અભિનિવેશ મિથ્યાત્વ ને લઇને જીવે અસત્યવાદમાં કદાગ્રહ રાખે છે. તેને વારંવાર સમજાવવામાં

જાયે. તોપણ તે દુરાગ્રહથી માનતા નથી. કેટલાક તો વાદમાં હારી જાય તોપણ પોતાની વાત મુકતા નથી. આ મિથ્યાત્વને લઇને આપણા જન મતની વિરુદ્ધ વાતો કેટલાએકે કરેલી છે. અરિહંતની મૂર્તિ પૂજાને નહીં માનનારા લોકો પણ એ વાતને આગ્રહથી વળગી રહે છે.

હું જુદો, હવે યોશુ' શંકય મિથ્યાત્વ કહેવાય છે. તે મિથ્યાત્વને લઇને માણસને ધર્મની વાતમાં શંકાઓ થયા કરે છે. તે શંકાદોષને લઇને તેમની શ્રદ્ધા ધર્મ ઉપર થતી નથી. તેઓ હમેશાં દરેક વાતમાં શંકા લાવ્યા કરે છે તેથી ધર્મને બરાબર જાણી શકતા નથી. તે ઉપર જ્યોતીની વાત જાણવા જેવી છે.

વિજયનગરમાં સુધર્મા નામે એક યાત્રક રહેતો હતો. તેને જ્યંતી નામે એક સ્ત્રી હતી. તેણીને ધર્મની જિજ્ઞાસા હતી, પણ તેના મનમાં ધર્મની વાત વિષે ઘણી શંકાઓ થયા કરતી હતી. તેનો પતિ સુધર્મા ધર્મ ઉપર ઘણો આસ્થિક હતો. અને તે હમેશાં પોતાની સ્ત્રી જ્યંતીને સાદી રીતે સમજાવતો. પણ જ્યંતીના મનમાંથી શંકાઓ જતી ન હોતી. જ્યંતી ઉપાસ્યે બ્યાખ્યાન સાંભળવા જાય અને સાધ્વીજીની પાસે ધર્મવાર્તા સાંભળે પણ જે થોડે સાંભળે તેમાં તેને અનેક શંકાઓ થયા કરતી હતી. બારા મેટા દોષથી જ્યંતી જે ધર્મની કિયાઓ, મત અને તપસ્યા કરતી તે જુદો તેણીને નિષ્ફળ થતું હતું.

એક વળતે વિવેક વિજય નામે એક વિદ્વાન મુનિ વિજયનગરમાં આવી ચડ્યા. તેમનું વ્યાખ્યાન સાંભળવાને ગામના તમામ શ્રાવકો અને શ્રાવિકાઓ એકઠાં થયાં, તે વળતે મુનિએ વ્યાખ્યાન આપતું શરૂ કર્યું. વ્યાખ્યાનમાં પૂર્વના ચક્રવર્તીની સમૃદ્ધિનું વર્ણન કહેવામાં આવ્યું. ધર્મધી ચક્રવર્તીનું પદ મેળવાય છે, એ પ્રસંગે ચક્રવર્તીને જે જે રત્નો પ્રાપ્ત થાય છે, તેનું આબેહુળ વર્ણન કરવામાં આવ્યું. આથી જ્યંતીના મનમાં શંકાઓ આવવા લાગી. પછી તેણીએ ઊભા થઈને મહારાજને પ્રશ્ન કર્યો કે, મહારાજ, આપે જે ચક્રવર્તીના રત્નોનું વર્ણન કર્યું, તે મારા મનમાં સત્ય લાગતું નથી. તે વાત બધી અલંકાર અને અતિશયોક્તિવાળી છે. અને તે મારી શકાય તેવી નથી, માટે જો સાચી હોય તો તમે મને ખરાબર સમજાવી મારા હૃદયમાં ઉતારો. જ્યંતીનાં આવાં વચનો સાંભળી તે વિદ્વાન મુનિએ તેને ઘણું સમજાવી પણ તેના હૃદયમાં એ વાત ઉતરી નહીં. જેમ જેમ તેને કહેવા માંડ્યું, તેમ તેમ તેણીને વધારે શંકાઓ થવા લાગી, પછી મુનિએ વિચાર્યું કે, આ બાઈના હૃદયમાં સંશયમિથ્યાત્વ દેખાય છે, જ્યારે આ સ્ત્રીમાં લબ્યપણાનો ઊદય થાશે ત્યારે તેનું આ મિથ્યાત્વ દૂર થઈ જશે. આવું વિચારી મુનિ તેની સાથે બોલતા વિરામ પામ્યા. પછી જ્યંતી નીચે બેસી ગઈ. જ્યારે વ્યાખ્યાન પૂરું થયું ત્યારે જ્યંતી શંકાઓ કરતી કરતી પોતાને ઘેર આવી. અને તેના પતિ સુધર્માની આગળ પણ તેણે કેટલીએક શંકાઓ કરવા માંડી. સુધર્મા તેનાથી કંટાળી ગયો હતો, તેથી તેણીની સાથે ધર્મ સંબંધી વાત કરવાનું

તેણે ઊડી લીધું હતું. આખરે જ્યંતી જેનપર્મના ખરા સ્વરૂપને પામી નહીં અને તેનું જીવન શંકામાં ને શંકામાં સમાપ્ત થઈ ગયું.

આનંદા કહે છે—હે પુત્રી લલિતા, તે જ્યંતીમાં સંશય મિથ્યાત્વ હતું. તે મિથ્યાત્વને લીધે જ્યંતી વારં-વાર શંકા કરતી હતી. એ સંશય મિથ્યાત્વથી સર્વ જ્ઞાન-તમાં શંકાઓ થયા કરે છે. જ્યાં સુધી દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાળ અને ભાવને અનુસરી જેનશાસ્ત્રનું સ્વરૂપ સમજવામાં આવે નહીં. ત્યાં સુધી એવી શંકાઓ થયાં કરે છે, માંદે હે જહેનો, તમે ધર્મની દરેક જાણત વિચારી તે ઉપર શંકા રાખજો. જોટાં જોટાં તર્ક કરી હૃદયમાં શંકાઓ કરજો નહીં. કદિ શંકા યાય તો યુક્તિથી તેનું સમાધાન કરજો. જો કોઈ જાણત તત્ત્વજ્ઞાનની હોય અને આપણને તેમાં સ-મજણ ન પડતી હોય તો બીજાને પુછી લેજો. કદિ બીજો માણસ તમને સમજાવે તોપણ જો તમારા મનમાં એ વાત ન ઉતરે તો તેને જોટી ગણી કાઢજો નહીં. કારણ કે, તે વખતે તમારે વિચારવું કે, આ વાતમાં આપણી બુદ્ધિ પોહોંચી શકતી નથી. એ આપણોજ દોષ છે. તેથી એમ ન બાણવું કે, તે વાત જોટી છે. કેટલાએક મા-ણસો તત્ત્વજ્ઞાનની જાણ વાત પોતાના સમજવામાં ન આવે એટલે એમજ માને છે કે, એ વાત તદન જોટી છે. આ-વા માણસોમાં તે સંશય મિથ્યાત્વ ઉત્પન્ન થાય છે અને તેથી કરીને તેનાથી ધર્મ સાધન થઈ શકતું નથી. જહેનો, પાંચમું અનાલોગ મિથ્યાત્વ કહેવાય છે. આ મિથ્યાત્વ તો

વિકલેન્દ્રિય જેવા જીવોનેજ હોય છે. કારણ કે, જે જીવોને ધર્મ શું? અને અધર્મ શું? એવો ઉપયોગજ નથી, તેવા જીવોમાં એ અનાલોગ મિથ્યાત્વ ઉત્પન્ન થાય છે.

આ પાંચે પ્રકારનાં મિથ્યાવોને સમજી દરેક શ્રાવિકા એ તેનો ત્યાગ કરવો જોઈએ. એ પાંચ પ્રકારનાં મિથ્યાત્વમાંથી દોષપણ મિથ્યાત્વ પોતાનામાં ન આવે, એવી શ્રાવિકાએ ચેતવણી રાખવી જોઈએ.

આનંદાએ દાખલા સાથે આ મિથ્યાત્વના લેહ કહ્યા, તે માંલણી પ્રેમદાએ મનમાં વિચાર્યું કે, આ ધર્મની વાર્તા તો સારી લાગે છે. અહા! આ જઘાં મિથ્યાત્વો સમજવામાં આવ્યાં હોય તો ઘણું લાભ થાય ” પ્રેમદા આવો વિચાર કરતી હતી, ને જાણી ચંચળ મનમા ખુશી થઈ અને તેણીએ જાણી લીધું કે, મારી જાને આ વાતની સારી અસર થઈ છે, તેથી તે નીચે પ્રમાણે બોલી—

ચંચળ—જા, શો વિચાર કરો છો? હવે આપણે ઘોડીવાર બેસીને ચાલીશું. ચિંતા રાખજો નહીં.

પ્રેમદા—ચંચળ વધારે વાર બેસવામાં હરકત નથી. તારી ટાટી આનંદાની વાતમાં મને સારી સમજ પડે છે.

પછી પ્રેમદાએ આનંદાને કહ્યું. આનંદા જાહેન, તમે જે મિથ્યાત્વ જોખમવાની વાત કહી, અને તે ઉપર જે દાખલાઓ આપ્યા, તે ઘણા સારા છે અને દરેક શ્રાવિકાને તે જાણવા જેવા છે. હવે મિથ્યાત્વની વાત એટલીજ છે કે, બીજી કંઈ વધારે છે?

આનંદા—પ્રેમદા જ્ઞેન, મિત્ર્યાત્વના ખીલા બેઠ પણ
મે એકેગર સાધ્વીજીને ઉપાશરે સાંભળ્યા હતા.

પ્રેમદા—શું સાધ્વીજી આવી વાતો બણતાં હશે ?

આનંદા—ધર્મની વાર્તાઓ સાધ્વીજીજ સારી રીતે જાણે.

પ્રેમદા—એ બધી સાધ્વીઓ જાણે કે, કોઇ કોઇ-
જ જાણે ?

આનંદા—ઘણે ભાગે ઘણી સાધ્વીઓ જાણે. જે
આત્માર્થી હોય તે વધારે જાણે અને જેઓ આત્માર્થી ન
હોય, તે યોડું ધણું જાણે.

પ્રેમદા—આજ સુધી હું તો એમજ જાણતી હતી કે,
જે શ્રાવિકાઓ ગરીબ કે વિધવા અવસ્થામાં હોય, તેઓ
અન્ન વગરને માટે દીક્ષા લઈ સાધ્વીજી બને છે. અને જે
શ્રાવકો ગરીબ કે અનાથ હોય, તેઓ રાટલા ખાવાને
સાધુજી બને છે.

આનંદા—જ્ઞેન પ્રેમદા, એવું તે હોય. શ્રાવક અને
શ્રાવિકામાં જેને સારો વૈરાગ્ય થાય તેજ આત્માર્થીપણે
દીક્ષા લઈ સાધુજી અને સાધ્વીજી બને છે.

પ્રેમદા—આનંદા જ્ઞેન, તમે શુષ્ક દૃષ્ટિએ જોનારાં છો,
તેથી જોલો છો, પણ ઘણા તો માત્ર રાટલાને માટે દીક્ષા
લેનારા હોય છે.

લલિતા—પ્રેમદા બાપુ, એમ કેમ જોલો છો ? એવાં

કોઈ સાધુ કે સાધ્વીજી તમે જોયાં છે ?

પ્રેમદા—કોઈ સાધુ તો જોયા નથી, પણ એક સાધ્વીજી જોયાં છે.

લલિતા—એ કયાં સાધ્વીજી ?

પ્રેમદા—આપણા ગામમાં પદ્મશ્રી કરીને એક સાધ્વીજી આવ્યાં છે. તેઓ તો રોટલા માટે સાધ્વીજી થયાં હોય, એમ લાગે છે.

લલિતા—તમે શી રીતે જાણ્યું ?

પ્રેમદા—હું કોઈ વાર અપાશરે જાઉં છું. જીજી શ્રાવિકાઓની પેઠે હુંમેશાં અપાશરે આંટા ખાનારી અને ભટકનારી નથી. એક વખતે પુર્ણિમા હતી, તેથી હું પદ્મશ્રીને અપાશરે ગઈ હતી. ત્યાં ઘણી શ્રાવિકાઓ ભેગી થઈ હતી અને ગામની સારી નરતી વાતો કરતી હતી. તે વખતે પદ્મશ્રી પણ તેમાં ભાગ લેતાં હતાં. હું તેમની પાસે જઈને બેઠી. તે વખતે કોઈ વીજી કરીને શ્રાવિકા આવી. તેણે પદ્મશ્રીને વિનંતિ કરી કે, આવતી કાલે પારણા જઈ, તેથી મારે ઘેર બહારવા પધારજો. તે વખતે પદ્મશ્રી બોલ્યા વીજી, તારે ઘેર વોહોરવા નહિ આવું. જેનો અમારે અપ હોય, તે ચીજ તારે ત્યાં મળતી નથી.

વીજી—મહારાજ, આપ કહો તો તેજ તૈયાર રાખું.

પદ્મશ્રી—વીજી, તારાથી તે ચીજ તૈયાર રખાય તેમ

નથી. કારણ કે, તેવી ચીજ શ્રીમંત ગૃહસ્થના ઘરે વીના અમને મળેજ નહિ.

વીજી—ગુરૂણી સાહેબ, હું ગૃહસ્થ તો નથી, પણ ગરીબ આવિકા છું, તથાપિ મારી ઉપર દૂષા કરી ને મારે ઘેર બેઠાસ્થાને પધારે તો મને લાલ મળે.

પદ્મશ્રી—તેવો લાલ આપવાની અમારી ખુશી નથી, ત્યાં સુધી ગૃહસ્થ આવિકાને ઘેર બધી જોગવાઈ હોય, ત્યાં સુધી ગરીબ આવિકાને ઘેર શું કામ બેઠાસ્થા નહીં.

વીજી—ગુરૂણી સાહેબ, દોઢ વાર તો ગરીબ આવિકા ઉપર દયા કરી લાગ આપવો જોઈએ.

પદ્મશ્રી—જેવું જોવી ગરીબ આવિકા ઉપર દયા કરતાં રહીએ તો યોગ દિવસમાં માંદાં પડીએ. તમારે ઘેર જોઈએ તેવી ચીજોની જોગવાઈ હોય નહીં, તેથી અમારાથી એવો નફાનો લાલ આપવા અવાય નહીં.

વીજી—ગુરૂણી સાહેબ, આપ મોટાં છ, આપે તો તવગૃહ અને ગરીબ સાને સરખાં ગણવાં જોઈએ.

પદ્મશ્રી—વીજી, હું અમારા સાધુના વેહેવારમાં સમજે નહીં. અમારે હવેરે વખત ગૃહસ્થ આવિકાનો અપ પડે. આસાં આસાં કાચાં વેહેવાર હોય, પુસ્તક પાનાં સંખ્યા વળાં હોય, દોઢ કીમતી ચીજો જોઈવી હોય તો તે ગૃહસ્થ આવિકા પામેથી મેળવી શકાય ત્યાં જેવી ગરીબ આવિકા પામેથી અમારાં એ જોઈ નહીં ?

ખડેન આનંદા આ પ્રમાણે પદ્મશ્રીએ કહ્યું, એટલે બી-
ચારી વીજી નિરાશ થઈને ત્યાંથી ચાલી ગઈ. પદ્મશ્રીનાં
વચનો સાંભળી હું તો આશ્ચર્ય પામી ગઈ અને તે સાધ્વી-
જીને માટે મને ઘણુંજ તિરસ્કાર છુટ્યો. કહો, આનંદા
ખડેન, એવાં સાધ્વીજી ખાવાને માટેજ થયેલા ગણાય કે
નહીં. ગૃહસ્થ શ્રાવિકા સારી સારી ચીજો લેણેલા, તેથી
ત્યાં હમેશાં જવું અને ગરીબને ઘેર સારી ચીજો મળે
નહીં, તેથી ન જવું, એ કેવો ન્યાય ? મનેતો પેહેલેથીજ
સાધુ સાધ્વી ઉપર આસ્તા થોડી હતી, તેમાં પણ ન્યારે
પદ્મશ્રીનાં વચન સાંભળ્યાં, ત્યારથી મારા મનમાં તે લોકો
ઉપરથી આસ્તા ઉઠી ગઈ છે. વળી તમે કહો છો, કે,
“ મિથ્યાત્વના બીજ લેદો મેં ” સાધ્વીજી પાસેથી સાંભળ્યા
છે ” આ વાત સાંભળી મને ઘણુંજ આશ્ચર્ય થાય છે. કા-
રણ કે, ખાવાને માટે દીક્ષા લઈ ગુરૂણીજી થયેલી ભીખારી
શ્રાવિકાઓને મિથ્યાત્વનો ઉત્તમ ઘોષ તે શી રીતે થયો હોય,
મને તો તે ગુરૂણીજીના કરતાં તમે સો દરજ્જે સારાં
લાગો છો.

આનંદા—પ્રેમદાખડેન, અમે તો કોણ માત્ર ? જે
સાધ્વીજી હોય તેમની વાત તો જુદીજ સમજવી. પદ્મશ્રી
સાધ્વીજીનો સ્વભાવ જુદી રીતનો છે. હોય, માણસ માત્ર
પોતાના કર્મને તાણે થઈ જાય છે. પદ્મશ્રીનો સ્વભાવ જોઈ-
ને તમારે એવો નિશ્ચય ન કરવો કે, બધાં સાધ્વીજીઓ એ-
વાં હશે. ઘણાં સાધ્વીજી ગુણવાન વિદ્વાન, શાંત અને આ-
ત્માર્થી હોય છે. ન્યારે પૂર્વનાં ઘણાં પુણ્ય હોય ત્યારેજ

આરિત્રનો યોગ થાય. જ્ઞાન, દર્શન અને આરિત્રની ગ્રમ્યરૂપ પ્રકારે આરાધના કરવી; તે જેવી તેવી વાત નથી. જે 'ગરીબ અને ભીખારી હોય તેજ સાધુ સાધ્વી થાય' એવું કે દિમણુ ધારણું નહીં. આરિત્રનો યોગ જેને હોય તે આધુસાધ્વી થાય છે. વયોવૃદ્ધ અને જ્ઞાનવૃદ્ધ મુનિઓ પાત્રાપાત્રનો વિચાર કરીને તથા ઘણી રીતે પરીક્ષા કરીનેજ આરિત્ર આપે છે. પછી આરિત્ર મહણ કર્યા છતાં જો કોઈ અદ્યપુણ્યવાન હવે આરિત્રની વિરાધના કરે તો તેમાં આરિત્ર આપનારનો દોષ નથી. પ્રેમદાખેડેન, તમે જે પદાથીનો સ્વભાવ જોયો, તે ઉપરથી બીજાં બધાં સાધુ-સાધ્વી ઉપર અભાવ લાવ્યો તે યોગ્ય નથી. તેવાં કોઈ નંદારાં સ્વભાવ વાળાં સાધુ સાધ્વી હોય, તેમની નિંદા કરવી તે પણ આપણાં આવકને ઘટે નહીં. કોઈપણ સાધુ કે સાધ્વીનો અવલેવાદ બોલવો, એ આપણો ધર્મ નથી. જો તેમનામાં શુભ હોય તો તેમની સેવા ભક્તિ કરવી અને તેમની પાસે ઉપદેશનો લાભ લેવો. અને જો તેમનામાં શુભ ન હોય તો તેમનાં દર્શન કરી આત્મ્યાં જીવું, અને તેમનો પ્રધારે પ્રસંગ ન રાખવો. પણ તેમની નિંદા કરવી તે યોગ્ય નથી.

પ્રેમદાખેડેન, આપણાં ગામમાં એક જ્ઞાનથી સાધ્વી છે, તે તમે બોલો છો ?

પ્રેમદા—હા, મેં તેમનું નામ સાંભળ્યું છે.

આનંદા—કોઈવાર તેમનાં દર્શન કર્યાં છે કે નહીં ?

પ્રેમદા—ના, કોઈવાર તેમનાં દર્શન કર્યાં નથી.

હેનો. કારણ કે, ઘણા લોકો ગુરૂપદ લઈ આડંબરથી જગતમાં ફરે છે. કેટલાએક લોકો તો માત્ર કમાવાની ખાતર ગુરૂ થવાનો ઢોંગ કરે છે. કેટલાએક પરમહંસોને મહાત્મા થઈને વિચરે છે. પ્રથમ તેઓ પોતાની ત્યાગ વૃત્તિ બતાવી લોકોનાં મન ઉપર વિશ્વાસ બેસારે છે, પછી લોકોને છેતરીને દ્રવ્ય વિગેરેનો લાભ લઈ ચાલ્યા જાય છે.

હું જુઓ, તેમાં ખાસ કરીને બ્રાહ્મણ લોકોનો વિશ્વાસ રાખશો નહિ. કેમકે તેઓ ગૃહસ્થ બની ગુરૂ થવાનો દાવો કરે છે. તેઓ પોતાના પગ ધોવરાવે છે, પુજા કરાવે છે અને યજમાન પાસેથી મિષ્ટાન્ન લેવાનું શરૂ કરે છે. જુઓ, ઘરમાં જો કોઈ સાન્નુભાંડું થયું હોય અને જો તમે જુદા લાવી બ્રાહ્મણને પુછવા જશો તો તેઓ તમારા મનમાં મોટો જુદા નાખશે. તેને માટે એક નીચેના શ્લોક યાદ રાખવા જેવો છે.

વસંતતિલક્ષ વૃત્તં.

વૈદ્યા વદંતિ કષવાતમલૈર્વિકારાન્

વ્યોતિર્વિદો ગદમવાં પ્રવદંતિ પીડામ્ ।

મૂત્રા વદંતિ નનુ સેચરદ્વિદોપાન્

સદ્જ્ઞાનિનો દિ કૃતદુષ્કૃતકર્મપીડામ્ ॥ ૧ ॥

જો વૈદ્યને પુછો તો તેઓ કફ, વાયુ અને મળના વિકારો કહે છે. જો પીડાને પુછો તો તેઓ ગદમની પીડા કહે છે. જો મૂત્રને પુછો તો તેઓ નનુ-સેચર તથા નજરનો દોષ જ

જાવે છે અને જાનીઓને પુછા તો તેઓ પૂર્વે કરેલા નકારા કર્મની પીડા છે, એમ કહે છે. ૧

જેનો, આ પ્રમાણે જુદા જુદા લોકો પોતાનો સ્વાર્થ સાધવાને આપણને જોરાંઓને કહે છે, અને આપણા હયા-પુટાં જોરાંઓ તેમનું કહેવું માનીને જે રસ્તે તેઓ દોરે તે રસ્તે જઈએ છીએ. પણ આપણે તેમાં દેહજુ જાનીનું વચન માનવું જોઈએ. કર્મની પીડા લોગવવી એ વાત બરાબર છે. એ સિદ્ધાંત આપણા જનમતનો છે. માટે જેનો, એ સિદ્ધાંતને માન આપી ચાલે અને બીજા મિથ્યાત્વીના વચનને જરા પણ દેકા આપી અનુસરસો નહીં. તે બીજા મિથ્યાત્વથી હમેશાં દૂર રહેજો.

કેટલીએક શ્રાવિકાઓ પોતાના ઘરમાં કોઈ માંદુ ચાચ અથવા કચરખાપડ રહે એટલે ધુતારા ગ્રાહણ જોખીઓની પાસે દોડી જાય છે. સ્વાર્થી ગ્રાહણો ટીપણું ઢાલી જુવે છે અને તેમને બાધા-આળસી આપે છે અને તેમને બાધાના બંધમાં નાખી બાંધી લે છે અને તે પછી વેહેમી જોરાંઓ પાછાં તેઓને પુછવા જાય છે, એટલે તેઓ કહે છે કે, ગ્રાહણને વચને સિદ્ધિ માની અમે જે કહીએ તે કરો, ત્યાં મુખી તમારાથી બાધા ઊઠાયો નહીં. પછી તેઓ પાછા તેમને હર બતાવે છે કે, જો તમે ગ્રાહણનું વચન તોડી કાંઈ પણ કંઈ વગર બાધા ઊઠી રહ્યો તો તમને પાછી બમણી પીડા થશે. તેઓ આવો હર બતાવે છે તેથી લોખા દિલની બામનિઓ તેમના કદા પ્રમાણે કરે છે. કેટલીએક શ્રાવિ-

હેલું છે, તોપણ આ પ્રસંગે તમને યુનઃ જુદી રીતે કહું.
 ધુ, તે બરખર તમારાં રાખજો. મિથ્યાત્વીના પર્વ જેવા દે,
 આજપડવો, પ્રેતજીવ, ગૌરીત્રીજ, ગણેશચોથ, નાગપાંચમ,
 વૈષ્ણુદશ, શીતળાસાતમ, છુધઆઠમ, મોલીનવમી, વિજ્યા-
 યમી, બીમએકાદશી, વત્સનારસ-વાપનારસ, પનતેરસ,
 બનતચોદશ, પાંચીપુનમ, સોમવતીઅમાંસ, રક્ષાત્રય, ના-
 મીએરપુનમ, હોળી, રવિવાર, સોમપ્રદોષ, ઉત્તરાયણ, અહણ,
 નવરાત્ર, આંદ્ર, ગોત્રિરાત્ર, દશરા, અતકૂટ, અને 'શમશાનં
 પૂજન વિગેરે છે, તે પર્વોને જુદી જુદી કામના પૂરી કરવાને
 આવશ્યક, તે લોકિકપર્વગતમિથ્યાત્વ કહેવાય છે. કેટલી-
 એક શ્રાવિકાઓ બહેમથી છાની રીતે તે માંહેલાં દેટલાંએક
 પર્વ કરે છે. જે પતિ ખરેખરો જૈનધર્મનો આસ્તિક હોય,
 તો તેના જાયથી ગુપ્ત રીતે એ પર્વનું આરાધન કરે છે.
 તેવી શ્રાવિકાઓ પોતાના ધર્મથી શ્રદ્ધ થઈ નરકની અધિ-
 શક્તિથી થાય છે.

બહેનો, આ મિથ્યાત્વ તમારાથી ધણુંજ દૂર રાખજો
 કેઈ જાતનો બહેમ મનમાં લાવશે નહીં. જો તમે બહેમી
 થઈ એ મિથ્યાત્વને આવશ્યક તો તમે તમારું સમાકિત રૂત્ન
 ગુમાવી દેશો. માટે તેમાં ખરી દૃઢતા રાખજો. તે જિપર
 તારા નામની એક શ્રાવિકાની વાર્તા જાણવા જેવી છે.

સૂર્યપુરમાં તારા કરીને એક શ્રાવિકા હતી. તેના પ-
 તિનું નામ પ્રેમચંદ હતું. પ્રેમચંદ ધંજોજ આસ્તિક આ-
 વક હતો. તે હમેશાં સવાર સાંજ જૈનધર્મની આવશ્યક

ક્રિયા કરતો હતો. જો સૂર્યપુરમાં કોઈ જૈનમુનિ આવી ચડે તો પ્રેમચંદ તેમની શુદ્ધ હૃદયથી લક્ષિત કરતો હતો.

તારા પણ એક સહબોધવાળી શ્રાવિકા હતી. પોતાના પતિની પાસેથી તેણીએ જૈનધર્મનું સાફ જ્ઞાન સંપાદન કર્યું હતું. તે પોતાના પતિની સેવા કરતી અને જૈનધર્મની ઊપાસના કરતી કરતી પોતાના દિવસો નિર્ગમન કરતી હતી. તેની પતિ લક્ષિતથી સૂર્યપુરના બધા સંઘમાં તેની સારી પ્રશંસા થતી હતી. તારા એક ઉત્તમ શ્રાવિકા છે, એવું સર્વના મનમાં તેને માટે માન હતું.

એક વખતે પ્રેમચંદને અકસ્માત તાવનો વ્યાધિ થઈ આવ્યો. તાવમાંથી સંનિપાત થયો. એટલે તે વ્યાધિએ ભયંકર રૂપ પકડ્યું તે વખતે પતિ લક્ષિત કરનારી તારા મોટી ચિંતામાં આવી પડી તેણે વૈદોને બોલાવી પોતાના પતિની તબીયત બતાવી વૈદોએ તે વ્યાધિને અસાધ્યા કહી એટલે તારા બહુજ ફીકર કરવા લાગી. અને બેલાન થઈ પડેલા પતિની આગળ તેણીએ રૂદ્ધ કરવા માંડ્યું. રૂદ્ધનો શબ્દ સાંભળી તેની પડોશમાંથી કેટલાએક ઊંચાં ત્યાં આવી એકઠાં થયાં તેવામાં દેવકી નામની કોઈ મિથ્યાત્વની સ્ત્રી આવી, તેણીએ પ્રેમચંદને જોઈ તારાને કહ્યું કે, જઈને, આ તારા પતિને ભયંકર વ્યાધિ છે, આ વ્યાધિ તેને કોઈ નજર દોષથી થયો હોય, તેમ લાગે છે, માટે તે વિષે કોઈ સારા વિદ્વાન જોઈને પુછીને તું બાધા રાખ તો આ રોગ મંટી જશે. તારા શુદ્ધ શ્રાવિકા હતી, તે જોઈ કે બાધા

તે વિરે કાંઈ સમજતી ન હતી. પણ જ્યારે તેણી બહુજ મુંઝાણી ત્યારે તે તે કામ કરવાને તૈયાર થઈ. અને તેણીએ દેવકીને પુછ્યું, દેવકી જ્ઞેન, તેવા જોષી ઠાણ હોય ? અને તેઓ ક્યાં રહેતા હશે ? દેવકી બોલી, આપણા પડોશમાં કૃષ્ણરામ કરીને એક બ્રાહ્મણ જોષી છે, તે આવી બાળતમાં સારું જાણે છે. તેની આગળ ધીક્ષણ અને એક રૂપીઓ લઈને જા અને તેમની આગળ ચુક જોડેલે તેઓ ગ્રહ દશા જોઈને તને બધા ખુલાસો કહી આપશે.

તારા રૂદન કરતી બોલી—જ્ઞેન દેવકી, અમે આવક છીએ, તેથી મિથ્યાત્વ ગ્રાહણની આગળ અમારાથી કેમ જવાય ? હું તો નવકાર મંત્રનું સ્મરણ કરું છું, જે મારા પતિની આમુખ્ય હશે તો તેમને સારું થઈ જશે. દેવકી જાણે સ્વરે બોલી—અરે તારા, આ તું શું બોલે છે ? આવે વખતે વળી આવકપણું સાતું હોય ? અત્યારે તો કદિ કુવામાં બિતરવું પડે તોપણ શું ? જ્યારે પતિ આવી સ્થિતિમાં હોય ત્યારે કાંઈ પણ વાત ગણવી ન જોઈએ.

તારા—જ્ઞેન, એ ખરી વાત છે, પણ અમારાથી એ મિથ્યાત્વ ભરેલું કામ કેમ થાય ? એમ કરવાથી અમારા સમકિતને કલંક લાગે.

દેવકી—અરે મારી બાઈ, અત્યારે સમકિત સમકિત શું કરે છે ? તારે તારા ધણીનો ખપ છે કે નહિ ? ધણી સારું તો બાયડીએ ગમે તેવું કામ કરવું જોઈએ.

તારા—શાઈ કૃપારામ, હું આવિકા છું, મારાથી ખીજ દેવની બાધા કે માનતા થઈ શકે તેમ નથી. મારા પતિના શરીરે આગમ થવો એ કર્મોધીન છે. જૈન શાસનના અધિષ્ઠાતા દેવતા મારા સૌભાગ્યની રક્ષા કરશે.

કૃપારામ—તારા બહેન, તમે કેવાં કઠોર છો. તમારા પતિ આવી નકારી સ્થિતિમાં પડ્યા છે, તે છતાં તમારા મનમાં તેને માટે લાગણી નથી, એ કેવી વાત કહેવાય? આ વળતે શ્રાવકપણું દૂર કરવું જોઈએ. જ્યાં જીંદગીનો સવાલ આવે, ત્યાં પછી કોઈ વાતનો વિચાર કરવાનો નથી. પોતાના પતિના સારાને માટે પ્રાણાર્પણ કરનારી પતિવ્રતા સ્ત્રીઓનું જીવન ધન્ય ગણાય છે. બહેન તારા, આવે વળતે તમારે શ્રાવકપણાનું અભિમાન રાખવાનું નથી. તમારા સમક્ષિતનું સ્મરણ કરવું છોડી દો. અત્યારે તો તમારે અમને ઇષ્ટદેવ, ઇષ્ટગુરુ અને પરમેશ્વર ગણવા. જો આ વળતે તેવો વિચાર નહીં કરો તો તમારા લાગ્યમાં વિધવાપણું આવીને ઉભુંજ છે, એમ સમજજો.

કૃપારામનાં આવાં વચન સાંભળી તારા કંપી ઉઠી.

તેની નિર્મળ મનોવૃત્તિમાં એવો વિચાર થયો કે, અરે આ શું મારું કર્તવ્ય કહેવાય! હું કોણ છું? મારો ધર્મ કયો છે? મારું કર્તવ્ય શું છે? એ મારે વિચારવું જોઈએ. જૈન શાસનના દેવતા મારા પતિની રક્ષા કરશે. તેમ છતાં કદિ માથા કંમે નકારાં હોય અને મારા પતિનું અહુત્ય અથવા હોય અને મારા દુર્ભાગ્યમાં વેધવ્ય દુઃખ

લખ્યું હોય તો તે દોષનાથી ટળી શકે તેમ નથી. કર્મની આગળ દોષપિણુ દેવતાની કે મહાત્માની સત્તા ચાલવાની નથી.

અરે ! આવું સમજ્યા છતાં હું આ મિથ્યાત્વિ જ્ઞાણની આગળ આવી ચડી. આ મિથ્યાત્વી દેવકીએ મારા સમક્ષિતને દૂષિત કરાવ્યું. હવે જે જાન્યું તે ખરું. આ દોષથીજ હું વિરામ પામીને પાછી જાઉં; તોપણ આરું કહેવાય.

આવું વિચારી તારા તરતજ બેઠી થઈ. અને તેણે કુંપારામને કહ્યું, મહારાજ, આપના કહેવા પ્રજાણે મારાથી દોષપિણુ જની શક્યે નહીં. હું શ્રાવિકા છું. સ્વાર્થમાં અંધ થઈને તમારી પાસે આવી છું. મેં આ કામ મારા ધર્મ વિરુદ્ધ કર્યું છે. એમાં તમારો કે આ દેવકીનો અપરાધ નથી, મારો પોતાનોજ અપરાધ છે. આ મોટા અપરાધની આલોચના શુરુ મુજે કર્યા પછી હું શુદ્ધ થઈ શકીશ. મહારાજ, હવે મને જવા દો. દોષ રીતનો આગ્રહ કર્યો નહીં. જડેન દેવકી, તમારે પણ મને દોષ જાતનો આગ્રહ કર્યો નહિ. જૈનશાસનના દેવતા મારા પતિની રક્ષા કર્યો. હું કદિ પણ મારા સમક્ષિતને મહીન કરીશ નહીં. આ પ્રમાણે મહી તારા ત્યાંથી ઊઠી પોતાને ઘેર ચાલી આવી.

આ વરહ તારાના ગયા પછી તેનો પતિ પ્રેમચંદ સ. નિપાત્રની પીગથી અતિસય પીગતો દત્તે. પછે કૃપાજ્ઞપને ઘેર બેઠેલી તાલએ જ્યારે સમક્ષિત બિપર પોતાની દલતા

સ્થાપન કરી એટલે શાસન દેવતા તેની દ્રઢતાથી ખુશી થઈ ગયા. તારાની પ્રથમથીજ ધર્મ અને પતિ તરફ ભારે લકિત હતી, તે વાત લક્ષમાં રાખી આ વખતની તેની દૃઢતા જોઈ શાસન દેવતા પ્રસન્ન થઈ ગયા અને તરતજ તેણે પ્રેમચંદની મહા પીડાને દૂર કરી દીધી. પ્રેમચંદ મૃત્યુની શય્યામાંથી બેઠો થયો અને તેણે પોતાની પ્રિયાને બોલાવી—જ્યારે ઘરમાંથી કાંઈ બિત્તર મળ્યો નહીં એટલે તે વિચારમાં પડ્યો. તેવામાં તારા કૃપારામને ઘેરથી પોતાને ઘેર આવી. ઘરમાં પ્રવેશ કરતાંજ પોતાના પતિ પ્રેમચંદને હરતાં ફરતાં જોયો. તારાના શરીરમાં રોમેરોમ હુપ વ્યાપી ગયો. “વીરશાસનનો વિજય થાઓ” એમ બોલતી એ શ્રાવકબાળા પોતાના પતિને લોટીને બોલી—પ્રાણનાથ, આ શું થયું? મારા સૌભાગ્યનો સૂર્ય અસ્તાચળ ઉપર આવેલો, તેને કોણે પાછો વાળ્યો? મારા કયા સુકૃતની શ્રેણી સફળ થઈ? સ્વામિનાથ, વીરધર્મના મહા પ્રભાવે આપની રક્ષા થઈ. આ તમારી દાસી પોતાના સમકિતને કલંકિત કરવા ઉભી થઈ હતી. પણ તેના પૂર્વના પુણ્યે અટકાવી છે, તથાપિ થોડું ઘણું મિથ્યાત્વ આદરવાને હું તત્પર થઈ ગઈ હતી. તમારી સ્થિતિ લયંકર હતી, તમારા મોહને લઈને અને મિથ્યાત્વીના સંગને લઈને મેં મારો આવિકાધર્મ ગુમાવવાની શરૂઆત કરી હતી, પણ સારાં ભાગ્યે, મારો બચાવ થયો છે, તમારા પુણ્યથી મારું સમકિત ઘણે ભાગે શુદ્ધ રહ્યું છે એમ કહી, તારાએ દેવકીની અને કૃપારામ પાસે જવાની બધી હકીકત કહી સંભળાવી. તે સંભળી પ્રેમચંદ નીચે પ્રમાણે બોલ્યો—

પ્રેમચંદ—પ્રિયા, મારા મોહને લઈને તેં જે મિ-
થ્યાત્વનો માર્ગ લીધો હતો, તે ધોળોજ ખરાબ હતો. તારાં
ચુક્રે તારી આ વખતે રક્ષા કરી છે, એમ તું માનજે-
નહીં તો એ મલિન માર્ગમાં તારું સમક્રિતરૂપી રત્ન શુભ
થઈ જાત અને તું પરમ પવિત્ર જેનું ધર્મથી બ્રહ્મ થઈ
આ લોક અને પરલોક જાનેમાંથી પતિત થઈ જાત. હે
શ્રી, એ મલિન માર્ગથી તારામાં દૌષ્ટિક દેવગત અને
લૌકિક શુદ્ધ ગત—એમ બે મિથ્યાત્વ દાખલ થઈ જાત.
અને તેથી કરીને તારા જેવી ચતી શ્રાવિકાને મોટામાં મોટું
કલંક લાગત. હે શ્રી, હવેથી તું ચેતીને ચાલજે. જે
દૃઢતા તેં આ પ્રસંગે રાખી છે, તેવી દૃઢતા કાયમ રાખજે.
તારી દૃઢતાને માટે તને પૂર્ણ ધન્યવાદ થઈ છે. તારે ઠેકા-
ણે જે બીજી અરૂપ બુદ્ધિવાળી શ્રાવિકા હોતતો તે ક્યારની
ધર્મબ્રહ્મ થઈ ગઈ હોત. તારો મારા તરફનો પ્રેમ અને
મોહ એ જાનેને લીધે અને દેવકી જેવી મિથ્યાત્વી સીના
પ્રસંગથી અત્યારે થોડો ઘણો મિથ્યાત્વને માર્ગ મળ્યો છે,
તેને માટે તું શુદ્ધ આગળ જઈને આલોચણા લેજે. એટલે
પાછું શુદ્ધ સમક્રિત પ્રગટ થઈ રહેશે.

તારા—પ્રાણનાથ, આપની આજ્ઞા મારે માન્ય છે. મા-
રી જે થોડી ઘણી રોક રહી તે તમારા સતત ઊપદેશના
પ્રભાવથીજ છે. હવે તમારી વાર્તા કહી મારા હૃદયના કો-
તુકને દૂર કરો. હું દેવકીની સાથે ગયા પછી તમારી સ્થિ-
તિમાં આવો મોટો ફેરફાર થી રીતે થઈ ગયો ?

પ્રેમચંદ—પ્રિયા, એ વાતની મને કંઈ ખબર પડી

નથી. જેમ નિદ્રામાંથી માણસ જાગત થાય, તેમ હું આ શય્યામાંથી જાગત થઈ જોઠો થયો છું. ખીજા કાંઈ પણ મને ખબર નથી. તારા કહેવાથી મને લાગે છે કે, આ જનાવ ધર્મના પસાયથી થયો છે. તારી ધર્મ ઊપરની શુદ્ધ દૃઢતાથી આપણા શાસનના દેવતાઓએ મારી ઊપર પૂર્ણ કૃપા કરી છે. બાકી તો ખરી વાત જ્ઞાની મહારાજ જાણે.

આનંદા કહે છે—હે પુત્રીઓ, તે પછી તારાએ જન્મને કોઈ જ્ઞાનીની પાસે આલોચણા લીધી અને જૈન શાસનના અધિષ્ઠાયક દેવતાઓએ તેમાં સહાય કરી છે, એ વાત પણ તે જ્ઞાનીના મુખથી જાણી. પ્રિય સુતાઓ, આ દૃષ્ટાંત સાંભળી તમારે લૌકિક દેવગત, લૌકિક ગુરૂગત અને લૌકિક પર્વગત મિથ્યાત્વથી હમેશાં દૂર રહેવું. જેવી દૃઢતા તારાએ રાખી હતી. તેવી દૃઢતા રાખી હમેશાં શ્રાવિકા ધર્મમાં તત્પર રહેવું.

જેનો, ચોથું લોકોત્તર દેવગત મિથ્યાત્વ કહેવાય છે. એ મિથ્યાત્વ ઘણીજ બારીકીથી જાણવાનું છે, કારણ કે, એ મિથ્યાત્વનો સંબંધ આપણા મતના દેવ, ગુરૂ અને પર્વને લગતો છે. આપણા દેવ જે શ્રી અરિહંત ભગવાન કે જેઓ વિશ્વના ઊપકારક, મોક્ષ માર્ગને આપનારા, પરમ પૂજ્ય, અઢાર દોષથી રહિત અને નિરંજન શુદ્ધ છે, તેમની પ્રતિમા પાસે આવી જે મનુષ્ય આ લોકનાં અનેક પ્રકારનાં પુદ્ગલિક મુખ મેળવવાની ઇચ્છા કરે, તે લોકોત્તર દેવગત મિથ્યાત્વ કહેવાય છે.

જેને, ઘણી શાવિકાઓ પોતાના અજ્ઞાનને લઇને આ પ્રકારના મિથ્યાત્વમાં સપડાઈ જાય છે. કેટલીએક જાહેરી શ્રાવણોની વનિતાઓ અરિહંતની સુંદર પ્રતિમા આગળ આવશે એવી પ્રાર્થના કરે છે કે, હે ભગવાન, જે મારી મનકામના પૂર્ણ થયે તો હું તમારી માટી પૂજા લાવવાથી, તમારી સુંદર આંખો રચાવીશ, તમને છત્ર ચડાવીશ અને તમારી આગળ દીપમાળની રાશની કરાવીશ. તેમજ કોઈ જોડી ભાગિનીઓ ગુરૂના મુખથી ઇદ્રો, પ્રાચીન ચક્રવર્તીઓ અને બીજા જૈન ભક્ત મહાત્માઓનાં ચરિત્રોમાં દર્શાવેલ લોગવિલાસનાં સુખો સાંભળીને પોતાને પણ તેવાં સુખ મળે એવી ઇચ્છા કરી ભગવાનની સામે તેની માંગણીઓ કરે છે. વળી કોઈ પૈસાને માટે, પુત્રને માટે અને શત્રુઓના પરાલભને માટે અનેક પ્રકારની પ્રભુની માનતાઓ માને છે. આ બધું લોકોત્તર દેવગત મિથ્યાત્વ કહેવાય છે. આવા મિથ્યાત્વથી દરેક શાવિકાએ દૂર રહેવું જોઈએ.

જેને, આપણાં ધર્મમાં નિષાણ્ડ (નિદાન) કરવાથી દોષ લાગે છે અને તેથી કદેલ જાત, તપસ્યા વિગેરે નિષ્ફળ થઈ જાય છે. તે માટે તમારે કોઈ જાતની કામના પાર પાડવાનું પાસીને અરિહંત ભગવાનની ભક્તિ ન કરવી. કનક, રણુ કે, સુખ, દુઃખ એ કર્મપ્રાપ્તિ છે અને તે કર્મો બધા-વવાને માટેજ ભગવાનની ભક્તિ કરવાની જરૂર છે. આ જોયા લોકોત્તરદેવ ગત મિથ્યાત્વની ઉપર દેવતા શાવિકાની પાત બાણવા જેવી છે.

દેવનગરમાં ધર્મધર નામે એક શાવક રહેતો હતો,

તેને દેવતી નામે એક સ્ત્રી હતી. આ બંને દંપતી જૈન ધર્મ ઉપર પૂર્ણ શ્રદ્ધાવાળાં હતાં. હમેશાં નિયમ પ્રમાણે ધર્મની આવશ્યક ક્રિયાઓ કરતાં હતાં. ધર્મધર જૈનશાસ્ત્રનો સારો અભ્યાસી હતો. તેને જૈન ધર્મનાં તત્ત્વજ્ઞાનનાં પુસ્તકો ઘણાં ઉપસ્થિત હતાં. ધર્મ સંબંધી કંઈ વિવેચન કરવું હોય તો તે ધર્મધર શ્રાવક સારી રીતે કરી શકતો હતો. એ વિદ્વાન્ શ્રાવકની જ્ઞાન ઉપર ઘણીજ પ્રીતિ હતી. રાત્રિ દિવસ તેની મનોવૃત્તિમાં જ્ઞાનનું જ મનન થયા કરતું હતું. કેટલાએક નવા દીક્ષિત થયેલા સાધુઓ પણ ધર્મધરની પાસે ધર્મ શાસ્ત્રના ગ્રંથો ધારતા હતા. અને કેટલાએક પ્રશ્નો પુછી તેનું નિરાકરણ કરતા હતા.

આટલું છતાં ધર્મધર અભિમાની ન હતો. તેનામાં વિનય ગુણ ઘણોજ સારો હતો. દરેક બાળક અને વૃદ્ધની સાથે તે નમ્રતાથી વર્તતો હતો. તેનામાં પ્રમાદ તો બીલકુલ હતોજ નહીં. તે શિવાય સરળતા, શાંત સ્વભાવ અને પરોપકાર વૃત્તિ વિગેરે બીજા ગુણો તેનામાં ઘણાં હતાં.

તેની સ્ત્રી દેવતીએ બાળ વયથી સ્ત્રી કેળવણી સારી રીતે લીધેલી હતી. વિદુષી સાધ્વીઓના પ્રસંગમાં રહીને તેણીએ ધાર્મિક જ્ઞાન માટે મેળવ્યું હતું. તે શિવાય અહંત ધર્મના ચરિતાનુચિત વિષે ઘણાં ગ્રંથો તેણીએ વાંચ્યા હતા. દરરોજ તેણીનો થોડો અભ્યાસ તેના પતિ ધર્મધર પાસે થયા કરતો હતો.

આ બંને દંપતી સ્વાધ્યાય ધ્યાનમાં રહી પોતાનો સ

સાર મુખે પ્રસાર કરતાં હતાં. હમેશાં અમુક વખત સુધી તે જોડું સાથે જોડીને ધર્મ ચર્ચા કરતું અને સ્વાધ્યાયને આચરતું હતું. આથી તે જાનેની મનોવૃત્તિમાં સદ્ વિચાર ઉત્પન્ન થયા કરતા, અને તે વિચાર પ્રમાણે યથાશક્તિ વર્તન પણ આચરતાં હતાં.

આનંદા કહે છે, જહેનો, તે ધર્મધર અને દેવતી જાનેની જોડી ખરેખર શ્રાવકના મુખી સંસારના નમુનારૂપ હતી. તેઓ હમેશાં આનંદમાં ને આનંદમાં રહેતાં હતાં, તેમનામાં પરસ્પર શુદ્ધ પ્રેમ વાસ કરીને રહ્યો હતો. પ્રેમની પવિત્રતાનું સ્વરૂપ તેમનામાં સારી રીતે દેખાતું હતું. કલેશ, કંકાશ, કલુષો અને અરૂચિ એવાં મહા દોષો તો તેમની વચ્ચે કદિ પણ આવતાંજ નહીં. દેવતીનું હૃદય જેવું ધર્મધર તરફ હતું, તેવું ધર્મધરનું હૃદય દેવતી તરફ હતું. જે ઇચ્છા ધર્મધરના હૃદયમાં ધર્મ હોય, તે ઇચ્છાને દેવતી તન મનથી અનુસરતી હતી. તે જાને દંપતીમાં કોઈવાર મતભેદ થતોજ નહીં. તેઓ પરસ્પર અભેદરૂપે રહેતાં હતાં.

જહેનો, આ ધર્મધર અને દેવતીની વચ્ચે જેવો રનેહ હતો તેવોજ પ્રેમ જે શ્રાવક અને શ્રાવિકાની વચ્ચે હોય, તેનોજ સંસાર મુખમય થાય છે. જ્યાં સ્ત્રીની ઇચ્છા અને પુરૂષની ઇચ્છા જુદી જુદી હોય, ત્યાં કોઈભાવ ઉત્પન્ન થવાથી તેઓ સંસાર મુખમય થતો નથી. તેવાં શ્રાવક અને શ્રાવિકાઓ આલોક અને પરલોકનાં કાર્યો સાધી શકતાં નથી. તેથી દરેક શ્રાવક દંપતીએ પિતાનામાં પરસ્પર શુદ્ધ પ્રે-

નાના બચ્ચાને જાણે સંતન કરતાં હોય, તેમ તેની આજીવન જોડી ચક ચક શબ્દો કરવા લાગ્યાં. પછી ત્યાંથી તેઓ ઉઠીને જીવે સ્થળે આડ્યાં ગયાં. દેવતીએ તેમને જ્યાં નહીં એટલે તે ત્યાંથી ચાલી નીસરી.

શ્રાવિકારત્ન દેવતીના હૃદયમાં આ દેખાવે અપૂર્વ મોહ જિત્પન્ન કર્યો, તરતજ તેણીના હૃદયમાં આબુ કે, અહા ! આ ચકલા જેવી પક્ષીની જાતને પણ પોતાના બચ્ચા ઉપર કેટલો પ્યાર છે. બચ્ચાનું લાલનપાલન કરવામાં પક્ષી જાતનાં માળાપને કેવો આનંદ આવે છે ? આબુ લાલનપાલનનું સુખ મને તો પ્રાપ્તજ થયું નહીં. અમા જાને સી પુરૂષ છોકરા વિનાના રમચાન જેવા ઘરમાં રહીએ છીએ. આ સંસારનું સ્વરૂપ, આ સંસારની શોભા અને આ સંસારનું તેજ એ સમજું છોકરાંથીજ છે. છોકરા વિના સંસાર સુનો છે. મારે જાધી જાતનું સુખ છે, પણ એક સંતાન વિના તે સુખ નકામું છે. ”

આવો વિચાર કરતી દેવતી ઘેર આવી અને તેજ ચિંતામાં મગ્ન થઈને ઘરની ઓશરી જિપર બેઠી. ધર્મધરે પોતાની સ્ત્રીને ચિંતા કરતી જોઈ પુછ્યું, પ્રિયા, આજે તું શેની ચિંતા કરે છે ? આજ સુધીમાં કેઈ વાર તને આવી ચિંતામાં મેં જોઈજ નથી. આજે અચાનક આવી ચિંતા કરવાનું શું કારણ બન્યું છે ? તે જલદી કહે.

દેવતીએ ચિંતાતુર ચહેરે જણાવ્યું સ્વામીનાથ, આજે એક અદ્ભુત દેખાવ જોઈ મને સંતાનનો મોહ થઈ ગયો છે.

એમ કહી તેણીએ પેલી ચકલી અને ચકલાની જાંઘી હ-
દીકત જણાવી પછી કહ્યું કે, સ્વામી, આપણા સંસાર શુ-
ન્ય છે ત્યાં સુધી આપણા ધરમાં છોકરાં રમતાં નથી.
આપણા આંગણમાં પારણા જાંઘાયા નથી, ત્યાં સુધી આ-
પણે પૂર્ણ લાગ્યશાળી નથી. આપણાથી તો સંતાનવાળાં
પશુ પક્ષી પણ લાગ્યશાળી છે. અજ્ઞાન અવસ્થા ભોગવના-
રી ચકલી પણ પોતાના જગ્યાનું લાલન—પાલન કરી
જે આનંદ લે છે, તે આનંદ મારા જેવી વિશેષ જ્ઞાનવાળી
અભાગી અજાણને મળતો નથી. પ્રિયપતિ, ગમે તે ઉપાય
કરી આપણે સંતાનવાળાં થઈએ તેવું કરો. હવે મારા હ-
દયમાં સંતાનની વાસના પ્રબળ થઈ છે. શેરીએ શેરીએ
ખીજત શ્રાવકના શિશુઓને ફરતા જોઈ મારી મનોવૃત્તિ એ
ઠંઠા પૂર્ણ કરવાને આનુર થયા કરે છે. માટે પ્રાણપતિ,
મારી એ વાસના પૂર્ણ થાય તેમ કરો.

ધર્મધર દેવતીનાં આવાં વચન સાંભળી વિચારમાં પ-
ડ્યો. “ સ્ત્રીએ અદ્ય બુદ્ધિવાળી કહેવાય છે, એ વાત જ-
રેખરી છે આ સ્ત્રી ખરેખરી શ્રાવિકા છે. આજ સુધીમાં તેના મ-
નમાં કોઈ જાતની મોહમય વાસના પ્રગટ થઈ ન હતી. તેણીએ
આજ સુધી એક નિષ્ઠાથી આદતધરની ઉપાસના કરી છે, આજે
આ અચાનક તેના હૃદયમાં મોટો ફેરફાર થઈ ગયો. આ
તેની વાસના અતિ પ્રબલ છે. તે કોઈ રીતે મારાથી વારી
સમજાય તેવી નથી. અચારે તો તેને દૈવ્યથી સાંત્વન કરવાની
જરૂર છે. જો હું તેણીના વિચારની વિરુદ્ધ ઠાંધપણ કહીશ
તો તેના હૃદયમાં એ વાત ઉતરશે નહિ. ”

આ પ્રમાણે ત્રિચારી ધર્મધર બોલ્યો—પ્રિયા, તમારી જે ઇચ્છા થઈ છે, તે ધર્મના પસાયથી પૂર્ણ થઈ જશે. ધર્મ જિપર જે તમારી ઇચ્છા છે, તે કાયમ રાખજો. જૈન ધર્મ કલ્પવૃક્ષ ગણાય છે, કલ્પવૃક્ષની પાસેથી ઇચ્છા કરીએ તે પૂરી થાય છે, તેમ જૈનધર્મની સેવા કરવાથી બધી ઇચ્છાઓ પૂરી થાય છે. તમે તે વિષેની ચિંતા રાખશો નહીં. જે તમારું કર્તવ્ય છે, તે કર્યા કરજો. પુત્ર, દ્રવ્ય વૈભવ અને બીજા લાલ મંજવા એ આપણા તાબામાં નથી, તે બધા કર્મને આધીન છે. માટે જે વાત કર્મોધીન છે, તેની ચિંતા કરવી નહિ, એવી નકામી ચિંતાઓ કરવાથી આપણે આપણા કર્તવ્યથી ચુકીએ છીએ. પ્રિયા, તમે આ દંતધર્મ વિષે સારું જ્ઞાન ધરાવો છો, તમે એ ધર્મના તત્વનું સ્વરૂપ સમજો છો. તમારા જેવી વિદુષી શ્રાવિકા ત્યાં રે આવી બ્યવહારની ઇચ્છાઓ કર્યા કરે તો પછી બીજા અજ્ઞાન સ્ત્રીઓની શી વાત કરવી? તમારા જેવી મુક્ત શ્રાવિકાને વધારે કહેવાની કંઈ જરૂર નથી.

ધર્મધરનાં આવાં વચન સાંભળી દેવતીના મનમાં જરા ધીરજ આવી પણ તેણીના મનમાંથી અંતાનની વાસના નિર્મૂળ થઈ નહીં. તેણે ધર્મ સાધન કરવામાં પણ એ હેતુ અંતરમાં રાખ્યો અને ત્યારથી તેણીના હૃદયમાં લોકોનાર દેવગત મિશ્યાત્વનું બીજ આરોપાયું.

આનંદ કહે છે—ખેડેના, પછી દેવતી અર્દન ધર્મની અપરાધના નિય પ્રમાણે, દેવતી પણ દરેક વખતે તે વાસના

મનમાં રાખીને કરતી હતી. એક વખતે ચાતુર્માસનો પ્રવેશ થયો. અસાઠ માસની પેહેલી ચૌદશ આવી. એ મહા પર્વના આરંભમાં દેવતી ઉમંગ ધરી દેરાશરે પ્રભુનાં દર્શન કરવા ગઈ. પવિત્ર હૃદયથી સારી લાવના લાવતી એ શ્રાવિકા પ્રભુની પ્રતિમાની સન્મુખ બે હાથ જોડી ઉભી રહી. ક્ષણવાર પ્રભુનું સ્તવન કર્યા પછી તેણીએ પોતાનાં મનમાં ધારણા કરી આ પ્રમાણે કહ્યું—હે વીતરાગ પ્રભુ, તમે જગતનું કલ્યાણ કરનારા પરોપકારી છો. તમારાં ભક્તોનાં મનોરથો પૂરનારાં છો. જો તમે મારી ઉપર કૃપા કરી મને સંતાનનું સુખ આપશો તો આ ચાતુર્માસનાં બધાં પર્વોમાં તમારી પૂજા કરીશ અને આંગી રચાવીશ. આ પ્રમાણે કહી તેણીએ પાછો વિચાર કર્યો કે, કાર્યની સિદ્ધી થયા પછી પ્રભુની ભક્તિ કરવી, તે યોગ્ય ન કહેવાય, માટે પ્રથમથી જ પ્રભુની ભક્તિ કરવી કે જેથી તેઓ પ્રસન્ન થઈ આપણાં મનોરથ પૂરાં કરે. આવું વિચારી તે લોહુપ થયેલી શ્રાવિકા ફરીવાર મનમાં બોલી—ભગવાન, આજથીજ હું આપની ભક્તિ કરવા ઇચ્છા રાખું છું, હું ચાતુર્માસના દરેક પર્વમાં તમારી આંગી રચાવી પૂજા ભક્તિ વિશેષ કરીશ. આવું ચિંતવી દેવતી પોતાને ઘેર ગઈ અને તે દિવસથી દરેક પર્વમાં અરિહંત ભગવાનની આંગી રચાવવા વિગેરે વિશેષ ભક્તિ કરવા લાગી.

જહેનો, દેવતી જે પ્રથમ શુદ્ધ નિષ્કામપણાથી પ્રભુની ભક્તિ કરતી હતી, તે નિષ્કામ વૃત્તિ હવે તેણીમાં ન રહી, અને તે સ્વાર્થીભક્ત થઈ ગઈ. જે શ્રદ્ધા પેહેલાં હતી, તે

કહા હવે તેનામાં જુદી રીતની થઈ ગઈ, આથી તેની ઉપર મિથ્યાત્વની મલિન છાયા પડવા લાગી. પોતાની આધારણ તોણીએ ગુપ્ત રાખી હતી. પતિ ધર્મધરને જરા પણ જણાવી ન હતી. ધર્મધર પોતાના મનમાં જાણતો હતો કે, આ સ્ત્રીની વાસના મારા ઉપદેશથી શાંત થઈ ગઈ છે. હવે તે પાછી પૂર્વની જેમ નિષ્કામ ધર્મવાળી થઈ ગઈ છે. આતુર્માસના પૂર્વના દિવસોમાં રેવતી આંગી રચાવવી પૂજા કરાવવી વિગેરે વિશેષ લક્ષિત કરતી, તે નિષ્કામ ભક્તિ છે, એવું ધર્મધર જાણતો હતો.

જ્યારે આતુર્માસ્ય પૂર્ણ થયું એટલે રેવતીએ જિનાલયમાં જઈ પાછી પ્રભુની પાસે પૂર્વની જેમ પ્રાર્થના કરી; પોતાના દુઃખની ધારણા પ્રભુની આગળ દર્શાવી.

તેણીમાં વિજયેન્દ્ર નામે ઠોઠ જૈન આચાર્ય તે નગરમાં આવી ચડ્યા. તેઓ મહા જ્ઞાની હતા અને ઉત્તમ પ્રકારની દેશના આપી લોકો ઉપર લિપકાર કરતા હતા. એક વખતે તેઓ વ્યાખ્યાન આપવાને પાટ ઉપર બેઠા હતા. તેવામાં ધર્મધર અને રેવતી બંને તેમને વાંદવાને આવ્યાં. ધર્મધર વિધિથી વંદના કરી પુરૂષ વર્ગમાં બેઠા અને રેવતી તેમની આગળ વંદના કરી ઉભી રહી. વંદના કરતાં રેવતીના મનમાં પેલી સંતાનની વાસના જાગ્રત થઈ આવી. તરતજ તેણીએ ઉભાં ઉભાં ચિંતવ્યું કે, આવા શુદ્ધ સંયમધારી જૈન સુનિને ભાવથી વંદના કરી હોય તો મારા સંતાનનો મનોરથ પૂરો થાય. જૈન સુનિઓની વંદના

યશ્રીને સત્ય વાત જણાવવા વિચાર કર્યો. રેવતી ખરેખરી ધામિક હૃદયની હતી. પૂર્વના કોઈ કર્મના યોગે તેણીના આંખાં વિપરીત વિચાર થયા હતા. પણ જ્યારે આચાર્ય-શ્રીએ તેના હૃદયની ભૂતકાળની વાર્તા જણાવી ત્યારે તેણીના મનમાં ભારે પશ્ચાત્તાપ થવા લાગ્યો. પછી તેણે એ હૃદયમાં વિચાર્યું કે, અહા ! મેં દેવી માટી ભુલ કરી ! આ આચાર્યમહારાજે જે વાત જણાવી છે, તે ખરેખરી સત્ય છે. વીતરાગ લગવંતની ઊપાસના કોઈ જાતની સંસારી ઇચ્છા રાખ્યા વગર કરવી જોઈએ, એ વાત પણ મારા ધ્યાનમાં છે, તે છતાં મોહને વશ થઈ મેં એ અનુચિત કામ કર્યું છે. હવે જે વાત જની તેને માટે જેટલો પરતાવો કરે, તેટલો થોરો છે. હવે તો આ આચાર્યમહારાજનો યોગ થયો છે, માટે તેમની પાસે વિનંતિ કરી મારા દોષની આલોચના લઈ તો મારો મિથ્યાત્વમાંથી ઉદ્ધાર થઈ શકે.

આવું વિચારી રેવતી વિનયથી લજ્જા સાથે અંજલી જોડી આચાર્યની સન્મુખ બોલી—ગુરુ મહારાજ, આપે કહ્યું, તે ખરેખર છે. મેં અલ્પ મતિથી એ મહાન દોષ કરેલો છે. મારામાં એ દેવું મિથ્યાત્વ થયું કહેવાય ? તે મને સમજાવી મારા એ પાપની આલોચના આપવાની કૃપા કરો.

આચાર્ય બોલ્યા—હે શ્રાવિકા, જે શ્રાવક કે શ્રાવિકા થઈ અરિહંત લગવાનની પાસે કોઈ પણ જાતની સંસારની કામના નિધ્ય કરવા માટે પ્રાર્થના કરે અને તેવા લાવચ તેમની બહુ લાગે તે લોહોત્તર દેવગતમિથ્યાત્વ કરે.

શાય છે. અને તેવીજ કામનાથી જૈનમુનિઓની સક્રિય કરે. તે લોકોત્તર ગુરુગતમિથ્યાત્વ કહેવાય છે. એ બંને પ્રકારનાં મિથ્યાત્વ તારામાં ઉત્પન્ન થયાં હતાં, તેથી તને મિથ્યાત્વી ગણવી જોઈએ. પણ ત્યારે હવે તારી શુદ્ધ શાવના થઈ અને તે તે વિષેની આલોચણા લેવાનો નિશ્ચય કર્યો તો તું મોટા વખતમાં પાછી શુદ્ધ આવિકા થઈ જઈશ.

આનંદા કહે છે—હે પુત્રીઓ, પછી તે આચાર્યે દેવતીને આલોચણા આપી શુદ્ધ કરી એટલે તે દેવતી પાછી શુદ્ધ થઈ અને પોતાના આવિકા ધર્મમાં પ્રવર્તવા લાગી. અને હેવટે તે પોતાનું આવિકા જીવન સુધારી આ લોકમાં એક પરમ પવિત્ર આવિકા તરીકે પ્રખ્યાત થઈ હતી. માટે હે પુત્રી લલિતા, અને બીજી બાળ આવિકાઓ, તમે આ દેવતીના દાખલા ઉપરથી ઘણું વિચાર કરજો અને કદિ પણ તેવા મિથ્યાત્વનો રોગ થવા દેશો નહીં. માણસને પૈસા, ઊકરાં અને સંસારનાં બીજાં સુખની ઇચ્છા થયા કરે છે, અને તે ઇચ્છાના આવેશમાં માણસ બધી વાત બુઝી નાંખે છે. દેવતી જેવી એક ધાર્મિક અને સુદઃ આવિકા પણ એવી સંસારની ઇચ્છાઓને તાબે થઈ ગઈ તો પછી બીજી આપણા જેવી સાધારણ આવિકા તેને તાબે થઈ નાંખે, તેમાં શું આશ્ચર્ય ?

આનંદા કહે છે—હે પુત્રીઓ, પાંચમું લોકોત્તર ગુરુગત મિથ્યાત્વ કહેવાય છે. તે મિથ્યાત્વમાં જૈન ગુરુને લગતી બાબત રહેલી છે. જે જન સાધુનો વેપ રાખી જૈન

બાણીની ઉત્થાપના કરે, પોતાના મનની કલ્પના પ્રમાણે ઉપદેશ આપે, અને જૈન સૂત્રના સાચા અર્થ હોય, તેને તોડી અવળા અર્થ કરે, આવા અયોગ્ય ગુરૂને ગુરૂ બાણી તેમની ઘણી લકિત કરે, તેમનું બહુ માન કરે તેમ જે ખરેખરા શુદ્ધ ગુરૂ હોય, તેમની સેવા લકિત કરીને પોતાની મનની વાસના પૂર્ણ થવાની ઇચ્છા રાખે. જેમ કે, “જે આવા શુદ્ધ ગુરૂની સેવા લકિત કરી હોય તો મારે પુત્ર થાય, મારા ઘરમાં સુખ સંપત્તિ વધે અને મારા અમુક દુઃખ નાશ પામી જાય” આવી આવી મનની કામના પૂરી કરવાને ગુરૂની લકિત કરે, તેમને સારા સારા પદાર્થો વેહોરાવે અને તેમને બીજી બધી જાતની સહાય આપે. એ લોકોત્તર ગુરૂગત મિથ્યાત્વ કહેવાય છે.

આનંદા કહે છે—હે પુત્રીઓ, આ લોકોત્તર ગુરૂગત મિથ્યાત્વથી લોળા દિલની ઘણી શ્રાવિકાઓ લમાઈ જાય છે. મંત્ર તંત્ર અને કામણુ જાણવાનો ઢોંગ કરી પોતાનો નિર્વાહ કરનારા, જૈન સાધુનો જોટો વેપ લઈ ફરનારા, અને પંચ મહાવ્રતથી દૂર રહેનારા ગોરજીઓને બહેમેલી શ્રાવિકાઓ બહુ માને છે, કેટલીએક તો તેઓની પાછળ ગાંધી થઈને લમે છે. કેઈ ધર્મથી, કેઈ શ્રદ્ધાથી, કેઈ ગુરૂપણાથી, કેઈ સ્વાર્થ સાધવાને અને કેઈ મંત્ર તંત્રના લયથી એ લોકોની સેવા લકિત કરે છે. એ ખરેખર લોકોત્તર ગુરૂગતમિથ્યાત્વ કહેવાય છે. એ મિથ્યાત્વ લાગવાથી શ્રાવિકાઓને પોતાના ધર્મની જાણે હાનિ થાય છે. એટલું જ નહીં પણ કેઈ વાર પોતાના શીખડાથી સત્તને તેઓ ગુમાવે.

વી દે છે. માટે હે જહેનો, એ મિથ્યાત્વથી તમે સર્વદા દૂર રહેજો. કદિ પણ તેવા ગુરૂની સેવા ભક્તિમાં સંપડાય નયો નહીં.

જહેનો, વળી જે નિર્દોષ ગુધ્ધ ગુરૂ છે, તેમની સેવા ભક્તિ કરે તે કોઈ જાતની ઈચ્છા રાખ્યા વગર કર્યા કરે. ઉત્તમ સાધુની ભક્તિ કરવામાં સંસારની હલકી ઇચ્છાઓ પૂરી થાય એવી ધારણા મનમાં રાખયો નહીં. એવી ધારણાથી જે તમે એ મહાત્મા મુનિઓની સેવા ભક્તિ કર્યો તો તમારી સેવા ભક્તિ નિષ્ફળ થશે અને તમારામાં લોકોત્તર ગુરૂગતમિથ્યાત્વ આવી પ્રવેશ કરશે. અને એ મિથ્યાત્વનો પ્રવેશ થશે તો પછી તમારું સમકિત દૂષિત થઈ જશે, જેથી તમે આવિકા ધર્મનો પવિત્ર અધિકાર ખોઈ બેસો. આ વિષે પણ દેવતીનો દાખલો ચાહ કરજો. દેવતી ગુધ્ધ આવિકા હતી, તોપણ તેને લોકોત્તરદેવગત અને લોકોત્તરગુરૂગતમિથ્યાત્વ લાગવાથી, તે પોતાની સારી પ્રતિષ્ઠા ગુમાવી બેઠી હતી અને આચાર્યે સરી પર્વદામાં તેને મિથ્યાત્વી કહી પોતાનું વ્યાખ્યાન બંધ રાખ્યું હતું, આથી દેવતીને ઘણું જ શરમાવું પડ્યું હતું. જહેનો, જે નમે એ વાત લક્ષમાં રાખ્યો તો તમારામાં કદિ પણ એ મિથ્યાત્વ આવશે નહીં. જે કદિ તમારા હૃદયમાં સંસારની વચનના જામવું થાય અને તમે મોહને વશ થઈ જાઓ તો તે વખતે દેવતીનું સ્થાન સંભારજો એટલે તમારાં મરિણામ સુધરી જશે.

આનંદા કહે છે—હે પુત્રીઓ, છડું લોકોત્તર પર્વગત મિથ્યાત્વ કહેવાય છે. એ મિથ્યાત્વ અરિહંત ભગવાનના કલ્યાણકના દિવસોને તથા બીજા જૈનપર્વોના દિવસોને લગતું છે. ભગવાનના પાંચ કલ્યાણકના દિવસોમાં, તથા બીજા પર્વના દિવસોમાં દ્રવ્ય, પુત્ર અને બીજા સંસારના સુખને માટે મનમાં ધારણા કરી જે તપ, જપ વિગેરે ધર્મ કરણી કરવી તે લોકોત્તર પર્વગતમિથ્યાત્વ કહેવાય છે.

હોનો, એ છઠા લોકોત્તરપર્વગતમિથ્યાત્વમાં ઘણી શ્રાવિકાઓ સપડાઈ જાય છે. અને પોતાના સમકિતને મલિન કરી નાખે છે. સંસારસુખની જુદી જુદી કામનાઓ મનમાં ધારીને જૈનપર્વમાં ધર્મકરણી કે જપ, તપ કરનારી શ્રાવિકાઓ પોતાના શરીરને કષ્ટ આપે છે. તેનું શુભ ફળ તેમને મળતું નથી અને પોતે શ્રાવિકાપણથી ભ્રષ્ટ થઈ મિથ્યાત્વ બને છે. હે પુત્રીઓ, તેવી અધમ શ્રાવિકાઓનો કદિ પણ અસંગ રાખશો નહિ. સંસારની કામના મનમાં ધારી જૈનપર્વની આરાધના કરનારી મનોરમા શ્રાવિકાની વાત જાણવા જેવી છે.

વર્દ્ધમાન નગરમાં શ્રીઅંદ્ર નામે એક શ્રાવક રહેતો હતો. તેને મનોરમા નામે એક સ્ત્રી હતી. તે બંને સ્ત્રી પુરૂષ જૈનધર્મમાં ઘણાં આસ્તિક હતાં. તેમની મનોવૃત્તિમાં નવાં નવાં વ્રત, તપ અને જપ વિગેરે કરવાની લાવના થયા કરતી હતી. અને ઘણું ભાગે તે લાવના સફળ કરવાને પણ તેઓ તત્પર થતાં હતાં. મનોરમા શાંત, ધીર અને

પતિની ભક્તિ કરવામાં તત્પર રહેનારી હતી. તેની મનો-
વૃત્તિમાં હમિયાં સદ્વિચારો આવ્યા કરતા અને તે વિચાર-
પ્રભાભે તેણીનું પ્રવર્તન થતું હતું.

શ્રીચંદ્ર અને મનોરમાને ચાર પુત્રો અને ત્રણ પુત્રીઓ
થઈ હતી. તેમના ઘરની સ્થિતિ આધારણ હતી. શ્રીચંદ્ર
આધારણ ધંધો કરી પોતાનો નિર્વાહ ચલાવતો હતો. તેમાં
પણ ધણીજ કરકસર કરવી પડતી હતી. આવી રીતે પો-
તાના ઘરનો નિર્વાહ ચલાવીને પણ તે પોતાના કર્તવ્યમાં
તત્પર રહેતો હતો. સવારે અને સાંજે પ્રતિક્રમણ તથા સા-
માયિક વિગેરે આવશ્યકક્રિયા કરવામાં તે ધણીજ દાખલ
રાખતો હતો. અને તે બિપરાંતના વખતમાં તે પોતાનો
ધંધો પ્રમાણિકપણે કરતો હતો. શ્રીચંદ્રના પ્રમાણિકપણના
ગુણને લઈને લોકોમાં તેને માટે સારો અભિપ્રાય બપાવ્યો
હતો. એથી કરીને એ નિર્ધન ગૃહસ્થ પોતાના કુટુંબનું
પોષણ કરી શકે તેટલું દરવર્ષે કમાઈ શકતો હતો.

મનોરમા પણ, પોતાના આર્થિક ધર્મને જાળવી પોતાના
ઘરનું દામકાજ કરતી અને કરકસરથી પોતાના ઘરનો કા-
રનાર ચલાવતી હતી. પોતે ગરીબ સ્થિતિની આવિકા છે,
એવું જાણી તે પોતાનાથી બને તેવું ભરવા શીવવાનું કામ
કરતી અને તેમાંથી પેદા થયેલા પૈસાથી પોતાના પતિને
સહાય કરતી હતી.

આ બંને સ્ત્રી પુરુષ પોતાનો વ્યવહાર ચલાવી ધર્મ

સાધન કરતાં હતાં. એક વખતે પર્યુષણપર્વના દિવસોમાં મનોરમા ઊપાશ્રયે કલ્પસૂત્રનું વ્યાખ્યાન સાંભળવાને ગઇ હતી. તે દિવસે ધનાઢય શ્રાવકોની સ્ત્રીઓ સુંદર પોશાક પહેરી પહેરી ઊપાશ્રયમાં આવતી હતી. લોકોની લીડ ઘણી હતી. આજે વ્યાખ્યાનમાં સ્વપ્નાની વાત આવવાની હોવાથી ધનવાન લોકો તે લાલ લેવાને ઊમંગથી આવ્યા હતા. મનોરમા નિર્ધન હતી ખરી, પણ તે દ્રવ્યથી નિર્ધન હતી, લાવથી નિર્ધન ન હતી. તેણી વ્યાખ્યાન સાંભળવાની ઊત્તમ લાવનાથી ઊપદેષ્ટાના આસનની નજીક બેઠી હતી. તે વખતે કોઈ ધનાઢય શ્રાવિકા પૈસાનો ગર્વ કરતી મનોરમાની આગળ બેઠી. તેના બેસવાથી તેને ગુરુમુખના દર્શનમાં વ્યવધાન આવશે એમ મનોરમાને લાગ્યું. તેથી તે વિનયથી બોલી—બાઈ, જરા એક તરફ બેસો તો વધારે સારું. તેટલું સાંભળતાંજ તે પૈસાના મદવાળી શ્રાવિકા બોલી—અરે બાઈ, એક તરફ ક્યાં બેસું? તું અહીંથી દૂર જા. તારા જેવી કંગાળ સ્ત્રી તું અહીં કામ નથી. અહીં તો પૈસાદારનું કામ છે. સ્વપ્નાનું ધી બોલવું હશે તો તારાથી શું બનશે? આજે તો તારા જેવી ગરીબ સ્ત્રીઓને ઊપાસરામાં પેસવા ન દેવી જોઈએ. મક્કતની જગ્યા રોકીને બેસવા શામાટે આવી છે? જરા અરમા તો ખરી?

આનંદા કર્મ હો છે—હે પુત્રીઓ, ના મદવાળી અને
 સુવર્ણના આગળ લરપૂર એવી આવાં મમ
 લોક વચ નોરમા ઈ. તેના મ-
 નમાં પે ઘણું. ૧ આગ્યું.

જેનો, અહિં તમારે પણ ખરેખરે બોધ લેવાનો છે. કદિ આપણી સ્થિતિ સારી હોય તો પણ કુળવાનુ સ્ત્રીએ પોતાના મનમાં તેનો ગર્વ રાખવો નહીં. લક્ષ્મી ચંપળ છે, અને તે કાયમ ટકી શકવાની નથી. ઘણાં ધનવાનો દાણમાં નિર્ધન થઈ જાય છે, અને નિર્ધનો દાણમાં ધનવાન થઈ જાય છે. દરેક કુટુંબની ચડતી અને પડતી થયા કરે છે. જેનો હૃદય તેનો અસ્ત થવાનોજ છે. માટે, પેસાનો ગર્વ કદિ પણ રાખવો નહીં. એક વિદ્વાને પેસાના ગર્વના ત્રણ ભાગ પાડ્યા છે. ૧ ઉત્તમ પ્રકારનો ગર્વ, ૨ મધ્યમ પ્રકારનો ગર્વ અને ૩ અધમ પ્રકારનો ગર્વ. જે માણસને એવો ગર્વ હોય કે, મારા જેવું કોઈ પેસાદાર નથી. હું જગતમાં પેસાદાર કહેવાઉં તો વધારે સારું, એમ માનીને જે બીજાનો ઉપકાર કરવામાં, કીર્તિ દાન આપવામાં અને ધર્મમાં કે ગામમાં વાહવાહ કહેવરાવવામાં પેસો ખર્ચે તે પેસાનો ગર્વ ઉત્તમ પ્રકારનો કહેવાય છે. વળી જે માણસ એવો ગર્વ રાખે કે, મેં પેસાનો કેવો ખર્ચ કર્યો અને જે મેં ખર્ચ કર્યો, એ વાત મારે પોતાને બીજાને જણાવવી જોઈએ, જેથી લોકો મારી જિદારતા વખાણે અને તેથી મારો પેસો જગતમાં જાહેર થાય તો હું પેસાદાર કહેવાઉં. આવું ધારીને જે પેસાનો ખર્ચ કરે અને પછી પોતાને મોટે તે વાત કહી જતાવે, તે પેસાનો ગર્વ મધ્યમ પ્રકારનો કહેવાય છે. અને જે માણસ એવો ગર્વ રાખે કે, “હું મોટો પેસાદાર છું. મારી આગળ બીજું કોઈ પણ માણસ પેસાદાર નથી. હું કોઈને પેસાદાર ગણવાનો નથી. અને મારે કોઈની ગરજ નથી.” એવો ગર્વ રાખી બીજાના વચનથી અ.

પમાન કરે, ગરીબને વધારે દુઃખ આપે અને હું પૈસાવાળો છું એમ મોઢે કહ્યા કરે, અને પરોપકાર કે ધર્મના કાર્યમાં પૈસો ખર્ચ કરે નહીં, એ પૈસાનો અધમ પ્રકારનો ગર્વ કહેવાય છે.

ખડેનો, જો કે, આ ત્રણે પ્રકારનો પૈસાનો ગર્વ કોઈએ રાખવો ન જોઈએ, તોપણ તેમાંનો અધમ પ્રકારનો ગર્વ રાખવાથી પેહેલાં બેના કરતાં વધારે કર્મ બંધાય છે, અધમ પ્રકારના પૈસાના ગર્વવાળો માણસ બીજાને મેંડેણા મારે છે અને તેથી બીજા ગરીબનાં મન વધારે દુઃખાય છે માટે પૈસાના ગર્વથી તમારે હમેશાં દૂર રહેવું.

પૈસાના અધમ પ્રકારના ગર્વને ધારણ કરનારી તે શ્રાવિકાનાં વચન સાંભળી મનોરમાના મનમાં ઘણુંજ દુઃખ લાગવાથી તેણે વિચાર્યું કે, હું નિર્ધન છું તેથી આ બાઈનાં મેંડેણાં ખાવાનો વખત મારે આવી પડ્યો. જ્યારે હું કંઈલીંગી નિર્ધન થઈ, ત્યારેજ આવાં વચન મારે સાંભળવા પડે છે. અરે દૈવ, મારા પુણ્યનો ઉદય થાઓ કે જેથી હું સારી સ્થિતિમાં આવું. આવી નકારી સ્થિતિમાં રહેવાં કરતાં મરણ સો દરજ્જે સારું છે. “આવું ચિંતવતી મનોરમાં વ્યાખ્યાનશાળામાંથી ઉઠીને ચાલી નીકળી. અને તરતજ પોતાને ઘેર આવી અને ચિંતામાં મગ્ન થઈ અનેક પ્રકારના તર્કવિતર્ક કરવા લાગી. પોતાની નિર્ધનતા કેવી રીતે દૂર થાય એ વિચાર કરતાં તે શ્રાવિકાએ નિશ્ચય કર્યો કે, કોઈ પણ જનપર્વની આરાધના કરી મારે

ધનવાન થવું. જૈનપર્વો કદપંચમનાં જેવાં ગણાય છે; તેથી તેની આરાધના કરવાથી મનોવાંછિત કાર્ય સિદ્ધ થયા વિના રહેશે નહીં. પછી તેણે વિચાર્યું કે જાધા જૈનપર્વોમાં પર્યુ-
પણુ પર્વ મોટું છે. આ પર્વની આરાધના કરવાથી સર્વ પ્ર-
કારના મનોરથ પૂર્ણ થશે માટે આજથી આ પર્વના જે દિવસો
બાકી રહેલા છે, તે દિવસોમાં ચતુર્વિધ આહારના પન્થખાણુ
લઈ અને મનમાં મારી ધારેલી કામના પૂર્ણ થવાની ધારણા
કરી હું ઉપાશ્રયે જઈને બેશું, જેથી મારા હુઃખનો અંત
આવી જાય. આવું વિચારી મનોરમા પાછી ઉપાશ્રયે જ-
વાને તૈયાર થઈ તેવામાં શ્રીચંદ્ર ધર્મસાધન કરી ઘેર આ-
વ્યો. તેણે મનોરમાના સુખ સામું બેશું, અને તેણીના
મેહેશ ઉપર ચિંતાનો દેખાવ જોવામાં આવ્યો અને તે
બાહેર જવાને તૈયાર થતી હોય, તેમ દેખાયું.

શ્રીચંદ્ર—આજે તો પર્યુપણુપર્વનું વ્યાખ્યાન સાંભ-
ળી મારાથી પણ વેહેલાં આવ્યાં ?

મનોરમા—હા, હું વેહેલી આવી છું.

શ્રીચંદ્ર—પાછાં ક્યાં જવા તૈયાર થાઓ છો ? અને
તમારા સુખ ઉપર કાંઈક ચિંતા હોય, તેવું કેમ જ-
ણાય છે ?

મનોરમાએ વિચાર કર્યો કે, જો હું મારી ચિંતાનું ખ-
રેખણ કરણુ કહીશ તો પતિના મનમાં વધારે ચિંતા થશે
અને તે ચિંતા દૂર કરવાનું સાધન જે આ પર્વનું આરા-

ધન છે, તે કરવાને અટકાવશે. માટે આ વખતે ચિંતાનું ખરૂં કારણ કહેવાની કાંઈ જરૂર નથી.”

આવો વિચાર કરી મનોરમા નીચે પ્રમાણે વિનયથી બોલી—

મનોરમા—પ્રાણનાથ, બીજી કાંઈ ચિંતા કરતી નથી. પણ આજથી અતુર્વિધ આહારનાં પચ્ચખાણુ લઈ આ પર્યુષણ પર્વની આરાધના કરવાનો મેં નિશ્ચય કર્યો છે, અને તેને માટે ઉપાશ્રયે ગુરૂ આગળ પચ્ચખાણુ લેવા હું જાઉં છું. આપની આજ્ઞા લેવાની રાહ જોતી હતી. હવે મને પર્વનું આરાધન કરવાની આજ્ઞા આપો.

શ્રીચંદ્ર—પ્રિયા, તમારાં આવાં સારાં પરિણામ જોઈ હું ખુશી થાઉં છું. બીજાને ત્રત લેવામાં આડા પડવું તથા બીજાનાં ત્રતનો ભંગ કરવો એ ધર્મ વિરુદ્ધ છે, એમ જાણીને હું તમને કાંઈ પણ કહી શકતો નથી, તથાપિ તમારા શરીરે શાતા રહે તેવું કામ કરજો. અને તેવા કામમાં મારી સંપૂર્ણ અનુમતિ છે.

મનોરમા—પ્રાણનાથ, મારી તપસ્યામાં તમે સંમત થયા, એથી મને ઘણાજ આનંદ થયો છે. હવે હું આપની આજ્ઞા લઈને પર્યુષણપર્વની આરાધના કરવા જાઉં છું. મારાથી બનશે તેટલી તમને ગૃહકાર્યમાં સહાય આપીશ. તમે હોદ્દાને સંભાળજો.

આ પ્રમાણે કહી મનોરમા ઉપાશ્રયે આવી અને તેણીએ

ગુરૂને વંદના કરી પછી સંવત્સરી સુધીનાં ચતુર્વિધ આહ્વા-
રનો ત્યાગ કરવાનાં પચ્ચખાણ લીધા. તે વખતે એ સ્વાર્થી
આવિકાએ પોતાના મનમાં આ પ્રમાણે ધારણા કરી. આ
પર્યુષણપર્વની આરાધના કરવાના કળરૂપે મારી નિર્ધનતા
ફર ધઈ જશે. અને મારા ધરમાં સર્વ જાતની સમૃદ્ધિ
પ્રાપ્ત થશે. આવી કામનાથી એ મોહમૂઢ આવિકાએ પર્યુષણ-
પર્વની આરાધના કરવા માંડી. આખા નગરમાં પણ એ
વાર્તા ફેલાણી કે, શ્રીચંદ્ર આવકની સ્ત્રી મનોરમાએ પર્યુ-
ષણપર્વનો તપ માંડ્યો છે. પણ તેણીના મનની શી ધારણા
છે, એ વાત કોઈના જાણવામાં આવી નહીં. બીજા જત
ધારી તપસ્વીઓની સાથે મનોરમાની પણ ગણતરી થઈ.
નગરના આશિતક લોકો તેની ભકિત કરવા લાગ્યા અને
ધણાં આવક આવિકાઓ તેને સાતા પુછવા આવવા લાગ્યા.
સંવત્સરીની પહેલાં અકૃષ્ઠ ઉત્સવે પ્રસંગે બધા સંઘ ત-
રફથી પ્રભુનો વરઘોડો ચણવવામાં આવ્યો. જેન લોકો
ઉમંગથી તેમાં ભાગ લેવાને એકત્ર થયા. પ્રભુના ગજેન્દ્રની
પાછળ તપસી લોકોના રથનું સરુધસ પણ કાઢવામાં આ-
વ્યું. આતુર્ભાસિક, ત્રિભાસિક, દ્વિભાસિક, ગાંસિક અને
માસિક સુધીના ઉપવાસવાળાઓ તેમાં બેઠા હતા. તેઓની
સાથે સ્વાર્થને માટે તપ કરનારી મનોરમાને પણ બેસાર-
વામાં આવી હતી.

આ વરઘોડો જિનચેત્યની પસિધી પ્રસાર થઈ નગરમાં
જાહેર રસ્તાઓ ઉપર ફરવા નીકળ્યો. ફરતો ફરતો તે વં-
રઘોડો બજારના મધ્ય ભાગે આવ્યો, ત્યાં જે રથમાં મ-

મોરમા બેઠી હતી, તે રથ દેવથોગે અચાનક ભાંગી ગયો અને તેને જોડેલા અશ્વો તોફાન કરી ત્યાંથી છુટીને નાશી ગયા. આવો બનાવ બનવાથી વરઘોડાના તમામ લોકો ત્યાં એકઠા થયા અને મનોરમાના રક્ષણને માટે પ્રયત્ન કરવા લાગ્યા. મનોરમાના શરીરે શખ્ત વાગવાથી અને ઉપવાસને લઈને તેણીનામાં અશક્તિ હોવાથી તે ક્ષણવાર મૂર્છા પામી ગઈ. પણ સારે નશીબે તેના પ્રાણનો બચાવ થઈ ગયો. તેને પાલખીમાં બેસારી તેને ઘેર પોહાચતી કરવામાં આવી અને ત્યાં દયાળુ શ્રાવિકો તેના શરીરનો ઉપચાર કરવા લાગ્યા.

પ્રભુનો વરઘોડો તેના નિયમિત સ્થાને ઉતરી પડ્યો અને તે પછી લોકો ટોળેટોળે શ્રીચંદ્રને ઘેર એ તપસ્વી શ્રાવિકાની સંભાળ લેવા આવવા લાગ્યા, કેટલાએક તેની લાગણીથી હૃદયમાં અપશોષ કરવા લાગ્યા, કેટલાએક શ્રીચંદ્રની ગરીબીને માટે શોક દર્શાવી તેને સહાય કરવા માટે ગુપ્ત રીતે સૂચના કરવા લાગ્યા અને કેટલાએક તેની સારવાર કરવામાં ઘણું પુણ્ય છે એમ માની તેને ઘેર પડાવ નાખી રહ્યા. થોડી વાર પછી મનોરમા સાવધાન થઈ અને ચોતાને માટે આવેલા લોકોનો ઉપકાર માની તેમને પોત પોતાના ધર્મનાં કાર્ય કરવા જવાને કહેવા લાગી.

આ વખતે ગુણધર નામે એક નિમિત્તિઓ લોકોના સમૂહની સાથે શ્રીચંદ્રને ઘેર આવી ચડ્યો. ગુણધર તે નગરમાં પ્રખ્યાત ગણક હતો. તેને નિમિત્ત વિદ્યાનું સારું જ્ઞાન હતું. તે ગુણધરને જોઈ બધા જન સમાજ વચ્ચે

શ્રીચંદ્રે અંજલિ ભેડી કહ્યું, ભેપી મહારાજ, આ સીને કેવી પીછા છે? અને તેને આવી ઉત્તમ તપસ્યામાં આવું વિપરીત ફળ કેમ થયું હશે? જનશાસનના અધિષ્ઠાત્રક તપસરીની રક્ષા કરે છે, તે છતાં આ સીને મારે આવેા અંતરાય કરનારો બતાવે કેમ બન્યો હશે? ગુણધર નિમિત્તના જ્ઞાનથી વિચારીને બોલ્યો—શ્રીચંદ્રયેક, આ તમારી સી મનોરમાએ જે તપસ્યા કરી છે, તે સ્વાર્થ બુદ્ધિએ કરેલી છે. આ તપસ્યા કરતાં તેણીએ દ્રવ્ય મેળવવાની ઇચ્છા રાખી છે, તેથી તે મિથ્યાત્વ બની છે, માટે પ્રભુનાં વરણોડામાં જનશાસનના અધિષ્ઠાત્રક દેવે તેની રક્ષા કરી નથી. આ વાતની પ્રતીતિ કરવી હોય તો તમે એ શ્રાવિકાને એ વાત સર્વની સમક્ષ પુછી જુવો.

ગુણધર નિમિત્તિઆનાં આવાં વચન સાંભળી સર્વ દોઢાં આશ્ચર્ય પામી ગયા. પછી શ્રીચંદ્રે સર્વની સમક્ષ મનોરમાને તે વિષે પુછ્યું. મનોરમા શુદ્ધ હૃદયની હોવાથી તેણીએ તે વાત કંજુલ કરી કહ્યું કે, મુનિના બ્યાખ્યાન વંખતે દોષ પેમાના મહારાજી શ્રાવિકાના મેહેલુ ઉપરથી મેં દ્રવ્યની લાલસાથી આ પર્વની તપસ્યા કરી હતી. પછી તેણે પુછ્યું કે, એમાં મિથ્યાત્વ શાનું લાગે? મેં કાંઈ બીજા ધર્મના પર્વના દિવસોનું આરાધન કર્યું નથી, તેમ દોષ મિથ્યાત્વના દેવને પૂજ્યા કે માન્યા નથી. ત છતાં એમાં મિથ્યાત્વ શી રીતે કહેવલ્ય? મનોરમાના આવાં વચન સાંભળી નિમિત્તિઆએ કહ્યું—હે સી, મિથ્યાત્વનું પૂરેપૂરું સ્વરૂપ તારા જાણવામાં નથી આવ્યું. બીજા ધર્મના

દેવ, ગુરૂ કે પર્વને માનવા એ જેમ મિથ્યાત્વ છે, તેમ આપણા જૈનધર્મના દેવ, ગુરૂ અને પર્વને કોઈ જાતની મનમાં ઈચ્છા રાખીને પૂજવા કે માનવા એ પણ મિથ્યાત્વ કહેવાય છે. હે આવિકા, તેં લોકોત્તર પર્વગત નામે મિથ્યા-આચરું છે, તેથી તું મિથ્યાત્વી થઈ ગઈ છું. અને તેને લઈને તારો રથ લાંગ્યો, તેમાં કોઈ જૈન શાસનના દેવતા એ સહાય કરી નથી. જો કે, તારા મિથ્યાત્વને લઈને એ રથ જાંગ્યો ન હતો, તે રથ તો અમસ્તો પણ લાંગી જાય તેવો હતો, તથાપિ જો તારી તપસ્યા શુદ્ધ હોત તો શાસન દેવતા તેને ટકાવી રાખત અને આવો અંતરાય ઉત્પન્ન ન કરત. માટે આ વખતે તારી ધારણા છોડી દે અને તેની આલોચણા કરી આ વ્રતની સમાપ્તિ કર, એટલે તારી તપસ્યા કેટલેક અંશે સફળ થશે.

ગુણધર નિમિત્તિયાનાં આવાં વચન સાંભળી મનોરમાએ ઘણો પશ્ચાત્તાપ કર્યો અને પોતે કરેલી મોટી ભુલને માટે આલોચણા લેવાને નિશ્ચય કર્યો. પછી સંઘના સર્વ લોકો રોજાને ઘેર ગયા અને મનોરમા ધ્યાન દિવસમાં સ્વસ્થ રહી ગઈ તેના પતિ શ્રીચંદ્રે તેને પ્રતિશ્રોધ આપી સમજાવી અને ફરીવાર તેવી ધામનાચાજું તપ ન કરવાને માટે તેજીના મનમાં નિવશ્ચ કરાવ્યા.

આનંદ કરે છે—હે આવિકા મુત્તયો, મનોરમાની વાત જાણનાં રાખી છું. લોકોત્તર પર્વગત મિથ્યાત્વ કદિ પણ અચર્યો નહીં. એ મિથ્યાત્વ લાવવાથી તમારા સમર્થિતને

કેવંક લાગશે. જેનપર્વની આરાધના માત્ર કટ્યાણની ધર્મી
રાખી કરવાની છે; કોઈ જાતની સાંસારિક ધર્મી રાખીને
તે કરવાની નથી. સાંસારિક ધર્મી રાખી કરેલ મત તથા
તપસ્યા ફેગટ શરીરને કદ રૂપ જ ધર્મ પડે છે. આ ઉપરથી
જેમ ન સમજવું કે, આ લોકના સાંસારિક કાર્યો તપસ્યા
કરવાથી પાર પડતાં નથી; પણ પરલોકનાં કાર્યો જ થાય છે.
જત તથા તપસ્યા કરવાથી શાસનના અધિપાયક દેવતાઓ
આ લોકનાં સાંસારિક કાર્યોમાં પણ સહાયમૂત થાય છે.
મોટા મોટા અંતરાયો, ઊપદ્રવો અને શારીરિક પીડાઓ
તેનાથી નાશ પામી જાય છે, પણ તે અવાંતર ફળરૂપે થાય
છે, તોપણ તેનું મુખ્ય ફળ તો આ સંસારના બંધનમાંથી
મુક્ત થવા રૂપ મોક્ષ જ છે. જે મોક્ષની વાસના રાખીને જે
મત તપસ્યા કરવાં જોઈએ. સંસારની વાસના રાખીને એવાં
મત તપ વગેરે ન કરવાં જોઈએ. આ વાત હમેશાં ધ્યાનમાં
રાખવાની છે.

આનંદા કહે છે—હે પુત્રી લલિતા, અને અસાધ્ય
તમે સર્વે આ છ પ્રકારનું મિથ્યાત્વ યાદ રાખી તેનાથી
સ્વદા દૂર રહેજો. તમારા સાસરામાં કદિ તેવા સિદ્ધ્યાક્રમે
કોઈ પ્રસંગ આવે તો તમે તેનાથી ચેતતાં રહેજો. કદિ
તમારા સાસુ સસરા, જેઠ કે બીજા કોઈ વડિલ જૂન તે
છ મિથ્યાત્વ માંડેલા કોઈ મિથ્યાત્વને અવશંબન કરે, તો
તમે તમાંતથી બને તેટલી રીતે તેમને ચેતવણી મળે તેવી
સૂચના કરજો. કદિ તમારાથી તે મોટેરા હોવાથી તમે તેમ-
ને વધારે કહી ચકો તેમ ન હોય તો પણ જેમ બને તેમ

વિનય સાચવીને તેમને જણાવજો. તેમ છતાં જો તમારું કહેવું તેજો ન માને તો પછી તમે વિનયનું ઉલ્લંઘન કરી તેમને કહોશો નહીં અથવા તેમને અપ્રિય લાગે તેવી રીતે પણ કહોશો નહીં. ત્યારે તમારો ઉપાય ખીલકુલ ન આવે ત્યારે તમે તેમના કર્મ ઉપર આધાર રાખી મન વાળજો. પણ તેમનો અવિયન કરશો નહીં.

ધર્મદાસશેઠ કહે છે—હે શ્રાવિકાજો, આનંદાજો આ પ્રમાણે મિથ્યાત્વના છ ભેદ કહી સંભળાવ્યા, તે સાંભળી બધી સ્ત્રીજો ઘણીજ ખુશી થઈ ગઈ. તે વખતે ચંચળની મા પ્રેમદાના મનમાં તો ઘણીજ અસર થઈ ગઈ. તેના મનમાં વિચાર થયો કે, મારા પુત્ર વ્રજપાળને માટે મેં દેવચંદ્ર જોરજીની બાધા રાખેલી, તે મારામાં ખરેખરું મિથ્યાત્વ થયેલું એ મિથ્યાત્વ મારે ન રાખવું જોઈએ. લોકિકદેવ અને લોકિકગુરૂના મિથ્યાત્વમાં હું ખરેખરી સંકળાયેલી છું. પણ હવેથી તેનો ત્યાગ કરી દઉં તો મારો શ્રોડા ઘણો પણ ઉદ્ધાર થાય તેમ છે, અહા ! આનંદાની વાણી કેવી મજેની છે. તે કેવો મજેનો બોધ આપે છે. મારી ચંચળ હમેશાં અહીં આવે છે, તે બહુ સાડું છે. આવી આવી ધર્મની અને નીતિની વાતો સાંભળવાથી શ્રાવિકાની વહુ દીકરીઓ સુધરી જાય તેમ છે; તેમજ મારા જેવી પ્રૌઢ વયવાળી અજ્ઞાન શ્રાવિકાઓને પણ આવી વાતો સાંભળવાથી ઘણો લાભ થાય છે. પ્રેમદાના મુખની આકૃતિ ઉપર હર્ષનો દેખાવ જોઈ ચંચળે નીચે પ્રમાણે પુછ્યું હતું.

અંચળ—બા, ચાલો હવે દેવચંદ્ર જોરજીને લે
પાછાં માનતા કરવા જવાનો વખત થઈ ગયો.

પ્રેમદા—અંચળ, મારે તો ત્યાં જવું નથી. તારે જવું
હોય તો એકલી જા. મને તો તારી આનંદાકાકીની વાતો
સાંભળવામાં ધણો રસ આવે છે.

આનંદા—પ્રેમદા જ્ઞેન સાંભળવાની ઇચ્છા હોય તો
આગળ વાત ચલાવું. કહો, શી મરજ છે?

પ્રેમદા—આનંદા જ્ઞેન, તમારી વાણી સાંભળવાનો મ-
સ્તક થતો નથી. મને તો ધણીજ આનંદ આવે છે.

પુતળી—સાંભળીને ફક્ત આનંદ આવે તેટલાથી શું
લાભ થવાનો? જેવી રીતે સાંભળવું, તેવી રીતે વર્તવામાં
આવે ત્યારેજ સાંભળવું લેખે મહાય છે.

પ્રેમદા—પુતળી, તારું કહેવું બરાબર છે. મારા મ-
નમાં તો હવે નિશ્ચય થઈ ગયો છે કે, જોરજી દેવચંદ-
્રજીને અપાસરે માનતા કરવા જવુંજ નહિ. એ દોકો ખ-
રેખરા ઠોંગી હોય છે જેઓ બીજાને બાપા—માપી આપી
પોતાનો નિંત્ર હ ચલાવે, તે ખરા ગુરુ કેમ કરેલાય? એ
અશ્વત્થાથી પહેલાં એવી બાપા સખી હતી, પણ હવેથી
તેમ દરવું, એ મારા મનને અનુચિત છે. એમ ક-
રવાથી અપણામાં મિથ્યાત્વ આવે છે એ મને હવે અજર
પડે છે, આપણે ધારક રાત્રિને મિલકતોનું કામ કરીએ

તો પછી શ્રાવિકા કુળમાં જન્મ થયો, એ નકામો થઈ જાય છે.

આ પ્રમાણે પુતળીને કહી પ્રેમદાએ આનંદાને કહ્યું, આનંદા જાહેન, હવેથી હું પણ હમેશાં ચંચળની સાથે તમારી ધર્મવાર્તા સાંભળવા આવીશ.

લલિતા—પ્રેમદા લાભુ, મને વચમાં એક વાત પુછવાની ઈચ્છા થાય છે, પણ પુછતાં મનમાં શંકા રહે છે, કારણ કે, તે વાત તમને ન ગમે અને વળતે ઓછું લાગે તો મને દોષ લાગે.

પ્રેમદા—લલિતા, ખુશીથી કહે, તારા કહેવાથી મને ખીલકુલ ઓછું નહીં લાગે. જ્યાં સુધી મારામાં અજ્ઞાન ભરપૂર હતું, ત્યાં સુધી મને ઓછું લાગતું હતું, પણ હવે તે અજ્ઞાન કાંઈક ઓછું થયું છે, એટલે મને જરા પણ મનમાં માહું લાગશે નહીં. મારા તાઉ સ્વભાવને લીધે હું પેહેલાં પ્રેમ—પુતળીની સાથે જે બોલી હતી, તેને માટે હવે મને ઘણોજ પસ્તાવો થાય છે. જાહેન લલિતા, તું ખુશીથી કહે. વળી જે વાત તું મને કહીશ, મારા હિતનીજ હશે; એવી મને તારી ઉપર ખાત્રી છે માટે ખુશીથી કહે.

ધર્મદાસશેઠ કહે છે, હે શ્રાવિકાઓ, પ્રેમદાનાં આવાં વચન સાંભળી લલિતાએ નીચે પ્રમાણે કહ્યું—

લલિતા—લાભુ, તમે અને ચંચળ બંને જ્યારે નિ-

ત્ય ધર્મવાર્તા સાંભળવાને આવશે ત્યારે મારા લક્ષ્મીચંદ્ર દાદાની બરદાસ કોણ કરશે ?

પ્રેમદા—લલિતા, એમાં શું પુછે છે ? તું અને તારી બા બને અહીં બેસો છો ત્યારે તારા બાપાની બરદાસ કોણ કરે છે ?

લલિતા—ભાભુ, અમે તો મારા બાપાની બરદાસ કરીને પછી આ કામ કરીએ છીએ.

પ્રેમદા—ત્યારે અમે પણ તેમ કરીશું તે છતાં કદિ જો આવી સારી સારી ધર્મની વાતો સાંભળવામાં આવે અને તારા દાદાની બરદાસ એાછી થાય તોપણ શી હરકત છે ? તેઓ પોતાની મેળે તેમનું કામ કરી લે.

આનંદા—પ્રેમદા જહેન, એમ બોલો નહીં. આપણી પેઢેલી ફરજ આપણા પતિની સેવા કરવાની છે. સામાન્યવતી સ્ત્રીએ પ્રથમ પતિની સેવા કરવી જોઈએ. અને તે પછી પતિની આજ્ઞા લઈને બીજાં ધર્મનાં કામ કરવાં જોઈએ.

પ્રેમદા—આનંદા જહેન, તમે કહો છો, તે વાત હું સાચી માનું છું. હવેથી હું પતિની સેવા કરીનેજ બીજું કામ કરવાનો ઠરાવ લખીશ.

આનંદા—પ્રેમદા જહેન, તમે મારાં વચ્ચે છો, તેથી જો કે મારે તમને કહેવું ન જોઈએ. પણ તમારા દિલની ખાતર કહેવું પડે છે તે ધ્યાનમાં લેયો. સ્ત્રીએ ક-

દ્વિપણ પતિનાથી છાની રીતે કોઈ કામ કરવું ન જોઈએ. પતિને છેતરીને છાનાં કામ કરનારી સ્ત્રી પતિના અપરાધમાં આવે છે. અને આવી ટેવ પડવાથી કોઈવાર તેમને નઠારાં કામ કરવાનું પણ મન થાય છે. પોતાનો ધણી છે, તે ઘરનો સ્વામી છે. અને આપણે તેનાં સેવક છીએ. સેવક થઈ જે સ્વામીને છેતરવાનું કામ કરે છે, તે પાપમાં પડે છે. વળી તમારા પતિ લક્ષ્મીચંદ્ર લાઈજી ધણા ધર્મી છે અને તેઓ શ્રાવકના ધર્મને સ્ફૂરે રીતે જાણનારા છે. તેવા ધર્મી પતિને છેતરી તમે તેમનાથી છાનાં કામ કરો તો તમને કેટલો દોષ લાગે? તેનો વિચાર કરજો. વળી તમે હવે એક માતા થયાં છો. જ્યારે સ્ત્રી માતાની પદવી ઉપર આવે ત્યારે તેણીએ ધણી સાવધાની રાખવાની છે. જો મા અયોગ્ય આચરણ કરે તો તેનાં છોકરાંઓ પણ તેવાં અયોગ્ય આચરણ કરતાં શીખે છે. માતાની વર્તણૂકની અસર તેના સંતાનોને થાય છે. જે સ્ત્રીઓ પોતાના પતિથી છાનાં કામ કરનારી હોય તેની દીકરીઓ પણ તેમના પતિથી છાનાં કામ કરવા શીખે છે. “જેવી મા તેવી દીકરી” જુઠું બોલનાર માતાની પુત્રી જુઠી થાય છે, ચોરી કરનાર માતાની પુત્રી ચોરી કરવા શીખે છે. ગર્વ રાખનાર માતાની દીકરી ગર્વ રાખતાં શીખે છે અને વઢવાડ કરનારી માતાની પુત્રી વઢકણી થાય છે. જે માતાઓ સારા ગુણો મારણ કરનારી હોય, તેમની પુત્રીઓ સારા ગુણવાળી થાય છે. સારાંશ કે જેવી માતાઓ હોય છે, તેવી પુત્રીઓ થાય છે. તેથી હમેશાં યાદ રાખવું કે, આપણામાં જે અવગુણ કે દોષ હોય, તેને તરતજ દૂર કરી દેવા. નહીં તે

એ અવગુણો અને દોષોની છાયા અપભ્રંશ સંતાન બેપર પડ્યા વિના રહેશે નહીં. પ્રેમદાં જાહેન, મેં તમારી આગળ અપ્રદુષ્ટ બધું વિવેચન સોમાટે કર્યું ? એ વાતની તમને યાદી આપું તો તમારા મનમાં તેની સારી અસર થાય.

પ્રેમદા—આનંદા, જાહેન, તમે જે બોધ આપ્યો તે ખરેખરો હૃદયમાં રાખવા લાયક છે. તમારી વાતની અમારી ચંચળ હિપરથીજ મને તે વિષેની વધારે ખાતરી થાય છે. આ ચંચળ ત્યારે તમારી આગળ ધર્મવાર્તા સાંભળવા આવતી ન હતી, તે વખતે તેનો સ્વભાવ ઘણો વિચિત્ર હતો. મારામાં જે અવગુણો અને દોષો છે તે ઘણાખરાં આ તમારા બોધથી મારા જોગબવામાં આવ્યા છે, તે માંહેલા કેટલાએક અવગુણો અને દોષો ચંચળમાં પણ દાખલ થઈ ગયા હતા. તે બધા અત્યારે મને પ્રત્યક્ષ યાદ આવે છે. ત્યારથી ચંચળ તમારા સહવાસમાં જોડાઈ છે, ત્યારથી તેની વર્તણૂક સુધરી હોય એમ મને લાગે છે અને તેના દોષ જોવામાં આવતા નથી. હવે તેનામાં હમેશાં આરા સારા સુખ વૃદ્ધિ પામતા જોઈ હું. આનંદા જાહેન, તમારું કહેવું મયાનમાં લઈને હવેથી મારામાં જે અવગુણ કે દોષ હશે, તેને હું દૂર કરવાનો પ્રયત્ન કર્યા કરીશ. અને હમેશાં તમારા મુખની વાણી સાંભળવાને આવીશ તમારા કલા પ્રમાણે મનની લલિતમાં સદા તત્પર રહીશ. તેમજ કદિ પણ તમની આગળ જોડું બોલીશ નહીં. તેમનાથી છાનાં ઢામ રીશ નહીં અને તેમને ઉતરવાનો પ્રયત્ન કરીશ નહીં. આનંદા જાહેન, આજે મારી ઉપર તમે મોટો ઉપકાર કરેલો

ધર્મદાસ શેઠ કહે છે—હે શ્રાવિકાઓ, આનંદાએ પોતાની પુત્રી લલિતા અને બીજી શ્રાવિકાઓને મિથ્યાત્વનો જે બોધ આપ્યો હતો, તે તમારે પણ હુમેશાં યાદ રાખવાનો છે. તેણીએ જે છ પ્રકારનાં મિથ્યાત્વ કહ્યાં, તેમાં તો ઘણી શ્રાવિકાઓ સપડાઈ જાય છે. અહિં બેઠેલી ઘણી શ્રાવિકાઓમાં પણ તે છ મિથ્યાત્વમાંનું કોઈ મિથ્યાત્વ હશે. કારણ કે, સંસારની અંદર એવા એવા પ્રસંગો આવે છે કે, જેમાં પુરૂષ કે સ્ત્રી જન્મેને ભુલ જાવાનો સંભવ છે. માટે તમારે આ જાણતમાં ઘણીજ સાવચેતી રાખવાની જરૂર છે.

આ વખતે લક્ષ્મીચંદ શેઠની સ્ત્રી તારા ઉભી થઈને વિનયથી બોલી.

તારા—હે ધર્મપિતા, મિથ્યાત્વના ભેદ વિષે આનંદાએ પોતાની પુત્રી લલિતા વિગેરેને કહ્યા હતા તે ભેદ દરેક શ્રાવિકાને હુમેશાં યાદ રાખવા લાયક છે. પણ મારા જેવી અભણ અને ઓછી બુદ્ધિવાળી શ્રાવિકાને તે યાદ રહી શકવા મુશ્કેલ છે, માટે તે કેવી રીતે યાદ રહે ? તે આપ કૃપા કરી જતાવો.

ધર્મદાસ શેઠ—તારા જહેન, તે મિથ્યાત્વના ભેદ રહેલાઈથી યાદ રહે તેવી એક કવિતા અમારા ઘરમાં આવડે છે, તે તમને લખી આપશે.

મણિ—બંગા કાકી, આ તો તમારી ઉપર વાત આવી, માટે તે કવિતા અમને શીખવો.

અનજાણી—મંજિબ્હેન, એમ શીખવવાનું શું કહો છે ? અત્યારે અહીંજ ગાઈ ખતાવે એટલે બધી શ્રવિકાઓનાં સાંભળવામાં આવે.

અંજા—મંજિબ્હેન, એ કવિતા તો તમે પણ શીખતાં હતાં.

મંજિ—હા, મને તે કવિતા યાદ થઈ હતી પણ ઘણાં દિવસ થઈ ગયા છે, માટે હવે બરાબર યાદ નથી માટે તમે બોલ્યો ત્યારેજ થશે, હું તમારી સાથે બોલાવવા લાગીશ.

પછી ગંગા અને મંજિ તે કવિતા નીચે પ્રમાણે ગાય છે.

મિથ્યાત્વ-વિષે-કવિતા.

વસંતતિલકા.

શું સત્યને વળિ અસત્યજ ધર્મમાં છે ?
 શો સાર ધર્મજલણાં શુભકર્મમાં છે ;
 ધારો નહીં કદી હૃદે મુવિચાર આવો,
 મિથ્યાત્વ એ મનવિષે મહિલા ન લાવો. ૧

ધર્મો બધા જગતમાં શુભ મોક્ષકારી,
 તે સર્વનેજ નમવું શુભ જાવ ધારી;
 એવું ગણી હૃદયમાં નહીં દોષ લાવો,
 મિથ્યાત્વ એ મનવિષે મહિલા ન લાવો. ૨

ખોલ્યાં અસત્ય મુખથી કદિ કોઈ વાણી,
રાખે ૧ દુરાગ્રહ પછી ૨ મન સત્ય બાણી;
એ જૂઠાં કદિ તમે નહિં નિત્ય કાવો,
મિથ્યાત્વ એ મનવિષે મહિલા ન લાવો.

શંકા ૩ કુતર્ક જિનવાક્ય વિષે કરે છે,
મિથ્યા વિચાર જિનતત્ત્વ વિષે ધરે છે;
એથી સદા હૃદયમાં વધશે ૪ કુલાવો,
મિથ્યાત્વ એ મનવિષે મહિલા ન લાવો.

શું ધર્મ ચીજ જગમાંહિ અધર્મ શું છે ?
શું સારને વળી અસાર વિવેક શું છે ?
એવા ધરે હૃદય પામર જીવ લાવો,
મિથ્યાત્વ એ મનવિષે મહિલા ન લાવો.

મિથ્યાત્વના છ ભેદ વિષે.

કવિતા.

(વિમલા નવ કરશેા લિચાડ એ રાગ.)

છેટા સુંદર શ્રાવક બાળ મલિન મિથ્યાત્વનેરે, (ટેક)
રાગ દેવથી નિત્ય લરેલા;
પશુપાત્રમાં રહે મચેલા,
નવમાને એ રાગી લોકિક દેવનેરે. છેટા.

- પાપ અદાર મુખે લે સેવે,
રાખે પરિગ્રહ રહે 'પુટેવે;
એ લોકિક સુરતણી કરે નહિં સેવનેરે. ઠાટા. ૨
- હાળી 'ધુળેટી' વિજયાદશમી,
નામપંચમી 'ચિયળસપ્તમી;
આશપો નહિં સર્વે લોકિક પર્વનેરે. ઠાટા. ૩
- છત્ર ચડાવે આંગી રચાવે,
પૂજા પ્રેમે આપ બણાવે;
લાલચ ઠાટી લજે લોકોત્તર દેવનેરે. ઠાટા. ૪
- વેપ ધરી લે જન ઠગનારા,
લે નિર્મળ તપ આચરનારા;
નહિં લોકોત્તર સુરૂ લજે ધરિ પઆસનેરે. ઠાટા. ૫
- આશધુ જિનપર્વ સદા હું,
સુખસાધક ધનવંત બનું હું;
એ ધારી સાધો ન લોકોત્તર પર્વનેરે. ઠાટા. ૬

આ પ્રમાણે ગંગા અને મલિએ ગાથ બતાવ્યું, તે સાંભળી બધી આવિકાઓ ખુશી ખુશી થઇ ગઇ. તેમના હૃદયના નાદથી બધી આવિકાશાળા ગાજી ઉઠી. અને એકી અવાજે તેમને ધન્યવાદ આપવામાં આવ્યો. પછી ધર્મદામ શેઠ

૧ નારી ૨૨માં રહેનાર-દુર્ભક્ષની. ૨ સેવા ૩ દસીરા.
૪ શીશસાતમ. ૫ આસા-પ્રાણ્ય રાખીને.

બોલ્યા—હે શ્રાવિકાઓ, આ ઊપયોગી ગરબી તમે મુખે રાખજો અને હમેશાં તેનો પાઠ કરજો અને મિથ્યાત્વ ત્યાગી તમારા જીવનને સુધારવા પ્રયત્ન કરજો. હવે આપણે નિત્યના નિયમ પ્રમાણે ધર્મવાર્તા કરવાનો સમય પૂરો થયો છે. માટે ધર્મવાર્તા સમાપ્ત કરવામાં આવે છે.

(ગોલો આદીશ્વર લગવાનની જય.)

તે પછી બધી શ્રાવિકાઓએ આદીશ્વર લગવાનની જય બોલી ભૂમંડળને ગતવી મુકયું.

દિવસ ૯ મો.

હે મેશના નિયમ પ્રમાણે શ્રાવિકા શાળામાં ધર્મદાસ શેઠ અને ગંગા બંને આવ્યાં હતાં, અને બીજી બધી શ્રાવિકાઓ પણ ત્યાં હાજર થઈ હતી.

આ વખતે નંદુ નામની એક શ્રાવિકાની છોકરી કન્યા-શાળામાં ભણવા જતી હતી. તેને લક્ષ્મીચંદ શેઠની દીકરી દીવાળી સામી મળી. નંદુ અને દીવાળીને પરસ્પર પ્રીતિ હતી. દીવાળીને જોઈ નંદુએ નીચે પ્રમાણે પુછ્યું.

નંદુ—અહો, દીવાળી જોઈને, ક્યાં જાઓ છો ?

દીવાળી—અહો, નંદુ જોઈને, આજ તો ઘણું દિવસ

મળ્યાં. હું આવિકાશાળામાં જઈ છું.

નંદુ—અહો તમે તો મોટાં ધર્મી થઈ ગયાં ને શું ?

દીવાળી—નંદુ જાહેન, આમ શું બોલે છે ? તેમાં અમે મોટાં ધર્મી એનાં થઈ ગયાં, અમારાથી બને તે કરીએ છીએ.

નંદુ—આવિકાશાળામાં જવાથી ચો લાભ થાય છે ? જો કંઈ અને સમજતું નથી. આપણા ગામનાં બેરંચો નવરાં છે; કોઈ ધર્મીગ હજી કદે એટલે તેમાં ટોળે ને ટોળે જવા માંડે છે. કોઈ વિચાર કરતું નથી, કે આમાં ચો લાભ મળે છે ?

દીવાળી—નંદુ આ તું શું બોલે છે ? આવિકાશાળામાં જવામાં શું લાભ નથી ? અને તેને તું ધર્મીજ માને છે ? અરે તું તો ખરેખરી મૂર્ખ લાગે છે. આજ સુધી હું તે એમ સમજતી હતી, કે નંદુએ કેળવણી લીધી છે, તેથી તે ધર્મ અને નીતિમાં પ્રવીણ થઈ હશે.

નંદુ—જાહેન દીવાળી, તેં હજી કન્યાશાળાની કેળવણી લીધી નથી; સારાં સારાં નેવેલો અને સુધાસના નિબંધો વાંચ્યા નથી, ત્યાં સુધી તારા મનમાં મારું કહેતું ઉતર્યું નહીં. જ્યારે તે બધાં પુસ્તકો તું વાંચીશ ત્યારે તો તને પણ દેહેર, અપાસર કે આવિકાશાળામાં જવું જમશે નહીં.

દીવાળી—જાહેન નંદુ, જે વાંચવાથી દેહેર, અપાસર અને આવિકાશાળામાં જવું ન અને, તેનાં પુસ્તકો કે નિબંધો

જાંધો વાંચવા લાયક કહેવાય નહિ, એમ હું માનું છું. શ્રાવકને ઘેર જન્મ લઇને જ્યારે દેહેરે, ઊપાશરે કે શ્રાવિકાશાળામાં જવાનું ગમે નહીં, તો પછી, જન્મ શા કામનો ? એનું નામ સ્ત્રી કેળવણીજ નહીં પણ ધર્મબ્રહ્મ થવાનો માર્ગજ સમજવો.

નંદુ—એમાં ધર્મબ્રહ્મ કેમ થવાય ? ધર્મ એટલે શું એ હજી તું સમજીજ નથી એમ લાગે છે.

દીવાળી—ત્યારે તું મને સમજાવ. ધર્મ એટલે શું ?

નંદુ—જે રીતે પોતાના હકો જળવાય, એવી જે દ્રવ્ય એનું નામ ધર્મ કહેવાય છે.

દીવાળી—પોતાના હકો જળવાય એટલે શું ? અને દ્રવ્ય એટલે શું ? એ બાબત મને સમજાવ.

નંદુ—સંસારમાં સ્ત્રી અને પુરૂષ બન્ને મનુષ્ય છે. અને બન્નેના હક સમાન છે. માટે આપણને બૈરાગ્યોને પુરૂષના જેટલા હક મળવા જોઇએ. તે હક મેળવી અને પછી જે આપણે કરવા લાયક દ્રવ્ય હોય તે બજાવવી તેનું નામ ધર્મ કહેવાય છે.

દીવાળી—નંદુ ખડેન, આપણે બૈરાગ્યોને કરવા લાયક દ્રવ્ય કંઈ ગણાય ?

નંદુ—આપણુ સ્વતંત્ર થઇને પુરૂષની સાથે રહીએ, આપણને ઘટે તેવાં ધરનાં કામ કરીએ. છોકરાંની સંભાળ

રાખીએ. અને આપણા ભાવડા ઉપર દામ રાખીએ. એ આપણી ફરજ છે અને એ ફરજ બાંધવવી, એનું નામજ ધર્મ કહેવાય.

દીવાળી—(મનમાં હસીને) નંદુ જહેન, તું આવું ક્યાં ગીળી આવી ? તારા જેવી યાવકની દીકરીના મુખમાંથી આવા વચનો નીકળે, એ કોઈ રીતે ઠીક નં કહેવાય ? હું આ સાંભળીને ખેદ પામું છું. મને તો તારું માથું જ ફરી ગયું હોય, એમ લાગે છે.

નંદુ—દીવાળી જહેન, તે હજી સી કેળવણી લીધી નથી, ત્યાં સુધી તને એમ લાગે છે, જો તું સરકારી કન્યા-શાળામાં દાખલ થઈ સી કેળવણી લે તો પછી તને મારા વિચાર સારા લાગશે.

દીવાળી—નંદુ જહેન, ત્યાં તારા જેવા વિચાર થાય તેવી કન્યાશાળામાં પ્રવેશ કરવો એજ મને મોટું પાપ લાગે છે. તો તેમાં જઈને કેળવણી લેવાની વાત તો ક્યાં રહી ?

નંદુ—અરે મૂર્ખા, તું શું બોલે છે ? તેનો જરા વિચાર કર. સી કેળવણી વધારવા માટે સરકાર લાંબો રૂપી-આનો ખર્ચ કરી દરેક ઠામે કન્યાશાળાઓ સ્થપાવે છે અને તેમાં સારા સારા પુરૂષ શિક્ષકો અને સી શિક્ષકોને રાખી સારા પગારો આપે છે, તે શું બધા ખર્ચ નકામો કરતાં હશે ?

દીવાળી—નંદુ જહેન, તે નકામો ખર્ચ કરે છે, એમ

હું કાંઈ કહેતી નથી, સરકારનો હેતુ સારો હશે. પણ આપણે તો જેમ આપણા અનાદી ધર્મને બાધ ન આવે, તેવી રીતે તે કેળવણી લેવાની છે. જે આપણા ધર્મ તથા દેશાચાર કે કુળાચારને બાધ ન આવે તેવી રીતની કેળવણી હોય, તે કેળવણી આપણે માન્ય કરવી જોઈએ. તેમજ જે નીતિ બોધને લગતી કેળવણી છે, તેને પણ માન્ય કરવી જોઈએ. પણ જે બીજા દેશ તથા ધર્મના મત પ્રમાણે કેળવણી ગણાતી હોય પણ અને આપણા ધર્મ, દેશાચાર કુળાચારથી વિરુદ્ધ હોય તેને આપણે ગ્રહણ કરવી ન જોઈએ.

નંદુ—દીવાળી જાહેન, તમારું કહેવું મને યોગ્ય લાગતું નથી. જેને બધા લોકો કેળવણી કહે છે; તે કેળવણી ધર્મ, દેશાચાર અને કુળાચારની વિરુદ્ધ હોવી જ ન જોઈએ. સર્વ વિદ્વાનોએ માન્ય કરેલી કેળવણી કોઈની વિરુદ્ધ હોયજ નહીં. જે કેળવણી લીધાથી માણસનું મન સત્ય માર્ગે શોધી શકે અને નકારા માર્ગને દૂર કરે, તેનું નામજ કેળવણી કહેવાય છે. એવી ખરેખરી કેળવણી સરકારી કન્યાશાળાઓમાંથી મળે છે.

દીવાળી—નંદુ, તને હુઝ લાગે તેવું કહેવું તે વ્યાજબી નથી,; તોપણ મારે કહેવું પડે છે કે, જે કેળવણી લીધાથી તારા જેવા વિચાર થતા હોય અથવા તો જે કેળવણી લીધાના ફળમાં તારા જેવા વિચાર થતા હોય, તેનું નામ કેળવણી કહેવાયજ નહીં.

નંદુ—દીવાળી, ત્યારે તો તારા કહેવા પ્રમાણે સરકારી કન્યાશાળાઓમાં કોઈ પણ ઊકરીએ ભણવા જવું ન જોઈએ, હરેક સ્થાને સ્ત્રી કેળવણીને માટે કન્યાશાળાઓની સ્થાપના કરવામાં આવી છે, તે તદ્દન નકામી ગણાય.

દીવાળી—નંદુ, મારું કહેવું, તેમ નથી, કે સરકારી કન્યાશાળામાં ભણવાને ન જવું અને તે તદ્દન નકામી છે. પણ તેની સાથે ધર્મની કેળવણી લેવી જોઈએ. જે ધર્મની કેળવણી લેવામાં ન આવે અને ફક્ત કન્યાશાળામાં કેળવણી આપવામાં આવે છે, તે ધારણે એટલે ધર્મ સંબંધી કોઈ પણ જ્ઞાન લીધા વિનાનીજ કેળવણી લેવામાં આવે તો કુળાચારના વિચાર બુદ્ધી જવાય છે. જે વિચાર તારા સુખમાંથી હમણાંજ પ્રગટ થયા હતા.

નંદુ—દીવાળી જ્ઞેન, આ તમારા વિચાર અને તે પસંદ પડતા નથી. હું તો ધર્મનો અર્થ જ્ઞેમ કરું છું. કારણ કે ધર્મ પેલાં ઝેરાંઓ દેહેરે, જપાશરે અને શાવિકાશાળામાં રખાયા કરે છે અને પાતાના પતિના તાબામાં રહી વૈંતશની જેમ ઘરનાં કામકાજ કરે છે. એવી સ્ત્રીઓ પછીજ અધમ સ્ત્રીઓ જોાય છે.

દીવાળી—નંદુ જ્ઞેન, જ્યાં સુધી તારા દૃષ્ટિમાં ધર્મની છાપ પડી નથી. જ્યાં સુધી શાવિકા અને શાવિકાનો ધર્મ છે તે જોવા તે સંભળી નથી, ત્યાં સુધી તારા જ નાશ વિચારમાં ફરિ પણ સુધારા થવાનો નથી. જે જાત નહીં જાય.

નંદુ—દીવાળી, મારા હૃદયમાં એવા ધર્મની છાપ પડવાને હું માગતી નથી. ધર્મમાં જોડાવાથી કોઈ ભત્રીજા લાભ મળતો નથી, પણ ઉલટો ંહેમ વધતો જાય છે, ધર્મમાંથી સ્ત્રીઓ ંહેમ ભરેલી વાતો કરી કરી અનેક ભત્રીજા ઉપાધિમાં આવી પડે છે. સાધુ અને સાધ્વીઓ તેમને અનેક ભત્રીજા નિયમોમાં સંપડાવી દે છે અને તેમની આગળ પોતાનું માન વધારે છે. વળી કોઈ કોઈવાર ઉપવાસ, એકાદ સંજો અને બેઝાસંજો કરાવી શરીરની તળીયત ખગાડી દે છે. તેમજ અમુક ચીજ ખવાય અને અમુક ન ખવાય, એવી જુદી જુદી બંધણીમાં જોડી દે છે. એવા ધર્મની છાપ મારે કદિ પણ જોઈતી નથી.

દીવાળી—નંદુ, હવે ખસ થયું, તારી સાથે વાત કરવામાં કાંઈ સારજ નથી. તારાથી ધર્મ ઘણોજ દૂર છે. તારા જેવી કુલીન શ્રાવિકા આવાં નાસ્તિકપણાનાં વચન બોલે, એ જોઈ મને ઘણોજ અપશોષ થાય છે. તારા બોલવા ઉપરથી તો તું ખરેખર અલગ્ય જીવ લાગે છે. અરે મૂર્ખા, જરા હૃદયમાં વિચાર કર. ધર્મ એ કેવી અદ્ભુત વસ્તુ છે. ધર્મના પ્રભાવથી આ ભારતવર્ષમાં થઈ ગયેલાં મહાન્ પુરૂષોએ જે કામ કરેલાં છે, તે તારા જાણવામાં નથી? તે આજ કાલના નવા ઇતિહાસો વાંચેલા છે. ત્રણ-ચારકાકા પુરૂષોનાં ચરિત્રો તારા જાણવામાં નથી આવ્યા. તેને કદિ ઘણાંજ પ્રાચીન ગણીએ પણ હમણાનાજ જેવો ધર્મના વીર પુરૂષોનાં ચરિત્રો એકવાર વાંચી જો, અને પરધર્મીઓ પણ તેની કેવી પ્રશંસા કરે છે. તે વાંચી

તે તો તે વિષે તારા હૃદયમાં માહુમ પડશે કે, આ ભરત-
ખંડ ઉપર જૈન ધર્મના પ્રભાવ કેવો હતો ? એવા જુગ
લાહેર પવિત્ર ધર્મને આજકાલની તું એક અલ્પ બુદ્ધિવાળી
છોકરી જોઈને રૂપગણી અનાદર કરે છે, તે સર્વ શીતે
અયોગ્ય છે.

નંદુ—દીવાળી, હું તો આજકાલની છોકરી છું, અને
તું મારાથી કાંઈ મોટી થઈ ગઈ નથી. ત્યાં સુધી મારા
મનમાં તારી વાત ઠસે નહીં, ત્યાં સુધી હું તે કેમ
માનું ?

દીવાળી—નંદુ જોઈને, તારા મનમાં એટું લગાડીશ
નહીં. ધર્મના જનુનને લઈને મારાથી વધારે પડતું બોલાય
છે, તે માફ કરજે, તારે પણ તારાજ વિચાર ખરો છે.
એવી હઠ ન રાખવી જોઈએ. ત્યાં સુધી કોઈ બાબત બ-
રાબર તપાસી ન હોય ત્યાં સુધી તે બાબત ખોટી છે,
એમ કહેવું તે અયોગ્ય છે. જોઈને, તેં હજી આપણા જૈન-
ધર્મનું જ્ઞાન મેળવ્યું નથી, તેમજ તેના તત્ત્વજ્ઞાન વિષે
બરાબર તેં સાંભળ્યું નથી, ત્યાં સુધી તને આ નવી વિદ્યા
અને સુધારા સાચો લાગે છે, ત્યારે તું જૈનધર્મનું જ્ઞાન
મેળવીશ અને જૈનધર્મના તત્ત્વજ્ઞાન વિષે બરાબર વિચાર
કરીશ ત્યારે તારા મનમાં નિશ્ચય થશે કે, આજકાલની
કેળવણીમાં કાંઈ નથી અને દરેક શ્રાવિકાએ ધર્મની કેળ-
વણીની સાથે ખીલ કેળવણી લેવી જોઈએ. વળી તે સાથે
એવો પણ વિચાર થશે કે, દરેક માણસને પોતાનો

રમી ઘણાં વિરૂદ્ધ હોય છે. તેથી આપણને લાલને મઠલે ગેરલાભ થાય છે.

નંદુ—દીવાળી મહેન, ત્યારે શું એ સુધારના વિચારે તદ્દન નકામા અને નિરૂપયોગી સમજવા?

દીવાળી—હા, તે તદ્દન નકામા અને નિરૂપયોગી સમજવા.

નંદુ—ત્યારે કેવા વિચારે ઉપયોગી સમજવા?

દીવાળી—જેમાં આપણાં ધર્મને અને કુળાચારને બાંધ ન આવે એવાં વિચારો ઉપયોગી સમજવા.

નંદુ—એવા વિચારે શાથી થાય છે?

દીવાળી—ધર્મની કેળવણી લીધાથી.

નંદુ—એકલી ધર્મની કેળવણી લઈએ અને ગૃહ-સંસારની કેળવણી મળે નહીં તો પછી શા કામનું?

દીવાળી—ધર્મની કેળવણીની સાથે ગૃહ-સંસારની કેળવણી લેવી જોઈએ.

નંદુ—ગૃહ-સંસારની કેળવણી કયાં લેવી?

દીવાળી—સરકારી કે ખાનગી કન્યાશાળાઓમાં લેવી.

નંદુ—ધર્મની કેળવણી કયાં લેવી?

દીવાળી—જેન કન્યાશાળામાં અથવા શ્રાવિકાશાળામાં,

નંદુ—જે ગામમાં જૈન કન્યાશાળા કે શ્રાવિકાશાળા ન હોય, ત્યાં શું કરવું ?

દીવાળી—ત્યાં કોઈ સાધુ સાધ્વી કે શ્રાવક-શ્રાવકા ભણેલાં હોય, તેમની પાસે ધર્મની કેળવણી લેવી.

નંદુ—દીવાળી જુદેન, તમે મારા બધા પ્રશ્નોના જવાબ આપ્યા અને બીજું વિવેચન કર્યું, તેથી મારા મનમાં જરા એમ થયું કે, ધર્મની કેળવણી ઉપયોગી હશે ખરી પણ હજી મારા મગજમાં એમ નક્કી થયું નથી કે હાલનો સુધારો એ તદ્દન નકામોજ છે.

દીવાળી—નંદુજી, મારી સાથે ધર્મદાસ શેઠની કથા સાંભળવા આવ તો તારા મગજમાંથી સુધારાનો પવન ઊડી જશે અને આપણાં અનાદી જૈનધર્મ ઉપર તારી પ્રીતિ થશે.

નંદુ—દીવાળીજી, ત્યાં કેટલો વખત બેસવું પડે છે ?

દીવાળી—નંદુજી, ત્યાં કાંઈ બંધણી નથી. જેની જેવી મરજી હોય તેટલી વાર તે બેસે છે.

નંદુ—દીવાળીજી, કદિ ઉપદેશવાર્તા લાંબી ચાલે અને વખતે વચમાંથી ઊઠવું હોય તો ઉઠી ચકાવ્ય પણ એવી રીતે કોઈ શ્રાવિકા ઉઠે છે ખરી ?

દીવાળી—નંદુજી, હજી સુધી એવું બન્યું નથી. કારણ કે, ધર્મદાસજી એવી ઉપયોગી અને સરસ બાબતો કહે છે કે, આપણને ત્યાંથી ઉઠવાનું મનજ થતું નથી.

નંદુ—દીવાળીજીને, એવું તો કેમ બને ? વધારે વાંચત એકની એક બાબત કહેવામાં આવે તો કંટાળો આવ્યા વગર રહેજ નહીં.

દીવાળી—નંદુજીને, ત્યાં સુધી તમે સાંભળ્યું નથી, ત્યાં સુધી તમને એમ લાગે છે, એક વાર સાંભળ્યો એટલે તમને ખરેખરી ખાતરી થઈ જશે.

નંદુ—દીવાળીજીને, ચાલો, અત્યારેજ હું આવું. પછી નંદુ અને દીવાળી આવિકાશાળામાં જાય છે.

ધર્મદાસગોઠ નીચે પ્રમાણે મંગળાચરણ કરે છે.

શાર્દૂલવિઠી રેત.

“પ્રેમે વંદન આચરે વિનયથી અર્પન આદીશને,
સંભારે શુદ્ધ ધર્મ તત્ત્વ હૃદયે લ્યો અર્પ આશીષને;
ત્નેદેથી અપણે પદો સરજ્યો સદાચરને શાવિકા,
પ્રેમેથી પતિ ભક્તિ નિત્ય પરમે ચે બાવની ભાવિકા.” ૧

હવે પ્રમાણે મંગળાચરણ થઈ રહ્યા પછી ધર્મદાસગોઠ કહે છે—હો આવિકાઓ, પછી બીજો દિવસે આનંદા પાત્રાની પુત્રી સહિતાને ઉપદેશવાળા કરવાને બેઠી તે વખતે વાંચના, તેની મા પ્રેમણ, પ્રેમ, પુનઃપ્રી, જ્યાં વિજેરે ત્યાં દેહદોર આબ્યાં. ક્યારે ક્યારે આનંદાની આસપાસ આવિકાનું મંદમ મોદું થઈ અમુક જગ્યાં આનંદાના મુખ આમુક બેઠું રહ્યાં. એટલે આનંદા બાકી પુત્રી સહિતા અને બીજી

સદ્ગુણી જાહેનો, સંસારમાં રહીને શ્રાવિકાએ કેવી રીતે વર્તવું જોઈએ ? તે વિષે આજે હું તમને જોષ આપીશ. અને તે ઉપર કોઈ દૃષ્ટાંત પણ કહી સંભળાવીશ, તે તમે ધ્યાન દઈને સાંભળજો.

આ સંસારમાં માળાપ, તથા સાસુ સસરા વિના છોડરીને વિદ્યા લણાવનાર ગુરૂની પણ આજ્ઞા મानी મુશ્કેલી કરવાનું કહેલ છે. ત્યાં એવી નીતિ છે કે, ઘણું કરી માળાપે દીકરીને વિદ્યા લણાવવી તથા ગૃહ-સંસારને લગતું દરેક કામ શીખવવું; તેથી માળાપને વિષે પણ ગુરૂપણું ઘટે છે. જો કદિ માળાપથી છોડરીને લણવાનું ન બની શકે તો તે જ્યાં સુધી શિક્ષક હોય, તેવી જૈનકન્યાશાળામાં અગર જૈનકન્યાશાળાનો યોગ ન હોય તો બીજી જોડવણ કરવી, પણ તેને અલણ રાખવી નહીં. જ્યાં ધર્મની કેળવણી બીલકુલ મળતી ન હોય તેવી કોઈપણ શાળામાં તેને મોકલવી નહીં. જો જૈનકન્યાશાળા કે તેવો બીજો કોઈ યોગ ન થાય તો પછી પોતાને ઘેર રાખી તેને કેળવણી આપવી. અથવા કોઈ વિદ્વાન, ધર્મ તથા નીતિને જાણનાર, વૃદ્ધ અને ધર્મ પ્રમાણે વર્તનાર શ્રાવકને સોંપી વિદ્યા અપાવવી. અથવા તો સાધ્વીજીને ઉપાશ્રયે જો કોઈ વિદ્વાન સાધ્વીજીનો યોગ હોય, કે કોઈ ધર્મિષ્ઠ અને લણેલી શ્રાવિકાઓ જ્યાં સામાયિક કરવાને આવતી હોય, તેવી સામાયિકશાળામાં તેને મોકલી વિદ્યા અપાવવી. કોઈ વિદ્વાન પણ યુવાન અને નીતિધર્મથી રહિત પુરૂષ હોય તેની માટે વિદ્યા લણવા તેને સોંપવા નહીં. કદિ યુવાન પુરૂષ નીતિધર્મમાં વર્તનારો હોય તોપણ

તેના સહવાસમાં ઓકરીને અમુક વય હિપરાંત રાખવી નહિ.
જ્યારે ઓકરીને દશ વર્ષ પુરાં થઈ અગીઆરમું વર્ષ બેસે,
તે સમયે તો માતાપિતાએ અનેક અગત્યના કારણસર પણ
પોતાની પુત્રીને બીજા પુરૂષના સહવાસમાં ન રાખવી. જન-
નતાં મુખી તો શ્રાવકના ગૃહસ્થ ધર્મ તથા કર્મના સ્વરૂ-
પને જાણનારી સાધ્વી સ્ત્રી પાસેજ ઓકરીને સારી કેળવણી
અપાવવી જોઈએ. જ્યારે કોઈપણ રીતે સાધ્વી સ્ત્રીનો કે
બીજો સારો યોગ ન થાય તો પછી કોઈ સારા ચોથાત્રત
ધારી ગૃહસ્થ પુરૂષની પાસે કેળવણી અપાવવી. કન્યાની
હિમર અગીઆર વર્ષની થાય ત્યાર પછી જરૂર જણાયાથી કોઈ
કુલ્લીન પતિવ્રતા સ્ત્રીની સાથે શ્રાવિકાનાં ધર્મ કર્મ સિંચે
એવો યોગ કરી આપવો. જ્યાં મુખી ઓકરી જણતી હોય,
ત્યાં મુખી તેણીએ પોતાના શિક્ષક શુરૂની આજ્ઞા પોતાના
પિતાની પેઠેજ માનીને પાળવી. તથા તેમનાં ઘરનાં સામા-
ન્ય કામકાજમાં જનતી સહાય આપી તેમની સેવા કરવી.
પણ અહીં એટલું યાદ રાખવું કે ઓકરીની વય અગીયાર વ-
ર્ષની હિપરાંત થઈ એટલે તેણીએ પોતાના પુરૂષ શિક્ષકની
સાથે પણ એકાંત સહવાસમાં રહેવું નહિ. તેમની પાસે
કોઈ અવ્યાસ કરવો હોય તો બીજાઓની સમજ કરવો.
અથવા આપણી માતા તથા આસુની સમીપ રહી તેમની
આજ્ઞા પ્રમાણે ચાલવું. જો પોતાને વિદ્યા જણાવનાર શુરૂ
જુદ હોય તો તેમની સેવા પિતા તથા સામ્રાની પેઠે
પોતાને ઘટે તેવો રીતે કરવી.

:: જે સુલક્ષ્મી પુત્રીઓ, પતિની સાથે કેવી રીતે વર્તે.

વું ? એ વિષે મેં ઘણી વાર તમને કહ્યું છે, તે છતાં કે-
ટલીએક બીજી સૂચનાઓ તમને આપું છું, તે ધ્યાનમાં
રાખજો. ત્યારથી પતિગૃહ—સાસરામાં જવા આવવાનો
પ્રસંગ થાય, ત્યારથીજ તમારે પતિ તરફ પૂજ્યભાવ ધા-
રણ કરવો તેમજ પતિની તરફ ઘણીજ સ્નેહની લાગણી
રાખ્યા કરવી. જગત્માં પ્રેમ તથા સ્નેહનો એવો નિયમ
છે કે, જેની તરફ આપણો સ્નેહ કે પ્રેમ હોય, તેનો પણ
પ્રેમ તથા સ્નેહ આપણી તરફ થાય છે. ત્યારે સ્ત્રીના
સ્નેહની લાગણી પતિ તરફ હોય એટલે એક બીજાના
ઉપર મૂળથીજ પ્રીતિની દૃષ્ટિ બંધાયેલી જાય છે. તથા
એક બીજાના ગુણદોષ જાણવામાં આવે છે તથા પતિનો
અને સ્ત્રીનો કેવો નજીકનો સંબંધ છે, તે સમજાય
છે. હે પુત્રીઓ, વળી કેટલાએક ગૃહ—સંસારના અવ-
લવિઓ કહે છે. કે સ્ત્રીએ પતિને હાથ જોડી નમસ્કાર
કરવાનો નિયમ રાખવો. આથી નમસ્કાર કરનાર સ્ત્રીની
વૃત્તિ હમેશાં પતિની અભિમુખ (તરફ) રહે છે. તેમજ
કોઈ ઘરના કારણસર એક બીજાને બોલવામાં થઈ હોય
અને એથી એક બીજાને મનમાં ગુસ્સો ચડ્યો હોય તો
પણ જો સ્ત્રીએ એવો નિયમ લીધો હોય કે, પોતાના પ-
તિને નમસ્કાર કરીને જમવું તે સિવાય જમવું નહિ તો
પછી નિયમને લીધે તે સ્ત્રીને નમસ્કાર કરવાની અને તે
પતિને કરાવવાની જરૂર પડે છે અને ત્યારે તે સ્ત્રી નમ-
સ્કાર કરે ત્યારે પોતાના પતિને વિનયથી વચમાં પડવું
પડે છે, તે વખતે તે સ્ત્રીના ગુસ્સો ગમે તેવો હોય, તે
પણ તેણીને છોડી દેવો પડે છે, અને વિનયથી નમસ્કાર

કરનારી તે અંબજા ઉપરનો તે કુળવાન પતિનો પણ, શાય
ઉતરી જાય છે. કારણ કે, વિનયથી આ બધું જગત વસ
યઈ જાય છે, હે સદ્ગુણી સુતા, નમન કરવાના નિયમથી
તે સ્ત્રી પુરૂષની વૃત્તિઓ એક બીજાં તરફ દોરવાયેલી
રહે છે, એથી સ્ત્રી પુરૂષના સ્વભાવ ધીરે ધીરે મળતાં થતા
જાય છે એવો મહાન શુભ બંધાતો જાય છે, જેથી પા-
છળથી તેમની વચ્ચે એવો મજબુત પ્રેમ બંધાય જાય છે
કે પછી તે કોઈ દિવસ પણ તુટતો નથી. ખેનો, આજ-
કાલ આપણામાં લોક રીવાજ પ્રમાણે પુખ્ત વિચાર કર્યા
વિના ઉઠકડા ઠાકરીને બાળવયમાં પરણાવવામાં આવે છે
તેથી તેમજ તે બંનેની પુખ્ત વય થતાં સુધી એક બી-
જોને મળવા અથવા બોલવાનો પણ અભ્યાસ હોતો નથી,
તેથી તેમની લાગણીભરેલી વૃત્તિઓ નિકટ સંબંધમાં
આવતી નથી અને પુખ્ત વય થાય સહવાસ થાય, ત્યારે
બંનેના શુભ પ્રકૃતિ તથા કેળવણી જુદી દોવાથી તે એક
બીજાને ભાગ્યેજ અનુકુળ પડે છે, અને શુભ તથા પ્રકૃતિ
મળતાં આવતાં નથી; તેથી એક બીજાને વારંવાર વિરોધ
ધયા કરે છે. તેથી માંડોમાંદિ બોલવાનો પ્રસંગ આવે
છે. તેમાં પુરૂષ પોતાના ઘરમાં દોવાથી તેની સત્તા પ્રગળ
થાય છે અને સ્ત્રી પારકા ઘરમાં આવેલી દોવાથી તેની
સત્તા નિર્બળ થાય, એટલે ત્યારે સ્ત્રી પુરૂષની વચ્ચે કાંઈ
બોલાબોલ થાય એટલે પુરૂષ તે અંબજાને ગારે છે, તથા
કઠોર વચનો કહે છે. તથા ન સહન થાય તેવી ગાળો પણ
દે છે. આ વખતે આરોગ્ય પાટકમાંથી સેકડો લોકો એ-
કલા થાય છે. અને બંનેની પૂરેપૂરી કુનેલી થાય છે. સ્ત્રી

નો પુરૂષ પાશે કાંઈ બિપાય ન હોવાથી તે અબળા પુરૂષના હાથનો માર તથા ગાળો સહન કરે છે અને બિચ્છે સ્વરે રૂદન કરે છે. આવો પ્રસંગ બનવાથી મૂળથી તે બન્નેનું મન એકતા પામેલા હોતાં નથી, એથી સ્ત્રીનો પોતાના પતિ બિપર અભાવ થઈ જાય છે અને મનમાં ઘણો રોષ રાખે છે. કારણ કે, જો એક વાર મન ખેડ પામે છે તોપણ મનમાં તેના વિરોધી સંસ્કાર બંધાઈ જાય છે તો સ્ત્રી પુરૂષની વચ્ચે આવો પ્રસંગ અનેકવાર બન્યા કરે તો પછી તેઓની અંદર પરસ્પર વિરોધી સંસ્કાર બંધાઈ જાય તેમાં શું કહેવું? છેવટે એક બીજાના મનમાં વિરોધની પાકી છાપ બંધાઈ જાય છે, આથી તેમનો સંસાર દુઃખમય થઈ જાય છે. માટે જો પુખ્ત ઉમરે વિવાહ કરવામાં આવે અને સ્ત્રી પોતાના પતિના સહવાસમાં રહી પતિની ભક્તિ કરતાં શીખે તો ઉપર જે કહેવામાં આવ્યું તેમ થવાનો સંભવ નથી.

હિ પુત્રી લલિતા, શરીર ઉપર શસ્ત્રના મોટા ધા પડેલા હોય, તે ઓસડથી રૂઝે છે. પણ કડવા વચનથી જે ધા પડે છે, તે કદિ પણ રૂઝાતા નથી. તેથી રોજ મહેણાં, કઠોર વચનો તથા ગાળો ખાનારી અબળા પોતાના મનમાં ઘડીએ ઘડીએ ખેદ કરે છે તથા એકાંતમાં શોક કરી રડ્યા કરે છે તથા પોતાના પતિનું બુદ્ધિ ધ્વંસી તેના ઉપર વેળાં પેળાં છે. આ રીતે બંધાએલું વેર બીજાં ઘણાં કારણથી વધ્યા કરે છે તેથી એક બીજાની પ્રીતિ એટલી ઓછી થાય છે કે છેવટે તે સ્ત્રી પણ ક્રોધના આવેશમાં આવીને

પતિની આમે અણુપટતાં શબ્દો બોલતાં શીખે છે. અને પતિ તે સ્ત્રીને મારે છે. હે સદ્ગુણી સુતા, જ્યારે પતિ સ્ત્રીને મારવા માંડે છે, એટલે તેનો પછી નિયમ રહેતો નથી. એ પ્રમાણે અનેક વાર મારખાનાર સ્ત્રી નિર્લજ્જ તથા નિર્ભય થઈ જાય છે તેથી તે પોતાની મરજી પ્રમાણે નકારે રસ્તે ચાલવા શીખે છે. જેથી એવું પરિણામ આવે છે કે, તે પુરૂષ તે સ્ત્રીને પોતાના ઘરમાંથી મારીને કાઢી મુકે છે. આથી લોકોમાં જાનેની કુજેતી થાય છે. એટલું જ નહીં પણ તે જાને સ્ત્રી પુરૂષ સ્વતંત્ર થઈ નકારે રસ્તે ચાલનાર થવાથી જાને કુળનાં સુધનાં માણસો આ લોકમાં અપકીર્તિને પામે છે અને ગુઆ પછી ઘોર નરકમાં પડે છે. હે પુત્રીઓ, આ વાત તમે ધ્યાનમાં રાખજો. જ્યારથી તમારે સાસરે જવાનું થાય, ત્યારથીજ તમારે તમારા પતિની તરફ ભક્તિ ભાવથી વર્તતા રહેવું. એટલે તેમને નમન કરવાનો નિયમ રાખવો. પતિને નમન કરવાની ટેવ રાખવાથી ઘણાજ લાભ થાય છે, એ વાત મેં તમને જણાવી છે. જ્યારે આપણે પતિ દ્વર દેશ કે ગામ હોય ત્યારે નધા જ્યારે આપણે રજસ્વતા ધર્મને લઇને અયોગ્ય અવસ્થામાં હોઈએ અને પતિને નમન ન કરી શકીએ ત્યારે આપણા મનમાં પતિને સંભારીને તથા તેમને મનથી નમન કરીને જમવું પણ જો પતિ પાસે હોય તો જમે તેમ થાય પણ પતિને નમન કર્યા વિના જમવું નહીં. હે પુત્રીઓ, મૂળથી સરખા વિચાર તથા શુદ્ધ રૂપનું જોડું તો આ સંસારમાં લાગે કે કદાચ એકાદ જાગ્યેજ મળી આવે છે. તેથી ઘણું જાગે જોરાંને મૂળથી પછી ઉપર મનમાં પ્રીતિ રાખવી એ વિચાર ઉત્તમ ગુણો

આવતાજ નથી. માટે તેમણે પતિને નમન કરવાનો નિયમ રાખવો જરૂરનો છે. ખેનો, આપણ સ્ત્રી જાતિની પરીક્ષા ક્યારે થાય છે? તે તમારે જાણવાનું છે. જે પતિ પૈસાવાળો હોય, શરીરે સુખી હોય અને સ્ત્રીની મરજી સાચવતો હોય તેની ઉપર સ્ત્રીની પ્રીતિ થાય તે તો સ્વાભાવિક છે. કારણ કે, પૈસાવાળો પતિ પોતાના વૈભવ પ્રમાણે સ્ત્રીને ઉંચા પ્રકારના લુગડાં ઘરેણાં વિગેરે પેહેરાવે છે અને ખાવા પીવામાં સુખી કરે છે, એટલે પોતાના સ્વાર્થને લઈને સ્ત્રી પતિ ઉપર પ્રીતિ કરે તેમાં કાંઈ નવાઈ નથી, પણ જ્યારે પતિ નિર્ધન હોય અને તેથી કરીને તે પોતાની સ્ત્રીની ઈચ્છા પ્રમાણે તેને સુખ આપી શકે નહિ, ત્યારે તે સ્ત્રીના કુળવાનુષ્ઠાની તથા પ્રીતિની પરીક્ષા પડે છે. જેને માટે એક વિદ્વાન નીચેની આર્યા લખે છે, તે તમારે યાદ રાખવા લાયક છે.

આર્યા.

વિનયે વંશપરીક્ષા શૂરપરીક્ષા રણાંગણે ભવતિ ।

આપદિ મિત્રપરીક્ષા સ્ત્રીપરીક્ષા નિર્ધને પુંસિ ॥ ૧ ॥

“ વિનયમાં વંશ—કુળની પરીક્ષા થાય છે. શૂરવીરની રણમાં પરીક્ષા થાય છે, આપત્તિમાં મિત્રની પરીક્ષા થાય છે અને જ્યારે પુરૂષ નિર્ધન થાય ત્યારે સ્ત્રીની પરીક્ષા થાય છે.” ૧

આ પ્રમાણે જ્યારે પુરૂષ નહારી સ્થિતિમાં આવે ત્યારે

ગયાનું સ્ત્રીની પરીણાં ધાય છે. તે સ્ત્રી, આ જગતમાં દલાએક કાની બુદ્ધિના પુરુષો એમ માને છે કે પોતાની ને અનુકૂળ થઈ આવવાથી, એટલે તે સ્ત્રી ઉપર અત્યંત મને મમતા દેખાડવાથી મારા કદા પ્રમાણે ચાલશે અને તિ રાખશે એ માનવું કેવળ બુલ લહેલું છે. કારણ કે, ઘટિત પ્રેમ રાખવાથી ઘણી વખત સ્ત્રી સ્વતંત્ર બની પ છે અને માથે ચડે છે. દોઢ વાર પુરુષ તે સ્ત્રીની આ પ્રમાણે નથી ચાલી શકતો એટલે માથે ચડેલી તે પોતે સ્ત્રી એને ન સહન થાય એવાં અનેક પ્રકારના દુઃખ પિ છે, તે ઉપર ગોમતી નામની એક સ્ત્રીની વાત જુવા જેવી છે.

કાર્યપૂર નામના એક નગરમાં ચંદ્રદાસ નામે એક ન ગૃહસ્થ રહેતો હતો. તેને ગોમતી કહીને એક સ્ત્રી પિ. ચંદ્રદાસ એક સારો વેપારી હતો અને વેપારમાં તે રો પૈસો કમાતો હતો. તેની સ્ત્રી ગોમતી એક સારા દુધની દીકરી હતી. પણ તેણીએ કાંઈ પણ કેળવણી થી ન હતી. તેનો સ્વભાવ તીવ્રો હતો. દરેક કામમાં તાનું ધાર્યું થાય ત્યારે તે મનમાં સંતોષ પામતી હતી.

કે તેનો સ્વભાવ નકારો હતો તોપણ તેણીનામાં કુળવાનુ પ્રેમો ગુણ હોવાથી તે સુધરી શકે તેવી હતી. કારણ કે,

કે પુરુષ ગમે તેવાં નકારાં સ્વભાવનાં હોય પણ જો માથે જાત હોય તો તે સુધરી શકે છે. ગોમતીને માટે તેમજ હતું તે પોતાના પિતાને ઘેર લાડમાં ઉછરેલી હતી. કારણ કે, તે તેના માતાપિતાએ તે એકજ દીકરી

હતી. ગોમતી માતાપિતાયે માટે ચડાવેલી હોવાથી તેણીનામાં સ્વતંત્ર રહેવાનો સ્વભાવ પડી ગયો હતો. ગોમતી જ્યારે પેહેલવેહેલી સાસરે આવી ત્યારે તેના સાસરીયામાં કોઈ વડિલ કે ઘરડું માણસ હતું નહીં. તેણીનાં સાસુ સસરા પ્રથમથીજ ગુજરી ગયાં હતાં. તેથી તે તરતજ ઘરની માલિક બની હતી. ચંદ્રદાસ સ્વભાવે સારો અને સોજા દિલનો હતો અને તે ઘણોજ બીકણ સ્વભાવનો હતો. ચંદ્રદાસને ગોમતીની સાથે પ્રીતિ થઈ હતી, પણ તે બંને સ્ત્રી પુરૂષના સ્વભાવ પૂરેપૂરા મળ્યા ન હતા. ગોમતી વારંવાર ચંદ્રદાસને દબાવતી અને પોતાનું ધાર્યું કરતી હતી. છેવટે એટલે સુધી થતું કે, ગોમતીની બધી અનુકૂળતા ચંદ્રદાસને રાખવી પડતી હતી. ચંદ્રદાસ પૈસે ટકે સુખી હોવાથી જે સ્ત્રીજ ગોમતી માગે તે હાજર કરતો અને દરેક વખતે તેના વચન પ્રમાણે વર્તતો હતો. સ્ત્રીથી બીતો ચંદ્રદાસ હમેશાંને માટે પોતાની સ્વતંત્રતા ગુમાવી બેઠો હતો અને દરેક વખત ગોમતીને પુછીનેજ કાંઈ પણ કામ કરતો હતો. આથી ચંદ્રદાસને ઘર એક કેદખાના જેવું થઈ પડ્યું હતું. અને ઘણી વાર તેના મનમાં પોતાનું ધાર્યું ન થવાથી ઘણો ખેદ થતો હતો.

પોતાનો પતિ આટલી બધી અનુકૂળતા સાચવતો તે છતાં મગફળ બનેલી ગોમતીના મનમાં તેનો કાંઈ પણ વિચાર આવતો ન હતો. જેમ જેમ પતિ તેનાથી બહીને ચાલતો હતો, તેમ તેમ તે વધારે મગફળ થતી હતી. અને તેના મનમાં પતિ તરફ અનાદર પણ ઊત્પન્ન થયો હતો.

ઘર અને વર જાને પોતાના તાળામાં હોવાથી ગોમતીને વધારે ગર્વ આવી ગયો અને તેથી તે પોતાના પતિને તુણ સમાન ગણવા લાગી. ગોમતી ઘરની મહારાણી બની આવતી અને તે પોતાના મોઢાને પુછીને ખાતી અને શરીરને પુછીને પેહેરતી હતી. હે પહેનો, ઘરનો રાજા અને કંઈથી પેસો પેદા કરી સર્વ જાતનું સુખ આપનાર પ્રતિ તેની જિપર અનાદર કરનારી સ્ત્રીઓ સર્વ રીતે ધિક્કારને પાત્ર છે. તેવી સ્ત્રીઓ પોતાનો સંસાર બગાડી જગતમાં નિંદા પાત્ર બને છે. આ બાળત તમારે ધણુંજ સમજવાનું છે. કદિ આપણી જિપરના મોઢથી પુરુષ આપણી જિપર વધારે પ્રીતિ રાખે તોપણ આપણે તેનો અનાદર કરવો ન જોઈએ. આપણે તો તેની વરફ પૂજ્ય ભાવ રાખવો જોઈએ. જે પતિ આપણે હમેશાં પાળક, પોષક અને રક્ષક છે, તેની વરફ જિપકાર બુદ્ધિથી આપણે ભક્તિભાવ રાખવો જોઈએ. ગર્વથી ભરપૂર એવી ગોમતી એટલી બધી ચડી ગઈ કે, તે પોતાના પતિનો સૂણે સૂણે અનાદર કરવા લાગી અને હાલતાં ચાલતાં તેના સામુ બોલવા લાગી. ગોમતી ઘોટે ઘોટે પોતાનું કુલીનપણું બુલી ગઈ અને એક નૂલકા કુળની સ્ત્રી હોય તેમ વર્તવા લાગી.

એક વખતે ચંદ્રદાસને યેર ઠાઈ પુષ્પચંદ્ર નામે ગૃહસ્થ મીઠમાન આવી ચડ્યો. તે ગૃહસ્થ એક સારો બ્યાપારી અને કુળવાન હતો. તે ચંદ્રદાસનો ખરેખરો દિતેન્દ્રુ અને રનેદી હતો. ચંદ્રદાસ ધણી વાર તેને યેર મીઠમાન થઈને જતો ત્યારે તે પુષ્પચંદ્ર તેની સાની બરદાસ હતો.

અને ઘણા આગ્રહથી પોતાને ઘેર તેને રાખતો હતો. તે પુષ્પચંદ્રને સરલા નામે એક સ્ત્રી હતી, તે પણ પોતાના પતિની આજ્ઞાથી ચંદ્રદાસની ખરદાસ કરવામાં સારો ભાગ લેતી હતી. તે ખરેખર સરલા હતી. તેણીએ કોઈ ઉત્તમ ગૃહસ્થની સાધ્વી સ્ત્રી પાસે સ્ત્રી કેળવણી લીધી હતી. પુષ્પચંદ્ર અને સરલા બંને જૈનધર્મના રાગી હતાં. એ પવિત્ર ધર્મના પ્રભાવથી તેમનો ગૃહ-સંસાર સારી રીતે ચાલતો હતો. સરલાએ સાધ્વી સ્ત્રીની પાસેથી શ્રાવિકા ધર્મની સારી તાલીમ લીધેલી હતી. આવી ઉત્તમ પ્રકારની તાલીમ મેળવેલી સ્ત્રીથી પુષ્પચંદ્ર પોતાના ગૃહ-સંસારમાં સંતોષ પુર્વક સારું સુખ સંપાદન કરી શકતો હતો.

જ્યારે ચંદ્રદાસ પુષ્પચંદ્રને ઘેર મીઠામાન તરીકે જોતો ત્યારે તે પોતાના સ્નેહી પુષ્પચંદ્ર અને સરલાનો સંસાર સુખી જોઈ ઘણાજ સંતોષ પામતો અને પોતાના મનમાં તેવા સુખની આશા રાખતો હતો. જો કે પોતે પુષ્પચંદ્રના જેવો સુખી નથી, એવું તેના મનમાં આવતું તોપણ પોતાની સ્ત્રી ગોમતી તરફના મોહને લઈને પોતાનો સંસાર સુખી છે, એમ ઉપરથી જણાવતો હતો. અને પુષ્પચંદ્ર તથા સરલાની પાસે પોતાની સ્ત્રી ગોમતીનાં વખાણ કરતો હતો.

હવે તે ગૃહસ્થ પુષ્પચંદ્ર ચંદ્રદાસને ઘેર કોઈ કાર્ય પ્રસંગે આવી ચડ્યો. ચંદ્રદાસ અને પુષ્પચંદ્રને પરસ્પર સ્નેહ હતો. પણ આજ સુધી ચંદ્રદાસને ઘેર પુષ્પચંદ્ર

આવવાનો પ્રસંગ બન્યો ન હતો. પેહેલ વેહેલોજ પ્રસંગ હતો. પુષ્પચંદ્ર આવ્યો એટલે ચંદ્રદાસ ધણોજ ખુંથી થઈ ગયો, પોતાના ઘેર અચાનક રનેહીનું આગમન જાણી તેની બરદાસ કરવાને તેના મનમાં ધણીજ હેંસ આવી ગઈ. ચંદ્રદાસ ઉભો થઈ પોતાના રનેહીને ઉલટથી લેટી પડ્યો અને તેના ઘરના કુશળ અમાચાર પુછી તે હૃદયમાં અત્યંત આનંદ પામ્યો.

ચંદ્રદાસ પોતાના રનેહી મીઠામાનને મળી ઘરમાં ગયો અને તેણે પોતાની સ્ત્રી ગોમતીને જણાવ્યું કે, આજે આપણે ઘેર મારા પરેશ રનેહી પુષ્પચંદ્ર આવ્યા છે, તેણી મારી તરફ ધણીજ મમતા અને માયાધી વર્તે છે. તેમની સાથે મારે વેપારને લઈને ધણી સંજય થયેલો છે. તેજ સંજયને લઈને હું ધણી વાર તેને ઘેર ગયો છું, તેમના ઘરમાં સરેલા નામે એક સદૃશી સ્ત્રી છે. તે ધણીજ બેલી સ્ત્રી છે. જ્યારે હું તેમને ઘેર જાઉં છું, ત્યારે તે બંને સ્ત્રી પુરૂષ ધણીજ પ્રેમથી મારી બરદાસ કરે છે. તેમના હૃદયમાં મારી તરફ ધણી જિતમ પ્રકારની લાગણી છે. માટે હું સ્ત્રી, આ વખતે આપણે તેની મેમાનગત ધણી સારી રીતે કરવાની છે. વળી હું જ્યારે તેમને ઘેર મીઠામાન ધણે ગયેલો ત્યારે મેં તારા ધણાં વખાણ કરેલા છે. હું કહેતો કે, માત્ર ઘરમાં જ સ્ત્રી છે, તે ધણીજ ચુલ્લવાન અને પવિત્ર છે. તારી પ્રશંસા માંજની આવિકા સરલા ધણીજ મુશી થતી અને અને સંસારમાં મુખી જાણી તેના હેતુજ હૃદયમાં ધણીજ સતોષ આવતો હતો. તેમજ માર.

અને ઘણા આગ્રહથી પોતાને ઘેર તેને રાખતો હતો. પુષ્પચંદ્રને સરલા નામે એક સ્ત્રી હતી, તે પણ પોતાની પતિની આજ્ઞાથી ચંદ્રદાસની ખરદાસ કરવામાં સારો લેતી હતી. તે ખરેખર સરલા હતી. તેણીએ કેઈ ગૃહસ્થની સાધ્વી સ્ત્રી પાસે સ્ત્રી કેળવણી લીધી હતી. પુષ્પચંદ્ર અને સરલા બંને જૈનધર્મના રાગી હતાં. એ વિષય ધર્મના પ્રભાવથી તેમનો ગૃહ-સંસાર સારી રીતે લતો હતો. સરલાએ સાધ્વી સ્ત્રીની પાસેથી શ્રાવિકાની સારી તાલીમ લીધેલી હતી. આવી ઉત્તમ પ્રકારની તાલીમ મેળવેલી સ્ત્રીથી પુષ્પચંદ્ર પોતાના ગૃહ-સંસારમાં સુપૂર્વક સાફ સુખ સંપાદન કરી શકતો હતો.

જ્યારે ચંદ્રદાસ પુષ્પચંદ્રને ઘેર મીઠામાન તરીકે જાણ્યો ત્યારે તે પોતાના સ્નેહી પુષ્પચંદ્ર અને સરલાનો સુખી જોઈ ઘણું સંતોષ પામતો અને પોતાના મનમાં તેવા સુખની આશા રાખતો હતો. જો કે પોતે પુષ્પચંદ્રને જોઈને સુખી નથી, એવું તેના મનમાં આવતું તોપણ પોતાની સ્ત્રી ગોમતી તરફના મોહને લઈને પોતાનો સુખી છે, એમ ઉપરથી જણાવતો હતો. અને પુષ્પચંદ્ર થા સરલાની પાસે પોતાની સ્ત્રી ગોમતીનાં વખાણ કરતો હતો.

હવે તે ગૃહસ્થ પુષ્પચંદ્ર ચંદ્રદાસને ઘેર કેઈ કારણસાંજે આવી ચડ્યો. ચંદ્રદાસ અને પુષ્પચંદ્રને પસંદ પડેલું હતું. પણ આજે રાત્રી ચંદ્રદાસને ઘેર પુષ્પચંદ્ર

આવવાનો પ્રસંગ બન્યો ન હતો. પેહેલ વેહેલોજ પ્રસંગ હતો. પુષ્પચંદ્ર આંચો એટલે ચંદ્રદાસ ધણોજ ખુશી થઈ ગયો, પોતાના ઘેર અચાનક રનેહીનું આગમન જાણી તેની જરદાસ કરવાને તેના મનમાં ધણીજ હોંસ આવી ગઈ. ચંદ્રદાસ હસો ધઇ પોતાના રનેહીને હલદથી લોટી પકડ્યો અને તેના ધરના મુશળ સમાચાર પુછી તે હૃદયમાં અત્યંત આનંદ પામ્યો.

ચંદ્રદાસ પોતાના રનેહી મીજમાનને મળી ઘરમાં ગયો અને તેણે પોતાની સ્ત્રી ગોમતીને જણાવ્યું કે, આજે આપણે ઘેર મારા પદમ રનેહી પુષ્પચંદ્ર આંચો છે, તેઓ મારી તરફ ધણીજ મમતા અને માયાથી વર્તે છે. તેમની સાથે મારે વેપારને લઈને ધણો સંબંધ થયેલો છે. તેજ સંબંધને લઈને હું ધણી વાર તેને ઘેર ગયો છું, તેમની ઘરમાં સરલા નામે એક સદ્ગુણી સ્ત્રી છે. તે ધણીજ લલી સ્ત્રી છે. જ્યારે હું તેમને ઘેર જાઉં છું, ત્યારે તે બંને સ્ત્રી પુરૂષ, ધણીજ પ્રેમથી મારી જરદાસ કરે છે. તેમના હૃદયમાં મારી તરફ ધણી જિત્તમ પ્રકારની લાગણી છે. માટે હે સ્ત્રી, આ વખતે આપણે તેની મેમાનગત ધણી સારી રીતે કરવાની છે. વળી હું જ્યારે તેમને ઘેર મીજમાન થઈને ગયેલો, ત્યારે મેં તારા ધણાં વખાણ કરેલા છે. હું કહેતો કે, મારા ઘરમાં જે સ્ત્રી છે, તે ધણીજ ગુણવાનું અને પવિત્ર છે. તારી પ્રશંસા સાંભળી શ્રાવિકા સરલા ધણીજ ખુશી થતી અને મને સંસારમાં મુખી જાણી તેના હેતાજ હૃદયમાં ધણીજ સતોષ આવતો હતો તેમજ મારા.

સ્નેહી પુષ્પચંદ્રની સાથે જીના સુખની વાત નીકળતાં હું તેનો હરીફ થતો હતો અને એટલે સુધી કહેતો કે, મિત્ર પુષ્પચંદ્ર, જેવા તમે જી તરફથી સુખી છો, એવોજ બલકે એથી વધારે હું જી તરફથી સુખી છું. કોઈ વાર અમે બંને મિત્રો ધર્મના અધિષ્ઠાયક દેવની પ્રાર્થના કરતાં કે, “હે અધિષ્ઠાયક દેવતા, અમારા જેવો આ વિશ્વના બધા શ્રાવકોનો સંસાર સુખી કરજો. અમારા ઘરમાં જે શ્રાવિકા રત્નો છે, તેવા શ્રાવિકા રત્નો બીજા શ્રાવકોના ઘરમાં સંપાદન થાને.” હે જી, આ પ્રમાણે મેં તારી ભારે પ્રથંસા કરી છે વળી આપણે ઘેર આવનારા મીજમાનોની ખરદાસ સારી રીતે કરવી એ આપણા ઘરની શોભા છે માટે હે સદ્ગુણી જી, હવે એ બધી મારી પુલ સફળ કરવી તારા હાથમાં છે. તું સારી રીતે ખરદાસ કરી મારા પરમ સ્નેહી પુષ્પચંદ્રને ચકિત કરી નાખ. અને મારા ગૃહસ્થાની શોભા વધારી દે.

પતિનાં આવાં વચન સાંભળી ગોમતી હૃદયમાં ખુશી મઠ અને તેણીએ વિચાર્યું કે, હવે બરાબર ગરજનો વખત આવ્યો છે. પુરૂષને બ્યારે જીની ગરજ પડે ત્યારેજ તે પાંસરો થાય છે જો કે મારો પતિ મારા તાબામાં હંમેશાં રહે છે; તોપણ આ પ્રસંગ તેને માટે મને સારો મળ્યો છે. ” આવું વિચારી ગોમતી મોઢાં ઉપર ગુસ્સો બતાવી બોલી-તમે શું સમજીને આટલું બધું બોલો છો? એવા તો ઘણાં રખડતા તમારા મિત્રો આવે, તેમાં મારે શું? એવા પરભાર્યા ભાયડાઓની ખરદાસ કરવાને હું કાંઈ

નવરી બેઠી નથી. જો બરદાસ કરી હોય તો તમે પોતે જાણે કરો. માસઘી કાંઈ જોવી વેઠા થવાની નથી.

ગોમતીનાં આવાં વચન સાંભળી ચંદ્રદાસ ગાંઘો પડી ગયો. તેનાં ચહેરા ઉપર ચિંતાનો ભારે ઢંખાવ થઈ ગયો. અને તે ઉઠી નિશામ મુક્યા લાગ્યો. શુક્રવાર પછી તેણે ગોમતીને આજીજી કરી જણાવ્યું, પ્રિયા, આ વખતે આવાં વચન ન બોલવાં બેઠાં. ગમે તેમ કરીને તારે મારી આજરૂં રાખવી બેઠાં. જો તું મારી આજરૂં રાખીશ તો તને હું ઘણીજ ખુશી કરીશ. આ ધર અને પૈસો બધું તારુંજ છે. તું મારા ઘરની માલિક છે. જે કહે તે કરવાને હું તૈયાર છું. પતિનાં આવાં આજીજી બરેલા વચન સાંભળી ગોમતી વધારે ચડી ગઈ. તેના મનમાં ગર્વનો આવેશ આવી ગયો. અને આવેશથી તેણીએ જણાવ્યું, જો તમે આજે મારા કદા પ્રમાણે કરો તો હું તમારા સ્નેહીની બરદાસ કરીશ. ચંદ્રદાસ કરગરતો બોલ્યો—હે બહી બી, કહે, તારી ચી ઇન્છા છે ? ગોમતી ગર્વથી બોલી—આજે બજારમાંથી મારે મારે ત્રણસો રૂપીઆની કશળી ઉઘી સાડી લઈ આવે. બેટલે હું તમારા મીજમાનની બરદાસ કરીશ. ચંદ્રદાસે તે વાત કબુલ કરી અને દલુ કે, તું હમણાં સારી સારી રસોઈ કરવા માંડ અને હું તારે મારે બજારમાં સાડી લેવા જઈ છું. ગોમતી બોલી—ના, જોમ બનશે નહીં. જ્યારે તમે સાડી લઈ આવે અને મને ને મને તો પછી હું રસોઈની શરૂઆત કરીશ. ચંદ્રદાસ બોલ્યો—જરે, જો કેમ બને ? હું બજારમાંથી સાડી લાવું અને તે રહી તું રસો-

ઇનો આરંભ કરે તો પછી જમવામાં ઘણીજ વાર થાય, એ સાફ ન કહેવાય. મારો મિત્ર પુષ્પચંદ્ર દિવસના પેહેલા પોહોરમાં મને જમાડતો હતો અને તે પેહેલાં સવારે દુધ અને નાસ્તો ખવરાવતો હતો. ગોમતીએ કહ્યું, ના, મારાથી એવું બનશે નહીં. તમે સાડી લાવ્યા પેહેલાં કાંઈ પણ થવાનું નથી. પોતાની સ્ત્રીનો આવો હઠ જોઈ ચંદ્રદાસે ગોમતીની આગળ બે હાથ જોડી કહ્યું, હે લક્ષ્મી સ્ત્રી, આવી હઠ કરવી ન જોઈએ. જો તારા મનમાં મારો વિશ્વાસ ન આવતો હોય તો ત્રણસો રૂપીઆની કોથળી તારી પાસે અત્યારે હાજર કરું. પછી રસોઇનો આરંભ કર. ગોમતી શુસ્સાથી બોલી—શું મારે રૂપીઆના બચકાં ભરવાં છે ? હું રોકડા રૂપીઆને શું કરું ? જો તમારે સાત વાર ગરજ હોય તો જલદી બજારમાં જાઓ અને મારે માટે સાડી લઈ આવો.

આ પ્રમાણે ઘરમાં ચંદ્રદાસ અને ગોમતી તે માંહેમાંડી રગઝગ કરતાં ઘણી વાર થઈ ગઈ. બાહર જેઠેલો પુષ્પચંદ્ર કંટાળી ગયો એટલે તેણે જાંચે સ્વરે ચંદ્રદાસને સાદ કર્યો. કેમ લાઈ ચંદ્રદાસ, ઘરમાં શું કરો છો ? બાહર તો આવો. આપણે ઘણે દિવસે મળ્યા માટે વાતચિત કરીએ. ચંદ્રદાસે ઘરની અંદરથી જવાબ આપ્યો, લાઈ, આવું છું. જરા કામમાં છું. પુષ્પચંદ્રે બાહરથી જણાવ્યું. મિત્ર, હું કાંઈ મેહેમાન નથી. મારે માટે કાંઈ પણ ખટપટ કરશો નહીં. તે સાંભળી ચંદ્રદાસ બહાર આવ્યો અને પુષ્પચંદ્રને કહ્યું, મિત્ર, જરા ઘરમાં વાતચિત કરવી હતી, તેથી હું રોકાયો

હતો. પુષ્પચંદ્રે જણાવ્યું, તો બહુ સારું. પણ મારે માટે કાંઈ વધારે તરખઠ કરવી નહીં. જે હશે તે હું ખાઈ લઉંશ. પછી ચંદ્રદાસે પોતાના મિત્રને જણાવ્યું કે, લાઈ પુષ્પચંદ્ર, મારે જરા જરૂરનું કામ છે, તેથી હું બજારમાં એક આંટો જઈ આવું, ત્યાં સુધી જરા વિશ્રામ લઈ બેસજો. પુષ્પચંદ્ર બોલ્યો—ખુશીથી જાઓ. મારે માટે કોઈ જાતની ફીકર રાખશો નહીં. આ પ્રમાણે કહી ચંદ્રદાસ ઘરમાં આવ્યો, ત્યાં તેણે ગોમતીને લમણા ઊપર હાથ મુકીને બેઠેલી જોઈ. ચંદ્રદાસે ફરી વાર આજીજી કરી જણાવ્યું, અરે લડી સ્ત્રી, હું બજારમાં જાઉં છું, તું રસોઈની શરૂઆત કરજો. પુષ્પચંદ્ર મારો ખરેખરો સ્નેહી છે, માટે તેને માટે સારા સારા પકવાન ગનાવજો અને તેની જિંચા પ્રકારની બરદાસ કરજો. જો તેમાં કાંઈ પણ ખામી આવશે તો મારી લાજ જશે. આ વખતે મારી લાજ તારા હાથમાં છે. ચંદ્રદાસનાં આવાં આજીજીનાં વચન સાંભળ્યાં તો પણ ગોમતીના હૃદયમાં કાંઈ પણ અસર ન થઈ. પણ ઊલટી તે ગુસ્સો બતાવીને બોલી—શું તમારો પુષ્પચંદ્ર, કોઈ રાજ છે ? કે તેની બરદાસ માટે આટલું બધું કહ્યા કરો છો. મારાથી જે બનશે તે કરીશ. કાંઈ તેને માટે હેતુન થવાશે નહીં. હજી તમે બજારમાં જઈ સારી સાડી લઈ આવો અને તે મને બતાવો જો મારા મનમાં તેથી સંતોષ થશે તો પછી હું રસોઈનો આરંભ કરીશ. નહીં તો કાંઈ પણ બનશે નહીં. ગોમતીનાં આવાં વચનો સાંભળી ચંદ્રદાસ દીલો ઘઇ બજારમાં ગયો. તેણે પોતાની સ્ત્રીને ખુશી રાખવા માટે ત્રણસોને બદલે સાતત્રણસો રૂપીઆની જિંચી સાડી ખરીદ

ચંચળ—આનંદા કાઠી, ચંદ્રદાસ આવ્યો ગયો અને તે સુદ્રમાં હુણી ગયો, તે પછી તેને ઘેર આવેલા પુષ્પચંદ્ર શું થયું ?

આનંદા કહે છે—હે પુત્રીઓ, જ્યારે ચંદ્રદાસ ઘણી વાર આવ્યો નહીં ત્યારે પુષ્પચંદ્ર તેની ઘણી રાક જોઈને બેઠો. તેમ કરતાં સાંઝ પડી એટલે ક્રુધાથી પીડિત એવા પુષ્પચંદ્રે ગોમતીને કહ્યું, જાહેન, મારા મિત્ર ચંદ્રદાસ હજી સુધી કેમ નહીં આવ્યા હોય ? તેઓ ક્યાં ગયા છે ? અને શું કામે ગયા છે ? તે મને કહો તો હું તેની તપાસ કરું.

પુષ્પચંદ્રે આ પ્રમાણે પુછ્યું, એટલે ગોમતી પણ વિચારમાં પડી કે, તે આટલી વાર સુધી ક્યાં ગયા હશે ? વળતે મારો નહારી હક જોઈ આ તેના મિત્રની શરમને લઈને ક્યાંઈ આવ્યા તો નહીં ગયા હોય. મારે આ જાગત તપાસ કરવાની જરૂર છે. આવું વિચારી ગોમતીએ પુષ્પચંદ્રને કહ્યું, ભાઈ, તેઓ આજે ઘરના કેટલાએક કારખાસર સુંઝાયા છે, મારે તમે તેની જગતરમાં જઈને તપાસ કરી મને ખબર આપો. મને તો તેમની મોટી ચિંતા થઈ પડે છે.

ગોમતીનાં આવાં વચન સાંભળી પુષ્પચંદ્ર જગતરમાં ગયો અને ચંદ્રદાસને મારે દેશણે દેશણે પુછવા લાગ્યો. દેશ દેશણે તેનો પત્નો લાગ્યો નહીં. છેવટે દેશ દુરાન કે પર પુછવાં એક ગૃહસ્થે ખબર આપ્યા કે, ચંદ્રદાસ અમુક જગતરમાં વાણીજીવર બેઠા હતા અને તે વાણીજીવરને

તોફાનમાં આંધું હતું, એવા ખબર અહીં હમણાંજ આ-
વ્યા છે. પુષ્પચંદ્રે પુછ્યું કે, તમારી દુકાને તેના ખબર
શીરીતે આવી? ત્યારે તેણે જણાવ્યું કે, મારો એક સં-
બંધી તેજ વાહાણમાં બેસી આવે ગયો છે, અને હમણાંજ
તે વાહાણના એવા ખબર આવી છે કે, વાહાણ ચાલ્યા
પછી મોટી વારે, દરીઆમાં મોટું તોફાન ઉઠ્યું હતું. આ
ઉપરથી હું તમને ખબર આપું છું કે, તમારા મિત્ર ચંદ્ર-
દાસ દરીઆના તોફાનમાં સપડાઈ ગયા છે. આ ખબર
સંબંધી પુષ્પચંદ્ર પેર આવ્યો અને તેણે તે બંધી વાત
ગોમતીને જણાવી.

ગોમતીને ખીયરમાં કોઈ હતું નહીં. તેમજ ચંદ્રદાસને
માતા પિતા, શાઈ કે બીજું કોઈ કુટુંબમાં હતું નહીં,
તેથી ગોમતીની અવસ્થા ઘણીજ દુઃખી થઈ પડી. ચંદ્રદાસે
વેપાર-ઉદ્યોગથી ઘરમાં સારો પૈસો મેળવ્યો હતો, પણ
તેની વ્યવસ્થા કરનાર કોઈ બીજું હતું નહીં. ગોમતીને
તેના પતિના માદા ખબર સંબંધી ઘણીજ હીલગીરી થઈ
આવી. તરતજ તે હવે સ્વરે રૂદન કરવા બેઠી. તે વખતે
પુષ્પચંદ્રના નેત્રમાંથી પણ આંસુની પાસ ચાલવા માંડી.
તેણે ઘણવાર પછી હાંમત કરી ગોમતીને જણાવ્યું, ખડેન !
રૂદન કરો નહીં. જે યત્ર કાળ હોય તે થાય છે. આપણે
અમે તેટલું રૂદન કરીશું તોપણ તમારા પતિ ચંદ્રદાસનું
મુખ કદી પણ બેઈ શકવાનાં નથી. આ સંસારની સ્થિતિ
વિચિત્ર છે. કોઈ સર્વદા મુખી રહી શકતું નથી. પહેલ,
મારે તો એટલુંજ બાલુવાની ઇચ્છા છે કે, આજે તમારા

ખવો ન જોઈએ. તેમ પોતાના આધારરૂપ પતિને સતાવવો ન જોઈએ. આવો વિચાર કરી પુષ્પચંદ્ર પોતાના મિત્રની સ્ત્રીને દીલાસો આપી પોતાને વતન ગયો. કુળવાન પુષ્પચંદ્ર વળતોવળત પોતાના મિત્રની સ્ત્રીની પાસે આવતો અને તેના ગૃહકાર્યમાં સારી મદદ આપતો.

આનંદા કહે છે—હે પુત્રીઓ, ગોમતીની વાત તમે ધરાબર ધ્યાનમાં લેજો અને તેમાંથી સારો શોધ લઈને તમારા ગૃહ—સંસારમાં પ્રવર્તન કરજો. પોતાની સ્ત્રીને માથે ચડાવવાથી પુરૂષનો ગૃહ—સંસાર દુઃખરૂપ થાય છે. માથે ચઢાવેલી મૂર્ખ સ્ત્રી પોતાના પતિને ન સહન થાય તેવાં અનેક પ્રકારના દુઃખ દે છે, તથા અપ્રીતિ દેખાડે છે, તોપણ મૂર્ખ પતિ ચેતતો નથી, તે આંતે ચંદ્રદાસની જેમ મહાદુઃખ પામે છે. કદિ કોઈ પુરૂષ ચેતે છે તોપણ પેહેલેથી બગડેલી એટલે માથે ચઢેલી સ્ત્રી પછી સુધરતી નથી. કારણ કે, પેહેલેથી બગડેલી કેટલીએક વાતો પછી દુઃખે કરીને પણ સુધરી શકતી નથી. તેને માટે આખો જન્મ ચૂસ્તાવો કરવો પડે છે. અને છેવટે તેમાં મોતજ નીપજે છે તેવી રીતે બગડેલી સ્ત્રીઓ પણ અનેક પાપ કરે છે, તથા અનેક દુઃખો ભોગવી મરણ પછી પણ નરકમાં દુઃખનેજ ભોગવે છે. માટે હે પુત્રી લલિતા, તું જ્યાં સુધી તારા પતિની સમીપે હોય ત્યાં સુધી હમેશાં તેને નમન કરવાનો નિયમ ગ્રહણ કરજો. અને સાથે પતિની ચોખ્ખા હૃદયથી ભક્તિ કરજો. જ્યારે જન્મવાનો વખત થાય ત્યારે પતિને જન્મવાનો થાળ આગળ ગુફી પ્રીતિથી જમાડવો. જમાડવો

પછી તેમને પાન સોપારી વિગેરે જે સુખવાસ હોય તે આપવું. પછી તેમની આજ્ઞા માગીને પ્રસન્ન ચિત્તથી જમવું. જમતી વખતે કોઈ ભતની ગૃહ—વ્યવહારની ચિંતા થાય તેવી વાતો કાઢવી નહિ, તેમજ સંસારવી નહિ. પતિ જમતા હોય ત્યારે પણ તેને ગૃહ—વ્યવહારની બિપાધિવાળી વાતો પુછવી નહિ. તે વખતે તો તેમની તળીયતને માફક હોય તેવા પદાર્થો તેમની રૂચિ પ્રમાણે આપવા અને મીઠાં અને ગમતાં વચનો બોલી પતિના મનને આનંદ આપવો.

હે સદાચારવાળી દીકરી, આ સંસારમાં બધી ભતવું સુખ આપણે અળખાવતિને પતિ વિના બીજું કંઈ છેજ નહીં. જેમ પરમાર્થ સુખના આપનારા દેવ, તથા શુદ્ધ છે, અને તેમની જેવી રીતે ભક્તિને સેવા કરવી બેઠબે. તેવી રીતે વ્યવહાર સુખને આપનારા પતિ છે, માટે તેમની પણ સંસારી રીત પ્રમાણે સેવા કરવી બેઠબે. બહાલી દીકરી, તું તારા ધર્મને બરાબર ભણીને તે ધર્મને પાળનારી થજે. બે તું તારા ધર્મથી બ્રહ્મ યજ્ઞ તો તું અધિગતિ પામીશ એટલુંજ નહીં પણ માતાપિતાના અને સસરાના બંને કુળને લાંબત લગાડનારી થઈશ. માટે હે પુત્રી, આ મારાં વચન આવધ યજ્ઞને સંભળજે, કદિ પણ ભુલીશ નહીં.

બહેનો ! સાચરે ગયા પછી તમારે હમેશાં વેદલા બિહવાની દેવ પાડવી. સવારમાં બિહવા પછી પતિને પત્રે લખવું. અને તે પછી આસુ કે દોઈ વડિલ ત્રી વરમાં હોય તો...

તેની મરજી પ્રમાણે ઘરનું કામ કરવું. કદિ પણ પોતાની મેળે સ્વતંત્રતાથી કોઈ પણ કામ કરવું નહીં. જો ઘરમાં સાસુ કે કોઈ વડિલ સ્ત્રી ન હોય તો પછી જે આપણે સ્ત્રી જાતિને કરવાનાં કામ હોય તે કરવાં. પ્રથમ દાતણ વિગેરે શરીર શુદ્ધિનાં કામ કરી પોતાના કેશને સમારી પછી બીજા કામમાં લાગવું. આપણે સ્ત્રી જાતિએ ચોટલો છુટો મુકીને કદિ પણ ઘરમાં ફરવું નહીં, કારણ કે, ચોટલો છુટો મુકવો એ બેઝદગી ગણાય છે. વળી છુટા ચોટલામાંથી વાળ ખરે છે. તે વળતે પાણીમાં, લોટમાં કે બીજા ખાવા પીવાના પદાર્થોમાં ભડીને પડે છે, અને તે જો માણસના ખાવામાં આવે છે, તો પ્રસંગે ગળામાં સ્વરલંગ વિગેરે રોગોને પેદા કરે છે. તેથી સુઘડ સ્ત્રીએ તો કેશનો અંખોડો વાળ્યા વિના ઘરમાં કે બહાર ફરવું જ નહીં. વળી હે દીકરી, ઘણે લાગે આપણો સ્ત્રીયોનો એવો સ્વભાવ હોય છે કે, જ્યારે માથું ઝાળીએ છીએ ત્યારે જ્યાં સુધી વાળ લીના હોય, ત્યાં સુધી તે વાળને સુકવવાના વિચારથી છુટાં મુકી ફરીએ છીએ, પણ તે વધારે સાડું નથી. નાહ્યા પછી એક ઠંકણિ એસી પોતાના લુગડાથી ^{અધોગતી} પરીતે લુછવા અને પછી તરત તે બગડેલી કલટ ^{ગાંઠ} ગાંઠ ગાંધી રાખવી, જ્યાં સુધી તે ^{સાંધી} સાંધી ^{સસ} સસ ન જાય, ત્યાં સુધી સઘળા વાળ છુટાં મુકવા ^{પા} પા ^{વાળી ફરવું} વાળી ફરવું અને એક છુટી લટને ગાંઠ સાંધી રાખવો, અથવા એક જગ્યાએ એકી વાળને છુટા મુકી મુકવી નાખવા. પણ આજો દિવસ કેશ છુટા રાખી ઘરનાં કામ કરવા નહીં. હે પુત્રી, વળી વાળને

મોટે હમેશાં ધણી કાળજી રાખવી. તેમાં મેલ ન જરાય અને જૂંઓ તથા લીંઓ ન પડે તેવી રીતે તેની સંભાળ રાખવી. મેલા કેશવાળી સ્ત્રી કુવડ અને મંદી મળ્યાંય છે. વળી જ્યારે વાળ સુમારવા કે તેમાં તેલ નાખવું હોય ત્યારે તેને ઝોળતી વખતે જૂં વિગેરે વાળના છવની હિંસા ન થાય તેવી રીતે સાવચેતી રાખવી. ખેડેનો, તમે દયા મર્મના પાળક છો, તેથી તમારે તે વિષે ધણીજ કાળજી રાખવાની છે. જો કદિ માથામાં જૂંઓ કે લીંઓ પડી હોય તો તેને જતનાથી કાઢી સારી જગ્યાએ નાખવી. જનતા સુધી તો જૂં કે લીંખ ન પડે તેવીજ રીતે વાળની સંભાળ લેવી.

હું ખેડેનો, સવારના દાંતણુ પાણી વિગેરે કામથી પરવારી, વાળ સમારી પછી ઘરના કામમાં પ્રવેશ કરવો. ઘરના દરેક ભાગમાંથી ચોકસીથી કચરો વાળવો. કચરા વાળતી વખતે ધણીજ જતના રાખવી. કીડી, મંકોડા, કંથવા વિગેરે ઝીળ્યા છવોની હિંસા ન થાય તેમ પોચે હાથે વાળવું. પછી વાસણ માંજવાં, પાણી ગાળવું, રસોઈ કરવી, અને સૂરને જમાડવાં વિગેરે સઘળાં કામ જતનાથી કરવાં.

હું સદ્ગુણી સુતા, જો આપણા સાસરાની સ્થિતિ સારી હોય અને કામ કરનારા આપણે ઘેર નોકરો હોય તો તેમની ઉપર દેખરેખ રાખીને તે કામ કરાવવાં, ઘણું ભાગે આપણુ શ્રાવકના ઘરમાં શ્રાવકધર્મ પાળનારા નોકરો રાખવા, કારણ કે, તેવા નોકરો ઘરનાં બધાં કામ જતનાથી અને પૂરી સંભાળથી કરે છે. જો કદિ શ્રાવકધર્મને માનનારા નો-

કરો ન મળી શકે તો પછી બીજા નોકરો રાખવા પણ તે-
મને જતનાથી કામ કરવાની સૂચના આપવી. અને જો
આપણું ગરીબ સાસરું હોય તો દળવું, ખાંડવું, વગેરે
મેહેનતનું કામ પણ કરવાનો અભ્યાસ રાખવો. કામ કર-
વાથી ઘરમાં અને શરીરમાં બંનેમાં ફાયદો થાય છે. કામ-
થી શરીર કસાઈને મજબુત થાય છે. કેટલીએક સ્ત્રીઓ
ઘરનાં કામ કરવામાં કોશર રાખનારી હોય છે, તેથી કરીને
તેમનાં શરીર રોગી બની જાય છે. કદિ આપણી સ્થિતિ
સારી હોય તોપણ શરીર કસાવાને માટે કામ કરવાનો અ-
ભ્યાસ રાખવાની જરૂર છે. ઘણાં શ્રીમંતોનાં બેરોજી કામ
કર્યા વિના આજસુ અને રોગી બની જાય છે. હે પુત્રીઓ,
અહીં તમારે એટલું ધ્યાન રાખવાનું છે કે, ઘરનાં સઘળાં
કામ કરતાં છતાં વારંવાર આપણા પતિની પ્રીતિ શી રીતે
વધારે થાય ? એવા વિચારો કરતાં જવું. તથા જે કામ
તેમની મરજી પ્રમાણે કરી આપતાં જવું. કોઈ પણ કામમાં
જરા પણ આજસ રાખવી નહીં. આજસ એ શરીરનો
મોટો શત્રુ છે જો કામથી પરવારી નવરાશનો વખત મળી
શકે એમ હોય તો પતિની પાસે બેસી પ્રીતિનાં વચનથી
તથા અનેક જાતના ઊપાયથી તેમનું મન આનંદ પામે
તેવી રીતે કરવું. કારણ કે, ઘર ચલાવવામાં પુરૂષને ઘણું
સંકટ પડે છે. વળી તેનું મન સંસાર વ્યવહારના સંતાપ-
થી તપેલું રહે છે. તેથી પતિને દરેક વાતમાં ધીરજ આ-
પતાં તેની અનુકૂળતા સાચવવી અને હાર્યવિનોદ વિગેરે-
થી તેમજ તેમની સાથે હસી બોલીને તેમનું મન સંતોષ-
પમાડવું, હે દીકરીઓ, આ સંસારના સંકટને વેડવારા પુ-

રૂપને શ્રી તથા બાળક જે બે મનના સમજા પરિતો
 પને દૂર કરી શાંતિ આપનાર છે; માટે પોતાના પતિને
 મુખ ઉપજે તેમ જરૂર કરવું જોઈએ. જે સ્ત્રીઓ પોતાના
 પતિને દુઃખના સમયમાં કનડે છે અથવા પતિનો તિરસ્કાર
 કરી તેનું મને દુભાવે છે. અને પતિને મુખ શાંતિ યાચ
 તેવા ઉપાયો કરતી નથી. તે સ્ત્રીઓ ખરેખરી મુર્ખ સમ-
 જથી. કેટલીએક સ્ત્રીઓ પોતાના પતિના કમાએલા પૈસા
 પોતાને કબજે રાખે છે અને દુઃખના વખતમાં પત્ન તેને
 તે પૈસા આપતી નથી, અથવા કોઈ આપત્તિ વખતે પૈ-
 સામાંનો ખર્ચ કરવા દેતી નથી, તથા તેના મનને શાંતિ
 કે ધીરજ મળે તેવાં વચનો બોલતી નથી, તે સ્ત્રીઓ ખરે-
 ખરી પાપિણી છે. કર્મયોગે કહિ પતિને મંદવાડ આવે
 તો તેવે વખતે દવા કે સારો ખોરાક આપવામાં લોભ કરે
 છે, તે સ્ત્રીઓ ઘણીજ દુષ્ટ સમજાવી કેટલીએક સ્વાર્થી
 સ્ત્રીઓ પતિને મંદવાડ આવે અને વખતે તે મંદવાડ
 લાંબો ચાલે ત્યારે પતિને મુખે આવી કહે છે કે, “ આ
 તમારો મંદવાડ તો મટતોજ નથી. આટલા આટલા દા-
 હાશ થયા તોપણ તેનો આરોજ આવતો નથી. આટલે
 પડ્યા પડ્યા જે લાવે તે ખાઓ છો અને મને રાંડને
 બીખારણ કરો છો. મારી પાસે બે જણસો છે, તે પણ
 ખાઈ જશે. પછી જતે દાહાટે તમને કંઈક થાય તો પછી
 આ રાંડની શી વલે ચલાવી ? તમે તો જન્મનાજ માંદા
 રહ્યા છું તો તમારા ઘરમાં આવીને દરીને બેઠીજ નહીં
 મારા પૂર્વજવનાં વેર ઉખળ્યાં. મારાં અને મારાં છોકરાંના
 શા દાહ ? ” અર્થાં કેટલાં વચનો બોલી પોતાના પતિને

દુઃખમાં વધારો કરે છે અને જે વખતે ખરી શાંતિની જરૂર છે, તે વખતે તેના હૃદયને બાળે છે. આવી સ્ત્રીઓ ઘણીજ પાપિણી છે અને પોતાના પતિના રૂધિરને પીનારી રાક્ષસી કહેવાય છે, જહોનો, કેટલીએક શંખિની સ્ત્રીઓ પતિની પાસે તિરસ્કારના વચનો બોલે છે. કે “અરે, અભાગીયાં તું તો મરવા પડ્યો છે. તને કંઈ ઘરનું ભાન નથી. આ રાંડ તારૂં ક્યાંથી પૂરૂં કરશે. તું તો જન્મનો માંદોજ રહ્યા કરે છે. ઘરમાં જે કાંઈ હશે તે ખાટલે પડ્યો બાઈ જઈ પછી રાંડને વિધવાવસ્થામાં દુઃખીણી સુકી રાખાવી ચાલ્યો જઈશ. અરે પીટયા, હવે અમે તને કંઈ પણ સાડું ખવરાવીશું નહીં. મરી જતો લલે, કાંઈ તારી પછવાડે અમારે સહુને મરવાનું નથી.” આવાં આવાં કઠોર શબ્દો બોલી પોતાના માંદા પડેલા પતિને દોઝ્યા ઉપર ડામ આપવા જેવું કરે છે. હે સુતા, આવાં વચનો બોલનારી સ્ત્રીઓનો ત્યાગ કરવો જોઈએ. જિવ્યારા લોખા અને વિષયના મોહમાં સપડાઈ ગયેલા પુરૂષો, તેવી સ્ત્રીઓને માટે પણ અથાગ મેહેનત લઈ—મનુરી કરે છે અને તેમનું પાલનપોષણ કરે છે. તેના બદલામાં દુષ્ટ સ્ત્રીઓ સાપિણી જેવી થઈ તેને ડસે છે. એવી સ્ત્રીઓને ઘરમાં રાખીને પાળવી પણ ન જોઈએ. તોપણ સંસારના બોજને ઉપાડનારો બળદના સરખો પુરૂષ તેવી સ્ત્રીના ઉપરથી મોહ મુકતો નથી તેવી સ્ત્રીથડી સંસારનું સુખ સ્વપ્નામાં પણ મળતું નથી.

હે જહોનો, જેમ દુષ્ટ સ્ત્રીઓ પતિને દુઃખના કારણ

રૂપ હોય છે, તેવા કેટલાએક પુરૂષો પણ સ્ત્રીઓને દુઃખનું કારણરૂપ થાય છે. પોતાની સ્ત્રી ને દેવયોગે માંદી થાય તો તેનો ઘણોજ અનાદર કરે છે. તેને ધીરજ આપવાને બદલે ઘણાંજ કડવાં વચનો તેને મોઢે કહે છે. કોઈ વખતે તો સ્ત્રીને ન કહેવાતું કહે છે અને પાછા તે સ્ત્રીની સાથે મૂઠ—સંસારમાં પડે છે. હે સદ્ગુણી સુતાઓ, કોઈના ઘરમાં સ્ત્રી ખરાબ હોય છે, તો પુરૂષ સારો હોય છે અને પુરૂષ ખરાબ હોય છે. તો સ્ત્રી સારી હોય છે. પણ કેટલાએક ઘરમાં તો સ્ત્રી અને પુરૂષ બંને ખરાબ હોય છે. કેટલાંએક સ્ત્રી પુરૂષો માંદોમાંદી વઢયા કરે છે અને પાછા કષ્ટચાર પછી ભેગાં બેસે છે. ઘણી વાર સ્ત્રી રીસાઇને લાંઘણ કરે છે. તેઓ સામસામા અઘટિત વચનો બોલે છે. એક બીજાનું અપમાન કરે છે અને ન દેવાની ગાળો આપે છે. વળી દોષ વાર ને સ્ત્રી વધારે કોમવાળી હોય તો કુવામાં પડીને, ઝેર ખાઇને કે ગળે ફાંસી બાંધીને મરે છે. ચિત્કાર છે, એવા સ્ત્રી તથા પુરૂષોને ! એમના કરતાં યશુ પદ્મીને અવતાર સારો કે જેમને એવાં દુઃખ ભોગવવાં પડતાં નથી. તેવાં સ્ત્રી પુરૂષોના જીવનનો અંત દુઃખમાંજ આવે છે અને તેઓ આ દુનિયામાં નારકીનાં પ્રત્યક્ષ દુઃખ ભોગવે છે. હે પુત્રીઓ, સંસારમાં જે એવા દુઃખી સ્ત્રી પુરૂષો થાય છે, તેનું કારણ તેમને સારી દેવવણી મળેલી નહીં એજ છે. ને બાળપણમાંથીજ ઉદાર અને ઉકરીઓને પોતાના માલાપના હાથથી તથા ગુરૂના હાથથી સારી દેવવણી મળે તો તેમનામાં આવા વિચાર સ્વપ્ને પણ ઉત્પન્ન નથી. અને પોતપોતાના ધર્મ અ-

ણી પરસ્પર પ્રીતિથી આજો જન્મ સુખમાં અને આનં-
માં જ કાઢે છે. પછી ગરીબ હોય કે તવંગર હોય પણ
તેઓ આખર સુધી પોતાના ધર્મને છોડતાં નથી. એવા
દંપતી પોતાનાં સંસારનાં કર્તવ્યની સાથે શ્રાવક ધર્મને
પણ ધારણ કરે છે અને તેથી કરીને છેવટે ઉત્તમ ગતિ
પ્રાપ્ત કરે છે. જે સ્ત્રી પુરૂષો સારી રીતે કેળવાયેલાં હોય,
તેઓ પોતાના કર્તવ્યને કદી પણ છોડતાં નથી. જ્યારે
તેઓ પોતાનું કર્તવ્ય ખરાબર પાળે છે, તેથી એવા મા-
ણુસો જૈનધર્મના તત્વને સમજી પરમાત્માને ઓળખી આ
દુઃખથી ભરેલા સંસારરૂપ સમુદ્રને તરી જાય છે. માટે
હે દીકરી, આ મારાં શીખામણનાં વચનો તારા હૃદય મં-
દિરમાં સ્થાપન કરજો. તેને મરતાં સુધી ભુલીશ નહિ. આ
બધી શીખામણનો એવો સાર છે કે તું તારા પતિની
સાથે પ્રીતિથી વર્તજો. અને તે સંસારનો એક દેવ છે,
એમ માની તેને નમન કરી તેની ઉપર ઘણાજ ભક્તિભાવ
ધારણ કરજો.

ધર્મદાસ શેઠ કહે છે—હે શ્રાવિકાઓ ? આનંદા આ
પ્રમાણે પોતાની પુત્રી લલિતા અને બીજી શ્રાવિકાની પુ-
ત્રીઓને બોધ આપતી હતી. તે વખતે ચંચળની મા પ્રેમ-
દાઓ વચમાં શંકા કરી, નીચે પ્રમાણે કહ્યું.

પ્રેમદા—આનંદા ખડેન, તમે ઉપદેશવાર્તામાં આજે
ઘણું સાફ કહેલું છે, પણ મને તેમાં એક શંકા આવે છે,
તે જો તમારી મરજી હોય તો પુછી જાઉં.

આનંદા—પ્રેમદાખડેન, તમને જે શંકા થઈ હોય તે પુચીથી પુછા.

પ્રેમદા—આનંદાખડેન, સ્ત્રીએ પતિની સેવા ભક્તિ કરવી અને ઘરનાં કામકાજ કરવાં વિગેરે જે કાંઈ કલું, તે બરાબર છે; પણ કદિ કર્મયોગે આપણું શરીર માંદુ થઈ ગયું હોય અને તેથી કરીને આપણાથી ઘરનું કામ કે પતિની સેવા થઈ શકે તેમ ન હોય તો પછી શું કરવું? અને તેમાં વળી આપણું ઘરની સ્થિતિ સાધારણ હોય અને તેથી ઘરનું કામકાજ નોકર વિગેરેની પાસે કરાવી શકાય તેવું ન હોય તો પછી આપણે પતિની પાસે કામ કરાવવું કે નહીં? અને પતિની પાસે ઘરનું તથા આપણા શરીરનું કામકાજ કરાવાથી આપણને હાથ લાગે કે, નહીં?

પ્રેમદાનો આવો પ્રથમ સાંભળી આનંદા વિચાર કરી બેઠી.

આનંદા—પ્રેમદા-હેન, તમે કરેલી શંકાઓ બરાબર છે. કારણ કે, શરીરની મુખાકારી કર્મને આધીન છે, તેથી પુરૂષ કે સ્ત્રીનું શરીર દુર્મેશાં સાફ રહે એમ કહી શકાય નહિ. જે કોઈ વખત અકસ્માતથી અથવા રોગથી આપણું શરીર અટકી ગયું હોય તો ઘણી નમ્રતાથી પતિને કહેવું કે, સ્વામિનાથ, આજે મારા શરીરે મુખ નથી માટે મારાથી કામ થઈ શકશે નહીં, અને તે કામ બીજા માણસ પાસે કરાવવા જેવી આપણી સ્થિતિ નથી, માટે આપને થોડી ઘણી તસ્દી પડશે, તે આપ ક્ષમા કરજો. તેમ છતાં કદિ પતિનો સ્વભાવ કોપી હોય અને આપણને કામ કરવાની

ફરજ પાડે તો આપણે તેમને સારી રીતે વિનયનાં વચનથી સમજાવવાં અને જો થોડું ઘણું કામ જની શકે તેમ હોય તો શરીરને કષ્ટ આપીને પણ તે કામ કરવું. અને પોતાની દીનતા દેખાડવી, પણ કુલીન અબળાએ પ્રાણુ જતાં સુખી પણ પોતાના ઘણી ઉપર ક્રોધ કરવો નહીં. તથા રોષ ધરીને તેમની સામે મોં ચઢાવવું નહીં, તેમજ મનમાં વિરોધ રાખવો નહીં. અને ઉપરથી પણ વિરોધ દેખાડવો નહીં, કારણ કે, પતિએ આપણા બધા ગૃહ-સંસારના સુખને આપનાર અને ઉપકારી છે, જો તેમની ઉપર આપણે વિરોધ લાવ દેખાડીએ તો આપણને નઠારાં કર્મનાં બંધ થાય છે અને તેથી કરીને આપણે અગાઉ કરેલી તેમની સેવા ફેકટ જાય છે. જો આપણા પતિ સ્વભાવે સારા હોય અને તેમને આપણી માંદગી ઉપર દયા આવે અને તેથી કરીને ઘરના કેટલાંએક કામ કરવામાં જો તે સામેલ થાય તો, આપણે લાચારીથી તે કામ થવા દેવાં પણ આપણાથી જની શકે તેટલી થોડી ઘણી તેમને મદદ આપવી, તેમ છતાં કદિ મદદ ન આપી શકાય તો તેને માટે મનમાં ચિંતા રાખવી. અને અપશોષ કરવો કે, મારા પૂજ્ય સ્વામી પોતાની જાતે ઘરનાં કામ કરે છે અને હું ખાટલે પડીને ખાઉં છું. જેની મારે સર્વદા સેવા કરવી જોઈએ છે, તેમની પાસે હું મારી સેવા કરાવું છું. કર્મની પીડા લોગવતાં મારાથી કર્મના બંધ વધારે થાય છે. આ પ્રમાણે ચિંતવન કરવાથી આપણને વિશેષ દોષ થતો નથી. તે વિષે એક સાધ્વી સ્ત્રીનાં વચનો યાદ રાખવા લાયક છે. મગધ દેશની રાજગૃહી નગરીમાં ધીરા નામે એક સાધ્વી સ્ત્રી હતી. તેના પતિનું નામ

ધર્મમતિ હતું. ધર્મમતિ અને ધીરાની જોડી સંસારમાં સુખી હતી. જાને સી પુરૂષ એક નાના ઘરમાં વાસ કરી મેહેલના વાસના જેવું સુખ મેળવતા હતા. તેમની સ્થિતિ ગરીબ હતી. ધર્મમતિ પોતાનો ધર્મ સાચવી, જે મળે તેમાં પૂરું સંતોષ માનતો હતો. તે જાનેનો નિર્વાહ ઘાય, તેટલુંજ તે કમાતો. અને તેમાંજ પોતાના છવનવું સુખ માની પોતાનું કર્તવ્ય કરતો હતો.

ધીરા—એ ખરેખરી ધીરા હતી. તેણીએ એક સાધ્વી જાનિદાની પાસેથી ઠંચી સી કેળવણી લીધી હતી. તે સાંઘે ઘણુંજ સાફ ધાર્મિક જ્ઞાન મેળવ્યું હતું. સાધ્વી ધીરા પતિવ્રતમાં આવી ત્યારથીજ તેણી પોતાના પતિની સેવા બદિ કરતી હતી. ઘરનાં કામકાજ કરવામાં પણ તે ઘણીજ તુષ્ટ હતી, જેવી રીતે દેવગુરુને વંદના કરવાનો તેણીને હૃદયમાં નિયમ હતો, તેવોજ નિયમ પોતાના પતિને નમન કરવાનો તેણીએ મદલ કર્યો હતો. એક વખતે પૂરું કર્મના થોડે ધીરા માંદી પડી ગઈ. તેણીના પેટમાં ભારે દુઃખાવો થઈ આવ્યો. જ્યારે તે ચીતી મુઠ્ઠા રહે ત્યારેજ તેને પેટમાં શાંતિ રહેતી હતી. જરા વાર બેઠી ઘાય કે નરત તેણીના પેટમાં ભારે પીડ થતી હતી. પોતાની સાધ્વી સીને આવી બારે પીડ થયેલી બેઈ ધર્મમતિ ચિંતાનુર થઈ ગયો અને તેણે તેણીની પીડ મટાડવાને અનેક જાનનાં ઉપાયો કર્યા તોપણ ધીરાના પેટની પીડ જરાએ શમી નહીં. ધર્મમતિ ગરીબ સ્થિતિનો ખાલેસ હતો, તેથી તે નોકર સખી સહે તેમ ન રહ્યું. સાંધી પોતાની જીની સાસ્વાર પોતાની બંને

કરવા લાગ્યો. વારેવારે સ્ત્રીની મરજી પુછી તેને ખાવા પીવાનું કરવામાં અને તેણીના શરીરને શાતા થવા તેના અંગને દાળવા વિગેરેનું કામ કરવા લાગ્યો. જ્યારે પોતાનો પૂજ્ય પતિને આ પ્રમાણે કરતા જોઈ સાધ્વી ધીરાજી તેને તેમ કરતાં અટકાવ્યો. અને તે રૂદ્ધ કરતી બોલી—સ્વામિનાથ, તમે મારે માટે આટલી બધી તસ્દી લ્યો નહીં. તમે મારા પૂજ્ય છો અને હું તમારી દાસી છું. તમારા જેવા પૂજ્ય આ દાસીની બધી બરદાસ કરે, એ મારા હૃદયમાં શક્યની જેમ શાલે છે. પ્રાણનાથ, હવે બસ થયું, તમારી પાસે સેવા કરાવવાને હું લાયક નથી. તમારી સેવાથી મને ઊલટો દોષ લાગે છે.

ધીરાનાં આવાં વચન સાંભળી ધર્મમતિ બોલ્યો—પ્રિયા, એવું બોલીશ નહીં. શ્રી અને પુરૂષ એ પરસ્પર સહાય કરવાને બાંધાએલાં છે. જો કે પુરૂષની હુમેશાં તેની સ્ત્રીએ સેવા કરવી યોગ્ય છે, પણ આવા સંકટના વખતમાં તેણે કાંઈ જોવાનું નથી. પતિ પત્નીનો પાળક, પોપક અને રક્ષક છે. જ્યારે પતિ રક્ષક થયો તો પછી તેણે પોતાની પત્નીનું સર્વેથી રક્ષણ કરવું જોઈએ. પ્રાણપ્રિયા, તારી પીડાના હુબને લાગ મારાથી લઈ શકાતો નથી, પણ તારા આત્માને મુખ-જાત્રા થાય, તેવા ઉપરના ઉપચારો કરવાની મારી કુનેજ છે. હે સ્ત્રી, તારા મનમાં દોષની શંકા જરા પણ લાવીશ નહીં. વિવાહિત યવેદા અવક અને શ્રાવિકા એક જ છે. સંકટને વખતે કાંઈ નિયમ રહેતો નથી. હે પ્રણેશ્વરી, હું શ્રાવિકા ધર્મને બાબુનારી છે. અવક અને

આવિકા જેનધર્મના ઉપાસક છે. અને તે જેનધર્મ દયામય છે, તેવા દયામય ધર્મના ઉપાસક એવા પ્રારથ અને આ-
વિકાએ અંત હૃદયોની ઉપર દયા દેવાની છે. અને તે અંગ
દુષ્ટી થતો હોય, તેને મદાય કરી એ જેનધર્મનો સિદ્ધાંત
છે. તો અવક અને આવિકા જે દંપતી રૂપે એકબેકાં હોય,
તેમણે એક બીજાને સામાટે સદાય ન કરવી ? તેમાં એક
સેવક થોડો અને બીજો તેની સેવા કરનાર એવો નિયમ
સાંકળને વળતે રાખવો થોડો નથી. માટે તે પ્રિયા, તારે
તેવા અપમાન વિચાર કરવા નહીં. તેમાં બંને આપણા ઘરની
સ્થિતિ મજબૂત છે, તેથી આપણે નોકરો રાખી કામ કરા-
વાને શક્તિવાન નથી. હું જાતે તારી બરદાસ કરીશ અને
નાના જેવી આપ્તી સ્ત્રીના પ્રેમી હૃદયની આશીષ મહાન
કરીશ. "

આ પ્રમાણે પોતાની સ્ત્રીને સમજાવી ધર્મમતિ તેની
સેવા બરદાસ કરવા લાગ્યો. પોતે રસોણ કરી સ્ત્રીને રૂચે તે
જમાવતો અને તેના શરીરે શાંતિ થાય, તેવા બીજા અનેક
ઉપચારો કરતો હતો.

આનંદ કહે છે, હે જ્ઞેનો, ધીર પોતાનો પતિ ધ-
ર્મમતિ તેની સેવા બરદાસ કરતો તેથી હૃદયમાં ધણીજ
પરિતાપ ગામતી અને પોતાના આત્માને નીચમાં નીચ
ગણતી હતી. ધીરના પેટમાં જે પીડા થતી તે અનિવાર્ય
હતી, પણ કોઈ કોઈ વાર ઉપચારને લઈને તેને સહન કરી
શાંતિ-મળતી હતી. તોપણ એ ધીર શુદ્ધા ઉપરથી મુક્તિ

થતી તો તેને ઘણીજ સખત પીડા થતી આથી એ બીયારી બાળા ઘણીજ અશક્ત થઈ ગઈ હતી.

એક વખતે કોઈ વિદ્વાન વૈદ્ય ધર્મમતિને ઘેર આવ્યો. તે વૈદ્ય દયાધર્મનો ધારક અને પરોપકારી હતો. તેણે પૂર્વ ધર્મમતિ અને તેની સ્ત્રી ધીરાની સારી પ્રશંસા સાંભળી હતી, કોઈ દયાળુ શ્રાવકના કહેવાથી તે વૈદ્ય ધીરાની પીડા પ્રત્યક્ષ જોઈ તે પછી તેનો ઉપચાર કરવાને ધર્મમતિને ઘેર આવ્યો હતો. ધર્મમતિ તે વૈદ્યની વિદ્વત્તાને પ્રમથથીજ જાણતો, તેની એ વૈદ્યને જોતાંજ તેને હૃદયમાં ઘણો આનંદ થઈ આવ્યો. તરત તેણે વૈદ્યને હૃદયથી માન આપ્યું અને પોતાની સ્ત્રીને જોવાને વિનંતિ કરી. વિદ્વાન વૈદ્ય ધીરાની નારી અને પેટ વિગેરેની ચિકિત્સા કરી અને તે રોગનું નિદાન કરી તેનો ઉપાય ધર્મમતિને કહ્યો. ઉપાય કહ્યા પછી તે દયાળુ વૈદ્યે ધર્મમતિ અને ધીરાને હીંમત આપી નીચે પ્રમાણે કયું, ધીરા ખંડન, તમામ ઊદરની પીડાનું નિદાન મેં ચતુર્થ કરી દીધું છે. હવે કોઈ જાતની ચિંતા રાખશો નહીં. મેં જે ઉપાય કહ્યો છે, તે બરાબર તેને લાગુ પડશે. થોડા દિવસમાં તમે નિરોગી બની જશો. આ પ્રમાણે તે વૈદ્ય આશ્વી ધીરાને ધીરજ આપતો હતો. ત્યાં ધીરાના નેત્રમાં આંસુની ધારા ચાલવા લાગી. તે જોતાંજ વૈદ્યે ફરીથી જણાવ્યું કે, ધીરાખંડન હીંમત રાખો. તમને તે ઉપાયથી તરત આરામ થઈ જશે. વિશેષ અપેક્ષા કરશો નહિ. તમારાં જોવાં સમજીને વૈદ્યે શું કહેલું ? દરેક પ્રાણી પોતાનાં કરેલાં કર્મોનાં

છે. તમે કર્મના સ્વરૂપને સારી રીતે સમજો છો. ત્યારે હૃદયમાં હીમત રાખવી જોઈએ. કર્મની પીડાને સહન કરવી એ પ્રાણીમાત્રને ફરજિયાત છે. તમારા જેવી સાધ્વી શ્રાવિકા આ પ્રમાણે ના હીમત થઈ શકે તેથી તે પછી બીજા સાધારણ શ્રાવિકાઓને માટે શું કહેવું.

વૈદનાં આવાં વચન સાંભળી ધીરા વિનયથી મંદસ્વરે બોલી—વૈદરાજ, મને પેટની પીડા કરતાં બીજા પીડા વધારે થાય છે અને તે પીડાથીજ મારા નેત્રમાંથી આંસુની ધારા ચાલે છે. તરતજ વૈદે આશ્ચર્યથી પુછ્યું કે સાધ્વી, પેટની પીડા કરતાં તમને બીજા પીડા શી છે? જે પીડા હોય તે મારી આગળ જણાવો. પીડા જણ્યા વિના મારાથી શી રીતે જાણાય થઈ શકે? ધીરા બોલી વૈદરાજ, મારા પૂજ્ય પતિ કે જેની હું એક દારૂ ગણાઉં. તેમને મારે માટે ઘણીજ તસ્દી પડે છે. એ જોઈ મારા હૃદયમાં ઘણીજ પરિતાપ થાય છે. એ પરિતાપની પીડા મારા પેટની પીડાથી વધારે છે. અને તે પીડાને લઈનેજ મારા નેત્રમાંથી આંસુની ધારા છુટે છે. હે ઉપકારી બંધુ, મને એ મહાપીડામાંથી મુક્ત કરો તો હું તમારા મોરા આજાર માનીશ. શય્યા ઉપર સૂતેલી શ્રાવિકા પોતાના પૂજ્ય પતિની પાસે સેવા કરાવે એ કેવું અધમકાર્ય કહેવાય? પતિને દુઃખ આપનારી અને પતિના મનને ઉદ્વેગમાં રાખનારી શ્રાવિકાઓને દબાર વાર ધિક્કાર છે. હું પણ એવી અધમ શ્રાવિકા થઈ ગઈ છું. મારા દેવતુલ્ય પતિની મારાથી દબાર આશ્ચર્યના થાય છે.

જાતનો લાલ મળે નહિ, તેવે ઠેકાણે ફરીવાર શામાટે જવું જોઈએ ?

પુતળી—ચંચળ જહેન, તમે કહો છો તે ખરી વાત છે, પણ કેટલીક વાર આપણે બીજાની દાક્ષિણ્યતા રાખવી પડે છે અને તેથી કરીને આપણા મનને અણગમતું કામ પણ કરવાની ફરજ પડે છે.

ચંચળ—આનંદા કાકી, પુતળી કહે છે તે શું ખરી વાત છે ? જે આપણને ગમતું ન હોય, તે શામાટે કરવું ? અને એવી દાક્ષિણ્યતા રાખવી તે ઠીક કહેવાય ?

આનંદા—જહેનો, પુતળીનું કહેવું કેટલીક રીતે ખરું છે. દાક્ષિણ્યતા રાખવી એ પણ એક ગુણ છે. કોઈ આપણાથી મોટાં વડિલ હોય અને તેમને રૂચતું કામ કરવાને તેઓ આપણને પ્રેરણા કરતા હોય તો તે કામ આપણે કરવું જોઈએ. એવું કામ કરવું, તે દાક્ષિણ્યતાથી કામ કર્યું કહેવાય છે. તેમાં એટલું યાદ રાખવું કે, કદિ કોઈ મોટા વડિલ માણસો આપણને ન ઘટે તેવું કામ કરવાની પ્રેરણા કરે તો તેવી દાક્ષિણ્યતા આપણે રાખવી ન જોઈએ. તે વખતે તેમની માફી માગી તે કામ ન કરવાની આપણે વિનંતિ કરવી, તેમ કરવાથી આપણો અવિનય કહેવાતો નથી. ધાર્મિક અને સાંસારિક ઉત્તમ કાર્યમાં પ્રેરણા હોયતોજ દાક્ષિણ્યતા સાચવવી, અને તેનુંજ નામ દાક્ષિણ્યતા કહેવાય છે. અયોગ્ય કાર્યમાં પ્રેરણા હોય તો તે કામ કરવાની દાક્ષિણ્યતા ન રાખવી. પુતળીએ પદ્મશ્રીને

ઉપાધ્યયે જવાની જે દાક્ષિણ્યતા રાખી હતી, તે અનુચિત દાક્ષિણ્યતા ન કહેવાય, કારણ કે, જ્યારે વહિવટ વર્ગ માંહેણું કોઈ ત્યાં જવાને કહે ત્યારે તેને ઉપાધ્યયે જવાની ના કહેવી તે અનુચિત કહેવાય છે. તોપણ જે રથળેથી આપણને આજ ભોખનો લાભ મળે તેણું ન હોય, તે રથળે આપણે કહિ જઈ ચડ્યાં હોઈએ તો આપણે તેવા ભોખને અડધું કરવો નહીં.

અંઅળ—પુતળી જોઈને, કહે તે પછી પદ્મશ્રીને ઉપાધ્યયે શું થયું હતું.

પુતળી—પછી હું દાક્ષિણ્યતાને લઈને ત્યાં જઈ ચડી તે વખતે સૂરજ નામની એક શ્રાવિકા આવી તેણીએ આવી પદ્મશ્રી સાધ્વીને જણાવ્યું કે, ગુરૂણીજી, આજથી હું તમારે ઉપાધ્યયે રહેવાની છું. હવે મારે કદિપણ ઘેર જવું નથી,

સૂરજનાં આવાં વચન સાંભળી પદ્મશ્રીએ નીચે પ્રમાણે કહ્યું.

પદ્મશ્રી—સૂરજ, આજે ઉપાધ્યયે રહેવાનું શું કારણ છે? તારો ધણી તને અહીં કેમ રહેવા દેશે?

સૂરજ—ગુરૂણીજી સાહેબ, આજે હું મારા ધણી સાથે વઢવાડ કરીને આવી છું.

પદ્મશ્રી—શામાટે વઢવાડ થયું? તમારા બંનેમાં કોનો વાંક છે?

સૂરજ—ગુરૂણીજી સાહેબ, મારા ઘણીનો વાંક છે.

પદ્મશ્રી—તારા ઘણીનો શો વાંક છે?

સૂરજ—સાધ્વીજી, જો કહેવા બેસું તો તેમનામાં ઘણાં અવગુણો છે. પેહેલાં તો તેમનો સ્વભાવ ઘણોજ ચીડીઓ છે. હાલતાં ચાલતાં મુખમાંથી ગાળોજ કાઢે છે. હું ઘણી કાળજીથી તેમની તખીયત સાચવ્યા કરું છું, તોપણ તેઓ એક સાધારણ બાબતમાં મારી ઉપર ચીકાઈ જાય છે. અને મારી ઉપર ગાળોનો વરસાદ વર્ષાવે છે. તે સિવાય બીજા કેટલાએક અવગુણો છે. વળી તેઓ જન્મતી વખતે મારી રસોઇની નિંદા કર્યા કરે છે. કોઈ કોઈવાર તો લાલું પછાડીને જન્મતાં જન્મતાં ઉઠી જાય છે. વળી તેમના શરીરમાં આળસ પણ ઘણું છે. તેઓ મરજી પ્રમાણે સુવે છે અને ઉઠે છે. જો કદિ તેમને કાંઈ કહેવા જઈએ તો સામા થઈ વઢવાડ કરે છે.

આવા કેટલાએક પતિના દુર્ગુણોને લઈ હું મારા ઘરથી કંટાળી ગયું છું. હવે તો એ ઘરમાં આગ ઉઠી એમ માનીને અહિં આવી છું. મારે કદિ પણ તેના ઘરમાં જવું નથી. આપ, ગમે તેમ કરી મારો નિર્વાહ કરજો. અને જો મારામાં કંઈ વૈરાગ્ય દેખો તો મને દીક્ષા પણ આપજો.

સૂરજનાં આવાં વચન સાંભળી પદ્મશ્રી ગોઠ્યાં—ખાદ સૂરજ, કોઈ જાતની ચિંતા રાખીશ નહીં. તું ખુશીથી માર અપાશરામાં રહેજો. ઘણી આવિકાઓ મારી ઉપર રાગ

છે, તેમને ઘેર તારા આહારપાણીની ગોઠવણ કરી આપીશ. અને છેવટે જો તારા સારા પરિણામ હશે તો તને દીક્ષા પણ આપીશ. તું તારા મનમાં શાંતિ રાખજે. તારા ઘરનો કે ધણીનો મોહ રાખીશ નહીં. અવશુણ્ણી ભરેલાં અને નાશ સ્વભાવના ભાયકાઓનો સ્ત્રીઓએ અનાહર કરવો જોઈએ. અપલગણુરાગ અવશુણ્ણી પતિઓથી દૂર થવું એ આવિકાનો ધર્મ છે. તેવા પતિની આગળ સ્ત્રીએ ગરીબાઈ ન રાખવી જોઈએ. તેવાઓની તો સામા થવું જોઈએ. ગાળો આપનાર અને જોરાંઓનો તિરસ્કાર કરનાર પતિનું મુખ પણ જોવું ન જોઈએ. સૂરજનાઈ, તેં ઘણું સારું વિચાર્યો છે, હવે તારા મનમાં દૃઢતા રાખજે. દુર્ગુણી પતિનો ત્યાગ કરવામાં કોઈ જતનનો દોષ લાગતો નથી. જ્યાં મુખી ધણી પોતાનો મોહો જાળવી રાખે ત્યાં મુખી તે ધણીનું માન રાખવું. ઘટિત છે, પણ જ્યારે ધણી અવશુણ્ણી થાય ત્યારે સ્ત્રીએ તેનું જરા પણ માન રાખવું જોઈએ નહીં. સાધ્વી પદ્મીનાં આવાં વચન સાંભળી સૂરજે તે વાત ઠગુડ ઠરી અને તેના મનમાં પોતાના પતિ બિપર ઘણાજ અભાવ થઈ ગયો. પછી પદ્મીએ સૂરજને જજુવું કે, સૂરજ, તારો ધણી નાશ સ્વભાવનો છે, તો તેની સ.ધે તારો શૂદ્ધ-મંસાર ચાલવાનો નથી. માટે તું દાસા લઈ નારા જન્મને મુધારી લે. ચારિત્ર લીધા પછી તને ઘણાજ ખાનંદ આવશે. સૂરજ, તારા પરિણામ ચંદ્રા રાખજે. દીક્ષા લેવાથી ઘણાજ લાભ છે. સાધ્વીને જે મુખ મળે છે, તે શૂદ્ધ અવિકાને મળતું નથી. શૂદ્ધ અવિકાને મંત્ર-રમાં અનેક જાતની બિપાસિ આવ્યા કદે છે. તેને પાદા

જણ્યાના તાળામાં રહીને પોતાનો બધો જન્મારો દુઃખમાં
કાઢવો પડે છે. વળી જો ઘરની સ્થિતિ સારી ન હોય તો
ખાવા પીવામાં સંકોચ લોગવવો પડે છે. અને જ્યારે છે
કરાં છેયાં થાય ત્યારે તેમને ઊછેરવામાં ઘણીજ મેહેનત
કરવી પડે છે. તેમાં વળી જો ઘણીનું મૃત્યુ થાય તો વિ-
ધવાપણાનું ભારે કષ્ટ માથે આવે છે. તે શિવાય બીજાં
ઘણાં દુઃખો ગૃહસ્થ શ્રાવિકાને માથે આવે છે. જ્ઞેન સૂરજ,
જો તારાં ભાગ્ય સારાં હોય અને તારા આત્માનું કષ્ટાણુ
કરવું હોય તો હવેથી તું તારા ઘરમાં જઈશ નહીં. અને
તારા દુર્ગુણી પતિનું મુખ કદિ પણ જોઈશ નહીં. પદ્મશ્રીનાં
આવાં વચન સાંભળી સૂરજ બોલી—ગુરુણી સાહેબ, આપ
કહો છો, તે ખરી વાત છે. મારા મનમાં ઘર અને વર બંને
તરફ અભાવ થઈ ગયો છે. તોપણ મારા મનમાં દીક્ષા લે-
વાની ઇચ્છા નથી, કારણ કે, મારાથી સાધ્વીની દીક્ષા પાળી
શકાય તેમ નથી. તેમજ સાધ્વીપણામાં જેટલો અભ્યાસ
જોઈએ, તેટલો મારો અભ્યાસ નથી. માટે હું સાધ્વીજી,
મારાથી કેઈ રીતે દીક્ષા લઈ શકાય તેમ નથી. સૂરજનાં
આવાં વચન સાંભળી પદ્મશ્રી જરા ગુસ્સો કરીને બોલ્યાં
અરે બાઈ, તું તો ખરેખરી મૂર્ખ લાગે છે. લક્ષ્મી ચાંદલે
કરવા આવે ત્યારે મોટું ધોવા જવા જેવું કરે છે. સાધ્વીજી
ઘવામાં કેઈ જાતની મેહેનત નથી. તેમજ ચારિત્ર પાળવામાં
જેવી કંઈ ભારે મુશ્કેલી નથી. હું તને બધુંજે સમજાવું
હકંસ. અને તને આવડે તેટલું બજાવી પણ હકંસ. મા-
રખ્યાણ આપનાં આવડે અને એટું ઘણું પરિશ્રમ
આવડે એટલે પાતું. સૂરજ, તું જરા પણ કષ્ટાણુ કરી

નહીં. સાધ્વી ધવામાં તને ઘણું ગુપ્ત મળયે. આવકો અને
આવિકાઓ મન ગમતા આહારપાણી બહારાવયે તન, મન
અને ધનથી તારી સેવા લક્ષિત કરયે. સેકટો આવિકાઓ
તારી આગળ હાજર રહેયે અને તારી આરા ઉઠાવયે.

પદ્મશ્રીનાં આવાં વચન સાંભળી સૂરજ જરા દીલી થઈ
ગઈ, તેણીના પરિણામ ફરી ગયા અને દીક્ષા લેવાની તેની
મરજ થઈ ગઈ.

પછી સૂરજ બોલી—સાધ્વીજી, તમારું કહેવું મને
હીંકે લાગે છે, એક બે દિવસમાં તેનો વિચાર કરી હું ત-
મને માત્ર ખસ વિચાર જણાવીશ. ઘણું ભાગે તમારી આ-
ગળ આરિત્ર લઈ હું તમારીજ ચેલી બનીશ. સૂરજનાં
આવાં વચન સાંભળી પદ્મશ્રી ખુશી થયાં; ધારણ કે, પદ્મ-
શ્રી પોતાની ચેલીઓ કરવાની ઇચ્છા બહુ રાખતાં હતાં.
અને તેને માટે ઘણી આવિકાઓને તેઓ બાધ આપ્યાં ક-
રતાં હતાં. તેમનામાં સાધ્વીજીના ઉત્તમ ગુણો ન હોવાથી
જેટલી જોઈએ તેટલી ચેલીઓ તેમને હતી નહીં. તેપણ કે-
ટલીએક સધવા અને વિધવા આવિકાઓને તેમણે દીક્ષા
આપી પોતાની ચેલીઓ બનાવી હતી. કેટલીએક આવિકા-
ઓ ભોળા દિલથી તેની ચેલીઓ થયેલી પણ પાછળથી
પદ્મશ્રીના આચાર-વિચાર જાણીને ત્યાંથી વિહાર કરી બીજી
સાધ્વીજીને શરણે જઈ રહેલી હતી. જે આત્માર્થી આવિકા
હોય, તે તે સહુ વાર પણ તેમની પાસે ટકી શકતી ન હતી.

પદ્મશ્રીએ સૂરજનાં આવાં પરિણામ જાણી ફરીવાર જ-

જાણ્યું, બાઈ સૂરજ, જો તારી દીક્ષા લેવાની ઈચ્છા થાય તો તેમાં કંઈ વિચાર કરવાનું બાકી રાખીશ નહીં. કારણ કે, તારા જેવા પરિણામ અત્યારે છે, તેવા પરિણામ પછી રહેશે નહીં. ધર્મના કામમાં દીલ કરવી નહીં. એ કહેવત ખરેખરી છે. પદ્મશ્રીનો આવો આગ્રહ જોઈ સૂરજે ફરીવાર વિનંતિ કરી જણાવ્યું. ગુરૂણી સાહેબ, મારા પરિણામ તેવાને તેવા રહેશે. તમે કોઈ વાતની શંકા રાખશો નહિ. સાધ્વીએ જરા ગુસ્સો બતાવી કહ્યું, અરે બાઈ, તું તો મને આજુસમજી લાગે છે. કોઈ પણ માણસના એક સરખા પરિણામ રહેતા નથી; માટે આ વાતમાં જરા પણ વિલંબ કરવી ન જોઈએ. જગતમાં કહેવાય છે કે, “ધર્મસ્ય ત્વરિતા ગતિઃ” ધર્મની ગતિ બિતાવળી કરવી. તે છતાં જો કદિ અત્યારેને અત્યારે દીક્ષા લેવાનું તારા મનમાં ન રચતું હોય તો મારી આગળ જો હાથ જોડીને બાધા લે. સૂરજ બોલી—કેવી રીતની બાધા લઉં? તે જરા બતાવો.

પદ્મશ્રીએ ઉંચે સ્વરે જણાવ્યું. સૂરજ, તારે ત્રણ દિવસમાં દીક્ષા લેવાની બાધા લેવી. જો ત્રણ દિવસમાં દીક્ષા ન લેવાય તો પછી અન્ન પાણીનો ત્યાગ કરવો. ત્યાં સુધી દીક્ષા ન લેવાય ત્યાં સુધી અન્ન પાણીનાં પરચ્છેદાણુ કરવાં. આવી ખરેખરી બાધા લીધા વિના તારા પરિણામ સાથે રહેશે નહીં. સૂરજ, ઉભીથા, હવે તેમાં કંઈ વિચાર કરીશ નહીં? તે સાંભળી સૂરજ આજીજી કરી બોલી—ગુરૂણી સાહેબ, એવી આકરી બાધા લેવી તે મને દીક લાગતું.

નથી. કારણ કે, દીક્ષા લેવી એ કાંઈ જેવું તેવું કામ નથી. મુરજના આવાં વચન સાંભળી પદ્મશ્રીએ શુરસાથી કહ્યું, 'અરે મૂર્ખા, તું નાલાયક છે. જો તારે દીક્ષા લેવી ન હોય તો મારા અપાસરામાંથી ચાલી જા. તું તો તારા ધણીની ગાળોને અને મારા ખાવાનેજ લાયક છે. પદ્મશ્રીનાં આવાં અનાદરનાં વચન સાંભળી મુરજને માહું લાગ્યું અને પછી તે તત્કાળ અપાસરામાંથી ચાલી નીકળી. મુરજ અપાસરામાંથી બહાર જવાને નીકળી, તેવામાં પદ્મશ્રી બેઠાં ઘયાં અને મુરજનો હાથ ગ્રાહી તેઓ તેને અપાસરામાં લઈ ગયા.

પુનઃ કહ્યું છે—હવેનો, પદ્મશ્રીના ઉપાસરામાં આવે. બનાવ નજરે જોઈ હતું તો ચક્રીત થઈ ગઈ. અને જૈન સાધ્વીઓના ઉપાસરામાં આવાં અઘટિત તોફાનો થાય છે, એવું જાણી મને ઘણાજ અપરોપ થયો. આનંદા માત્રી, મુરજને તેના ધણીએ ગાળો આપી અને તેથી મુરજ સાધ્વીજીને ઉપાસરે રીસાઈને આવી તે વખતે સાધ્વી પદ્મશ્રીએ જે વચનો મુરજને કહ્યાં કે, જો પતિ દુર્ગુણી કે નકારા સ્વભાવનો હોય તો તેને ત્રીએ અનાદર કરવો. આવાં વચનો સાધ્વીના મુખમાંથી નીકળ્યાં અને મેં સાંભળ્યાં, તે વિશે મારે તમને જોટકુંજ પુછવાનું કે, શું પતિ દુર્ગુણી હોય તો ત્રીએ તેનો અનાદર કરવો ? તમે તો તમે તેવા પતિની પૂર્વ બહિન કરવાનું કહે છે અને પદ્મશ્રીએ તે એવી ઉલટુંજ કહ્યું હતું, તો તે વિશે ખરેખર શું છે ? તે અમને સમજાવો.

આનંદાએ ઉલટથી જણાવ્યું. પુતળી, તેં ઘણું સારું
 પુછ્યું. વળી પદ્મશ્રી સાધ્વીના ઊપાશ્રયમાં કેવા કામ થાય
 છે? અને એવી સાધ્વીઓ શ્રાવિકાઓને કેવે ખોટે રસ્તે
 દોરે છે? એ પણ તેં જણાવી લીધું. ખડેનો, આ પુતળીએ
 કહેલી સરજની વાત તમે જરાખર સમજ્યાં હશે. અને
 સાધ્વી પદ્મશ્રીની મનોવ્રિત્તિ અને તેના વિચાર પણ તમારા
 જાણવામાં આવ્યા હશે. તોપણ મારે તમને ફરીવાર કહેવું
 પડે છે. કે, પદ્મશ્રી સાધ્વીએ સરજને જે વચનો કહ્યાં, તે
 તદ્દન શ્રાવિકા ધર્મની વિરુદ્ધ હતાં. કદિ કર્મ યોગે પતિ
 અવગુણી કે દોષવાળો મળ્યો હોય તોપણ શ્રાવિકાએ તેને
 અનાદર કરવો ન જોઈએ. આપણે સ્ત્રી જાતિને તો ધણીની
 સેવા કરવી જોઈએ. કદિ સેવા કરતાં પતિના દોષ કે અવ-
 ગુણ આપણાં જાણવામાં આવે તો તેથી તેને અપરાધી ગણી
 તેનો તિરસ્કાર કરવો નહીં, પણ જાને તેવી સુક્તિઓ રચીને
 પતિના દુર્ગુણો છુટે તેવો પ્રયત્ન કરવો. પણ તેની સાથે
 વિરોધ કરીને અધર્મથી સુખ મેળવવાની પાપી ધારણા આ-
 પણે સ્વપ્નામાં પણ રાખવી નહીં. કારણ કે, પાપિ બુદ્ધિવાળા
 માણસો કદાપિ તરત સુખ દેખે અથવા સુખ માની લે,
 પણ થોડાં વખતમાં તે પાપીને પાપનું દુઃખરૂપ ફળ મળ્યા
 વગર રહેતું નથી. અને તે દુઃખ જન્મ સુધી નડ્યા કરે
 છે; એટલુંજ નહીં પણ ભવોભવ નડે છે.

તેથી હે દીકરી, પતિના અવગુણ કે દોષ જોઈ સરજની
 જેમ તેનો અનાદર કરવો નહીં. તેમના અવગુણ કે દોષ
 દૂર કરવાને અનેક સુક્તિઓ કર્યા કરવી. તેમ છતાં કદિ

એ પતિ ન મુખરે. તે પોતાના કર્મ ઉપર આધાર રાખી પોતાનું જે કર્તવ્ય છે, તે કર્યા કરવું. કારણ કે, પોતાના કર્તવ્યને નહીં છોડનારી સ્ત્રીઓને છેવટે મુખ યથા વગર રહેતું નથી. પોતપોતાના કર્તવ્યમાં રહેવું, એ સ્ત્રીઓનો મુખ્ય ધર્મ છે અને છેવટે ધર્મથી મુખ યથા વગર રહેતું નથી. ખડેનો, મરજ પોતાના દુર્ગુણો પછીનો અનાદર કરી સાધ્વી પદ્મધાને ઉપાશરે રીસાઈને જેમ આવી હતી, તેમ તમારે કદિપણ કરવું નહીં. કદિ પતિ નારા સ્વભાવનો હોય અને તેવા સ્વભાવને લઈને તે ગાજો આપતો હોય તોપણ તેની તળીયત સાચવવાનો પ્રયત્ન કરવો. અને જેને માટે આપણા પતિને ચીડ હોય, તેવું કામ કદિ પણ કરવું નહીં અને તેની સાથે પછીજ ગરીબાઈથી અને નમ્રતાથી વર્તવું. હે દીકરી, જેનો સ્વભાવ શાંત હોય અને જેનામાં શાંતિ હોય અને જેનામાં વિનય તથા નમ્રતાનો ગુણ વધારે હોય તો તેની આગળ ગમે તેવો ક્રોધો અને ચીડીઆ સ્વભાવનો માણસ હોય, તે પણ શાંત થઈ જાય છે. કારણ કે, શાંતિની આગળ ક્રોધ કે ચીડીઓ સ્વભાવ ટકી શકતો નથી. જ્યાં શાંતિની પ્રકાશમય છાયા પ્રસરી ગઈ હોય ત્યાં ક્રોધનો અધકાર રહેતો નથી. શાંતિની આગળ ક્રોધ જરા વાર પણ ટકી શકતો નથી.

ધર્મદાસચોક કહે છે, હે આવિકાઓ પછી આનંદાઓ પોતાની પુત્રી લલિતાને અને બીજી આવિકાઓને કહ્યું કે, હે ખડેનો, સાધુ સાધ્વીની નિંદા કરવી એ આપણો ધર્મ નથી, તોપણ મારે એટલું તો કહેવું પડશે કે, પદ્મશ્રીએ

અંચળ—આનંદા દાસી, એ ગરબી તો અમતે સંલગ્ન થઈ જોઈએ; કારણ કે, તે દરેક આવિકાને ઘણી ઉપયોગની છે.

આનંદા—લલિતા, તે ગરબી ગાઇ બતાવ અને આ તારી આધર્મી જડેનોને ખુશી કર.

આનંદાના કહેવાથી લલિતા નીચે પ્રમાણે તે ગરબી મધુર કંઠથી ગાય છે.

આવિકાએ કેવે ઠેકાણે જવું જોઈએ.

ગરબી.

(સખિ નમિએ તે નેમજિતરાય ગઠ ગિરનારેરે, એ રાહ.)

સા મુણે શિખામણુ સાર આવક બાળારે,
પરે સુંદર મુખ કરનાર 'સદ્ગુણુ માળારે. ૧

ત્યાં મળે જ્ઞાનનો બોધ, લક્ષણુ સારારે,
ત્યાં જવું કરી મન 'શોધ, યાય મુધારારે. ૨

ત્યાં ધર્મવણી શુભવાત, ધર્મ વધારેરે,
ત્યાં પ્રેમે આવક બાળ, 'પાય પસારેરે. ૩

ત્યાં જિનમંદિર જિનરાય, નિત્ય બિરાજેરે,
ત્યાં દર્શન કરવા કાઝ લાવું છાજેરે. ૪

ત્યાં સતીઓની શુભ વાત, સખિઓ કરતીરે,
ત્યાં લાગે આવકનાર, 'મુદ મન ધરતીરે. ૫

જ્યાં ગુરુ મુળના ઊપદેશ, ઊત્તમ થાતાંરે,
ત્યાં હોંશ ધરે જિનખાળ, સત્વર જતાંરે. ૬

જ્યાં વનિતાનો નિજ ધર્મ, સૌ સચવાયેરે,
ત્યાં ધર્મી શ્રાવક ખાળ, વેગે જાયેરે. ૭

જ્યાં પુરુષોનો ખહુ સાથ, જાયે આવેરે,
નવ જાવું જહેની ત્યાંય, એ નવ ફાવેરે. ૮

જ્યાં ઠકાણાજી થાય, દુર્ગુણ ધરતારે,
નવ જાવું ત્યાં ક્ષણવાર, એ દુઃખ કરતારે. ૯

સૌ ગુણો શ્રાવિકા ખાળ, એ શિખ સારીરે,
નિત્ય ધરજો રચાંતર આપ, પ્રેમ પ્રસારીરે. ૧૦

લલિતાએ આ પ્રમાણે ગરળી ગાઈ જતાવી : તે સાંભળી
બધી શ્રાવિકાઓ ખુશી ખુશી થઈ ગઈ.

ધર્મદામ શેઠે પણ જ્યારે શ્રાવિકાશાળામાં તે લલિતાની
ગરળી ગાઈ જતાવી તે સાંભળી બધો શ્રાવિકાસમાજ ઘ-
ણોજ આનંદ પામી ગયો હતો. અને તે પૂરી થઈ ત્યારે
સર્વે એ હર્ષ દર્શાવાને આદીશ્વર લગવાનની જય બોલાવી
શ્રાવિકાશાળાને ગમતી મુકી.

તે પછી લક્ષ્મીચંદ શેઠની સ્ત્રી તારાએ ઉભા થઈને કહ્યું,
ધર્મપિતા, તમે જે આ ગરળી ગાઈ જતાવી તે અમને

શીખવાને માટે કૃપા કરીને આપે. આ બધી શ્રાવિકાઓમાં હું થોડા જ્ઞાનવાળી છું, તેમજ મારી યાદ શક્તિ પણ થોડી છે, માટે મારી ઉપર ખાસ કૃપા કરી તે ગરબી મને લખવા આપજો.

તે વખતે ગંગા ઉભી થઈને બોલી—તાત્ત જ્ઞેન ! તમારી માગણી પ્રમાણે તે ગરબી હું તમને લખી આપીશ, અને બીજી જે શ્રાવિકા જ્ઞેનોને તે ગરબી શીખવાને માટે લખી લેવી હોય, તો તેમને પણ તે લખવાને હું ખુશીથી આપીશ. તેમજ જેઓ લખી શકે તેમ ન હોય, તેમને લખી આપીશ. ગંગાનાં આવાં વચન સાંભળી ણમી શ્રાવિકાઓ ખુશી થઈ ગઈ, અને તેમણે એકી અવાજે પવિત્ર સતી ગંગાને ધણેજ ધન્યવાદ આપ્યો.

તે પછી ધર્મદાસ ચેઠે પોતાની ઉપદેશ વાર્તા આગળ ચલાવી.

હે શ્રાવિકાઓ ! પછી આનંદાએ પોતાની પુત્રી લલિતા અને બીજી શ્રાવિકાઓને ઉપદેશ આપવાને પોતાની વાત આગળ ચલાવી, તેવામાં ચંચળનો ભાઈ નજપાળ જે પ્રેમદાનો પુત્ર થાય, તે ઢાડતો ઢાડતો ત્યાં આવ્યો. અને તેણે પ્રેમદાને નીચે પ્રમાણે કહ્યું.

નજપાળ—બા ! ઘેર ચાલ, મારે ખાલું છે.

પ્રેમદા—બેટા ! આજે અત્યારે ખાવાનું કેમ માગે છે ?

વ્રજપાળ—એમાં શું પુછે છે? આજે એવી અમારી મરણ થઈ છે.

પ્રેમદા—ભાઈ! જરાવાર ઘેર રમ, હું હમણાં જ આવું છું.

વ્રજપાળ—નહીં ખસ ચાલ, મારે જલદી આવું છે.

પ્રેમદા—વ્રજપાળ! તું કેમ સમજતો નથી? ત્યારે કામમાં હોઈએ ત્યારે અમસ્તી ઉતાવળ શું કરે છે? જો વધારે તોફાન કરીશ, તો તારા બાપાને કહી તને માર ખવરાવીશ.

વ્રજપાળ—જા, રાંડ ગધેડી! તું શું માર ખવરાવતી હતી? જો તું નહીં આવે તો, હું મારા બાપાને કહીને તને માર ખવરાવીશ. ખસ ચાલ, વધારે વાર કરીશ નહીં.

ચંચળ—અલ્યા વ્રજપાળીઆ! કેમ ક્ષાતી ગયો છું? બાની સામે જેમ તેમ બોલે છે?

વ્રજપાળ—ચંચળ બહેન! તારે વચમાં બોલવું નહીં. અમારી મરણ પ્રમાણે કરીશું.

ચંચળ—અરે મૂર્ખા! તારી મરણ પ્રમાણે કેમ થાય? જરા બોલવાનું તો ભાન રાખ. આપણી બાને ગધેડી કહેવાય?

વ્રજપાળ—ચંચળ! તારે વચમાં બોલવું નહીં. જો મારી મરણ પ્રમાણે નહીં કરે, તો તેને ગધેડી, કુતરી, બીલાડી અને વૈંતરી પણ કહીશ.

ચંચળ—વ્રજપાળ! તું શું મોંઘો થઈ ગયો, એટલે

માને પણ ગળો આપે છે ? જો વધારે પડતું બોલીશ, તો તને મારવો પડશે.

મજપાળ—ચંચળડી ! તું મને શું મારવાની હતી ? જો મને મારવા આવ, તો એક પોણાનો છુટો ધા કરી, તારું માથું ફેંડી નાંખું.

પ્રેમદાએ વિચાર્યું કે, જો અત્યાદે વધારે બોલીશું, તો આ છોકરો ચડતો જશે, અને આ ઉપદેશ વાર્તામાં મોટો અંતરાય પડશે; માટે આ વખતે તેને સમજાવીને ઘેર મોકલવો, એ જ હીક છે. આવું વિચારી પ્રેમદા નીચે પ્રમાણે બોલી.

પ્રેમદા—જાણ મજપાળ ! અત્યાદે ઘડીવાર રમવા જા, પછી હમણાંજ હું આવું છું. તું હંમેશા અને સમજી છોકરો છે. ભાઈ ! હું આવીને તને ખાવા આપીશ. હમણાં જા, પછી તને સારી સારી મીઠાઈ આપીશ. અત્યાદે ઘડી વાર રમવા ચાલ્યો જા.

પ્રેમદાનાં આવાં વચન સાંભળી મજપાળ જરા શાંત થયો, અને મીઠાઈની લાલચથી ત્યાંથી રમવાને ચાલ્યો ગયો.

મજપાળે પાતાની મા પ્રેમદાને ગાળો આપી, તે સાંભળી આનંદા, હલિતા વિગેરે બધી ધાવિકાઓ ચકિત થઈ ગઈ, અને વિચારમાં પડી કે, આ છોકરાને ઘણું મોટું અનુભવો લાગે છે. પાતાની માની સામે બોલે, અને ગાળો આપે, એવા હીકરા સારા ન ગણાય. આ પ્રમાણે બધી ધાવિકાઓ

વિચાર કરતી હતી, ત્યાં પુતળીએ ચંચળને નીચે પ્રમાણે પૂછ્યું.

પુતળી—ચંચળ જુદેન ! તારો ભાઈ મજબાન થયો બગડી ગયો લાગે છે. છોકરાને આમ મોઢે ચડાવવા ન જોઈએ. બધાની વચ્ચે તેણે તારી જાને ગાળો આપી, એ કેવું ખરાબ કહેવાય ? આવા છોકરાને ખરેખરી શિક્ષા કરવી જોઈએ.

ચંચળ—પુતળી જુદેન ! તારું કહેવું ખરું છે. એમાં મારી બાનો વાંક છે. મારી બા તેને મોઢે ચડાવે છે, એટલે તે મોઢે ચડી ગયો છે.

પુતળી—ચંચળ ! જેવો તારી જાનો વાંક છે, તેવો તારા બાપાનો પણ વાંક છે. કદાપિ તારી જાને તે ગણે નહિ, પણ તારા બાપાએ તો તેને સમજાવવો જોઈએ, અને શિક્ષા આપી સુધારવો જોઈએ.

પ્રેમદા—પુતળી ! તું કહે છે, તે ખરી વાત; પણ એ કનો એક છોકરો એટલે તેને શું કહીએ ? તારા કાકા બીચારા થઈને કહે છે, પણ તે માનતો નથી. મોઢે ચડાવેલું છોકરું થયું, એટલે પછી તેને શું કરવું ?

ચંચળ—બા ! મોઢે ચડાવવાથી છોકરાં બગડે છે. તે સામાટે મોઢે ચડાવીએ ?

પ્રેમદા—ચંચળ ! તું યાદી યાચ છે, પણ જેને કહેવું થયું હોય, તેને તેની ખબર હોય છે. છોકરાંને કહે

સખવાં, એ વાતનો અનુભવ તમને ક્યાંથી હોય ? અમારે તમારે છોકરાં થશે, ત્યારે તમને ખબર પડશે. પછી પ્રેમદાએ આનંદાની સાથું જોઇને કહ્યું, આનંદા જાહેન ! તમે બધી વાતનો ઉપદેશ આપો છે, તો હવે છોકરાંવાળી સ્ત્રીઓએ શું કરવું જોઇએ ? અને શું કરવાથી છોકરાં સુધરે ? એ વિષે ઉપદેશ આપો. એ ઉપદેશ આ છોકરીઓને લવિષ્યમાં ઘણા ઉપયોગી થઈ પડશે.

પુતળી—આનંદા માસી ! અમારાં જેવી છોકરીઓને ઉપયોગી થઈ પડે, એ વાત તો પછી, પણ પહેલાં તો જે છોકરાંની મા થઈ હોય, તેને ઉપયોગી થઈ પડશે.

લલિતા—પુતળી ! તારે એમ ન જાણવું જોઇએ. વખતે પ્રેમદા ભાળુને જોડું લાગશે.

પુતળી—લલિતા જાહેન ! એમાં પ્રેમદા ભાળુને શેનું જોડું લાગે ? જોડું લાગે તો જાણું જાય. આપણે તો જે જાણું હોય, તે કહેવાનાં.

પ્રેમદા—જાહેન પુતળી ! તેં કહ્યું તે સાચું છે. મને તેમાં જરા પણ રીસ થતી નથી, ત્યારથી આનંદા જાહેનનો અમાગમ થયો છે, ત્યારથી મારો સ્વભાવ ફરી ગયો છે. ક્રોધ, માન, કષ્ટ અને રીઝ વિગેરે દુર્ગુણો મારાથી દૂર થતા જાય છે. વળી આ વખતે પુતળી જે કહે છે, તે બસખર છે. છોકરાંને કેવી રીતે કેળવવાં ? અને તેમને કેવી રીતે મુશ્કેલીવાં ? એ જાણત મને કાંઈપણ ખબર નથી. હું છોકરાંની મા થઈ છું, પણ છોકરાંને મુશ્કેલીવાંની વાતથી

તદન અજ્ઞાન છું, માટે જો આનંદા જડેન, આપણને તે વિષેનો બોધ આપશે, તો તે સાંભળી મને ઘણાજ લાભ થશે.

ધર્મદાસશેઠ કહે છે—હે શ્રાવિકાઓ ! પ્રેમદા અને પુતળી વચ્ચે આ પ્રમાણે વાત થતાં આનંદાના મનમાં વિચાર થયો કે, સ્ત્રી જ્યારે માતા થાય છે, ત્યારે તેણીએ પોતાનાં છોકરાં કેવી રીતે રાખવાં જોઈએ ? અને કેવી રીતે કેળવવાં જોઈએ ? એ વાત બરાબર જાણવાની જરૂર છે. હમણાંજ પ્રેમદાના છોકરા વજપાળે પોતાની માને નહારાં વચ્ચેનો કહ્યાં, તેવાં નહારાં વચ્ચેનો બોલવાને છોકરાંઓ ન શીખે, એ પણ સુચના આપવી જોઈએ. આવો વિચાર કરી આનંદા નીચે પ્રમાણે બોલી.

આનંદા—જેન લલિતા ! અને બીજી સાધર્મી જડેનો ! હવે હું તમને એક ઉપયોગી જાણત વિષે કહેવા ધારું છું, તે તમે ધ્યાન દઇને સાંભળજો.

દરેક સ્ત્રીની જે અવસ્થા થાય છે. પેહેલી અવસ્થા કન્યારૂપે અને બીજી અવસ્થા માતારૂપે કહેવાય છે. કન્યા અવસ્થામાં કેવો બોધ લેવો જોઈએ ? તે વિષે મેં તમને સંક્ષેપમાં વિવેચન કરીને જણાવ્યું છે. હવે માતારૂપની બીજી અવસ્થા વિષે હું તમને જે સંક્ષેપમાં કહું, તે તમે તમારા મનમાં પ્રેમપૂર્વક ધારી લેજો.

હે પુત્રીઓ ! જ્યારે આપણને પ્રભ થાય, ત્યારે તે છોકરા તથા છોકરી સાથે માળાપે કેવી રીતે વર્તવું જોઈએ ?

તે વાત દરેક ધ્યાવિકાએ લક્ષમાં રાખવાની છે. સ્ત્રીઓની કન્યારૂપની અવસ્થા વીત્યા પછી સ્ત્રી માતા થવાના રૂપમાં આવતી જાય છે. ત્યારે સ્ત્રી માતારૂપે ઘઈ, એટલે તે એક ભુદીજ અવસ્થામાં આવી છે, એમ તેણીએ સમજવું જ્યાં સુધી સ્ત્રી માતારૂપે ન ઘઈ હોય, ત્યાં સુધી તેને ઘરનાં યોગ્ય કામકાજ કરવામાં અને પતિની સેવા ભક્તિ કરવામાં તત્પર રહેવાનું હોય છે, પણ જ્યારે તે માતારૂપે થાય, ત્યારે તેની ઉપર પોતાનાં ઊકરાંની સંભાળ રાખવાની નવી ફરજ આવે છે. જ્યારે ઊકરૂં ઘણું કે, તરત તેની હરવખતે સંભાળ લેવાની કળાજી રાખવી એમજે. ખેને! જ્યારે ઊકરાં સમજવા યોગ્ય વયનાં થાય, કે તરત તે મને પોતાનાં પર્મને અનુસરીને ચલાવવા માંડવાં જ્યારેથી તેઓ જોડતાં શીખવા માંડે કે, ત્યારેથીજ તેને સાત્ર સા-રા વિનયના શબ્દો શીખવવા. અને તે સાથે પર્મની રૂ-ઢિઓના શબ્દો પણ શીખવવા. નાનપણથીજ વરિત્ત હોય, તેને પ્રજ્ઞામ કરવાની ટેવ પડવવી, દેહેરે લઈ જઈ પ્રભુના નામનાં, પ્રભુની રતુનિનાં, પગે લાગવાનાં, ગુટ્ટને વાંટવાનાં, નવકારનાં અને સ્તુતિનાં વચ્ચે જોડતાં શીખવવાં. અંધી-કરીને ઊકરાંના મનમાં તારા સંસ્કારો પડતા જાય છે. ખેને! હિહરતી વયના ઊકરાંના મન ઉપર જેવી છાપ પાડીએ, તેવી પડી શકે છે; માટે તે વખતે તમારે ઘણીજ સાવધાની રાખવાની છે. હિહરતી વયનાં ઊકરાંના મુખમાંથી-સારા શબ્દો નીકળે, તેવી યોજના તમારે રાખ્યા કરવી.

દેહીલેખ, મૂર્ખ માન્ય છે; જોડવા શીખે કે, તેની

પાસે તેના બાપને ગાળો દેવડાવે છે, અને કામ પડેથી તાસ બાપને આમ કહે, તેમ કહે, એવા જોટા શબ્દો શીખતી સામે બોલાવે છે, તેવીજ રીતે કેટલાએક મૂર્ખ બાપ પણ છોકરા ઉપર હેત જણાવવા તેની માની સામે બોલતાં શીખવે છે, પછી તે છોકરાઓ પોતાની માને 'રાંડ, ગધેડી કુતરી' એવા શબ્દોથી બોલાવે છે, અને ક્ષણે ક્ષણે માનું અપમાન કરે છે. વળી કોઈ કોઈ માતાઓ તો પોતાનાં છોકરાંને શીખવે છે કે, 'જા, તારા બાપને માર.' અને બાપ શીખવે કે, જા, તારી માને માર. આમ થવાથી તે છોકરાંના મનમાં પોતાના પૂજ્ય માતા પિતા તરફ અનાદર થાય છે, અને છેવટે મોટી ઉંમરે તે માણાપને મારવા તૈયાર થઈ જાય છે. જહેનો ! તમારે આ વાત ઘણીજ ધ્યાનમાં રાખવાની છે. જો તમે તમારાં છોકરાંને મારતાં શીખવશો, તો તેઓ તમને જરૂર મારશે, અને પછી તમારે પરતાવું પડશે પોતાનાં છોકરાંને નાનપણમાં મારવાની કેળવણી આપનારાં માણાપો પાછળથી જ્યારે છોકરાં ખરેખર પોતાને મારે છે, ત્યારે રડવા બેસે છે. તે વખતે તેઓ છોકરાંનો વાંક કાઢે છે કે, 'આવાં નહારાં જાગ્યાં.' પણ મૂળથી પોતાના દોષને જોતાં નથી. કેટલાંએક અછલ વિનાનાં માણાપો પોતાનાં છોકરાંને આડોશીપાડોશીને તથા સગાંબહાલાંને મારવા તથા ગાળો દેવાનું શીખવે છે, અને પછી જ્યારે છોકરાં આડોશીપાડોશીને મારવા જાય છે, ત્યારે તે મૂર્ખ માણાપો રાજ થાય છે, અને તેમને સાળાશી આપે છે. આથી કરીને છેવટે તે છોકરાંઓ લોકોની સાથે વઢવા શીખે છે, અને જ્યારે જીવન થાય, ત્યારે મારામારી કરી ઘેર આવે

છે, તેમાંથી કોઈ વાર તેમને અને તેમનાં માળાપોને ઘણી મુશ્કેલી આવી પડે છે. કોઈ વાર તો તેઓ રાગદંડ ભોગવવાના અધિકારી પણ થાય છે. માટે કુળવાન, માળાપે કદિ પણ પોતાનાં ઓકરાંને એવી કુટેવ પાડવી નહીં.

હે સદગુણી મુતાઓ ! જ્યારે તમે માતા થાઓ, ત્યારે તમારાં ઓકરાંને સદ્ગુણાતથીજ સારી ટેવ પડાવજો. ઓકરાં જ્યારે સમજણાં થાય, ત્યારે માઓ તેમને બોધ કરવો કે, 'જા, હાથ જોડીને તારા બાપાને પગે લાગ' 'આ દેશ-સરમાં જઈને ભગવાનની સામે ઉભો રહી-પગે લાગ.' 'ભગવાનને લાંબો લોચ પર સ્પર્શને પગે લાગ' બાપે પણ ઓકરાંને શીખવવું કે, 'જા, તારી માને બે હાથ જોડી પગે લાગ.' આ પ્રમાણે માળાપે એક બીજાનું માન વધારી ઓકરાંના મનમાં મૂળથીજ પોતાનાં માળાપ તરફ પૂજ્ય જુદિ ઉત્પન્ન કરાવવી; તેમજ દેવ, ગુરૂ અને ધર્મ ઉપર પ્રીતિ થાય તેવાં વચનો બોલાવી તેમનાં હૃદયમાં ધર્મની છાપ પણ પાડવી, કે જેથી તેઓ ભવિષ્યમાં સારાં અને ધર્મીય થાય. આથી કરીને ઓકરાંમાં વિનય, વિવેક, નમ્રતા વિગેરે સારા ગુણો આવે છે, અને ઓકરાંના મન ઉપર પડેલી છાપ પછી કદિપણ જતી નથી. જેમના મુખમાંથી આખો દિવસ કલ્યાણકારી શબ્દોના ઉચ્ચાર થયા કરે છે, એવાં ઓકરાંઓની વાણી તથા મન ધીરેધીરે સુધરીને પવિત્ર થાય છે. અને વાણી તથા મન પવિત્ર થાય, એટલે તેઓ હમેશાં દોષ રહિત રહે છે. માળાપે ઓકરાંને પોતાનાં ગ્રામ તથા પાટોશી વિગેરેની સાથે નઠારી વર્તણુક ન શીખવતાં

તેમના દરજ્જા પ્રમાણે તેમને માન આપી વર્તવા તેમને
 ફરજ પાડી શીખવતા રહેવું; જેથી તેમને તે સંબંધી સારી
 દેવ નાનપણથીજ પડે છે, અને આખર સુધી તેવા સારાજ
 સંસ્કાર રહે છે.

હે પુત્રીઓ ! વળી બીજી એક વાત. પણ તમારે ખાસ
 ધ્યાનમાં રાખવાની છે. જ્યારે આપણી પ્રજા-સમજણી થાય,
 ત્યારે તેમનાં મનમાં માળાપ તરફ પૂજ્યભાવ થાય, એવું
 તેમને શીખવવું જોઈએ. હમેશાં સવારમાં ઉઠતી વખતે
 માળાપને પગે લાગવાનું શીખવવું. તેમાં બાપે માને પગે
 લાગવાને અને માએ બાપને પગે લાગવાને શીખવવું, આ-
 મ કરવાથી તેમને માળાપ તરફ ઈષ્ટ બુદ્ધિ તથા પૂજ્ય
 બુદ્ધિ દૃઢ થાય છે; જો બાપે કોઈ કામ કરવાનું કહ્યું હોય,
 અને જો બાળક કદાપિ આડું થઈ તેની ના કહે, તો માએ
 તેનું બિપરાયું લઈ બાપની આજ્ઞા લાગ કરવાની દેવને
 ઉત્તેજન મળે તેમ કરવું નહીં. પણ તે બાળકને શીખવી,
 સમજાવી તથા લય દેખાડી યુક્તિથી તેની પાસે તેના પિ-
 તાની આજ્ઞા જરૂર પળાવવી. અને તેજ પ્રમાણે તેની માનું
 વચન પાળવાને પિતાએ છોકરાંને જરૂર શીખામણથી કે-
 ણવવાં જોઈએ. જો છોકરું તેની માનું વચન ન માનીને
 તેના બાપના પગમાં જાય, તો બાપે તેની હડને મઠક
 આપવી નહિ; અને બાપના સામે થઈને છોકરું માની
 પાસે આવે તો, માતાએ પણ તેને ટેકો આપવો નહિ. કહી
 છોકરું ભાગ્યદસ્તને લઈને કોઈ વાર તેની મા કે બાપનું માન
 નહીં. અને વહી હક કરે તો, માળાપે તેને નિર્દય થઈ ન

પણ નહિ, કે ગાળો-દેવી નહીં, પણ જરા વખત જવા હ-
 ઇને પાછું સમજાવી તેની પાસે તે કામ કરાવવું. નહીં તો
 પગે લગાડીને માફ માગતાં શીખવવું. પણ છેકરે આપ-
 લું વચન ન માન્યું, એમ જાણી કોપથી તેના બિપર બે-
 દરકારી બતાવવી નહીં. કેટલાંએક મૂર્ખ માળાપો પોતાનાં
 હાડીલાં છોકરાં તરફ બેદરકારી રાખે છે. “લલ્લેને તે ગમે
 તેમ કરે, આપણું વચન ન માને તેવાં છોકરાંની સાથે ફા-
 ગટ માયાકુટ શું કામ કરવી ?” આવું વિચારી તેઓ
 છોકરાં તરફ બેદરકારી રાખી છોકરાંને સુધારવાની સંભા-
 ન રાખતાં નથી; તેથી છોકરાંઓ જાગડતાં જાય છે. માટે
 તેમ ન કરતાં માળાપે હાડીલાં છોકરાંની હક ઓડાવવા ન-
 બી નતી ચુકિતઓ કર્યા કરવી, અને તેમને સુધારવાં.

જે માળાપ પોતાનાં છોકરાંને વારંવાર માર મારવાની
 તથા ગાળો-દેવાની ટેવ રાખે, તો તેથી કરીને તે છોકરાંઓ
 નકાર થઈ જાય છે.

હે પુત્રીઓ ! એવી રીતે છોકરાંનાં હિતકારી માળાપે
 પોતાનાં છોકરાંને માળાપ સાથે વર્તવાની જાણી નીતિ શી-
 ખવડી, અને તે સિવાય કાકા, કાકી, માતાબાપ, લોબ્ધ,
 વિગેરે વરિલની સાથે પણ સારી રીતે વર્તવાની ટેવ શીખ-
 વડી જોઈએ. જ્યારે ઘેર કોઈ વડિલ આવે, ત્યારે છોકરાંને
 કહેવું કે, તેમને જે હાથે પગે લાગ. વળી કોઈ વરિલ
 આવે, ત્યારે જે છોકરા કે છોકરી બેઠાં હોય તે, તેમને ક-
 હેવું કે, “હો જી અને તેમને પગે લાગ.” આવી આવી
 રીતનાં કરવાથી છોકરાંને સારી ટેવ પડી જાય છે.

પ્રેમ કાયમ રહે એવી બાળક સાથે પ્રેમ બુદ્ધિ રાખનારો, ઉંર મનનો એટલે જો થોડા વખતમાં આ છોકરાંને લાણવી દૃઢશ, તો પછી મારી આવક જતી રહેશે, એવું ધારી શક્તિમાન બાળકોનો ઘણો કાળ મિથ્યા ન બગાડનારો, ગુરૂ ભાગ નહીં રાખનારો એટલે “ જો આ બાળકને હું પૂરેપૂરી વિદ્યા શીખવી દઈશ, તો પછી મારી આવક જતી રહેશે, અથવા મને તે ગંભીર નહીં, અને મારો ગુરૂ ભાગ કાંઈ રહેશે નહીં.” એમ જાણી કાંઈ પણ બાકી અંશ રાખીને વિદ્યા લાણાવનારો, તથા સ્વધર્માચરણી એટલે પોતાનું હિત વિચારી છોકરાંના હિતને ન બગાડનારો, પાપનાં આચરણ વિનાનો, તથા માતા, પિતા, ગુરૂ, દેવ, વિગેરે ઉપર પૂર્ણ આસ્થાવાળો, જૈનધર્મનાં તત્ત્વને જાણનારો, સર્વ પ્રાણી ઉપર દયા રાખનારો, સમ્યક્ત્વ અને મિથ્યાત્વના સ્વરૂપને સારી રીતે જાણનારો, પ્રમાદ વિનાનો અને સ્વધર્મ ઉપર પ્રીતિ વાળો, અને સ્વદાર સંતોષ વ્રતવાળો, આ વિગેરે અનેક સારાં લક્ષણથી ભરેલા ગુરૂને પોતાનાં છોકરાં વિદ્યા લાણાવવા સોંપી દેવાં. એમ ગુણવાનું ગુરૂને સોંપેલાં બાળકો સારાં અને તાત્ત્વી અને સદ્ગુણી થાય છે. જહેનો ! આ વાત તમારે ઘણું જ યાદ રાખવાની છે. છોકરાંની લવિષ્યની સ્થિતિ સુધારવાને પૂર્ણ આધાર તેના શિક્ષક ઉપર રહેલો છે. પેટ-ભરા અને સ્વાર્થી ગુરૂને બાળકો સોંપવાથી તેઓ અનેક દુર્ગુણો શીખે છે, અભણ રહે છે, અને બીજા ઘણા ગેરલાભ થાય છે. માટે આવક માખાપે જેવા જોઈએ તેવા સારા ગુરૂ પાસે બાળકોને શિક્ષણ અપાવવું, એ પણ માખાપોતું મુખ્ય કામ છે.

ખડેનો ! શિક્ષણની એક સાધારણ વાત મેં તમને જણાવી; હવે છોકરીઓના શિક્ષણને માટે કેટલીક વાત કહું છું, તે તમે ધ્યાનમાં રાખજો. છોકરીને શિક્ષણ ગૃહવ્યવહાર વિગેરે શ્રી જાતીને જાણવા યોગ્ય કામોમાં તે છોકરી કુશળ થઈ છે કે નહીં, એ વાતની તેની માતાએ તપાસ કરવી, એ તે ગૃહવ્યવહારનું શિક્ષણ માતાએ ઘરમાં શીખવવું. શ્રી જાતિને જેટલું જાણતર ઉપયોગી છે, તેટલું જ ગૃહવ્યવહારનું શિક્ષણ ઉપયોગી છે. કદિ દીકરી ક્ષેત્ર જાણતરમાં આજળ પડી હોય, અને ગૃહવ્યવહારના કામમાં પાછળ હોય, તો તેનું જાણતર નકામું થાય છે. દીકરીને વિદ્યાભ્યાસની સાથે નવસથની વેળાએ નીતિ ભક્તિના અને નિર્મળ પ્રીતિનાં મધુર ગીતો ગાતાં તથા ચતુરશ્ચંદ્ર ભરેલાં સુંદર ભરત ભરનાં પણ શીખવવું. અને રસોઈનું કામ, સુઘડતાઈ અને બીજાં ઘરનાં કામકાજ શીખવવાં. વળી ભરવા ચીવવાનાં તથા બીજી કારીગરીનાં કામથી પરવાર્ય પછી પોતે નિર્મલ શુભ ભક્તિનાં ગીતનો તથા મધુર કવિતા વિગેરેનો જે અભ્યાસ કર્યો હોય, તે અવકાશે ગાઈને પોતાનું તનમન પ્રમનન રાખે, એવી સારી ટેવ પડાવવી.

ખડેનો ! અહીં તમારે એક વાત ખાતર યદ સમજાવવી છે કે, જાણવાવસ્થામાં બીજાઓનું ક્લેષાર્થીજ નાના પ્રકારના જાન માન સંસ્કાર જેને છે, માટે છે કરીને કોઈ નહીં સંસ્કાર ન વેરે, એ વાતની ઘણીજ સંજ્ઞા રાખવી. કુતરાનું અને કુત્રીનું એવી કન્ય.ઓજ આ સંસ્કારમાં ગાઈ સુખ છે. હે સદગુણી સુતાઓ ! એ તમે છોકરીના શિક્ષણ વિશે જાણી

પ્રેમ કાયમ રહે એવી બાળક સાથે પ્રેમ બુદ્ધિ રાખનારો, ઉંર મનનો એટલો જો થોડા વખતમાં આ છોકરાંને લાગુ પડે, તો પછી મારી આવક જતી રહેશે, એવું ધારી શક્તિમાન બાળકોનો ઘણો કાળ મિથ્યા ન બગાડનારો, ગુરુ ભાગ નહીં રાખનારો એટલે “જો આ બાળકને હું પૂરેપૂરી વિદ્યા શીખવી દઈશ, તો પછી મારી આવક જતી રહેશે, અથવા મને તે ગણશે નહીં, અને મારો ગુરુ ભાગ કંઈ રહેશે નહીં.” એમ જાણી કંઈ પણ બાકી અંશ રાખીને વિદ્યા લાગુ પડનારો, તથા સ્વધર્માચરણી એટલે પોતાનું હિત વિચારી છોકરાંના હિતને ન બગાડનારો, પાપનાં આચરણ વિનાનો, તથા માતા, પિતા, ગુરુ, દેવ, વિગેરે ઉપર પૂર્ણ આસ્થાવાળો, જૈનધર્મનાં તત્ત્વને જાણનારો, સર્વ પ્રાણી ઉપર દયા રાખનારો, સમ્યક્ત્વ અને મિથ્યાત્વના સ્વરૂપને સારી રીતે જાણનારો, પ્રમાદ વિનાનો અને સ્વધર્મ ઉપર પ્રીતિવાળો, અને સ્વદાર સંતોષ વ્રતવાળો, આ વિગેરે અનેક સારાં લક્ષણથી ભરેલા ગુરુને પોતાનાં છોકરાં વિદ્યા લાગુ પડનાં સોંપી દેવાં. એમ ગુણવાનું ગુરુને સોંપેલાં બાળકો સારાં અને સારી અને સદ્ગુણી થાય છે. જહેનો ! આ વાત તમારે ઘણું જ યાદ રાખવાની છે. છોકરાંની લવિષ્યની સ્થિતિ સુધારવાને પૂર્ણ આધાર તેના શિક્ષક ઉપર રહેલો છે. પેટ-ભરા અને સ્વાર્થી ગુરુને બાળકો સોંપવાથી તેઓ અનેક દુર્ગુણો શીખે છે, અલભુ રહે છે, અને બીજા ઘણા ગેરલાભ યાય છે. માટે આવક માગાપે જેવા જોઈએ તેવા સારા ગુરુ પાસે બાળકોને શિક્ષણ અપાવવું, એ પણ માગાપોતું મુખ્ય કામ છે.

તમે આ ક્રાંતિપુરમાં અવતર્યા છે. વાહ ! તમારી વાણી
કેવી સુંદર છે ?

લલિતા—પ્રેમદા બાબુ ! તમે કહ્યું કે તમારી જ્ઞેન
કંકુના ગૃહ—સંસારનો ચિતાર મારી આગળ ખડો થયો
છે, તો તે કેવી રીતે છે ? તમારી જ્ઞેન કંકુ કયાં રહે છે ?
અને તેનો ગૃહ—સંસાર કેવો છે ? એ વાત જરા કહો
તો ખરાં.

પ્રેમદા—અત્યારે એવી હલકા પ્રકારની વાત કરવી, મને
જરા પણ ગમતી નથી. એવી વાત કરવાથી આનંદા જે-
ઠેનની ઉપદેશ વાર્તામાં નાહક અંતરાય થાય.

લલિતા—પ્રેમદા બાબુ ! એ વાત ખરી છે, પણ કોઈ
વાર એવી વાત જણવાથી બોધ પણ મળી શકે છે. કારણ
કે, એવી ઉચ્ચતરી વાતો પણ કેળવણીના ક્ષયદાને સાળીત
કરે છે, માટે તમે ખુશીધી કહો.

પ્રેમદા—લલિતા ! બાળપણમાં દીકરીને સારી કેળવણી
ન આપવાથી તે દીકરી દેવા નકારા સ્વભાવની થાય છે, એ
વાતનો ખરેખરો દાખલો કંકુના ઘરમાંથી મળી શકે તેવો
છે. આનંદા જ્ઞેનની મરણ હોય તો તે વાત કરું.

આનંદા—પ્રેમદા જ્ઞેન ! તે વાત ખુશીધી કહો. કા-
રણ કે, તમારી વાતમાંથી પણ કેટલોએક બોધ મળી
શકશે.

પ્રેમદા—આનંદા જ્ઞેન ! અમારી વાતમાં તે શો માલ

સંભાળ રાખશે, તો તે છોકરી ભવિષ્યમાં સારા ગુણથી પોતાના ધર્મને અને સંસારને દીપાવનારી થશે. માબાપ, ભાઈ, ખંડેન, ચાકર, અને સગાં સહોદર વગેરેની પ્રત્યે પોતાનાં શાં કર્તવ્ય છે, તે સમજી તે અનુસારે વર્તવા ઉમંગથી તત્પર થશે, અને શુદ્ધ પ્રેમને દ્રઢ કરી સર્વ સંબંધીઓમાં માયા મમતા રાખશે, તેથી એ સદ્ગુણી બાળાને બીજા લોકો પણ કંચન જેવું કિમ્મતી કન્યારત્ન ગણી ઘણું જ માન આપશે. અને આ સંસારમાં એક સદ્ગુણી શ્રાવિકા બની પોતાના સ્ત્રીજીવનને સુધારશે.

ધર્મદાસ શેઠ—હે શ્રાવિકાઓ ! આ પ્રમાણે આ નંદા પોતાની પુત્રી લલિતાને અને બીજી શ્રાવિકાઓને બોધ આપતી હતી, તે વખતે પ્રેમદાએ નીચે પ્રમાણે કહ્યું.

પ્રેમદા—આનંદા ખંડેન ! આજની ઉપદેશ વાર્તામાં ઘણું જ સમજવાનું આવ્યું છે. દીકરીને કેવી રીતે સદ્ગુણી બનાવવી, એ વાત ઘણી જ ધ્યાનમાં રાખવા જેવી છે. આ વખતે મારી ખંડેન કંકુના ગૃહસંસારનો ચિતાર મારા હૃદય આગળ ખડો થયો છે. પોતાની મુતાને સ્ત્રીકેળવણી આપી સુધારીએ નહિ, તો તે દીકરીનો આખો ભવ ખગડે છે; એ વાત મારા મનમાં આવે સિદ્ધ થઈ છે. વાહ ! આનંદા ખંડેન ! તમારી વાણીને ખરેખર ધન્યવાદ ઘટે છે. તમારા હૃદયમાં સ્ત્રીધર્મનું સિદ્ધાંત સુવ પૂરેપૂરું છે, એ વાતને હવે નિશ્ચય થાય છે. તમે જિનશાસનની કોઈ દેવી લાગે છે, વીરશાસનના ધર્મની અને સંસારની જિન્નતિ કરવાને

તમે આ કાંનિયુઠમાં આવનર્યા છે. ચલ ! તમારી વાણી
દેવી સુંદર છે ?

લલિતા—પ્રેમદા જાણુ ! તમે કહ્યું કે તમારી જ્ઞેન
કંકુના શૂદ્ર—સંસારનો ચિતાર મારી આગળ ખડે મળે
છે, તો તે દેવી રીતે છે ? તમારી જ્ઞેન કંકુ ક્યાં રહે છે ?
અને તેનો શૂદ્ર—સંસાર કેવો છે ? એ વાત જરા કહો
તો ખરાં.

પ્રેમદા—અત્યારે એવી હલકા પ્રકારની વાત કરવી, મને
જરા પણ ગમતી નથી. એવી વાત કરવાથી આનંદા જે-
ઠેનની ઉપદેશ વાર્તામાં નાહક અંતરાય થાય.

લલિતા—પ્રેમદા જાણુ! એ વાત ખરી છે, પણ કેાઈ
વાર એવી વાત જાણવાથી જોય પણ મળી શકે છે. કારણ
કે, એવી ઉત્તરી વાતો પણ દેજવણીના કાયદાને સાબીત
કરે છે, માટે તમે ખુશીધી કહો.

પ્રેમદા—લલિતા ! જાણપણમાં હીકરીને ચારી દેજવણી
ન આપવાથી તે હીકરી દેવા નહારા સ્વભાવની થાય છે, એ
વાતનો ખરેખરો દાખલો કંકુના ઘરમાંથી મળી શકે તેવો
છે. આનંદા જ્ઞેનની મરજી હોય તો તે વાત કહો.

આનંદા—પ્રેમદા જ્ઞેન ! તે વાત ખુશીધી કહો. કા-
રણ કે, તમારી વાતમાંથી પણ કેટલોએક શ્રેય મળી
શકશે.

પ્રેમદા—આનંદા જ્ઞેન ! અમારી વાતમાં-તે-થી માલ,

હવે. એતો બીજાની કુથલી કર્યા જેવું છે. તોપણ તમારી મરણ છે તો, તે વાત કહી સંભળાવું છું. ત્રિય ખેન! તમારી ઉપદેશ વાર્તામાં અંતરાય કઈ છે, તે ક્ષમા કરજો.

આનંદા—ના ખેન! એમાં અંતરાય શાનો? તે વાત પણ ઉપદેશને લગતીજ છે.

ધર્મદાસશેઠ—જે શ્રાવિકાઓ! પછી આનંદાના કઈ-કાંઈ નાંચકની મા પ્રેમદાએ પોતાની ખેન કંકુના ઘરની વાત નીચે પ્રમાણે કહેવા માંડી.

પ્રેમદા—ખેનિયો! આ કાંનિયુર નગરમાં કંકુ કરીને ભાદે એક મઠ ખેન છે. તેને પિત્રી નામે એક દીકરી છે. તે એકની એકજ દીકરી છે. તે ત્રિયાય તેને ગીનું કાંપ પડુ છે. કંકુ નથી. તે કંકુના ઘરનું નામ મંત્રાવદાસ છે. મંત્રાવદાસ કાંચરણુ ત્રિયનિયો માણસ છે. તેણે આખી નવી મહાનગરમાં મુકા મેવાની દુકાન કરેલી છે. તે દુકાનની જે કાંચર આય, તેમાંથી તે પાતાના ઘરનો નિર્વહ ચલાવે છે. દુકાન પાસની વચ્ચે કાંચરો દેવાથી તેના માલ કે સેવાં દેવો પડે. કાંચર કરે છે અને તેથી તેને ઘણા પડે એટલી આવક થાય છે.

આની ખેન કંકુ સ્વભાવે નિર્ભી અને હિંસીલા સ્વભાવની છે. આની એક તે પડુ કંકુ નથી નથી. તેના પડુ મંત્રાવદાસ સ્વભાવે મર્યાદા પડુ આદરમાં સ્વભાવનો છે. તે કાંચર છે. પડુ આદરમાં પડુનું કંકુ પડુ માલ તેને નથી પડે. મંત્રાવદાસ કાંચર છે. તેની સુદિ જાત દેવથી તે

એક અક્ષર પણ ચડતો નથી. આ વખતે ચંચળ વચમાં બોલી બિડી.

ચંચળ—બા, એવું શું બોલો છે ? મારા મનોરમા-
ના શું તદન અંતર છે ? હું તોએ મ બાલુલી હતી કે, તેઓ
ભણેલા હશે.

પ્રેમદા—ચંચળ, તને ખબર નથી. મારી વાત સાચી
છે. મને તો તારી કંકુ માસી ઘણી વાર કહે છે કે, તેમને
એક અક્ષર પણ સાચો આવડતો નથી.

ચંચળ—બા, કંકુ માસી વળી કયાં ભણ્યા છે કે,
તેઓ તેમને એમ કહેતાં હશે. ?

પ્રેમદા—કંકુ ભણી તો નથી, પણ તે એક વખતે મને
વાત કહેતી હતી કે, એક વખતે તારા માસાના કાકા
ઘણાજ માંદા પડ્યા હશે. તે વખતે ઠોઠ આવકે આવી તારા
માસાને કહ્યું કે, મનોરમાસ, તમારા કાકાના કાનમાં નવકાર
કહો એટલે તેમણે કહ્યાણું ધાય, ત્યારે તારા માસાએ કહ્યું
હતું કે, ભાઈ, મને નવકાર આવડતો નથી; મારે મારી
ઉપર મેહરબાની કરીને તમે નવકાર કહો. તે વખતે તે આ-
વકે હસીને કહ્યું, અરે જલ્દા માણસ, આવક યદને નવકાર
પણ બાલુતો નથી. ? ત્યારે તારા માસાએ કહ્યું, ભાઈ, શું
કરું, મને નવકાર ચાર રહેતો નથી. “ આ વખતે તારી
માસી કંકુ ઉભી હતી, તે ઉપરથી તેણે બાણી લીધું કે,
મારા વરને નવકાર પણ આવડતો નથી. પછી તેણીએ આવીને
મને તે વાત કહી હતી, તે ઉપરથી આ વાત હું કહું છું.

શક્યો નહીં, એ વાત કંકુએ તેની બેહેન પ્રેમદાને કહી, તે કંકુનો મોટો દોષ છે. કોઈ પણ સ્ત્રીએ પોતાનો પતિ મૂખ કે અભણ હોય, તેની વાત બીજાની આગળ ન કહેવી બેઠકો. કર્મયોગે પતિમાં અવગુણો રહેલા હોય તોયણ તે સ્ત્રીએ પોતેજ સમજીને બેસી રહેવું બેઠકો. બીજાની આગળ પતિના અવગુણો કહેવા નહિ. કારણ કે, તેમ કરવાથી લોકોમાં તે પુરુષ હલકો પડે છે અને તેનો અનાદર થાય છે. જે કુળવાન સ્ત્રી હોય તે કદિ પણ પોતાના ઘરનાં છિદ્રો ઉઘાડાં કરતી નથી. તેથી કરીને લોકોમાં પોતાનું ઘર હલકું ગણાય છે. તેમાં ખાસ કરીને ઘરના ઘણીની બે આબરૂ થાય, તેવી વાત તો સ્ત્રીએ કદિ પણ કરવી નહીં. કુળવાન સ્ત્રીઓ પોતાના સાસરાના ઘરની કોઈ હલકી વાત હોય તે કદિ પણ બીજાની આગળ પ્રગટ કરતી નથી. અને જો તેવી વાત પ્રગટ કરે તો તે કુળવાન સ્ત્રી કહેવાતી નથી.

આ વળતે પ્રેમદા વચ્ચેમાં બોલી—આનંદા બેહેન ! તમે કંકુનો આવડો મોટો દોષ કાઢો છો, પણ મારે એટલુંજ પુછવાનું છે કે ? કંકુએ પોતાના ઘરની વાત બીજાની આગળ કહી નથી, પણ મારી આગળજ કહી છે. પોતાની બેહેનની આગળ વાત કહેવી, એ કાંઈ દોષ કહેવાય નહીં. મોટી બેહેન અને મા સરખાંજ ગણાય છે. તે પાસે કહેવાય, તે છતાં તમે તેનો મોટો દોષ કહો છો, તેનું કારણ છે ?

આનંદા—પ્રેમદા બેહેન ! સ્ત્રીએ પોતાના સાસરાના

ઘરની વાત પીયરમાં કોઈને કહેવી ન જોઈએ. એજ તેનો મોટો ગુણ છે. ત્યારથી દીકરી પીયરથી સાસરે જાય છે, ત્યારથી તે સાસરાના ઘરનું માણસ ગણાય છે. તેથી સાસરાના ઘરની લાજ વધારવી, એ તેનું કામ છે. જ્ઞેનો! જે સ્ત્રીઓએ આરી કેળવણી લીધી હોય, તેવી સ્ત્રીઓ તો સાસરાના ઘરમાં દુઃખ હોય, અને પીયરમાં સુખ હોય, તો દુઃખને પત્રદ કરીને પણ સાસરાના ઘરમાં રહે છે. અને તે દુઃખ પીયરમાં પોતાના માણાપ, લાઇ જડેન કે બીજા કોઈની આગળ જણાવતી નથી. આવી કુલીન જાણઓથીજ આ સંસાર દીપી નીકળે છે. અને આ દુઃખમય સંસારમાં જે સુખ હોય, તો તેવી સ્ત્રીઓનેજ હોય છે. કારણ કે, તેઓ દુઃખને સુખ માની સંતોષ પામે છે. મારે પ્રેમદા જ્ઞેન! તમારી જ્ઞેન કંકુએ પોતાનો યતિ જાળવ્યું છે, એવી માત તમારી આગળ કહી, તે યોગ્ય કર્યું ન કહેવાય. કારણ કે, જુવોને તમે તે કંકુની વાત અમારી આગળ કહી અને આમાંથી કોઈ સી બીજી સ્ત્રીને કહે, તે સી વળી ત્રીજીને કહે, એમ આપણું જરાઓની વાત આગળ આવે એટલે કંકુના ઘરની લોકોમાં નિંદા થાય. બધા લોકો એમજ કહે કે, પેલા કંકુના પર મનોરહસ્યને તો નવકાર પણ આવડે નથી. એથી લોકોમાં તેની વધારે હલકાઈ થાય. પ્રેમદા જ્ઞેન! તમે વિચાર કરો એથી તેની આગળમાં કેટલી હાનિ થાય?

પ્રેમદા—આતંદા જ્ઞેન! એ તમારું કહેવું મને જરા-જરા આગળ લાગે છે. અને કંકુમાં એ મોટો દોષ છે. એમ

મારા મનને હવે ખાત્રી થઈ છે, પણ તેમાં એક વાત પુ-
છવાની છે કે, જ્યારે એવો અલણ અને મૂર્ખ લાયકો હોય
તેને કેવી રીતે સુધારવો? તે વાત લેગાલેગી કહો?

આનંદા—પ્રેમદા જાહેન! કદિ જ્ઞાનાવરણીય કર્મને
લઈને તેવો પતિ મળે, તો સ્ત્રી જો કેળવણી પામેલી કે
ગાહી હોય, તો તેણે તેવા પતિને કામળ અને વિનયના વ-
ચનથી કહેવું કે, સ્વામિનાથ, તમે શ્રાવક થઈને આપણા
ધર્મનું કાંઈ પણ જાણું નહીં, તે ઠીક ન કહેવાય. આપણો
શ્રાવકના કુળમાં અવતાર થયો છે, તેથી આપણે નવકાર
તો જરૂર જાણવો જોઈએ. કદિ ધર્મનું વધારે જ્ઞાન ન
થઈ શકે તો નવકાર, સામાયિક, પડિકમણું—જે આવશ્યક
કહેવાય તેવો આપણે શ્રાવકે જાણવાંજ જોઈએ. આવાં આ-
વાં વચનો વિનયપૂર્વક કહી સ્ત્રીએ પોતાના પતિને ધર્મને
માર્ગે લાવવાનો પ્રયત્ન કરવો—એ કુલીન સ્ત્રીનો ધર્મ છે.

પ્રેમદા—આનંદા જાહેન! તમારું કહેવું જૈરાંઓએ ખ-
રેખર ધ્યાનમાં રાખવા જેવું છે.

લક્ષિતા—પ્રેમદા લાલુ! હવે તમારાં જાહેન કંકુની વાત
આગળ ચલાવો.

ધર્મદાસશેઠ કહે છે—હે શ્રાવિકાઓ! તે પછી પ્રેમદાએ
પોતાની જાહેન કંકુની વાત આગળ ચલાવી.

પ્રેમદાએ કહ્યું, જાહેનો! એવી રીતે કંકુ અને તેના પતિ
મનોરદાસ સાધારણ રીતે પોતાનો ગ્રહ—સંસાર ચલાવતાં
હતાં. પછી તેમને પોતી નામે એક દીકરી થઈ, મૂળથી

છોકરાંની જોડને લીધે ધણી ધણીમાણી મન્ને તે ઊંચરી ઉપર બહુજ પ્રીતિ રાખવા લાગ્યાં. બાળપણથીજ પોતીને ખાવાપીવામાં અને ઓઢવા પેહેરવામાં તેઓ સારાં લાડ કરાવવા લાગ્યાં. પોતી જે માગે તે લાવી દેવામાં તે બંને શ્રી પુરૂષ વિલેખ થવા દેતાં ન હતાં. પોતીના મનમાં ઇચ્છા થાય, તે પેહેલાં તો તેનાં માળાપ તે ઇચ્છા પૂરી કરતાં હતાં. આ પ્રમાણે પોતીની ઉંમર આઠ નવ વર્ષની થઈ. પોતી લાડમાં ઉછરેલી હોવાથી, તેને હાલતાં ચાલતાં ક-હ્યો કરવાની; અને જેમ આવે તેમ મોઢે બોલવાની ટેવ પડી. દેટલીક વાર તો તે તેના બાપને અને માને ગાળો પણ આપતી હતી. પોતાના માળાપને ગાળો આપે ત્યારે તેઓ તેની ગાળો સાંભળી લેતા પણ તેને કાંઈ ક-હેતાં ન હતાં.

પ્રેમ—વચમાં બોલી—પ્રેમદા ભાભૂ, એ વાતમાં અમને આશ્ચર્ય થાય છે કે, છોકરી ગાળો આપે અને માળાપ ત્રાંખી રહે, એ કેમ બને ? એક હલકા વર્ણના લોકોનાં છોકરાં પણ માળાપને ગાળો આપતાં વિચારે છે, તો આ પછે વાણીયા જેવી ઉંચી કોમમાં એવી હલકી વાત કેમ બને ?

ચંચળે જવાબ આપ્યો—પ્રેમ બહેન ! એમાં કાંઈ આશ્ચર્ય પામવાનું નથી. ઉંચી કોમ અને હલકી કોમ આચાર-વિચાર એટલે રીતભાત વગેરેથી જણાય છે. બાળપણમાં જેવો બોલવા ચાલવાનો આચાર પડ્યો હોય, તેવો

આચાર મોટપણમાં પણ રહે છે. તે વિષે મારી કંકુ માસીની પોતી જહેનનો દાખલો પત્યક્ષ છે. ઘણી વાર મેં તેને માળાપને ગાળો આપતાં સાંભળી છે. અને તે વિષે મેં મારી કંકુ માસીને તેની ટેવ છોડાવવાને ઘણી વાર વિનયથી કહ્યું પણ છે.

પ્રેમદાએ—પોતાની વાત આગળ ચલાવી. જહેનો, એક વખતે હું મારી જહેન કંકુને ઘેર ગઈ હતી, ત્યાં પોતી ઘરમાં બેઠી હતી. અને તેના બાપા મનોરદાસ જમવા બેઠા હતા. તેવામાં પોતીએ ઘરમાંથી રાડ પાડીને કહ્યું, બાપા ! આ મારી ચુંદડીને કાણું પડ્યું છે, માટે મને બીજી નવી ચુંદડી લાવી આપો. તેના બાપ જમતા જમતા બોલ્યા. બેટા પોતી, હું જમીને આવું, ત્યાંચુથી જમ, પછી તને બીજી નવી ચુંદડી પેટીમાંથી કાઢી આપીશ. પોતાના બાપાનો આવો જવાબ સાંભળી પોતી જમીન ઉપર આલોટી પડી અને પોકેને પોકે તેણીએ રોવા માંડ્યું. તે વખતે મેં પોતીને સમજાવતાં કહ્યું, પોતી જહેન ઘડીવાર જમ. તારા બાપા હમણાં જમીને બીજી ચુંદડી કાઢી આપશે. તું કાઢી છે, બેઠીયા. મેં આટલા વચન કહ્યા, ત્યાં તો મને જેવી મોઢે આવે તેવી ગાળો આપવા માંડી. પછી મારો સ્વભાવ તીજો હોવાથી મેં તેને કહ્યું કે, અરે છોકરી ! ફાટી કેમ ગઈ છે ? આટલી બધી મોંઘી કેમ થઈ છે ? કે બીજાને ગાળો આપે છે. તારા માળાપ ગાળો જમશે. બીજા કોઈ નહીં જમે. તું મોંઘી હોય તો તારા ઘરમાં આટલું મેં જરા ઉંચે સ્વરે કહ્યું,

એટલે તેણીએ મને વધારે જાણો આપવા માંડી. તેવાંમાં મારી ખેન કંકુ ઘરમાંથી સંપત્તી સંપત્તી બાહર આવી અને પોતાની દીકરીને બાળાપા કરવા લાગી. તેણીએ મને વહીને કહેવા માંડ્યું કે, પેમદા ખેન, તમારે મારી દીકરીને આટલું બધું કહેવું ન જોઈએ. એ તો મારે દીકરાના જોડની દીકરી છે. તમારે તેનું મન દુઃખવવું નહીં. પછી કંકુએ પોતીની પાસે આવી ઘણાં કાલાંવાલાં કરવા માંડ્યાં. તો પછી પોતી બેઠી થઈ નહીં. પછી તેણીને તેડી જોળામાં બેસારી, ઘણી આજીજી કરી, ત્યારે તે માંડમાંડ છાની રહી. પછી તે બેઠી થઈને ત્યાં તેના બાપા મનોરદાસ જમતા હતા, ત્યાં આવીને કહ્યું, અરે બાપ, બેઠો થાય છે કે નહીં? જલ્દી બેઠો થઈ મને નવી ચુંદડી લાવી આપ, ત્યારે મનોરદાસે આજીજી કરી કહ્યું, બેઠા તું યાદી છે, થોડીવાર ખમ. હવે હું જમી રહ્યા છું. કુકત થોડાં કઢીને ભાત ખાઈ લઉં, તે સાંજગતાંજ પોતીને વધારે રીસ ચડી અને તરત કઢીનો ઊનો વાટકો ઉપાડી મનોરદાસના માથા ઉપર ફેડ્યો. કઢી ઊની હતી, એટલે તેનાથી મનોરદાસનું મોઢું દાઝી ગયું, તેથી તેણે એકદમ રાડ પાડી અને તેની આંજોમાંથી આંસુ નીકળી પડ્યાં. તે સાથે તેના મોઢાનો બધો ભાગ કઢીથી વિચિત્ર થઈ ગયો, અને તેના બીજાં કપડાં પણ બગડી ખરાબ થઈ ગયા. પોતીએ આપું ખરાબ કામ કર્યું. તોપણ તેની મા કંકુ અને મનોરદાસ તે સાંળી રહ્યાં ને કાંઈ પણ બોલ્યાં નહીં. મનોરદાસ ખાતોખાતો અધવચ ઉઠ્યો, પાણીથી પોતાનું બગડેલું શરીર ધોવા લાગ્યો. ખેનો ! આ દેખાવ જોઈને હું તો મારા મનમાં ચમત્કાર પામી

ગઈ અને તેમના સંસાર ઉપર મને ઘણાજ તિરસ્કાર હતો. તે વખતે મારાથી જોડ્યા વિના રહી શકાયું નહીં. એટલે મેં તે જાનેને કહ્યું, દીકરીને આમ માથે ચડાવવી, તે હીક ન કહેવાય. સોનાની કટારી હોય, કંમરે બધાય પણ તે પેટમાં ઘોંચાય નહીં. જો આવી રીતે તમે છોકરીને માથે ચડાવશો તો તે છોકરી અગળ જતાં ઘણીજ બગડશે, છોકરી ગમે તેવી બહાલી કે મોંઘી હોય, પણ એવડે તેને પારકે ઘર મોકલવાની છે. જાવજીવ સુધી કાંઈ ઘર રાખવાની નથી, આ પ્રમાણે હું તે મને કહેતી હતી, ત્યાં પોતી ગુસ્સો કરી મારી ઉપર આવી અને મારી તરફ કળાશીઆનો છુટો ઘા કર્યો. જે ઘા મારા માથામાં વાગ્યો, અને માથામાંથી લોહીની ધાર છૂટી જ્યેનો ! તે વખતે મને ઘણીવાર મૂંઝા આવી ગઈ. પછી સાવધાન થઈ હું ત્યાંથી મારે ઘર નાશી આવી. અને કે રીવાર કંદુ જ્યેનને ઘર ન જવાનો મેં નિશ્ચય કર્યો. જ્યેનો આ પછી ઘણા વખત મારી જ્યેન કંદુને ઘરે હું ગઈ નહીં. પછી એક વખતે કંદુ મારે ઘર આવી અને મને અડધું કરી ઘણા સમય આપ્યા ત્યારે હું તેને ઘર જવા લાગી પણ ત્યારથી તેની દીકરી પોતીને તો હું જોડાવતીજ નહીં.

જ્યેનો! હવે તો પોતીને પરણાવી તેને કાસરે મોકલવામાં આવી છે. પણ તે છોકરી છોકરી હશે ત્યાં કામ, કામ કે બીજા સાસરીઆતાં માણસોની સાથે કામ કરી પોતાને પીવડે નહીં આવે છે. તેના નડાન સ્વભાવથી તે અગળ અને સામુસમન બધાં કંટારી બધાં ઘણીવાર મારી જ્યેન કંદુ પોતીના નામને છોટા વાગી જાય છે.

નાનપણમાં છોકરીને લાડ દર્શવી માથે ચડાવનાર કંકુના
 અત્યારે નડાત હાલ થઈ પડયાછે. તેના સાસરીયાં પણ
 ગરીબ સ્થિતિનાં હોવાથી પોતી તેને ત્યાં પોસાતી નથી.
 જાણપણના લાડથી તેણીને સાફ સાફ લાગે છે અને સાફ
 સાફ પેહેરવાનું ગમે છે. પણ અત્યારે તેનો જાપ મનોરહસ
 માંદો પડ્યો છે. તેથી તેની દુકાનની આવક બંધ થઈ છે,
 એટલે પોતીને પિયરમાં પણ સાફ સાફ ખાવાનું અને
 પહેરવાનું મળતું નથી. તેથી તે ખંતેને કંનડયા કરે છે.
 જ્ઞેનો, મારી જ્ઞેનની દીકરીની વાત દરવી તે ઠીક ન કહે-
 વાય, પણ પોતીનો ખાવાનો ગળો જોવા થયો છે કે, તેથી
 તે વખતે દુરાચરણ પણ કરવા તૈયાર થયો. જ્ઞેનો, જે દિ-
 વસ પેહેલા મારી જ્ઞેન કંકુ મારે ઘેર આવી હતી. ત્યારે
 તેણીએ શાંત મને કહ્યું કે પેમદા જ્ઞેન, પોતી તંરકતું
 મારે ભારે દુઃખ થયું છે. હમેશાં તેની નવી નવી ફરીયાદો
 આવે છે. તમારા બનેરી પણ તેનાથી યાકીંગયા છે. અમારા
 ધરની આખરૂં તે છોકલ છોકરી ગુમાવવા બેઠી છે. તેનો વર
 પણ હવે કંટાળીને બીજી સ્ત્રી પરણવા તૈયાર થયો છે. તે
 બીજારો પોતીથી કંટાળી આખરે તેનો ત્યાગ કરશે. એ-
 ટલે પછી અમારા તો બોગ સમજવા પોતીમાં અંક
 ભવના નકારા દુર્ગુણ આવેલા છે. મોટીજ્ઞેન! અમારી નસીબ
 ખુટી ગયાં છે. ને છોકરીના દરનાં અમે પાંચીયાં રદા દોન
 તો વધારે સારું હતું. જ્ઞેન તમે પૂરેપૂરા બાગ્યાળી છો.
 તમારો ચંચળ કેવી કાઢી થઈ છે. તેને જોઈને બધાની આં-
 ળો દરે છે. જો ટીકરી દોષ તો ચંચળનાં જેવીજ દુર્ગુ-
 કંકુના અવાચકન આજથી મેં તેને કહ્યું કે, જ્ઞેન, પોતી

જાગડવાનું કારણ તમે માળાપજ છે. તમે નાનપણથીજ તેને લાડલડાવી મોંઘી કરી, તેનું આ કૃણ છે. જ્ઞેન કંકુ! તને યાદ છે કે, એક વખતે તારી પોતીએ તેના બાપના મોઢા ઉપર ઉની કઢી રેડી હતી. અને મારાં માથામાંથી લોપીની ધાર કાઢી હતી. તે વખતે મેં જરા જે વચન દયા, એટલે તમને જાણાને જોટું લાગ્યું હતું. મારા આવા વચન સાંભળી કંકુ બોલી મોટી જ્ઞેન, તમારું કહેવું ખરું છે. અમારા કયાં અમારે ભોગવવાં પડે છે. હાથના કયાં હથે વાગ્યાં છે. પણ હવે શું કરવું? તેનો ઉપાય જતાવો. આટલું કહી કંકુ મારી આગળ ઘણીજ રોઈ પડી. જ્ઞેનો, કંકુના રોવાથી મારા મનમાં ઘણીજ દયા આવી ગઈ. પછી મેં તેને દીલાસો આપ્યો કે, કંકુ જ્ઞેન, જે થયું તે ખરું તેનો એક ઉપાય છે. જો તે જાને તો વખતે તેમાંથી સારું થઈ જાય. કંકુએ ઈતેજરીથી પુછ્યું, મોટી જ્ઞેન, જો એવો કાંઈ પણ ઉપાય જતાવો તો અમને જીવિત દાન કર્યું મળાયે.

ત્રેમજીએ કહ્યું—આનંદા જ્ઞેન! પછી મેં તેને અહીં ઉપદેશ વાર્તા સાંભળવા આવવાને કહ્યું છે. અને તેમાં જ જાણ્યું છે કે, પોતીને પણ સમજાવીને અહીં લાવવી.

આનંદા જ્ઞેન, હવે મારે તમને તે વિષે પુછવાનું છે કે, જો વખતે કંકુ અને તેની દીકરી પોતી અહીં આવે તો તમારે કોઈ હરકત છે?

તે વખતે વચમાં પુલગી બોલી ઉઠી.

પુતળી—ના બા! એવી ઉછાંછળી અને ભગડી ગયેલી છોકરીને આપણામાં ભેગાવવી તે મને તો કીક નથી લાગતું.

પ્રેમ—ખરૂં છે ! આનંદા માણી, એવું તો ન થવું જોઈએ. ત્યારે એવી એવી ગામની નહારી છોકરીઓને ભેગી કરશો; તો પછી અહીં આરા ઘરની છોકરીઓ કેમ આવશે ? એવી નહારી છોકરીઓથી સારી છોકરીઓ પણ ભગડે છે. એવીનો તો, સંગજ ન કરવો જોઈએ.

પ્રેમદા—(જરાં ગુસ્સે થઈને) બહેનો! અમસ્તિ તમે વચમાં ચામાટે બોલો છો ? હું કાંઈ તમને પુછતી નથી. આનંદા બહેનની જેવી મરજી હશે, તેમ થશે. વચમાં બી-લાને હાથાં થવાની જરૂર નથી.

પ્રેમ—અંધગંજી બા! તમે વધારે શું અડી જાઓ છો ? તમે આજ કાલ આવવા લાગ્યાં એટલે આ બધા મંડળનાં ઉપરી થઈ ગયાં. ? અમારાં આનંદા માણી તો ભોળાં અને ભણાં દિલનાં છે. વળતે તમારી ખાતર તે વાત કબુલ કરી દે. પણ અમારે આ સારા મંડળની આમરૂં તેવી છોકરીઓને દાખલ કરી શકાવવી નથી. પછી જેવી આનંદા માણીની મરજી.

ધર્મદાસ થોડ કહે છે, હે આવિષ્કારો! આ પ્રમાણે ત્યારે પ્રેમ, પુતળી અને પ્રેમદાની રગઝગ થવા માંડી; ત્યારે આનંદા સ્મિત હાસ્ય કરતી બોલી—પ્રેમદા બહેનો તમે તમારી કંકુ બહેનના ઘરની હકીકત કહી. તે ઉપરાંત આ બધી

ખડેનોને ઘણાજ ધરો લેવા લાયક છે. તમે તો એક હીતા-
 રથની વાત તરીકે કંકુની વાત જણાવી છે, પણ તે ખરેખર
 એક ઉપદેશ વાર્તા થઈ પડી છે. ખડેનો! એ કંકુની દીકરી
પોતીના ઉપરથી તમે તમારા મનમાં સમજી લેજો કે, જો
 છોકરીને નાનપણમાં લાડ લડાવી માથે ચડાવવામાં આવે
 તો તેથી ઘણુંજ યુરૂં ફળ થાય છે. છોકરીની વાત તો એક
 તરફ રહી પણ છોકરો કે જે દુનીયામાં ઉપયોગી અને
 મોંઘો ગણાય છે, તેને પણ મોઢે ચડાવવો ન જોઈએ. કદિ
 આપણને તેની ઉપર ઘણું જાલ કે પ્રેમ ઉપજે તો તેને
 સારી રીતે રાખવો. પણ તેથી તેને મોઢે ચડાવવો નહીં.
 વળી મેં તમને અગાઉ કહ્યું; તેમ છોકરાંને ગોલવા ચાલ-
 વાની સારી ઢળ અને ટેવ શીખવવી. તેમાં પણ છોકરીને
 માટે વધારે કાળજી રાખવાની જરૂર છે. છોકરો આપણે
 ઘેર રહેવાનો છે, અને તેના જીવનનો આરંભ અને અંત
 આપણાંજ ઘરમાં અને આપણાંજ કુટુંબમાં થવાનો છે.
 અને જે છોકરી છે, તે પારકે ઘર જવાની છે. તેના જીવ-
 નનો આરંભ આપણે ત્યાં થયેલ છે, પણ તેનો મધ્ય અને
 અંત ભાગ પારકા ઘરમાં અને પારકા કુટુંબમાં થવાનો
 છે. એ વાત લક્ષમાં રાખી, છોકરીને નાનપણથીજ સારી
 સંભાળથી રાખવાની જરૂર છે. જો છોકરીને મોઢે ચડાવ-
 વામાં આવે તો તેનામાં ઘણાં નકારાં અવગુણો દાખલ થાય
 છે. જેનો દાખલો તમે હમણાંજ પ્રેમદા ખડેનના મુળથી
 સાંભળ્યો છે. કંકુએ મોઢે ચડાવેલી પોતી કેવી નકારી છો-
 કરી થઈ કે, જેનાથી તેના પીયરના અને સાસરાના મા-
 ણસો કંટાળી ગયા છે. આખરે તેની માતા કંકુને રૂદત ક-

ચવાનો વખત આવ્યો છે. બહેનો! તે પોતીનો દાખલો લઈ તમે તમારી છોકરીઓની પૂરતી સંભાળ રાખો. કુળની લાજ સાચવવી અને જોવી એ કન્યાના ગુણ બિંદુ આધાર રાખે છે. કુળવાન કન્યાઓ પોતાના પિયરને અને સાચરાંને આરી રીતે દીધાવે છે. તેવી કન્યાઓનું જીવન ખરેખર આર્થિક ગણાય છે, અને તેવા આર્થિક જીવનવાળી આવક કન્યા ભવિષ્યમાં ખરેખરી શુદ્ધ આવિકા બને છે. એ પોતીના જેવી દુર્ગુણી કન્યાઓ તેના માતા પિતાને અને સાસુ સસરાને દુઃખરૂપ યર્ષપડે છે, પોતીની જેમ પિતાનું અપમાન કરનારી અને માતાને રૂદ્ધ કરાવનારી કન્યાઓ કુળમાં કલંકરૂપ થાય છે, અને આખરે મહા પાપનું પાત્ર બની નારકીની પીડા અનુભવે છે.

આનંદાનાં આવાં વચન સાંભળી પ્રેમદા અને બીજી આવકબાળાઓ ઘણીજ ખુશી ધઈ ગઈ; અને કંકુની છોકરી પોતીનો દાખલો પોતાનાં મનમાં દઢ કરી; તેમજે આનંદાને હૃદયથી અભિનંદન આપ્યું.

પછી આનંદાએ પ્રેમદાની સામે જોઈને કહ્યું—પ્રેમદા બહેન! તમારી બહેન કંકુ તથા તેની દીકરી પોતીને તમે અહીં લાવવાને કહ્યું, તેને માટે મારો અભિગ્રામ એવો છે કે, કંકુનું હૃદય હાલમાં દુઃખને લીધે ઠોમળ થયું હશે, તેથી તે ઉપદેશ વાર્તાની અધિકારિણી થઈ છે. પણ પોતીનું હૃદય ઠોમળ થયેલું નથી. તેમજ તેની વય પણ ટરેલ નથી, માટે તે ઉપદેશ વાર્તાની અધિકારિણી થઈ શકશે નહિ. વગી હમણાં પોતીના હૃદય બિંદુ ઉપદેશ વાર્તાની અંતર ચવાનો સંભવ નથી. તે છતાં જો તેને અહીં લાવી શકાય તો તે ભલે આવે, કારણ કે, ઉપદેશ વાર્તાનાં અ

આને આપણી ઉપદેશ વાર્તા સમાપ્ત કરવાનો વખત થઈ ગયો છે, માટે હવે બાકીની વાર્તા આવતી કાલે કરીશું. (બોલો આદીશ્વર ભગવાનની જય.)

ધર્મેદાન શેઠ કહે છે—હે શ્રાવિકાઓ ! આ પ્રમાણે આનંદાએ પોતાની ઉપદેશ વાર્તા સમાપ્ત કરી એટલે અંચળ, પ્રેમદા, પ્રેમ, પુતળી, વિગેરે બધી શ્રાવિકાઓ આનંદાને પ્રણામ કરી હસતે મોઢે પોત પોતાના ઘર તરફ ચાલવા લાગી. પછી ધર્મેદાન શેઠે પોતાની શ્રાવિકાશાળાની શ્રાવિકાઓને પણ જણાવ્યું કે, માતાઓ ! અને બહેનો ! આને આપણે નિત્યના નિયમ પ્રમાણે ધર્મવાર્તા સમાપ્ત કરવાનો વખત થઈ ગયો છે, માટે બાકીની વાર્તા આવતી કાલે કરવામાં આવશે. (બોલો આદીશ્વર ભગવાનની જય.)

પછી ધર્મેદાને શેઠે નીચે પ્રમાણે શિખરિણી છંદ બોલી બધી શ્રાવિકાશાળાને ગદગદી મુકી—

શિખરિણી.

શુભે પ્રેમેથી જે જિનવર તણે ધર્મ મહિલા,
બને તે વેગેથી મુકલ રમણી નિજ સુધીલા;
સદાચરે સેવી જીભય કુળનું ૧ તારણ કરે,
દુરાચરે સર્વે નિજ દુઃખથી તે પરિહરે. ૨

૧ સ્ત્રી; ૨ કુળનો સ્વ, ૩ સારા કોટવાળો ૪ બને-આનંદાન અને પંચરત્ના કુળને ૫ તાર.

આ કવિતા કહ્યા પછી ધર્મદાસ, ગંગા અને બીજી શ્રાવિકાઓ પોત પોતાને ઘેર આવી જાય છે.

દિવસ ૧૦ મો.

પર કહેલ સુધારા પક્ષની હીમાયતી નંદુ નામની શ્રાવિકા લક્ષ્મીચંદ શેઠની દીકરી દીવાળીને ઘેર આવી.

દીવાળી—(નંદુને આવતી જોઈ) આવો નંદુ જોન ! તમે ક્યાંથી ?

નંદુ—દીવાળી જોન ! હું તો તમને કહેવા આવી છું કે, ત્યારે તમે શ્રાવિકાશાળામાં જાઓ, ત્યારે મને જોડાવતા જાઓ.

દીવાળી—કેમ નંદુ જોન ! શ્રાવિકાશાળાની ઉપદેશ વાર્તા તમને પસંદ પડી ?

નંદુ—જોન દીવાળી ! મને તો, તે વાત ઘણીજ પસંદ પડી છે. તમે મને ત્યાં લઈ ગયાં, તેને માટે હું તમારો ઘણોજ ઉપકાર માનું છું. વાહ ! ઘણી મજેની વાત. ધર્મદાસ શેઠની વાણીમાં ઘણોજ રસ રહેલો છે.

દીવાળી—નંદુ જડેન ! હવે ધર્મને માટે તમારા શ્રો
અભિપ્રાય છે ?

નંદુ—ધર્મને માટે મારો અભિપ્રાય હવે જુદોજ થ-
યો છે. આજ દિન સુધી હું સુધારતા વિચારોમાં મશ-
ગુલ રહી, તેને માટે મને ઘણોજ અપયોગ થાય છે. જડેન
દીવાળી ! મને તો ખાતરી થઈ ગઈ છે કે, જે પુરૂષો કે
ત્રીઓ ધર્મનું કાંઈ પણ સમજ્યા વિના સુધારો સુધારો
કહી કૂદે છે, તેઓ ખરેખર કળાય છે. તેમનું મનુષ્ય છ-
વન નકામું આશુ જાય છે. વળી કેટલાઓક તો માત્ર ધર્મ
ધર્મ કરીને સંસારના માર્ગને સુધારતા નથી, તેવાઓનું
જીવન પણ બીજાના હિપયોગમાં આવતું નથી. તેઓ એ-
મજ સમજે છે કે, ફક્ત ધર્મજ સાધવો સંસાર વ્યવહાર-
માં પરવું નહીં, આવો વિચાર પણ મને યોગ્ય લાગતો
નથી. આવો વિચાર કરવો તે ગૃહસ્થધર્મની વિરૂદ્ધ છે.
કારણ કે, ગૃહસ્થધર્મ સાધવાને માટે સંસાર-વ્યવહારને
પ્રથમ સુધારવાની જરૂર છે. કેવળ ધર્મ સાધવો, એ સં-
સારથી છુટા થયેલા સાધુઓનું જ કર્તવ્ય છે. ગૃહસ્થને
તો ધર્મ અને સંસાર બંને સુધારવાના છે. જડેન દીવાળી !
ધર્મદાસ શ્રેકની વાર્તામાં મને એ આનંદ વધારે આવ્યો
હતો. તેમાં ખાસ કરીને આવિકાઓનું કર્તવ્ય શું છે ?
એ બાળનોને ઘણી સારી રીતે તેમજે દાણંત સાથે દર્શાવી
હતી. તે મહાનુભાવે ધર્મની ઠેજવણીની સાથે સ્ત્રી ઠેજ-
વણી લેવાની જે સૂચના આપેલી છે, તે ખરેખર મનન
કરવા યોગ્ય છે. ધર્મના શિશુ સાથે નેજવેલું સ્ત્રી શિશુ

કેલું ઊત્તમ કૃણ આપે છે, એ વાત ધર્મદાસ શેઠે આપણને જાણી સારી રીતે સમજાવી છે. ત્યારે તે મહાશય એ વાતનું વિવેચન કરતા હતા, ત્યારે મને મારો પોતાનો જ વિચાર થતો હતો. કારણ કે, મેં ધર્મનું શિક્ષણ લીધા વીના એકલું નિશાળમાં સ્ત્રી શિક્ષણ લીધેલું છે, તેથી જ મારા વિચારો આજકાલના સુધારાને મળતા થયા હતા. જાહેન! જો તું મને ધર્મદાસ શેઠની શ્રાવિકા શાળામાં લાવી ન હત, તો મારી શી સ્થિતિ થાત; તે મારાથી કહી શકાય તેમ નથી. મારો જઘો સંસાર અધમ સ્થિતિએ પોહોંચત. આપણા જન ધર્મમાં જણાવેલ શ્રાવિકા ધર્મનું માહાત્મ્ય હું તદ્દન ગુમાવી ગેસત. મારી મનોવૃત્તિ ઉપર આઈત ધર્મની પવિત્ર છાપ જરા પણ ગેસત નહીં. છેવટે હું એક વઠેલ અને છડેલ છોકરી થઈ મારા પિતાના અને સાસરાના કુળની આજરૂને ગુમાવી ગેસત, દીવાળી જાહેન! તમે મારી ઉપર મોટો ઉપકાર કર્યો છે. તમારા ઉપકારનો જાહેલો મારાથી કોઈ રીતે વાળી શકાય તેમ નથી.

દીવાળી—નંદુ જાહેન ! તેમાં મારો ઉપકાર શેનો ? તમારાં પૂર્વનાં પુણ્ય ઉદય આવ્યાં હશે, તેથી જ આવો સારો યોગ પ્રાપ્ત થયો હશે.

નંદુ—દીવાળી જાહેન! એ વાત જારી પણ તે પુણ્યના ઉદયમાં સહાયભૂત તમે થયાં તેથી મારે તો તમારો ઉપકાર માનવો જોઈએ.

દીવાળી—નંદુ જાહેન ! ગઈ કાલની ઉપદેશ વાર્તા માંથી તમે શો સાર લીધો ?

તંદુ—દીવાળી ખેન ! તે દુકામાં કહું કે વિરતા-
રમી કહું ?

દીવાળી—દુકામાંજ કહો, તે વિરતારમી કહેવા
એસા તો આપણે આવિકામાળમાં જ્ઞાનો વળત યર્થ
લય.

તંદુ—ખટુ સાઈ ત્યારે દુકામાં કહું તે સોભાજો.
પછી નંદુએ નીચે પ્રમાણે દુકામાં કહેવા માંડ્યું.

દીવાળી ખેન ! ધર્મદાસ શેઠે આનંદના સુખમાંથી જે
કથા કહી છે, તેમાંથી ઘણો હિતમ બોધ લઈ શકાય છે.
આવિકાએ કેવું વર્તન રાખવું જોઈએ. છોકરીને કેવા શિક્ષ-
કને સોંપવી અને કેવું શિક્ષણ આપવું જોઈએ, સ્ત્રીએ પ-
તિની સાથે કેમ વર્તવું ? પતિએ પોતાની સ્ત્રીને માથે
ચસાવવી ન જોઈએ, એ વિષે ગૌમતી નામની આવિકાની
ઘણી અસરકારક કથા કહેલી હતી. જેમાંથી આપણ ને
ઘણાજ બોધ મળે છે. પછી પતિની ભક્તિ વિષે વિવેચન
કરી સ્ત્રીએ પોતાને સાસરે કેવી રીતે રહેવું, તે વિષે ઘણું
સાઈ વર્ણન કરી બતાવ્યું હતું. સ્ત્રી ને કે પુરૂષને માંદગી
આવે ત્યારે એક બીજાને શું કરવું જોઈએ તે વિષે ધીરશ
અને ધર્મમતિ નામના આવક હંપતીયું દ્રષ્ટાંત ઘણું અ-
સરકારક કહ્યું હતું. તેની સાથે પદ્મશ્રી સાંધીના હિપા-
અયમાં સરજ નામની આવિકાની વાત પણ ઘણીજ રમુજ
અને બોધક કહી હતી. આવી આવી સુખ્ય બાબતોયું.

અવલંબન લઈ; તેની અંદર પ્રસંગને અનુસાર ધર્મદાસ શેઠે ઘણું સારું વિવેચન કરી આપણને સ્ત્રીધર્મનો સારો ઓધ આપ્યો હતો. જહેન દીવાળી ! આ પ્રમાણે ગઈ કાલે ધર્મદાસ શેઠની ઉપદેશ વાર્તાનો સાર હતો, કેમ દીવાળી જહેન ! એમાં કાંઈ રહી જાય છે ?

દીવાળી—નંદુ જહેન ! કાંઈ પણ રહી જતું નથી, જે જાણવા જેવું હતું, તે તમે ખરાબર કહી ગતાવ્યું છે.

નંદુ—દીવાળી જહેન ! ચાલો હવે શ્રાવિકાશાળામાં જઈએ વખત થવા આવ્યો છે.

પછી નંદુ અને દીવાળી જાને શ્રાવિકાશાળા તરફ જાય છે.

(લક્ષ્મીચંદની સ્ત્રી તારા શ્રાવિકાશાળામાં આવતી હતી, ત્યાં તેની પાડોશણ અજવાળી તેને મળે છે.)

અજવાળી—કેમ તારા જહેન ! ક્યાં ચાલ્યાં ? શ્રાવિકાશાળામાં કે ?

તારા—હા, જહેન ! જવાનું તો ત્યાં છે, પણ વચમાં એક ઉપાધી આવી પડી છે, તેથી હું તો ઘણીજ ચિંતામાં આવી પડી છું.

અજવાળી—એવી શી ચિંતા છે ?

તારા—જહેન અજવાળી ! આ રૂપનગરમાં મમતલાલ નામે જે શ્રાવક રહે છે, તે મારા સગા થાય છે. તેને

સ્વભાવ તેના નામ પ્રમાણે છે. દરેક ભાગત ઉપર દમ્ભેમાં મમત રાખવાની તેને નકારી દેવ છે; તેથી કરીને ગ્રંથમાં વિશેષ યથા પડ્યો છે. એ તોફાનને તપને ગને પણ છોટા ઊડ્યા છે. આ વાત એ આવિકાશાળામાં આવશે તો આપણી આવિકાશાળામાં પણ મારે મોટું વિધિ આવશે.

અન્નવાળી—(ચિંતાતુર થઈને) તારા જ્ઞેન ! આ ખબર સાંભળી મને આવિકાશાળાની ચિંતા થઈ પડી છે. જ્ઞેન ! એ બધી જાંત મને કહી સંભળાવો. મમતલાલ તમારે શા સગા ધાય ? તેને સંબંધી સાથે શો વિશેષ થયો છે ? અને તેમાં આવિકાશાળાને શી હરકત આવશે ? તે બધું કહો.

તારા—જ્ઞેન ! મમતલાલને તો તમે જોળખતા હોયો. તેઓ આપણા ગામમાં પ્રખ્યાત છે.

અન્નવાળી—જ્ઞેન તારા ! આપણું ગામમાં મમતલાલ બે છે. એક મમતલાલ સંઘના આગેવાન ગણાય છે અને બીજા મમતલાલ દેરાશરની દેખરેખ રાખનાર ગ્રહસ્થ શ્રાવક છે. તેમાં કયા મમતલાલની સાથે તમારે સંબંધ છે ? તે કહો.

તારા—એ મમતલાલ સંઘમાં આગેવાન છે, તે મારે માત્રીના હીકરા ભાઈ ધાય છે. અને, તે અમારા ઘરની સાથે ઘણોજ ગાંઠા સંબંધ રાખે છે. તેઓ મને પોતાની સગી જ્ઞેન હોય તેવી ગણે છે.

તારા—અજવાળી જ્ઞેન ! મુક્તિમંડપ જિપાશ્રયનો પણ ઘળવાન છે. કારણકે, તેમાં જે સંયેશના સાધુ ઉતર્યા છે, તેઓની વખાણ વાંચવાની પદ્ધતી ઘણીજ સારી છે. અને તેઓ સારા વિદ્વાન અને ચારિત્ર ધર્મનાં ખરેખરા ઉપાસક છે, વળી તે મુનિના હૃદયમાં કોઈ જાતનો પણ નથી. વળી તેમના વિચાર પણ ઘણાજ સારા છે; તેથી રૂપનગરના જન લોકો તેમનું વખાણ સાંભળવાને જીવદથી જાય છે. અને છુટે મોટ તેમના વખાણ કરે છે. બીજે જે વિચાર-મંડપ ઉપાશ્રય છે, તેમાં જે મુનિ ઉતર્યા છે, તેઓ વિદ્વાન છે, પણ તેમની વખાણ કહેવાની પદ્ધતી સારી નથી, તેથી લોકો તેમની તરફ ઓછો આદર જતાવે છે.

અજવાળી—તારા જ્ઞેન ! જે તે વિચારમંડપના ઉપાશ્રયવાળા મુનિ વિદ્વાન હોય તો પછી તેમની વ્યાખ્યાન કહેવાની પદ્ધતી સારી કેમ ન કહેવાય ? તમે પોતે સાંભળી છે કે નહીં ?

તારા—જ્ઞેન અજવાળી ! તેમનું વખાણ સાંભળવાને હું એકવાર વિચારમંડપને ઉપાશ્રયે ગયું હતી. તેમના વખામણાં હું જેટલી વાર બેઠી, તેટલી વાર મને ઘણુંજ કંટાળો આવ્યો, માત્ર મનમાં એમ થયું કે, હવે અહીંથી ચાલ્યું જવું વધારે સારું છે.

અજવાળી—તારા જ્ઞેન ! તે મુનિનું એવું ખરાબ વ્યાખ્યાન શું હતું ? કે, જેથી તમને એટલે જાણ કંટાળે આવ્યો અને તો આશ્ચર્ય થાય છે કે, જે વ્યાખ્યાન છે, તે

જોઈએ, કારણ કે, આપણે જૈરાંઓ લોળાદિલનાં હોવાથી એવો નિંદા ભરેલો ઉપદેશ આપણા મનમાં સજ્જડ ઠસી જાય છે. અને પછી આપણે તેવા કામમાં દોરવાઈએ છીએ તારા જીન ! તે છતાં એવા નિંદા ભરેલા વ્યાખ્યાનમાં લોકો દરરોજ જાય છે ખરાં ?

તારા—અજવાળી જીન ! હા ઘણાં લોકો જાય છે તેમાં ખાસ કરીને જૈરાંઓ વધારે જાય છે.

અજવાળી—તારા જીન ! આપણાં જૈરાંઓની તે કાંઈ વાત પુછવીજ નહીં. તે તો ગાડરીઓ પ્રવાહ છે.

તારા—અજવાળી જીન ! તમારી મરજી હોય તો એ ક્વાર આપણે જાંને સાથે જઈએ.

અજવાળી—ના, જીન ! હું તો તેવે ઠેકાણે કાં પશુ જાઉં જ નહીં. મને તો તે વિષે એક દિવસ ગંગા જાએ સારો બોધ આવ્યો હતો.

તારા—અજવાળી જીન ! તે કેવો બોધ આવ્યો છે તે મને કહો તો ખરાં.

અજવાળી—તારા જીન ! એક વખતે રૂપનગર કોઈ જુદા જુદા સંઘાડના સાધુઓ આવેલા હતા, તેઓ કાંઈ વાંધો પડવાથી કેટલીએક ચર્ચા થઈ હતી પછી વખતે શ્રાવિકા શાળામાંથી ઘેર આવતા અમે બધાં ધર્મદ શ્રેડનાં પત્ની ગંગાજાને ઘરે ગયા હતા, તે વખતે ગંગાજા અમને જેસારી બોધ આવ્યો હતો, તેઓએ કહ્યું કે, જી

જાન કાલ અવસરિણી કાળના પ્રભાવથી ફેટલાએક સાધુ-
ઓમાં સંધ્યાગની મમતા ચાલેલી છે, તેમાં સાધુઓના ક-
રતાં શ્રાવક અને શ્રાવિકાઓ વધારે લાગ લે છે, તે શ્રાવ-
કોની વાત આપણે કરવાની નથી, પણ આપણુ શ્રાવિકાઓએ
તેમાં લાગ ન લેવો જોઈએ. આપણે તો જ્યાં સાધુઓ સ-
રખા છે. ગમે તે સંધ્યાગના કે ગમે તે ગચ્છના મુનિઓ
આવે, તે આપણે શુરૂ તરીકે પૂજ્ય છે. આપણે સાધુઓની
આથે કંઈ વ્યવહાર કરવાનો નથી. આપણે તો માત્ર તેમનો
ઉપદેશ લેવાનો છે. કદિ કોઈ સાધુ વર્તમાન કાળના
પ્રભાવથી અયોગ્ય ઉપદેશ આપે તો આપણે તે ગ્રહણ ક-
રવો નહીં, પણ જેઓ સારો ઉપદેશ આપે તેમનો ઉપદેશ
આપણે ગ્રહણ કરવો. ફેટલી એક શ્રાવિકાઓ અમુક સં-
ધ્યાગની કે અમુક ગચ્છની મમતા રાખી બેસે છે, અથવા
અમુકજ સાધુની રાગી થાય છે, તે તેમની મોટી મૂર્ખતા
છે. બહેનો! જે કોઈ આરિત્રધારી પવિત્ર મુનિ આપણું જા-
ણવામાં આવે અથવા જોવામાં આવે તેમની તરફ આપણે
શુરૂ ભુદ્ધિ ધારણ કરવી, એજ આપણુ શ્રાવિકાનો ધર્મ છે.
વર્ગી સાધુની જેમ સાધ્વીજની સાથે તેવીજ રીતે વર્તવું.
દરેક સાધ્વીજ આપણું શુરૂજીજ અને પૂજ્ય છે. મારા
પતિઓ તમને આનંદાની વાતમાં જે જ્ઞાનશ્રી અને પદ્મશ્રીની
વાત કહી હતી, તે તમારા ધ્યાનમાં હશે. પદ્મશ્રીના જેવી
કોઈ અસ્પર્શિ સાધ્વીજ હોયતો તેમની પાસે વિશેષ જ-
વાનું રાખવું નહીં. જે જ્ઞાનશ્રી જેવાં પવિત્ર સાધ્વીજ
હોય, તો તેમની પાસે વારંવાર જવું, અને તેમના મુખની
વાણી સાંભળવી.

તારા બહેન ! આ પ્રમાણે અમારા પૂજ્ય ગંગાભાઈ
અમને કહ્યું હતું, અને તે અમે હજી સુધી અમારા હૃદયમાં
સ્થાપન કરી રાખેલું છે. તારા બહેન ! બીજી આડી વાતોમાં
આપને તમારી મુશ્કેલી વાત ભુલી ગયાં. કંહો તમને આ
શી ઉપાધિ આપે છે.

તાણા—અજવાળી બહેન ! બીજી આડી વાતો કરતાં
એ વાત બુઝી ગયા. એ ઠીક, પણ તમારી કહેલી વાત
સંજાવી જે મને મોટો લાભ મળ્યો.

સાજવાળી—હાલે ! જો તો ખરી વાત છે. પણ ત
સારી વાત બહુવાળી મને થાણી ઇતેભરી છે, માટે ત
વાત બામન બહાવો.

તાણા—જાનવાળી જીવન! હવે હાથમાં જુદે જુદે જે
જાણ્યે જે સુનિર્મિત આવી ચડ્યા છે. અને તેમની આ
પ્રજ્ઞા આપણની પહોં પહોં જુદી જુદી છે, આવી આ
જુદા આલોકના જે જાગ પડી ગયા છે. જે સુદિનનંદન
સિદ્ધાન્તના જગત છે, તેઓ જ્યાં આવેલા પવિત્ર સુદિન
પરિણતિ થઈ ચડ્યા છે અને જે વિચારનંદન સિદ્ધાન્તના
જગત છે તેઓ જ્યાં આવેલા સુદિન પાળી હઈ પડ્યા
છે, જે સુદિન પાળનાં સમજણાણ છે. સમજણાણ સંકલ્પ
આવેલા જગત પાળે જાણે તે વિચારનંદન વિ
સદ્ગુણનાં પાળે હઈ જાય છે, આવી સંકલ્પ પાળે
જાણે તે પાળે જાય છે. આજે સમજણાણે વિચાર, પાળ
જાણે તે પાળે જાય છે, આવી જાણ પાળે છે, તેઓ

મારા સગા હોય, તેઓએ મારા પક્ષમાં રહેવું. એ કોઈ પણ મારા સગા મુક્તિમંડપના પક્ષમાં જશે. તો તે તેના ધર સાથે મારે આજથી સંબંધ નથી. એમ સમજવું. હવે એવું બન્યું છે કે, મારા પતિ મુક્તિમંડપના પક્ષમાં છે અને તે ત્યાં રહેલા મુનિનો ઉપદેશ મારા હાવાથી તેઓ તે મુનિના પૂર્ણ રાગી બની ગયા છે, તેઓએ એટલે સુધી નિશ્ચય કર્યો છે કે, કદિ મમતલાલ મારા સંબંધ તોડે તોપણ મારે વિચારમંડપના પક્ષમાં કદિ પણ જવું નથી. બહેન અજવાળી ! હવે આ વાતમાં મારે ઊપાધિ બહુ થઈ પડી છે. મમતલાલની સાથે હમારો નિકટનો સંબંધ છે, તેથી તે સંબંધ છોડી દેવાય, તેમ નથી. વળી મારા પતિને એવો દ્રઢ આગ્રહ બંધાયો છે કે, તે કદિપણ છોડે તેમ નથી. આ બાબત ગઈ રાતથી ચર્ચા ચાલે છે, પણ કાંઈ તેનો નિવેડો આવતો નથી. બહેન અજવાળી ! આવી મોટી ઊપાધિ મારે માથે આવી પડી છે. હવે તેનું શું થશે ? એ ચિંતા મારા મનમાં રહ્યા કરે છે.

અજવાળી—તારા બહેન ! એ ઊપાધિ તો ખરી છે, પણ તમારે તે ઊપાધિ રાખવીજ નહીં. એ વાતમાં બા-યડાઓ સમજે, આપણે જેમાં શું બાંધીએ ? મમતલાલ અને તમારા વર બંનેને જે સૂઝે તે કરે; તેમાં આપણે શું કામ ચિંતા રાખીએ ? આપણે તો જે કરતાં હોઈએ, તે કરીએ.

તારા—અજવાળી બહેન ! તમે ખરું કહો છો, આ બાબતમાં તો જેમાં ધમ્મને છુટી નીકળવુંજ સારું છે. બા-

ચંડાની પંચાતમાં આપણે સમજીએજ નહીં, એમ રાખવું. આલો ત્યારે આપણે તો શ્રાવિકાશાળામાંજ જઈએ.

અન્નવાણી—તારા જીનેન ! તમે કહ્યું હતું કે, આ ઉપાધિ શ્રાવિકાશાળામાં પણ વળતે આવશે. એ શી રીતે?

તારા—એ તો મેં અમસ્તુ મારે માટે કહ્યું હતું એટલે મારો કહેવાનો આશય એવો હતો કે, જો આ ઉપાધિમાં હું આવી પડીશ તો શ્રાવિકા શાળામાં આવવામાં મારે અંતરાય થશે. કારણકે મમતલાલ આ શાળામાં મને વારંવાર ખોલાવી પુછ્યા કરે છે.

અન્નવાણી—તારા જીનેન ! તમારે તો હવે એકજ વાત પકડવી કે, ભાયડાની વાતમાં અમો ઊંચાં કાંઈ સમજીએજ નહીં. જો મમતલાલ પાતાની જાતે કહેવા આવે તો પણ એમજ કહેવું કે, તમારી ભાયડાની વાતમાં અમે સમજીએજ નહીં. તમારો આવો નિર્ણય જાણ્યા પછી મમતલાલ તે વાત છોડી દેશે, અને પછી તમને પુછ્યા આવશેજ નહીં.

તારા—પ્રિય જીનેન ! તમે મને તે સારી યુક્તિ બતાવી. એ યુક્તિથી મારી ઉપાધી દૂર થઈ જશે.

પછી તારા અને અન્નવાણી બંને શ્રાવિકા શાળામાં જાય છે.

નિત્યના નિયમ પ્રમાણે ધર્મદાસ શેઠ, તેમની સ્ત્રી ગંગા, મણી અને બીજી બધી શ્રાવિકાઓ આવી હાજર થાય છે.

સર્વ શ્રાવિકા પ્રમાણ ચીકાર ભરાઈ રહ્યા પછી ધર્મદાસ શેઠ નીચે પ્રમાણે મંગલાચરણ બોલે છે.

શ્રી અહુતા અશ્વલ હરતા સર્વને સિદ્ધિ કર્તા,
ધર્તા ધર્મે પ્રભુ વિહરતા કર્મના વિદ્ય કર્તા;
સુપુણ્યેથી મન પ્રસરતા સર્વદા ઉપકર્તા,
વિશ્વે પામેા વિનય અનિશે શ્રાવિકા બોધ કર્તા ૧

મંગલાચરણ થઈ રહ્યા પછી ધર્મદાસ શેઠ બોલ્યા.
માતાઓ અને બહેનો ! આજે અષ્ટમી પર્વનો દિવસ છે, માટે
જે જાગ શ્રાવિકાઓ છે, તેઓ કોઈ ભજનરૂપે રાસડો ગાઈ
અંબાજાવે તો વધારે સારું.

ધર્મદાસ શેઠનાં આવા વચનો સાંભળી મણિ ઉભી થઈ
ને વિનય પૂર્વક બોલી.

મણિ—ધર્મદાસ કાકા ! તમે સારું યાદ કરાવ્યું. જો
પર્વને દિવસે સદ્ગુણી અને શીખેલી બાળાઓ કોઈ પણ
બોધકારક ભજનરૂપે રાસડો ગાઈ અંબાજાવે તો અમે શ્રાવિકાઓને
પણ લાલ થાય.

તારા—મણિ બહેન ! તમારું કહેવું ખરું છે, પણ
આજે કયું પર્વ છે ? તે તો કહો.

મણિ હસતી હસતી બોલી. તારા બહેન ! તમે છાદી
પુછ્યું.

તારા—ત્યારે મણિ બહેન ! તમે હસ્યો છો કેમ ?

મણી—અમસ્તી હસું છું બીજું કંઈ નહીં.

તારા—ના, કંઈ કારણ છે, તમે ન કહો તો મારો સોગન છે.

મણી—એમાં સોગન શું આપોછો? આપણે સોગન આપવાની નહારી ટેવ રાખવી ન જોઈએ, એ વાત આપણા ધર્મ પિતા ધર્મદાસ શેઠે એક વાર કહેલી છે, તે છતાં તમે કેમ ભૂલી જાઓ છો?

તારા—મણિ જ્ઞેન! તે હું ભૂલી ગઈ, માફ તે હું સ્ફુટ્ય મિથ્યા છો. હવે કહો તમે શા માટે હસ્યાં?

મણિ—તમે કહ્યું કે, આજ કયું પર્વ છે? તે ઉપર મને હસવું આવ્યું હતું.

તારા—એમાં હસવાનું શું હતું?

મણિ—તારા જ્ઞેન! દરેક શ્રાવિકાએ સવારે ઉઠીને પેટેલાં વિચારવાનું છે કે, આજે કયો દિવસ? આ દિવસે મારે શું કર્તવ્ય છે? આજે કેવા વ્રત કે નિયમના પચ્ચ ખાણ લેવાં જોઈએ? એ વાત પ્રથમજ વિચારવાની છે, તે વાત તમે ભૂલી ગયાં, તેથી મને હસવું આવ્યું હતું. તારા જ્ઞેન! મેં કહ્યું, તેને માટે માફ કરજો. મનમાં ખોટું લગાડ્યો નહીં.

તારા—મણિ જ્ઞેન! આ શું બોલો છો? તમે મારી ભૂલ બતાવી તેને માટે હું તમારો ઉપકાર માનું છું. જે

આવિકા પ્રમાદથી પોતાના કર્તવ્યમાંથી ચુકતી હોય તેને લાગતી આપી તેના કર્તવ્યનું જ્ઞાન કરાવવું, એ ખરેખરા ઉપકારનું કામ છે. અને પ્રમાદ વગરની લાજેલી આવિકાનું તે કર્તવ્ય છે.

મણિ—તારા ખંડેન! તમારા વચનથી મને ઘણાજ સંતોષ થયો છે.

તારા—મણિ ખંડેન! હવે મને કદો આજે કયું પર્ય છે?

મણિ—તારા ખંડેન! આજે આટલી છે. તે આપણ જોનાનું દિનમ પર્ય ગણાય છે,

તારા—ખંડેન! હા, મને હવે તે ચાહ આવ્યું. પણ ધર્મદાસ શેઠના કહેવાથી જાગ આવિકાઓ બચનને ગમશે ગાવાને વિનયથી કહી યાય છે.

ત્યારે જાપી જાગ આવિકાઓ કહી યાજ ત્યારે મણીએ નીચે પ્રમાણે કહ્યું:—

મણિ—ધર્મદાસ કાકા! આ જાગવાને આજા આવે કયો ગમશે ગાયો છે?

ધર્મદાસ શેઠે કહ્યું, ખરેખરાને માટે જે બચનને તમે ગમશે તમને શીખાવ્યો છે, તે વાદી નાચવડો

જાગ આવિકાઓએ કહ્યું, મણિઆ? અમને જાગવાનો મદદ કરો નો વધારે નહીં.

મણિ—ખહેનો ! તમારામાં જેને તે પરાપકારનો મનો
સરો બરાબર આવડતો હોય; તે ગાય, અને બીજાં તેની
પછવાડે ગાય. હું પણ તમારી પાસેજ બિભી છું.

પછી બાળ શ્રાવિકાઓ એકઠી થઈ પરાપકારનો સમયો
ગાય છે, અને બીજી શ્રાવિકાઓ પ્રેમથી તે સાંભળે છે.

પરાપકાર વિષે.

બર્જનનો રાગ.

(હરિ કાજલથી છોટા હોય તે જલદી મોટા થાય એ રાધે.)

સો આવક બાળ, પર ઉપકાર વિષે નિજ પ્રેમ પ્રસારો
છે સ્વીરનીબાળ, માનવનો આ મુંઢર જન્મ સુધારો. (દેશ)

ઉપકાર કરે જન જે પરના, તે માનવને અનિઆદરના.
કાલે પામે મુકુત સાગરના. સો આવક બાળ.

ઉપકાર મુકો નિતવાળીનો, જે પાર કરે સુલભાળીનો
ત્યાં સુધાર મળે સિવ સુધાળીનો. સો આવક બાળ.

તમે સુખ દવાના પાત્રકરો, દુઃખ ધારિ તમ્હાં દુઃખ દાખરો
પ્રભુ વીર તમ્હાં સો આવક છે. સો આવક બાળ.

૧. દેશવેદ ૨. રાગ જનકવનની પાસે ૩. મનુષ્યનો ૪. મો
જલના ૫. મનુષ્યનો જલમ્હુ કરે ૬. સુખ રૂપ મનુષ્યના ૭. સુ
મનુષ્યના ૮. સુધાર ૯. સુધારી-કાલ.

આ જહેનો વાત હુંદે ધરજો, ઊપકાર સદા પરના કરજો;
 એ લાવધી અંતરમાં કરજો. સો આવક જાળ ૪
 ઊપકાર તણી શીતળ છાયા, નવ ધરવી ત્યાં મનમાં “માયો,
 શુદ્ધ રાખો ત્યાં ૧૦મન વચ કાયા. સો આવક જાળ ૫
 ઊપકાર કરો પરનો પ્રીતે, ૧૧પર પાસ કરવો એ રીતે;
 અનુમોદન કરજો એ નિત્યે. સો આવક જાળ ૬

આ પ્રમાણે પરોપકારનો ભજનરૂપ રાસડો સાંભળી
 બધી આવિકાઓ ખુશી ખુશી થઈ ગઈ અને દરેક આવિકા
 તે ઉપયોગી ભજનરૂપ રાસડો શીખવાને હૃદયમાં ઉત્કંઠા
 ધરવા લાગી.

ધર્મદાસ એક કહે છે—હે આવિકાઓ! તમે બધીઓ
 આ પરોપકારનો આ ભજનરૂપ રાસડો યાદ રાખી તે પ્ર-
 માણે વર્તજો. કારણ કે, પરોપકાર કરવાથી ઘણું પુણ્ય
 બંધાય છે અને તે ગુણ મોટામાં મોટો ગણાય છે.

હે પ્રિય માતાઓ અને જહેનો! પછી પરમ આવિકા
 આનંદા નિત્યના નિયમ પ્રમાણે ઉપદેશ વાર્તા કરવાને
 મોતાના પરના એક ભાગમાં બેઠી, તે વખતે અંચળ,
 પ્રેમ, પુતળી, જ્યાં વિગેરે આવિકાઓ ત્યાં આવી

તેમાં પ્રેમદાને જોઈ નહીં. એટલે આનંદાએ ચંચળને પુછ્યું, ચંચળ! તારી જા ક્યાં છે? ચંચળે કહ્યું, આનંદા કાઢી! મારી જા મારા નંદુ મારીને ઘેર ગયાં છે. તેમણે મને કહ્યું છે કે, ચંચળ! તું જા, હું તારી પછવાડે તારી નંદુ મારીને લઈને આવું છું. આ પ્રમાણે કહી તેઓ ગયાં છે, તે હું મહાન આનંદા.

ધર્મદાસ શેઠ કહે છે-હા શ્રાવિકાઓ! હવે પ્રેમદા તેની જાહેન નંદુને ઘેર ગઈ, તે વખતે શું બન્યું તે વાત સાંભળો.

પ્રેમદા પોતાની જાહેન નંદુને તેડવા તેને ઘેર ગઈ હતી. પોતાની મોટી જાહેનને આવેલી જોઈ નંદુ ઘણીજ ખુશી થઈ.

નંદુ—કેમ મોટી જાહેન! તમારી ઉપદેશ વાતો સાંભળવાનો વખત થયો?

પ્રેમદા—હા જાહેન! વખત થઈ ગયો છે, માટેજ તને તેડવા આવી છું. પાતી ક્યાં છે? તેને જો લાવ.

નંદુ—મોટી જાહેન! પાતી રીસાઈને ઘરમાં બેઠી છે. મેં તેને ઉપદેશ વાતો સાંભળવા આવવાનું કહ્યું, પણ મને તે કાંઈ જવાબ આપતી નથી.

પ્રેમદા—નંદુ જાહેન! ત્યારે તને કાંઈ જવાબ ન આપે તો મને ક્યાંથી આપે?

નંદુ—મોટી જહેન ! તમે જરા તેને જોલાવી જુવો તો વધારે સારું.

પ્રેમદા—ના, જહેન ! મારે તો તેવું નામજી દેવું નથી. તેવીને તો ખતાવવીજ ન જોઈએ.

નંદુ—મોટી જહેન ! જો તમે મનમાં એવું રાખશો તો પછી તેનો ઉપકાર થશે નહીં. આ વખતે તો માન અપમાન ગણ્યા વગર ઉપકાર બુદ્ધિથી કામ કરવાનું છે.

ધર્મદાસ એક કહે છે—હે આવિકાઓ ! નંદુનાં આવા વચન સાંભળી પ્રેમદાના મનમાં હયાં આવી અને તેણીએ વિચાર્યું કે, ગમે તેમ કરીને પણ પોતીનો આપણે ઉદ્ધાર કરવો જોઈએ. તે આપણું છેકડું કહેવાયું. આવું વિચારી પ્રેમદા ઘરમાં ત્યાં પોતી રીસામને બેસી પડતી, ત્યાં ગંધ. અને તે કામલ વચનોથી બોલી.

પ્રેમદા—કેમ પોતી જહેન ! બોલતાં નથી. માંસી પોતાને ઘેર આવે તોપણ બાણેજ બોલે નહીં, એ ઠીક ન કહેવાય. જહેન ! તું ઠાઠી છું. તારી બા નંદુ તો વિચાર વગરનું બોલનારી અને આકળી છે.

પ્રેમદાનાં આવાં વચન સાંભળી પોતીના મનમાં જરા સારું લાગ્યું, અને પોતાની માંસી તરફ તેની લાગણી સારી થઈ.

પોતી—માંસીબા ! તમે કહો છો, તે ખરું છે. મારી બાને દોષ બતાવો વિચારજ નથી તેમ બોલવાનું બાન પણ નથી.

પ્રેમદા—પોતી જ્ઞેન ! તું યાહી છે. તારી જાના બોલવા સામે કાંઈ જોવું નહીં, તે તો જેમ આવે તેમ ભરડે છે.

પોતી—માસીબા ! તમો કહો છો, તેમજ છે. હમણાં પણ તેવુંજ કર્યું હતું.

પ્રેમદા—બહાલી દીકરી ! કહે, તને શું કર્યું હતું ?

પોતી—માસીબા ! હમણાં હું બાહર ગઈ હતી, અને મારી સહીયરોની સાથે જરા રોકાણી; જ્યારે હું ઘેર આવી એટલે મને પુછ્યું કે, પોતી ! આટલી વાર ક્યાં ગઈ હતી ? અને આખો દિવસ રળડવા ક્યાં જાય છે ? આવું તે નાપતું બોલવા લાગી. કહો, માસીબા ! મને એમ કેમ કહેવાય ? હું હવે મોટી થઈ કહેવાણી. છોકરી મોટી થાય એટલે તેને તેની મરજી પ્રમાણે હરવા ફરવા દેવી જોઈએ કે નહીં ?

પ્રેમદા—(મનમાં હસીને) પોતી જ્ઞેન ! તું કહે છે, તે બરાબર છે. જુવાન છોકરી ગમે ત્યાં જાય, અને ગમે તે કેશણે રોકાય ? તેને માતાએ કાંઈ પણ પુછવાની શી જરૂર ? તારી જાને તો કાંઈ બબરજ નથી. એટલે પોતી ! હવે ફરીથી તારી બા તને એમ નહીં કહે.

પોતી—માસીબા ! તમે ગમે તેટલું કહો, પણ તમને જ્ઞેન કદિ પણ સુધરવાની નથી. હું તો તેનાથી કંટાળી ગઈ છું.

પ્રેમદા—બાલી દીકરી! જો તારી બાધી કંટાળી ગઈ હું, તો તું મારી સાથે આવ, તને કોઈ મારે ઠેકાણે લઈ લઈ.

પોતી—માસીબા! ક્યાં લઈ જયો?

પ્રેમદા—જેન! તને એવે ઠેકાણે લઈ લઈ કે, જ્યાં રૂપાળી મારી મારી વાતો થતી હોય કે જે સાંભળવામાં ઘણી મજા આવે.

પોતી—આહા, ત્યારે તો હું ત્યાં આવું.

પ્રેમદા—પોતી જેન! જો તારી મરજી હોય તો, તારી બાને પગ સાથે લઈએ.

પોતી—માસીબા! તેને સાથે લેશો નહીં. તેને જોલવાનું જાન નથી, તેથી વળતે તે મને કાંઈક કહ્યા વિના રહેશે નહીં.

પ્રેમદા—તારી બા જીલકુલ જોલશે નહીં, તેમ છતાં જો તે કાંઈ પગ જોલશે તો, હું તેને ત્યાંથી કાઢી મુકીશ.

પોતી—માસીબા! જો તમે કાઢી મુકવાની વાત કબુલ કરો તો, મારી બાને સાથે આવવા દો. નહીં તો આપણી સાથે તેની કાંઈ પણ જરૂર નથી.

પ્રેમદા—પોતી જેન! તારી બા કાંઈ પણ જોલે નહીં, એ વાત હું પોતે કબુલ કરું છું.

ધર્મદાસ ગ્રેહ કહે છે—હે આવિકાઓ! આ પ્રમાણે મીઠાં

મીઠાં વચ્ચેનોથી પ્રેમદાએ પોતીને ફેંસલાવી પોતાની સાથે લીધી. તે પછી પ્રેમદા, નંદુ અને પોતી બધાંય આનંદાને ઘેર આવ્યાં. આનંદાએ નંદુ અને પોતી બંનેને માનથી ઘોલાવી પોતાની પાસે બેસાર્યા. પછી આનંદાએ નીચે પ્રમાણે ઉપદેશ વાર્તા શરૂ કરી.

આનંદા કહે છે—હે બહેનો! છોકરીની ઉંમર પરણવાને યોગ્ય થાય, તે પછી શું કરવું જોઈએ? એ બાબત હું તમને સમજાવીને કહીશ. જ્યારે છોકરી બાર વર્ષની થાય, ત્યારે તેનું વેવિશાળ કરવાની ગોઠવણ કરવી. કદિ તેટલા વર્ષથી ઓછી ઉંમરની હોય તો પણ વેવિશાળ કરવામાં હરકત નથી. જે પુરૂષની સાથે તેનું વેવિશાળ કરવાનું હોય, તેને માટે પૂરતી કાળજી રાખવાની છે. જે પતિની સાથે તેનો સંબંધ જોડવો હોય, તે પહેલા તો કન્યાથી અમુક વર્ષે મોહોટો હોવો જોઈએ. એટલે બાર વર્ષની કન્યા હોય તો તેનો વીશ વર્ષના પતિની સાથે સંબંધ જોડવો. કદિ તેટલી ઉંમરનો ન હોય તો છેવટે પચ્ચીશ વર્ષની ઉંમરનો હોય ત્યાંસુધી સંબંધ કરવામાં હરકત નથી. મતલબ કે બાર વર્ષની ઉંમરની છોકરીનો વીશથી પચ્ચીશ વર્ષના પતિ સાથે વિવાહ કરવો. કારણકે, એટલી ઉંમરમાં તે છોકરાના રૂપ, શુભ સામર્થ્ય વગેરે સર્વ જણાઈ આવે છે. બહેનો! આ કાળમાં તો કેટલાએક માળાપો છોકરા તથા છોકરીના નાનપણમાં વેવિશાળ કરે છે, તે ઘણા ખરાબ રીવાજ છે. કોઈ મૂર્ખ માળાપો તો, ઘોડીઆમાંથી દીકરાનો સંબંધ થાય, તેમાં પોતાના કુળને માન સમજે છે. અને તેને માટે સર્વદા મંગરૂં જાને છે. આ રીવાજ ઘણાજ નકારે છે.

એથી કરીને તે ઇકરા અને ઇકરી જાનેનો સંસાર જગટે છે. કારણકે, તદન જાળપણમાં વેવિશાળ કરવાથી ઇકરી અને ઇકરાના રૂપ ગુણ કાંઈ પણ જોવામાં આવતાં નથી. એટલે તેમનું વેવિશાળ લાકડે માંકડું વલગાડવા જેવું થાય છે. આથી કરીને તે જોડું લવિષ્યમાં સુખી થતું નથી. વળી દેટલીએક જ્ઞાતિની રૂઢિ પ્રમાણે ઇકરાને મોટી ઉંમરે કન્યા નહીં મળે એવા લયથી એક નાનપણમાં પરણાવે છે, અને નકારિ રૂઢિથી ઘણી વાર એમ પણ જોવામાં આવે છે કે, કોઈ કોઈ કુલવાનના મોટી ઉંમરના ઇકરાને કન્યા મંગતાં વિલંબ પણ થાય છે. આવા દુષ્ટ રીવાજથી દેટલાએક વિચારવંત માણાપ પણ પોતાના ઇકરાને કન્યા નહીં મંગશે, એવા લયથી જાળપમણાંજ લગ્ન કરે છે. અને તે કુમળી વયના જાળકના સંસારના સર્વ સુખને દુઃખ રૂપ અગ્નિમાં હોમી દે છે. એવા લગ્નથી પછવાડેથી વિપરીત ફળ મળે છે. એટલે ઉવટે તેમને ઘણુંજ પરતાવું પડે છે. જહેનો ! જેમ ઇકરાને માટે એ પ્રમાણે જાને છે, તેમ ઇકરીને માટે પણ એમ જાને છે. ઇકરીને પછીથી સાચે વર કે ઘર મંગશે કે નહીં. એવા વિચારથી અત્ર માણાપો એક જાળપણે ગુણ તથા દોષનો વિચાર કર્યા વિના પરણાવી દે છે, તે વખતે મૂર્ખ માણાપો વરના રૂપ, ગુણ કે વયની પાકી તપાસ કરતાં નથી. અને આંખો વીંચીનેજ દીકરી આપે છે. આવી નકારી રૂઢિથી અનેક જાળાઓ પોતાની બધી રુદ્ધગી દુઃખમાંજ ગાળે છે, અને પોતાના અજ્ઞાન માણાપને દૃઢયથી શાપ આપે છે. અવિચારથી દીકરીને આપનાર તથા લેનાર તથા દીકરી, એ બધા પાછળથી

મોટા દુખનો અનુભવ કરી રાત દિવસ અગ્નિના જેવો પ-
રીતાપ પામે છે. કોઈ કોઈ વાર તો પતિ કે પત્નિના
મરણ પણ થઈ જાય છે. જહેનો ! એ નહારી રૂઢીને લખને
આપણો શ્રાવક સંસાર અધમ સ્થિતિએ પોહોંચ્યો છે. તેથી
ઘણી બાળ શ્રાવિકાઓ અને બાળ શ્રાવકો કળેડાના મહા
કૃષ્ણમાં સપડાઈ જાય છે. કળેડા ત્રણ પ્રકારના કહેવાય છે.
વયથી, ગુણથી, અને સ્વભાવથી. તે ત્રણે કળેડાથી સંસારમાં સ્ત્રી
અને પુરૂષ બંને દુઃખી થાય છે. પેહેલાં વયનાં કળેડામાં
કન્યા મોટી ઉમરની અને વર નાની ઉમરનો હોય છે. તેથી
કરીને લોકોમાં તેવા જોડાંની ઘણીજ ચર્ચા થયા કરે છે.
વયમાં આવેલી છોકરીનો સંસાર નાની ઉમરના પતિની
સાથે ગરાબર ચાલતો નથી. એટલે તે હમેશાં પરિતાપ
ચામ્યા કરે છે. જહેનો ! વયના કળેડાને માટે વધારે વિવેચન
કરી હું કહી શકતી નથી. પણ હુંકામાં એટલું કહેવાયું
કે, એ કળેડાથી અનેક જાતના એવા બનાવો બને છે કે
જેથી કુલવાન ઘરની દીકરી હોય, તોપણ, તેની ઉપર કલ્પ
આવે છે.

બીજું ગુણનું કળેડું છે. તેમાં સ્ત્રી અને પુરૂષ બંનેમ
સરખા ગુણ ન હોવાથી તે કળેડું ઉત્પન્ન થાય છે. એ
ટલે સ્ત્રી લણેલી હોય અને પુરૂષ અલણ હોય અથવા પુ-
રૂષ લણેલો હોય અને સ્ત્રી અલણ હોય આવા ગુણથી
યેલા કળેડામાં પણ અનેક જાતના પરિતાપ થયા કરે છે.
તેમાં ખાસ કરીને જો સ્ત્રી લણેલ હોય અને પુરૂષ અ-
લણ હોય તો તે કળેડાથી વધારે દુઃખ ઉત્પન્ન થાય છે.

લોકોમાં પણ તેવાં કલ્પેડાની ચર્ચા વધારે થાય છે. તેમાં
 જે સ્ત્રી જલેલી હોય અને તેણીએ ધર્મનું જ્ઞાન ન મેળ-
 વ્યું હોય તો તે સ્ત્રી પોતાના પતિનો ઘણો અનાદર કરે
 છે. જે કાંઈક લિતરતા કુળની સ્ત્રી હોય તો તે સ્ત્રી છત્રી
 લાય છે. અને પતિને પોતાના નોકરની જેમ ગણે છે. આયુ,
 જ્ઞેડું આ સંસારના મુખને કદિપણ મેળવી શકતું નથી.
 વળી રૂપ એ પણ શરીરનો ગુણ કહેવાય છે, તેથી રૂપથી
 પણ કલ્પેડું કરવું, એ ગુણથી થયેલા કલ્પેડામાં આવી
 લાય છે, જે પુરૂષ સ્વરૂપવાન હોય અને સ્ત્રી કુરૂપા હોય
 અથવા સ્ત્રી સ્વરૂપવાન હોય અને પુરૂષ કદરૂપો હોય તો
 તે રૂપથી કલ્પેડું કહેવાય છે. તેવા કલ્પેડામાં સ્ત્રી પુરૂષને
 પરસ્પર પ્રેમ થતો નથી, અને તેથી એક બીજાનાં મન
 ભુલાં રહે છે. અને આખરે તેમનો સંસાર કદાચ સારી
 રીતે ચાલેનો નથી. અહીં કોઈ પુછે કે, સ્વરૂપવાન ચણું,
 એ તો કર્મને આધીન છે, એમાં કેનો ફાલ કહેવાય ? તો
 તેને માટે એટલું જ કહેવાનું છે કે, સુત્ર માળાપોએ વે-
 વિશાળ કરતી વખતે એ ગાખતનો પ્રથમથીજ વિચાર ક-
 રવો જોઈએ. જે પોતાની છોકરી સ્વરૂપવાન હોય તો તેનું
 વેવિશાળ કોઈ સ્વરૂપવાન છોકરાની સાથે કરવું. અને જે
 છોકરો સ્વરૂપવાન હોય તો તેનું વેવિશાળ કોઈ સ્વરૂપવાન
 છોકરીની સાથે કરવું જોઈએ. જેમ ન કરવાથી તેવા કલ્પે-
 ડામાં અનેક લાતનાં દુઃખ ઉત્પન્ન થાય છે. સ્વરૂપવાન
 સ્ત્રી જ્યારે લાયક ઉમરની થાય, ત્યારે જે પોતાનો પતિ
 કદરૂપો હોયતો તેની તરફ તેના અભાવ થાય છે, અને તેથી
 કરીને કોઈ વાર નહારી ભુદ્ધિ થવાનો સંભવ છે. તેવી રીતે

સ્વરૂપવાન્ છોકરાને માટે પણ બને છે. કહેવાની મતલબ એવી છે કે, જો પોતાની છોકરી અથવા છોકરો ઘણો સ્વરૂપવાન્ હોય તો તેનું વેવિશાળ કરતી વખતે માળાપે તેનો સારી રીતે વિચાર કરવો.

ખડેનો ! આજકાલ એવા રૂપ કળેડા ઘણાં બને છે. અને તેથી અનેક જાતના નિંદા ભરેલાં કામો પણ બને છે. તેને માટે એક વિદ્વાન્ કવિ નીચેનો શ્લોક લખે છે, તે તમારે ધ્યાનમાં રાખવા યોગ્ય છે--

યઃ સુંદરસ્તદ્રનિતા કુરુપા ।

યા સુંદરી સા પતિરૂપહીના ।

યત્રોભયં તત્ર દરિદ્રતા ચ

વિધેર્વિચિત્રાણી વિચેષ્ટિતાની ॥ ૧ ॥

જે પુરૂષ સુંદર હોય, તેની સ્ત્રી કુરૂપા હોય છે. અને જે સ્ત્રી સુંદર હોય, તેનો પતિ કુરૂપી હોય છે. ત્યાં જો બંને જોડ સરખી હોય છે, એટલે સ્ત્રી અને પુરૂષ બંને સ્વરૂપવાન્ હોય છે, ત્યાં ઘરમાં દરિદ્રતા હોય છે. એથી કર્મની ચેષ્ટાઓ વિચિત્ર છે, એમ જાણવું. ૧

ખડેનો ! હવે ત્રીજું સ્વભાવનું કળેડું કહેવાય છે. સ્ત્રીનો અને પુરૂષનો સ્વભાવ જુદો જુદો હોય, તે સ્વભાવથી કળેડું કહેવાય છે. એ કળેડામાં પણ સ્ત્રી પુરૂષનો સંસાર બગટે છે. જો સ્ત્રી શાંત સ્વભાવની હોય, અને પુરૂષ કે.પી. સ્વભાવનો હોય તો, તેઓની વચ્ચે હમેશાં કંકાસ થયે.

કરે છે. તેવી રીતે સ્રી કોધી અને પુરૂષ શાંત સ્વભાવનો હોય, તોપણ તેના ઘરમાં અહોનિશ અનેક બાતનો પરિતાપ થયા કરે છે. તે ઉપર એક હીરા નામની આવિકાની કથા બાણવાં જેવી છે.

પ્રધંચપુર નામના એક શેહેરમાં શીલચંદ્ર નામે એક આવક રહેતો હતો. તેને હીરા નામે એક સ્ત્રી હતી. તે હીરા સારા કુળની દીકરી હતી. પણ તેનો સ્વભાવ ઘણોજ કોધી હતો. હાલતાં આલતાં તેણીને ગુસ્સો ચડી જતો હતો. હીરા સારા કુળમાં જન્મી હતી, પણ તેણીએ કાંઈ પણ સ્રી કેળવણી લીધી ન હતી. તેણીનાં માળાપ તેની ઉપર ઘણોજ પ્રેમ રાખતા, તેથી તેને પોતાનાથી જરા પણ વેગળી રહેવા દેતાં નહીં. બીજા આટોશી પાટોશી હીરાને કેળવણી આપવાનું કહેતાં ત્યારે હીરાનાં માળાપ કહેતાં કે, હીરા કેળવણી લેવાને કન્યાશાળામાં જાય, તેટલીવાર અમે હીરા વગર કેમ રહી શકીએ ? દીકરીના આવા મોહથી હીરા તદ્દન અભણ રહી હતી. જે માળાપ હીરાની ઉપર પ્રેમ બતાવતાં હતાં, તેઓ હીરાનાં ખરેખર દુશ્મન થઈ પડ્યાં હતાં. આથી કેળવણી લીધા વગર રહેલી હીરાના સ્વભાવમાં કાંઈ પણ સુધારો થયો નહીં હતો, તે જન્મથીજ કોધી રહી હતી.

હીરાનો પતિ શીલચંદ્ર સ્વભાવે શાંત હતો, જેવું તેનું નામ હતું, તેઓજ તેનામાં ગુણ હતો.

દેવથોએ હીરાના માતાપિતા ગુજરી ગયાં, અને હીરા

અજ્ઞાન અવસ્થામાં મોટી થઈ, પોતાના પતિ શીલચંદ્રને ઘેર આવી. શીલચંદ્રના માતાપિતા પ્રથમથીજ ગુજરી ગયાં હતા, તેથી તે એકલો પોતાનો ગૃહવ્યવહાર ચલાવતો હતો. શીલચંદ્રની સ્થિતિ સારી હતી. તેનો પીતા એક સારો વેપારી હોવાથી તેણે સારી દોલત મેળવી હતી, તે બધી દોલતનો શીલચંદ્ર એકજ વારસ હતો.

સારી સ્થિતિ અને સારી આવક છતાં; શીલચંદ્રના હૃદયમાં કોઈ પણ જાતનું અભિમાન હતું નહીં, તે સદા સંતોષથી પોતાના ઘરમાં રહેતો, અને પોતાના શ્રાવક ધર્મને શ્રદ્ધાથી પાલતો હતો. શીલચંદ્રે વ્યવહારની અને ધર્મની સારી કેળવણી લીધી હતી. તે જ્યારે પોતાના ગૃહવ્યવહારના કામથી પરવારતો; ત્યારે નીતિનાં અને ધર્મનાં સારાં સારાં પુસ્તકો વાંચતો હતો. હમેશાં પેસાના વધારા કરતાં તે જ્ઞાનના વધારાને વધારે પસંદ કરતો હતો.

જહેનો ! આવા સંતોષી અને શાંત સ્વભાવના શીલચંદ્ર શ્રાવકને હીરા જેવી એક હઠીલી અને કોઘી શ્રાવિકાનો યોગ થયો, એ તેના કોઈ નકારા કર્મનું ફળ હતું. હીરા પોતાના નકારા સ્વભાવથી શીલચંદ્રને ઘણુંજ પગવતી હતી. હાલતાં ચાલતાં ગુસ્સો કરી, એ શાંત પુરૂષનું અપમાન કરતી; અને વળતે ગાળો પણ આપતી હતી. હીરાના આવા સ્વભાવથી, શીલચંદ્ર કંટાળી ગયો હતો, અને પોતાના વૈલવવાળા ગૃહ-સંસારને દુઃખરૂપ માની મનમાં ઘણુંજ પરિતાપ પામતો હતો. કોઈ કોઈ વારતે શીલચંદ્ર પોતાનું ઘર છીડીને વિદેશમાં આસ્થા જવાનો વિચાર કરતો.

પણ હીરા કોઈ દિવસ સુધરશે એવી આશામાં પોતાના મનને બાંધી તે ઘરમાં રહેતો હતો.

એક વખતે શીલચંદ્રે વિચાર કર્યો કે, પોતાની સ્ત્રીને સારો બોધ આપવામાં આવે તો; આ સ્ત્રી સુધરશે, એવું ધારી શીલચંદ્ર પોતાની સ્ત્રી હીરાની પાસે આવ્યો અને તેણીને નીચે પ્રમાણે બોધ આપવાની વાત કહેવા માંડી.

શીલચંદ્ર—કેમ શાવિકા! જો જરા ધ્યાન આપો તો એક સારી વાત કહું.

હીરા—શી વાત કરવી છે? કહો ને, તમારે મોટે બોલવું છે, એમાં મારું શું જવાનું છે?

શીલચંદ્ર—જો, તમે કોઈ ન રાખો તો તમારા મનને બહુ આનંદ થાય.

હીરા—અમારામાં તો કોઈ નથી, તમારા મનમાં કોઈ હશે. જે કોઈ રાખવું હશે તે ફાટી પડશે. (સામન આવે છે).

શીલચંદ્ર—હું તમને ફાટી પડવાનું કહેતો નથી. ફક્ત તમારા હિતની ખાતર કહું છું.

હીરા—એવું કિંતુ અમારે બેઠવું નથી. તમારે મારી આમળ જેમ તેમ બોલવું નહીં.

શીલચંદ્ર—એમાં હું જેમ તેમ શું બોલ્યો?

હીરા—ત્યારે શું હું બોલી? જે બોલુ હશે તે ફાટી પડશે.

છે, અને તે સમકિતના પ્રભાવથી તેઓ સુખે આત્મ સાધન કરી શકે છે. જહેનો ! માટે તમારી પ્રજાને કોઈ જાતના કબ્જાનું દુઃખ ન થાય, તેવી રીતે વિચારી તેમનો સંબંધ જોડજો.

હે જહેનો ! સુજ્ઞ માળાપોએ કેવા વરને દીકરી પરણાવવી જોઈએ, એ વાત તમારા જાણવામાં આવી. પણ તેને માટે ફરીવાર વધારે કહું છું, તે ધ્યાન દઈને સાંભળજો. આપણા લોકો ઘણું કરીને ખારથી ચૌદ વર્ષ સુધીની મોટી કન્યા કરે છે, કોઈ કુટુંબમાં તો એથી પણ વધારે મોટી કન્યા કરે છે, એ રીવાજ ઘણો નહારો છે. કન્યાને ખારથી ચૌદ વર્ષની અંદર પરણાવવી જોઈએ. એથી વધારે મોટી કરવાથી અનેક જાતના દોષો થવાનો સંભવ છે. જહેનો ! આજ કાલ એવો યુગ આવે છે કે, છોકરી ખાર વર્ષમાં તો વયમાં આવી જાય છે. કોઈ કોઈ તંદુરસ્ત છોકરીઓ તો તેટલી વયમાં રજસ્વલા પણ થઈ જાય છે, માટે છોકરીને ખાર અને વધારામાં વધારે ચૌદ વર્ષની અંદર તો પરણાવી દેવી જોઈએ.

સહુણી જહેનો ! મોટી ઉમરની થયેલી છોકરીઓ, જે માળાપને ઘેર રહે છે, તો તેથી કરીને તેમના મનમાં અનેક જાતના વિકારો થયા કરે છે. પોતાના સગા વાહાલાની, કે પાડોશની બીજી છોકરીઓને પરણી આસરે જતી જોઈ તે વયમાં આવેલી છોકરીઓ પોતાના મનમાં અનેક જાતની ચિંતા કર્યા કરે છે. અને નવી નવી હાંશ પૂરી કરવાના મનોરથ કર્યા કરે છે, માટે જનતા યતન કરી

છોકરીને વયમાં આવ્યા પેહેલા પરણાવી દેવી જોઈએ. વળી કેટલાએક માળાપો છોકરીને સારા સંબંધની રાહ જોઈને માટી કરે છે, અને જ્યારે કોઈ સંબંધ સારો મળ્યો એટલે તરતજ તેનું વેવિશાળ અને વિવાહ બંને સાથે કરે છે. આ રીવાજ પણ બરાબર પસંદ કરવા યોગ્ય નથી. જ્યારે કન્યા આઠ વર્ષ ઉપરાંતની થઈ એટલે તેના વેવિશાળને માટે શોધ કરવા માંડવી, જ્યારે ઠગ વર્ષની કન્યા થાય, ત્યારે તો તેનું વેવિશાળ થવું જ જોઈએ. પછી બે વર્ષ બાદ ત્યારે તેણીનો વિવાહ કરવો. આમ કરવાથી ઘણું ફાયદા થાય છે, કારણ કે, વેવિશાળ અને વિવાહની વચ્ચે બે વર્ષ જવાથી વર અને કન્યાના ગુણ દોષ જોઈ શકાય છે, વળી બંનેના માળાપોની નીતિ રીતિ અને કુલીનતા પણ દેખાઈ આવે છે. માટે, પેહેલા વેવિશાળ કર્યા પછી અમુક લાંબી મુદતે વિવાહ કરવામાં ઘણું ફાયદા થાય છે. તેમ આઠ વર્ષની નાની ઉમરના છોકરા છોકરીનું વેવિશાળ પણ ન કરવું, કારણ કે, તેટલી ઉમરમાં વર કન્યાના ગુણદોષ જણાતાં નથી. જો ઘણીજ નાની ઉમરમાં વેવિશાળ કરવામાં આવે તો પછી ઉપર કહેલા ત્રણ જાતના કલેશમાંથી એક કલેશ થયા વગર રહેતું નથી, કેટલેક ઠેકાણે તો ત્રણ જાતનાં અથવા બે જાતનાં કલેશ પણ સાથે થયેલાં જોવામાં આવે છે.

પ્રીય પુત્રીઓ ! જે માળાપો વેવિશાળ અને વિવાહ સાથે કરે છે, તેમાં કેટલાએક નકારા બનાવો બને છે, તે તમે ધ્યાન રાખીને સંભાળજો. છોકરી જ્યારે વયમાં આવી ગઈ હોય. અને તેનું વેવિશાળ થતું નહોતું તો તેનાં માળાપને

છે, અને તે સમકિતના પ્રભાવથી તેઓ સુખે આત્મ સાધન કરી શકે છે. જહેનો ! માટે તમારી પ્રજાને કોઈ જાતના કળેકાતું હુઝા ન થાય, તેવી રીતે વિચારી તેમનો સંબંધ બેઠાને.

હા જહેનો ! સુઝ માળાપોએ કેવા વરને દીકરી પરણાવવી બેઠાને, એ વાત તમારા જાણવામાં આવી. પણ તેને માટે ફરીવાર વધારે કહું છું, તે ધ્યાન દઈને સાંભળજો. આપણા લોકો ઘણું કરીને ખારથી ચૌદ વર્ષ સુધીની મોટી કન્યા કરે છે, કોઈ કુટુંબમાં તો એથી પણ વધારે મોટી કન્યા કરે છે, એ રીવાજ ઘણો નકારો છે. કન્યાને ખારથી ચૌદ વર્ષની અંદર પરણાવવીજ બેઠાને. એથી વધારે મોટી કરવાથી અનેક જાતના દોષો થવાનો સંભવ છે. જહેનો ! આજ કાલ એવો યુગ આવે છે કે, છોકરી ખાર વર્ષમાં તો વયમાં આવી જાય છે. કોઈ કોઈ તંદુરસ્ત છોકરીઓ તો તેટલી વયમાં રજસ્વલા પણ થઈ જાય છે, માટે છોકરીને ખાર અને વધારામાં વધારે ચૌદ વર્ષની અંદર તો પરણાવી દેવી બેઠાને.

સદ્ગુણી જહેનો ! મોટી ઉમરની થયેલી છોકરીઓ, જે માળાપને ઘેર રહે છે, તો તેથી કરીને તેમના મનમાં અનેક જાતના વિકારો થયા કરે છે. પોતાના સગા વાહાલાની, કે પાડોશની બીજી છોકરીઓને પરણી આસરે જતી બેઠા તે વયમાં આવેલી છોકરીઓ પોતાના મનમાં અનેક જાતની ચિંતા કર્યા કરે છે. અને નવી નવી હાંશ પૂરી કરવાના મનોરથ કર્યા કરે છે, માટે જનતો યત્ન કરી

રાખવાનું છે કે, કન્યાના કરતાં વર મોટો હોવો જોઈએ. પણ કન્યાની વય કરતાં જમણી વયથી વધારે વયવાળો પુરુષ ન હોવો જોઈએ. એ વાત ખાસ ધ્યાનમાં રાખવાની છે. આવી રીતે જરાજર તપાસ કર્યા પછી કરેલો સંબંધ પરિણામે ઘણાજ સુખકારી નીવડે છે. તે મહાનુભાવ આચાર્ય તે પ્રસંગે લખે છે કે, જરાજર તપાસ કરી કરેલા સંબંધ—વેવીશાજથી જે વિવાહ થાય, તે ધર્મ વિવાહ કહેવાય છે. અને પવિત્ર દુદયના શ્રાવકોએ પોતાની પ્રજાનો ધર્મ વિવાહજ કરવો જોઈએ. ધર્મ વિવાહ કરવાનો હેતુ સદ્ગુણી અને કુલવાન સ્ત્રી પ્રાપ્ત કરવાનો છે. જ્યારે તેવી યોગ્ય સ્ત્રી પ્રાપ્ત થાય છે, એટલે તેની સાથે ગૃહ-સંસાર ઊંચા પ્રકારનો બને છે. તેવો સંસારજ શ્રાવકનો જરેજરો સંસાર કહેવાય છે. તેવા સંસારને સદ્ગુણી શ્રાવિકા સારી રીતે દીધાવે છે. તે કુલદીપિકા શ્રાવિકાના ઉદરથી ઉત્તમ સંતતિ ઉત્પન્ન થાય છે, ઘરમાં સારી શાંતિ પ્રવર્તે છે, ગૃહકાર્યની વ્યવસ્થા સારી થાય છે, શુદ્ધ સદાચાર સેવાય છે. અને દેવ, અતિથિ-મીઞ્માન તથા બાંધવ વર્ગનો સારો સત્કાર થઈ શકે છે.

ધર્મદાસ શ્રેષ્ઠ કહે છે—હે શ્રાવિકાઓ ! આનંદા આ પ્રમાણે પોતાની પુત્રી લલિતા અને બીજી શ્રાવિકાઓને જોધ આપતી હતી. તે વખતે પ્રેમદાએ વચમાં પુછ્યું.

પ્રેમદા—આનંદા જહેન ! તમે આ વાત ઘણા કિપયોગની કહી છે, શ્રાવકોની પુત્રીઓનો દેવા વરની સાથે સંબંધ જોડવો જોઈએ, એ વાત દરેક માળાપોએ અભ્યાસ

કરવા જેવી છે. આ વિષે જો કાંઈ કવિતા કે ગરબી હોય તો કૃપા કરી સંભળાવો, તો અમને ઘણુંજ આનંદ થાય. એટલુંજ નહીં, પણ અમારા જેવી અજ્ઞાન અગણા ઉપર તમારો મોટો ઉપકાર થાય.

આનંદા--લલિતા ! તને તે વિષેની કવિતા આવડે છે, માટે આ બધી શ્રાવિકાને ગાઈ સંભળાવ.

લલિતા--બા ! એ કવિતા મને અને ચંચળ બંને ને આવડે છે, તો અમે બંને સાથે ગાઈએ તો કેમ ? કેમ ચંચળ જડેન, આપણે સાથે ગાઈશું ?

ચંચળ--ખુશીથી, હું પણ ગવરાવીશ.

પછી લલિતા અને ચંચળ બંને નીચે પ્રમાણે તે કવિતા ગાય છે—

બાળ શ્રાવિકાને કેવા વરની સાથે પરણાવવી ?

તે વિષે ગરબી.

(અસકો મસકો કારેલી એ રાગ.)

જે ખંત ધરી મન ધારેરે, શ્રાવકના ગુણની માળા;
શ્રાવક જન સ્નેહે સોંપારે, એ વરને શ્રાવક બાળા.

જે વિદ્યા નિત્ય વધારીરે, વિનય ગુણો કરતાં બહાલા;
શ્રાવકજન સ્નેહે સોંપારે, એ વરને શ્રાવક બાળા.

જે સત્ય વચન ગુણ જોણેરે, ^૧અવગુણના ઊંડે આળા;
આવક જન રનેહે સોંપોરે, એ વરને આવક બાળા. ૩

જે શીળ તણું મત સંખીરે, નવ નિરખે ^૨પરની બાળા;
આવક જન રનેહે સોંપોરે, એ વરને આવક બાળા. ૪

મત બાર ધરે તે અંગેરે, ^૩જે આવક ગુણની સાળા;
આવક જન રનેહે સોંપોરે, એ વર ને આવક બાળા. ૫

નવ કરવા ^૪પાય પ્રસારેરે, કામ જગતમાં જે કાળાં^૫;
આવક જન રનેહે સોંપોરે, એ વર ને આવક બાળા. ૬

જે સર્વ સધર્મી બંધુરે, દુઃખ વિપે કરતાં બહાવા;
આવક જન રનેહે સોંપોરે, એ વર ને આવક બાળા. ૭

જે હુઃખિત જનને દેખીરે, નિત્ય બને ^૬કરુણાવાળા;
આવક જન રનેહે સોંપોરે, એવરને આવક બાળા. ૮

આ પ્રમાણે લલિતાએ અને ચંચળે સાથે ગરબી ગાઈ તે સાંભળી બધી આવિકાએ ઘણીજ ખુશી થઈ ગઈ. પછી પ્રેમદા નીચે પ્રમાણે બોલી.

પ્રેમદા—આનંદા બહેન! આવી મારેની ગરબી મારી અચળને આવડે છે, એ વાત તો હું અહીંજ બહુ છું.

^૧ નારાં ગુણના આળા. ^૨ પાછી રને. ^૩ જે બાર મત બા. ^૪ પાના ગુણની સાચાપ છે. ^૫ જન. ^૬ જનરમાં જે ભગ્ન કામ છે તે. ^૭ ભાસાળા.

કરવા જેવી છે. આ વિષે જો કાંઈ કવિતા કે ગરબી હોય તો કૃપા કરી સંભળાવો, તો અમને ઘણાંજ આનંદ થાય. એટલુંજ નહીં, પણ અમારા જેવી અજ્ઞાન અગણા ઉપર તમારો મોટો ઉપકાર થાય.

આનંદા—લલિતા ! તને તે વિષેની કવિતા આવડે છે, માટે આ બધી શ્રાવિકાને ગાઈ સંભળાવ.

લલિતા—બા ! એ કવિતા મને અને ચંચળ બંને ને આવડે છે, તો અમે બંને સાથે ગાઈએ તો કેમ ? કેમ ચંચળ જાહેન, આપણે સાથે ગાઈશું ?

ચંચળ—ખુશીથી, હું પણ ગવરાવીશ.

પછી લલિતા અને ચંચળ બંને નીચે પ્રમાણે તે કવિતા ગાય છે—

બાળ શ્રાવિકાને કેવા વરતી સાથે પરણાવવી ?

તે વિષે ગરબી.

(ગરબડો મસડો કારેલા એ રાગ.)

જે ખાત ધરી મન ધારે, શ્રાવકતા ગુણની ભાળા;
શ્રાવક જન રનેડે સોપારે, એ વરને શ્રાવક બાળા.

જે વિદ્યા નિત્ય વધારી, વિનય ગુણે કરતાં વધારા;
શ્રાવકજન રનેડે સોપારે, એ વરને શ્રાવક બાળા.

- જે સત્ય વચન મુખ બોલેરે, ^૧અવગુણના ઉઠે ચાળા;
 આવક જન રનેહે સોંપોરે, એ વરને આવક બાળા. ૩
- જે શીજ તણું મત રાખીરે, નવ નિરખે ^૨પરની બાળા;
 આવક જન રનેહે સોંપોરે, એ વરને આવક બાળા. ૪
- મત બાર ધરે તે અંગેરે, ^૩જે આવક ગુણની સાળા;
 આવક જન રનેહે સોંપોરે, એ વર ને આવક બાળા. ૫
- નવ કરવા ^૪પાય પ્રસારેરે, કામ જગતમાં જે કાળાં^૫;
 આવક જન રનેહે સોંપોરે, એ વર ને આવક બાળા. ૬
- જે સર્વ સધર્મી બંધુરે, હૃદય વિષે કરતાં બહાલા;
 આવક જન રનેહે સોંપોરે, એ વર ને આવક બાળા. ૭
- જે દુઃખિત જનને દેખીરે, નિત્ય બને ^૬કરુણાવાળા;
 આવક જન રનેહે સોંપોરે, એવરને આવક બાળા. ૮

આ પ્રમાણે લલિતાએ અને અંચળે સાથે ગરબી ગાઇ
 તે સાંભળી બધી આવિકાએ ઘણીજ પુરી થઈ ગઈ. પછી
 પ્રેમદા નીચે પ્રમાણે બોલી.

પ્રેમદા—આનંદા ખડેન! આવી મજેની ગરબી મારી
 અંચળને આવડે છે, એ વાત તો હું અહીંજ બંધુ હું.

૧ નાનગ શુચના ચાળા. ૨ પારડી સોને. ૩ જે બાર મત આ-
 વકના શુણેની સાગારપ છે. ૪ પગ ૫ જગતમાં જે કાળાં કામ
 છે તે. ૬ દયાવાળા.

આનંદા—પ્રેમદા જ્ઞેન! તમારી ચંચળને તો ખીણ પણ ઘણી સારી ગરબીઓ આવડે છે.

પ્રેમદા—(ચંચળની તરફ જોઈ) ચંચળ! આવી સુંદર ગરબીઓ તને આવડે છે, તે છતાં તું કોઈ દિવસ મારી આગળ કેમ ગાતી નથી?

ચંચળ—બા! હું ઘણી વાર એકલી એકલી ગાઉં છું; પણ તમારું તેમાં ધ્યાન હોય નહિ, તેથી હું તમારી આગળ ગાતી નથી.

પ્રેમદા—ચંચળ! હું તો એમજ જાણતી કે, તું કાંઈક ગાય છે, પણ તું આવી સુંદર ગરબીઓ ગાય છે, એવી મને ખબરજ નહતી. આતો બધું અધારામાં ગયું.

ચંચળ—બા! હવેથી હું તમને હમેશાં એક જ ગરબીઓ ગાઈ સંભળાવીશ.

પ્રેમદા—જ્ઞેન ચંચળ! તો હું તારો ઘણોજ આભાર માનીશ.

ચંચળ—એમાં આભાર શાનો? એતો મારી ફરજ છે. કારણકે, છોકરાઓએ પોતાની માતાના મનને ખુશ રાખવું જોઈએ. માતાનું મન પ્રસન્ન થાય, એ માતાનાં ભક્તિ કહેવાય છે.

ધર્મદાસ શેઠ કહે છે—હે શ્રાવિકાઓ! આ પ્રમાણે પ્રેમદા અને ચંચળની વચ્ચે વાતચીત થયા પછી બંન્ને

આવિકાઓના કહેવાથી આનંદાએ તેજ વિષય ઉપર પોતાની ઉપદેશ વાર્તા આગળ ચલાવી.

આનંદા કહે છે, હે પુત્રીઓ ! એવી રીતે કોઈ જાતનું કંનેહું ન થાય, તેવો વિચાર કરી સુગ્ર માળાપે પોતાની હીકરીને રૂપ, શુભ અને વય એ સર્વ જાણતોમાં ચોગ્ય એવા પતિની સાથે પરણાવવી.

જે આપણી છોકરી જાર વર્ષની હોય તો તેને મારે વીશ વર્ષનો વર લેવો, અને જરી અટચણ આવે તો ધણમાં ઘણો ત્રીશ વર્ષનો લેવો, પણ એથી મોટો નેવો નહિ. ખીજા કેટલાએક લોકો કે જેમના કુળમાં વીશ વર્ષની કન્યાઓ થાય છે, તેમણે પણ ત્રીશ વર્ષનોજ વર લેવો નેવુંએ, તેવી કન્યાઓને મારે કાંઈ જમણો અથવા અટીગણો મોટો એટલે ચાલીશ કે પચાશ વર્ષનો ન લેવો નેવુંએ; કારણ કે, તેવા મોટા વરની સાથે જે વિવાહ કરવામાં આવે તે ધર્મવિવાહ કહેવાતો નથી. જે કોઈ આપણિના કાનલુથી કન્યા મોટી ધર્મજઈ હોય ને તેમાં પણ કમનીમાં કમતી કન્યા કરતાં પાંચ વર્ષે મોટો વર લેવો અને ધણમાં ઘણો પંદર વર્ષે મોટો વયનો વર લેવો, પણ એથી નાનો અથવા મોટો નેવો એ અણપટનું છે.

બહેનો ! ત્યાં એકહું વય એવાનું નથી પણ રૂપ, શુભ કુળ તથા જગ એ મુદ્દા પાંચ વસ્તુ નેવી નેવુંએ. રૂપમાં અપહી છોકરીના રૂપની સમાન અથવા મારા રૂપવાળો નેવુંએ તથા સુખમાં એટલે વિવા, વિનય, વિવેક વગેરે

સાસુ, સસરા કે બીજા વડિલો નહારા સ્વસાવનાં છે, અને તેથી આપણી દીકરીને દુઃખ થાય તેવું છે, તો તેને માટે ગનતો પ્રયત્ન કરી તેમને વિનયથી સમજાવવાં જોઈએ. અથવા સુન્ન માયાપોએ છોકરીનાં લગ્ન કર્યા પહેલાં તેના સાસરીયાની યોગ્યતા જોવી જોઈએ; અને ત્યારે આપણી છોકરીને ડોઈ પણ પ્રકારે દુઃખ થવાનો સંભવ નથી, 'જેવું' અનુમાન નક્કી થાય, ત્યારેજ પુત્રીનો વિવાહ કરવો. અને તેને માટેજ વિવાહનો વિધિ કર્યા પહેલાં છોકરીનાં વાગૂદાન—વેવિશાલ કરવાનો વિધિ કહેલો છે, પુત્રીને પચાસી દીધા પછી પોતાનો હક રાખી તેનાં સાસરીયાં અને વારંવાર જુજ કારણસર લઢી વઢી વેર બાંધી આપણી દીકરીને દુઃખ ઉભું થાય એવી જોડી નીતિ વાપરવી, એ દુખવાન માયાપતું કામ નથી, માટે છોકરીનાં સાસરીયાં નારાજ ન થાય, એવી રીતે વર્તી છોકરીને સાસરે મોટા વામાં કદિ પણ આરા આવવું નહીં.

હે પ્રિય પુત્રી અને બહેનો ! આપણી સદ્ગુણી પુત્રી સાસરે મોટાલતી વખતે માતા તેને કેંયા બોધ આપે છે, વાત તમારા ધ્યાનમાં હશે અને તેને માટે એક મુંઝવેશની હિતિયાને જે શીખવેલી છે. જે ગરબીનું તમારે રંચાર મનન કરવું જોઈએ.

વેમણ—આનંદ! બહેન ! જે ગરબી હિતિયા અને મુંજાવે તો એણે સાચો આનંદ આવે.

સાચી—આનંદ! શ્રી ! જે ગરબી તે. જે પડે

સાંભળી, તે લલિતા જોડેન ગાંધી સંભળાવે તેાં પછી હું
પણ તેને મોઢે કરી લઉંશ.

તે પછી પ્રેમ, પુતળી અને જ્યાં વિગેરે પણ જોવી
હડ્યાં. લલિતા જોડેન ! એ ગરબીનો લાભ અમને પણ મળવો
લેઈએ.

ધર્મદાસ શેઠ કહે છે—હે ધાવિકાઓ ! પછી આનંદા-
ની આસાથી લલિતાએ તે મુંઢર ગરબી નીચે પ્રમાણે ગાંધી
જતાવી હતી.

માતા તરફથી પુત્રીને શિક્ષા.

“તીર્થ તજી આશાતના નવ કરીએ” એ રાહ.

માતા કહે નિજ પુત્રીને સુણ જોડેની,

સારી શીખની વાત,

પૂરણ પ્રેમથી ધારજો તે મજેની,

તાસ હિતની એ વાત.

(એ ટેક.)

દેવશુદ્ધ ને ધર્મને નિત્ય સેવી,

લેજો સમકિત છાપ;

ભાવ ધરીને ભાવજો લલી રીતે,

શુદ્ધ ભાવના આપ.

માતા કહે. ૧

સત્યવદી સાથે ચાલજો અર્થ સાથે,

છોટી છલતાની વાત;

અંતરમાં અભિમાનને એમ ધરજે,

હું છું શ્રાવક જાત.

માતા કહે. ૨

પ્રેમ પતિમાં રાખજે શુદ્ધ લાવે,

તેનાં વચનાનુસાર;

વર્તન કરજે ઠહાલથી નિત્ય ઠહાલી,

થાશે લવ સુખકાર.

માતા કહે. ૩

સ્વેશ ન ધરજે ગર્વને પ્રિય બહેની,

નવ લોપજે લાજ;

વિનય વડિલનો સાચવી તન મનથી,

કરજે ઘરનાજ કાજ.

માતા કહે. ૪

શાણી સહિયરના સાથમાં નિત્ય રહેજે,

ધરી શીઘ્ર શણુગાર;

સારી સુઘડતા સાધવા સ્નેહ ધરજે,

એ છે શીખનો સાર.

માતા કહે. ૫

પાય ન ધરજે પ્રેમદા પર ઘરમાં,

લાગે અનુચિત આગ;

વાત ન કરવી હાસ્યથી પર સાથે,

એ ગણાયે કુચાલ.

માતા કહે. ૬

શ્રાવકની કુળદીપિકા બહેન થાજે,

તારા માત ને તાત;

કીર્તિ ધરે કુળવાનની જેમ જગમાં,

તેમ રાખજે વાત.

માતા કહે. ૭

પુસ્તક પ્રમથી વાંચજે બોધ લેવા,
તેમાં શખજે બંધાલ;
જેન સતીના ખ્યાલને મન ધરજે,
હું છે 'ધીરની' બાળ.

માતા કહે. ૮

લલિતાએ આ પ્રમાણે ગરબી ગાઇ સંભળાવી, તે સાં-
ભળી બધી આવિકાઓ ધણીજ ખુશી થઇ ગઇ. તે વખતે
ચંચળે નીચે પ્રમાણે કહ્યું.

લલિતા બહેન ! આ સુંદર ગરબી મને લખી આપો
તો હું આવતી કાલેજ યાદ કરી લઉં.

લલિતા—ચંચળ બહેન ! એ ગરબી મેં એક ચોપ-
ડીમાં લખેલી છે, તે ચોપડીજ હું તમને આપીશ એટલે
તમે તમારી જાતે લખી લેજો. બીજી જે કોઈ બહેનોને લ-
ખવી હોય તેઓ પણ એ ચોપડી ઉપરથી ખુશીથી લખી લે.

આનંદા—બહેનો ! આજે નિત્યના નિયમ પ્રમાણે
આપણે વખત થઇ ગયો છે, માટે આજની ઉપદેશ વાર્તા
સમાપ્ત કરવામાં આવે છે. (બોલો આદીશ્વર ભગવાનની જય).

ધર્મદાસ એક કહે છે—હે આવિકાઓ ! પછી આનંદા
પોતાની ઉપદેશ વાર્તા સમાપ્ત કરી બેઠી થઇ એટલે બી-
જી બધી આવિકાઓ બેઠી થઇ પોતપોતાને ઘેર ચાલતી

થઈ. આ વખતે નંદુ, પોતી, પ્રેમદા અને અંગ્રજ પણ ઉઠ્યાં તે વખતે પ્રેમદાએ પોતીને પ્રેમથી નીચે પ્રમાણે કહ્યું.
 કેમ પોતી બહેન ! તમને ઉપદેશ વાર્તામાં રસ આવ્યો કે નહિ ?

પોતી—માસીબા ! મને તો ઘણાજ આનંદ આવ્યો. આનંદાળાના મુખની વાણી સાંભળી મને તો એવો પ્રેમ ઉપજ્યો કે, બાણે હું આજો દિવસ તેમની પાસેજ બેસી રહું.

પ્રેમદા—પોતી ! આજની વાતમાં તું શું સમજી તે કહી બતાવ જો.

પોતી—માસીબા ! હજી તો હું પહેલવેલી આવી છું. એટલે કેટલીક વાત મને યાદ રહી નથી, પણ જે વાત ખરેખરી શીખામણની હતી, તે વાત તો મારા મનમાં ઠસી ગઈ છે.

પ્રેમદા—પોતી ! ત્યારે તેં તે ઉપરથી શો બોધ લીધો તે કહે જો.

પોતી—માસીબા ! મેં જે બોધ લીધો છે, તે મારા ઉપરજ લાગુ પડે છે. તેમજ કેટલીએક વાત મારા માથે ઉપર પણ લાગુ પડે છે.

પ્રેમદા—તે કેવી રીતે લાગુ પડે છે ? તે કહી બતાવ જો.

પોતી—છોકરીને માત્ર મોકલવા સંબંધી જે વાત

કહી છે, તે બરાબર છે. મારા માળાપે મને બાળપણથી મોઢે ચડાવી અને મારા સાસરીયાં તરફ મને અનાદર કરાવ્યો, તેથીજ હું મારા માળાપને અને મારા સાસરીયાને અણગમી થઈ પડી છું. તે વિષે આનંદાગાએ આજે ખરેખરે ઉપદેશ આપ્યો છે. મને તો મારા દોષના કરતાં મારા માળાપનો વધારે દોષ માલમ પડ્યો છે. જો તેમણે બાળપણથીજ મારી ઉપર વધારે મોહ રાખ્યો ન હોત અને મને એટલી બધી વધારે પડતી મોંઘવટ ન કરી હોત તો મારી આ દશા થાત નહીં. મારીયા! તમને 'વધારે શું' કહું, પણ આ તમારી જહેને મને ઘણીવાર એવી અવગી શીખામણ આપી છે કે, જેથી કરીને મારાં સાસરીયાઓનો મારી ઉપર ઘણો અભાવ થઈ ગયો અને આખરે મારી ઉપર ચોકચતું શાલ ઉભું થયું; જેથી મારો બધો જન્મારો દુઃખમય થઈ ગયો.

પ્રેમદા—કેમ નંદુ જહેન! આ પોતી કહે છે, તે ખરું છે ?

નંદુ—મોટી જહેન! તમારી આગળ મારે ખરેખરું કહેવું જોઈએ કે, એ છોકરીની વાત ખરેખરી છે. પ્રિય જહેન! અમે તેના ઉપરના મોહને લીધે તેની બધી જાણી બગાડી છે, જેથી અત્યારે અમારે પોકે પોકે રાવાનો વખત આવ્યો છે. મોટી જહેન! તમને કહેતાં પણ શરમ લાગે એવી કેટલી એક અણધરતી અવગી શીખામણ આ અજ્ઞાન બાળાને મેં આપી હતી. ઘણીવાર તો પોતી ત્યારે

તારામાં જે નઠારી ટવો હોય તેને દૂર કરી દેજે. ખેન ! આજે લલિતાએ જે માતાએ પુત્રીને શિક્ષા આપવાની ગરબી ગાઈ સંભળાવી, તે તારા હૃદયમાં કોતરી રાખજે. એ ગરબીનાં વચનને તું તારી માતાના વચન જેવા ગણજે અને તે પ્રમાણે વર્તવાની કોશેશ કરજે, જેથી તારા જીવનમાં તને ઘણાં મીઠાં ફળ પ્રાપ્ત થશે.

પ્રેમદાનાં આવાં વચન સાંભળી પોતીના હૃદયમાં ઘણીજ હીંમત આવી અને તેની મા નંદુને પણ હૃદયમાં જરા ખીરજ આવી. પછી નંદુએ આનંદાની ઉપદેશ વાર્તાનાં ઘણાં વખાણ કર્યા અને પોતાની છકેલ છોકરી પોતી એકજ દિવસમાં સુધરી ગઈ, તેને માટે મનમાં તે ઘણાંજ આનંદ પામી અને તેણીએ પોતાની મોટી ખેન પ્રેમદાને અંતઃકરણથી ઘણો આભાર માન્યો. પછી હમેશાં આનંદાની ઉપદેશ વાર્તા સાંભળવાને આવવાનો નિશ્ચય કરી નંદુ અને પોતી પોતાને ઘેર ચાલ્યાં ગયાં.

ધર્મદાસ શેઠ કહે છે, હે શ્રાવિકાઓ ! આજે આપણો ધર્મવાર્તા કરવાનો સમય પૂર્ણ થઈ ગયો છે. માટે હવે ધર્મ વાર્તાની સમાપ્તિ કરવામાં આવે છે. બાકીની ધર્મ વાર્તા આવતી કાલે શરૂ કરવામાં આવશે. (જોડો આદી-શ્વર લગવાનની જય.)

ધ્વનિથી શ્રાવિકાશાળાની ભૂમિ ગાજી ઉઠે છે અને ધર્મદાસ શેઠ, ગંગા, મણિ, તારા, અન્નવાળી, દીવાળી, વિગેરે બધાં પોત પોતાને ઘેર ચાલ્યાં જાય છે.

દિવસ ૧૧ મો.

નંદાની પુત્રી લલિતા અને પ્રેમદાની પુત્રી ચંચળ રસ્તામાં સાથે મળે છે તે વખતે ચંચળ લલિતાને નીચે પ્રમાણે પુછે છે.

ચંચળ—કેમ લલિતા જડેના ઉપાવળાં ક્યાં જાઓછો?

લલિતા—જ્ઞાનશ્રીને ઉપાશ્રયે જઈ છું.

ચંચળ—ત્યાં શું છે?

લલિતા—ત્યાં આજે મારી બા મયાં છે.

ચંચળ—કેમ ત્યાં મયાં છે?

લલિતા—આજે મારી બા પોષદ લેવાનાં છે, તેથી તે મને ત્યાં બોલાવે છે.

ચંચળ—હા, મને યાદ આવ્યું, આજે માટી તીર્થો, તેથી આનંદ કાઢી પોષદ લેવાનાં હશે ત્યારે તો આ જુને આવતી કાલે ધર્મેશ્વર લાભ મળશે.

લલિતા—હા, આજે જ્ઞાનશ્રીના સુખથી ઉપદેશવાળી મારી આવતી કાલે તે જાણી આપણને મારો જ જાણવો.

ચંચળ—ત્યારે આજે આપણે ઉપદેશ વાંચનાં માં છું કરીશું.

લલિતાનાં આવાં વચન સાંભળી બધી શ્રાવિકાઓએ એકી સાથે કહ્યું કે. લલિતા ખડેન ! ખુશીથી એ વાર્તા કહો. તે વખતે જ્યા હસતી હસતી બોલી.

જ્યા—લલિતા બા ! જ્યારે તમે તમારી બાતું કામ કરો છો, ત્યારે તમે તેમને ઠેકાણે સામા બેસી અમને ઉપદેશ વાર્તા કહો.

લલિતા—જ્યા ભાણી ! એમ ઘટે નહીં. મારા પવિત્ર હૃદયના ધર્મિષ્ઠ બા ક્યાં ? અને હું અદ્ય બુદ્ધિવાળી એક અજ્ઞાન છોકરી ક્યાં ? તેમને ઠેકાણે તો મારા પૂજ્ય પ્રેમદા ભામુ બેસવા લાયક છે.

પ્રેમદા—ના ખડેન ! હું બેસવાને લાયક નથી. હું તો તારાથી પણ ઉતરતી છું, કારણ કે, તારા જેટલું નીતિનું અને ધર્મનું મારામાં જ્ઞાન નથી.

લલિતા—પ્રેમદા ભામુ ! તમે વડિલ છો. માટે કાંઈ જ્ઞાન જોવાની જરૂર નથી. તમે વયોવૃદ્ધ અને માવનરક હોવાએ! માટે તમારે મારી બાને આસને બેસવું થે. જ્ય છે.

પ્રેમદા—એ વાત બોલીશ નહીં. મારામાં એટલી બે વ્યતા પીલકુટ નથી. હું તો તારી સામેજ બેસવાની.

લલિતા—એ તમે મારા પૂજ્ય ભાતુડીની સમજાવે નહીં બેસો તે. હું જ્યવતી સ્ત્રીની વાર્તા કહીશ નહીં.

સહી લલિતા પ્રેમ, સુખ, સ્વચ્છ અને સંદેશ વિગેરે

એ ઘણા આશ્ચર્ય કરી પ્રમદાને આનંદાની જગ્યેએ બેસારી.

ધર્મદાસ થોડ કહે છે—હો આવિકાઓ ! પ્રેમદા સામે બેઠી એટલે લલિતાએ જ્યંતિ સતીની વાર્તા કહેવાનો આરંભ કર્યો.

લલિતા—પૂજ્ય ભામૂ અને જહેનો ! કૌશાંબી નામે નગરીમાં ઉદાયન નામે રાજા હતો તે રાજાને મૃગાવતી નામે એક રાણી હતી. રાજા ઉદાયન ઘણા ધર્મિષ્ઠ અને પ્રજા ઉપર પ્રીતિવાળો હતો. તેના રાજ્યમાં જૈન ધર્મની ઘણી જાહોજહાલો હતી. તે કૌશાંબી નગરીમાં જ્યંતી નામે એક આવિકા રહેતી હતી. તે રાજા કુટુંબની હતી. તે આવિકાએ ષાડ્ય વયધી ધર્મની અને નીતિની સારી કેળવણી લીધી હતી. એ જ્યંતી જાતે દાત્રિયાણી હતી. તેના પિતાનું નામ સહસ્રાનીક રાજા હતું. તેને સતાનીક નામે એક ભાઈ હતો. કૌશાંબી પતિ ઉદાયન રાજા તે જ્યંતીનો ભત્રીજો થતો હતો.

સદ્ગુણી આવિકા જ્યંતીના વખતમાં આદ્યત ધર્મના પ્રભાવિક અને વર્તમાન શાસનના અધિપતિ મહાવીર ભગવાન આર્ય ભૂમિ ઉપર વિચારતા હતા. કૌશાંબી નગરીનું રાજા કુટુંબ મહાવીર પ્રભુનું પરમ ભક્ત હતું. તેમાં ખાસ કરીને રાજા પુત્રી જ્યંતી ધર્મવીર મહાવીર પ્રભુની પરમ ભક્ત હતી. એ રાજા આવિકા વીર પ્રભુની પ્રથમ શિષ્યાતરી યજ્ઞ હતી. જ્યંતીએ હૃદયમાં પોતાના જીવનમાં સત્યંગ

(૨૬૦)

શ્રાવિકા ન્યાય.

રથ ન્યારે ચેત્યની નજીક આવ્યો, એટલે તે બંને રાજ શ્રાવિકાઓ રથમાંથી નીચે ઉતરી પરિવાર સાથે ન્યાં પ્રભુ વિરાજમાન હતા, ત્યાં આવી ઉભી રહી. તેમણે શુદ્ધ લાવથી વીર લગવાનું વંદના કરી અને તે પછી તેઓ તેમની પર્યટામાં યોગ્ય સ્થાને બેઠી.

આ વખતે કોશાંગી પતિ ઉદાયન રાજા પણ પોતાના પરિવાર સાથે પ્રભુને વાંદવા આવ્યો હતો. પરોપકારી વીર પ્રભુએ સર્વ સમાજને દેશના આપી. તેમની અમૃત સમાન દેશનાં સાંભળી ઉદાયન રાજા તથા સમાજના સર્વ લોકો ખુશી ખુશી થઈ ગયા. દેશના સમાપ્ત થઈ એટલે બીજે સર્વ પરિવાર પોત પોતાને સ્થાને આવ્યો ગયો. માત્ર ઉદાયન રાજા, રાણી મૃગાવતી અને જયંતીએ પ્રભુને પ્રભુની પાસે બેસી રહ્યાં.

પૂજ્ય લામૂ અને બહેનો! બીજે બધો પરિવાર ગયા પછી શ્રાવિકા જયંતીએ પ્રભુને કેટલા એક પ્રશ્ન પુછ્યા જે પ્રશ્નો આપણે બધાને ઘણાંજ મનન કરવા લાયક છે. એ પ્રશ્નોની અંદર ઘણો સાર રહેલો છે. તમારા બધાની આગળ આ શ્રાવિકા રત્નની કથા કહેવાની મતલબ પણ એજ છે. માટે આપણે તે જયંતીના પ્રશ્નોનું મનમાં સારી રીતે મનન કરવાનું છે.

શ્રાવિકા જયંતીએ પ્રભુને પુછ્યું કે, હું લગવનું આ જીવો જલ્દી ભારે કર્મી કેવી રીતે થાય છે?

તે યથાના ઉત્તરમાં પ્રભુએ કહ્યું કે, જયંતી ! અદાર પાપ સ્થાને કરી જીવ જડદી બારે કર્મો થાય છે.

જયંતી—ભગવાન્ ! એ અદાર પાપ સ્થાન કયાં ? ને કૃપા કરી કહો.

લલિતા કહે છે, ખડેનો ! પછી વીર ભગવંતે જયંતીને જે અદાર પાપ સ્થાન કહ્યાં, તે તમે એક ચિત્તે સાંભળો, આપણે શ્રાવિકાએ એ અદાર પાપ સ્થાનનો હમેશાં ત્યાગ કરવાનો છે.

ભગવાન્ કહે છે—જયંતી ! જીવની દિવિયા કરવી તે પેહેલું પાપ સ્થાન છે. બૂહું બોલવું એ બીજું પાપ સ્થાન છે. કોઈની સીજ ચોરીજવી, એ ત્રીજું પાપ સ્થાન છે. શીલને ગુમાવી વિષય સેવના એ ચોથું પાપ સ્થાન છે. દર ઉપરાંત પેચો, ઘરેણાં અને વસ્ત્ર વિગેરે ચીજોનો મું-મું કરવો, એ પાંચમું પાપ સ્થાન છે. ગુસ્સો કરવો, એ છઠું પાપસ્થાન છે. માન કે અહંકાર રાખવો એ સાતમું પાપ સ્થાન છે. મામા-કપટ રાખવું, એ આઠમું પાપ સ્થાન છે. લોભ રાખવો એ નવમું પાપસ્થાન છે. કે.ઇ. માતૃમ ઉપર અથવા કોઈ વસ્તુ ઉપર અતિશય રાગ રાખવો, એ દશમું પાપ સ્થાન છે, કોઈની ઉપર દ્વેષ કરવો, એ અ-ગ્રીયારમું પાપ સ્થાન છે. કોઈની સાથે કલહ કરવો કરવો, એ બારમું પાપ સ્થાન છે. કોઈની ઉપર ખેડું બાળ રાખવું, એ ત્રીસમું પાપ સ્થાન છે. બીજાની સારી ખુશી સારી-કુશળી કમી, એ ચૌદમું પાપ સ્થાન છે. કે.ઇ.

હરનારા થાય છે. તેમજ તેવા જીવો આ દુનિયામાં અનેક પ્રકારના ઉપકાર કરનારા થાય છે. હે જયંતી ! એટલા માટેજ મેં તને કહ્યું છે કે, આ જગતમાં કેટલાએક જીવો સુતા સારા છે અને કેટલાએક જીવો જગતા સારા છે.

પ્રિય જહેનો ! આ પ્રમાણે વીર પ્રભુના મુખથી પોતાના પ્રશ્નનો ઉત્તર સાંભળી જયંતી ઘણીજ ખુશી થઈ ગઈ અને તેણીના મનમાં ઘણોજ સંતોષ થયો. અહીં આપણે પણ ઘણુંજ સમજવાનું છે. કારણ કે, જે જીવો જગતા સારા કહેલા છે, તેઓમાં આપણી ગણતરી થાય, તોજ આપણું જીવન સાર્યક થાય છે. જહેનો ! જો આપણે આપણો શ્રાવિકા ધર્મ પાળી નીતિથી આપણા ગૃહ-સંસારમાં પ્રવર્તીએ તો આપણી ગણતરી જગતા જીવોમાં થશે. માટે જનતા પ્રયત્ને આપણી ગણના જગતા જીવોમાં થાય તેવી રીતે આપણે વર્તવું જોઈએ.

હે પૂજ્ય પ્રેમદા લાભુ અને જહેનો ! પછી જયંતી શ્રાવિકાએ ફરીવાર પાછો વીરપ્રભુને પ્રશ્ન કર્યો.

જયંતી—પૂજ્ય સ્વામી ! આ જગતમાં બળવાન જીવો સારા કે દુર્બલ જીવ સારા ?

જયંતીનો આવો પ્રશ્ન સાંભળી પ્રભુ બોલ્યા—જયંતી કેટલાએક જીવો બળવાન સારા અને કેટલાએક જીવો નિર્બલ સારા.

જયંતી—મહાનુભાવ ! એ વિષે મને વિવેચન કરવું અમમ્મવો.

વીરપ્રભુ—શ્રાવિકા જ્યંતી ! પૂર્વે જે મેં તને પાપી
 હવે કહેલા છે, તે દુર્જલ સારા. કારણ કે, જો તે હવે
 બળવાન હોય તો તેઓ બીજા પ્રાણીઓને દુઃખ અને પ-
 રિતાપ વધારે આપનારા થાય છે ? અને જો તેઓ નિર્જલ
 હોય તો બીજા હવેને દુઃખ કે પરિતાપ આપનારા થઈ
 શકતા નથી. માટે જે પાપી હવે છે, તે દુર્જલ હોય તો
 સારું છે. અને પૂર્વે જે ધર્મી હવે કહ્યા, તે બળવાન
 સારા છે. કારણ કે, જો તેઓ બળવાન હોય તો પોતાના
 મન, વચન અને કાયાના બળથી બીજા પ્રાણીઓના દુઃખ
 કે પરિતાપને હરનારા થાય છે. અને બીજાઓને ધર્મ જ્ઞ-
 ગરિકામાં યોજનારા થાય છે; માટેજ કહેલું છે કે, કેટલા-
 એક હવે બળવાન સારા અને કેટલાએક હવે નિર્જળ
 સારા છે. વીરપ્રભુનાં આવાં વચન સાંભળી જ્યંતીના હૃદ-
 યમાં વિશેષ આનંદ પ્રાપ્ત થયો અને તે પોતાના નિર્મળ
 હૃદયમાં એવા બળવાન હવેની ગણનામાં ગણવાની
 ભાવના ભાવવા લાગી.

લલિતા કહે છે, ખંડેનો ! શ્રાવિકા જ્યંતીના પ્રશ્નના
 ઉત્તરમાં વીરપ્રભુએ જે જાણત જણાવી, તે આપણે હૃદયમાં
 મનન કરવા યોગ્ય છે. આ જગતમાં જે હવે સારા બળ-
 વાન ગણાવા લાયક છે, તેઓની ગણનામાં આપણે ગણાવું
 જોઈએ. આપણે મનના બળથી ધાર્મિક કાર્યોમાં જોડાવું
 જોઈએ અને એ મહાબળનો ઉપયોગ બીજા પ્રાણીઓના
 ઉપકારમાં કરવો જોઈએ. જૈન જ્ઞાન અને જૈન નીતિરીતિનું
 મહાબળ પ્રાપ્ત કરી એ બળનો સદુપયોગ કરી આપણે
 આપણા શ્રાવિકા જીવનને સાર્થક કરવું જોઈએ.

લલિતા—જેનો! તમારી આગળ વાર્તા કહેવામાં મને પણ પૂર્ણ જાલ થાય છે. કારણ કે, જે વાર્તા મારી બાએ કહેલી હોય તેનું ફરીવાર સ્મરણ થાય છે અને વળી તેમાં જે ભાવના ભાવવા જેવી થાય, તે વારંવાર ભાવી થાય છે. જેનો! આ વખતે મને શુભદા નામની એક પ્રાદક્ષીની વાર્તા યાદ આવે છે, તે તમારી આગળ કહેવા જેવી છે.

અંચળ—લલિતા જ્ઞેન! વળી આપણી આવિકાની પાતમા પ્રાદક્ષીની વાર્તા ક્યાંથી યાદ આવી અને તે વાર્તા તને કોણે કહી હતી?

લલિતા—અંચળ જ્ઞેન! હું, જૈન કન્યાશાળામાં ભણવા જતી ત્યારે સ્તામાં એક મુંદર સ્ત્રી પોતાના દાર આગળ કિશી સ્ત્રી નીચેનું એક પદ હમેશાં ગાયત્રી હતી.

“કુતાગન ચંદનવંક ચીતલઃ”

“અગ્નિ ચંદનના કાદવના જેવો ચીતલગ્રંથયો.”

હું તે પદ નિત્ય સાંભળતી, અને તે સાંભળી સાંભળી મને યાદ રહી ગયું હતું.

એક વખતે જ તે સ્ત્રીને પુછ્યું કે, તમે કોણ છો? અને આ મંદાકનું એક ચરણ હમેશાં કેમ ગાયો છો? ત્યારે તે મુંદર સ્ત્રી બોલી—જ્ઞેન! ત્યારે તે સ્ત્રીની સી જરૂર છે? પણ જો તે સ્ત્રીને બિનકશી જણાવ્યું કે, જ્ઞેન! હું તો સ્ત્રીની કિશી છું. તમારી પદ્યમાં આવેલી આ

બોધક વાર્તામાં પતિએ મને કહી હતી. તે વાર્તા હું હમેશાં યાદ કર્યા કરું છું અને તે શ્લોકનું છેલ્લું પદ ગાંધને મારો કાળ નિર્ગમન કરું છું.

જેનો તે પછી તે શાંતાએ મારી આગળ નીચે પ્રમાણે વાર્તા કહેવાનો આરંભ કર્યો.

હે શ્રાવક સુતા ! પૂર્વે લક્ષ્મીપુર નગરમાં શિવશર્મા નામે એક બ્રાહ્મણ રહેતો હતો. તેને સુખદા નામે એક સ્ત્રી હતી. સુખદા ખરેખર સુખદાજ હતી. તેણીએ બાળપણમાં સારી કેળવણી લીધી હતી. તેણીની મનોવૃત્તિમાં પતિની ભક્તિ સર્વદા રમ્યા કરતી હતી. તે સતી મન, વચન અને કાયાથી હમેશાં પતિની સેવા કરતી હતી. સવારે પતિની પેહેલાં ઉઠી પતિની સેવાને માટે તત્પર રહેતી હતી.

પતિની શૌચ વિધિ, દાંતણુ, પાણી અને સ્નાન વિગેરે બધી ક્રિયા, તે પોતાની જાતે કરતી હતી. પછી જ્યાં પૂજા કરવાને બેસે, ત્યારે પૂજનની સામગ્રી પહેલેથી બધા ગોઠવી રાખતી અને ઘરનું કામકાજ કરતાં કરતાં પછુ વરંવાર પતિની મરજી સાચવતી હતી. જ્યારે પતિને જવાનો વખત થાય, ત્યારે તે પતિને પ્રીતિથી ઘરની સ્વચ્છિત પ્રમાણે ભાવતાં ભોજન કરી આપી પ્રેમથી પીરસી જમાડતી હતી. પતિ જમી રહ્યા પછી તેના મુખની દ્વિને માટે પાન સોપારી વિગેરે મુખવાસ તૈયાર કરી પતિની આગળ ધરતી હતી.

પતિ જ્યારે-સુખવાસ-લઈ-ઘડીવાર-જેસે-તે-વખતે-
તેમની આજ્ઞા લઈને સુખદા સુખે ભોજન કરતી હતી.
ભોજન કરી રહ્યા પછી તે પતિની પાસે પાંછી હાજર થતી
અને પછી સુતેલા પતિના ચરણ દાખવા વિગેરે સેવા કર-
તી હતી.

હે આવિકા! સુખદા આ પ્રમાણે હુમેશાં પતિની ભક્તિ
કરી પોતાના દિવસો નિર્ગમન કરતી હતી. સવારથી તે
રાત્રિના એક પોદાર સુધી તે પતિની ભક્તિ કરતી અને તેને
‘પોતાનું’ ખરું કર્તવ્ય માનતી હતી. તે કોઈ દિવસ
પતિની આજ્ઞા વિના કાંઈપણ કામ કરતી ન હતી. ભોજન,
આસન, શયન અને બીજી બધી ક્રિયાઓ કરતી વખતે તે
પોતાના પતિને પુછતી અને તેમની આજ્ઞા મળ્યા પછી તે
તે કાંમનો તે આદર કરતી હતી. ઢુંકામાં તે પોતાના પતિને
એક ઈદેવના જેવા પૂજ્ય અને રાજાની જેવા નિયામક
તરીકે જાણતી હતી.

મહાસતી સુખદાએ પોતાના પતિ શિવશર્માની પાસે
આરો અભ્યાસ કર્યો હતો. નવી નવી ધર્મ તથા નીતિની
કથાઓ તે પતિની પાસે હુમેશાં વાંચ્યા કરતી હતી. તેની
રસિક રસના ઉપર ચરચવતીએ વાસ કર્યો હોય, તેમ તે
કષ્ટ અને મધુર ઉચ્ચારથી પોતાના શ્રવણમાં અમૃત રસ
રેડતી હતી.

હે આવિકા! આ પ્રમાણે સુખદા પોતાના જીવનને ઉ-
પતિમાં સુખી પોતાને મુક્તિ-સંસાર ચલાવતી હતી. તેમ

“ હે પ્રભુ! હે ઇષ્ટદેવ, જો મેં જરાખર સતી ધર્મ પાળ્યો હોય અને મારા પતિની શુદ્ધ હૃદયથી સેવા કરી હોય તો મારા પુત્રનું રક્ષણ કરજો. ”

આ પ્રમાણે ચિંતવતી એ બાળા ઘણી વાર સુધી બેસી રહી. અને અગ્નિના કુંડની સામે એક દ્રષ્ટિએ જોવા લાગી. પુત્રને કુંડની બાહર નીકળતો ન જોવાથી તેણીના હૃદયમાં વધારે શોક થતો પણ પતિભક્તિની દઢતા તેણીના હૃદયમાંથી ખસી નહીં. ક્ષણવાર પછી શિવશર્મા જાગી ગયો અને સતી સુખદાના ઉત્સંગમાંથી પોતાનું મસ્તક લઈ બેઠો થયો. તેણે ઇતેજરીથી સતી સુખદાને પુછ્યું, પ્રિયા! તારા સુખ બિપર શોક કેમ દેખાય છે? આપણા આનંદશર્મા ક્યાં છે? સુખદા નમ્રતાથી બોલી—સ્વામિનાથ! આનંદશર્મા આપણા અગ્નિહોત્રના કુંડમાં પડી ગયો છે. આપ મારા બોળામાં મસ્તક મુકી સુધં ગયા હતા, તેથી આપને અચાનક જગાડી નિદ્રાભંગ કરવા મને યોગ્ય ન લાગ્યું, તેથી હું બેસી રહી છું. અરે સતી! એ તે શું કર્યું? એમ કહી શિવશર્મા અને સુખદા બંને અગ્નિના કુંડ આગળ બિભા રહ્યા. ત્યાં ધગધગતા કુંડમાં રમતો આનંદશર્મા જોવામાં આવ્યો. પોતાના માતાપિતાને જોઈ બાળક બોલ્યો, માતાપિતા! તમે કેમ દોડી આવ્યા? હું તો અહિં ખુશીથી રમું છું. તે જોઈ તેઓ બંને આશ્ચર્ય પામી ગયા અને પોતાના બાળકને કુંડમાંથી બાહર કાઢ્યો. તેમણે પુછ્યું, બેટા! તું દાઝ્યો છે કે નહીં? બાળકે હસતાં હસતાં કહ્યું, બાપા! મને તો અગ્નિ ચંદનના જેવો શીતળ લાગ્યો.

હું જરા પણ દાઝ્યો નથી. શિવશર્મા સાનંદાશ્ચર્ય પામી બોલ્યો—પ્રિયા ! આ ચમત્કાર તારા પતિવ્રતપણાંથી થયો છે. પ્રિયા ! તારા જીવનને ધન્ય છે. સતીઓનો પ્રભાવ દિવ્ય છે. તારી પતિલકિત અને તારું પતિવ્રત અલોકિક છે, અને તેથીજ આપણા બાળપુત્રની રક્ષા થઈ છે. પછી સુખદાએ પોતે કરેલી ઇશ્વરપ્રાર્થના અને પોતાના સતી ધર્મની શુદ્ધતાને માટે કરેલા ચિંતવનની બધી વાત પતિને કહી સંભળાવી.

સાંતા કહે છે, હું શ્રાવક સુતા ! તે વખતે તે સતી સુખદાનો પતિ શિવશર્મા નીચેનો પ્રલોક બોલ્યો હતો.

“ સુતં પતંતં પ્રસમીક્ષ્ય પાત્રકે
ન લોપયામામ પતિ પતિવ્રતા ।
પતિવ્રતાયા વ્રતમેગશંકયા
હુતાશન ચંદનપંક શીતલઃ ” ॥ ૧ ॥

“ પોતાના પુત્રને અગ્નિમાં પડતો જોઈને પણ પતિવ્રતાએ પોતાના પતિને જગાડ્યો નહીં. પછી તે પતિવ્રતા ઓના પતિવ્રતનો ભંગ થવાની શંકાથી અગ્નિ ચંદનના દાદવની જેમ શીતલ થઈ ગયો ” ૧.

હે શ્રાવક પુત્રી ! ત્યારથી મેં મારા પતિની પાસેથી ને ફલેક મોઢે કરી લીધા છે. અને તેનું ઉત્કૃષ્ટ વચન મને બહુ પ્રીતિ દોષથી હું તેને ચરંવાર બોલ્યા કરું છું. :-

લલિત કહે છે—હે જોડેનાં ! પછી તે સાંતાની પાસે

પરિવાર એક કહે છે—હે આનિકાઓ ! પછી લલિતાને
અંજલિ, જેમ અને પુનઃપીને તે શ્લોક લખાવી લીધો
તે પછી એમણે પચાસાપ કરતી નીચે પ્રમાણે બોલી.

પ્રેમદા—લલિતા બહેન ! આ લખતે મને થયોજ અ-
ધિકાર અને મારો પચાસો થાય છે. મેં હું આવી લીધો
તે પછી તેના આપા બીજાં મને પણ આવડત, તેમ
લલિતાને હું માનતી છું બની શકે ? માફ ખપુ જ્યાં
જ્યાં મને વડ્યુ. જે સ્ત્રી અબણ છે, તેના બધા અબણે
એવે અવ છે; તેનાં બાપ કરીને આવિકા જે અબણ થાય
તે તેમ અવડત નિંદન થાયક છે. આવક કુળમાં અવ
જ્યાં અવડત એનાની અબણાઓ વડ્યુ પણ મનેની કિય
કરી શકતી નથી. એવિ આવિકા અંજલિ આવિકા મને,
પણ અવિકાનાં એકદે માનનીય આવિકા છે. અધિક
અધિક આવિકા અવડત માનનીય છે. હું વડ્યુનાં બધાં
વડ્યુ, પણ અવડત અવડતી વડ્યુ બિચારી છું અને હું
અવડત હું અવિકા બિચારી અને એક વિચાર બધાં છે
એવે અને હું હું પણ અવડત બિચારી છે. એકદે
પણ અધિક છે અને અવડત, બિચારી અવડત અવડત

પ્રેમદા—લલિતા બહેન ! હું, અવડત અવડત હું
અવડત અવડત અવડત અવડત અવડત અવડત અવડત
અવડત અવડત અવડત અવડત અવડત અવડત અવડત

હું અવડત અવડત અવડત અવડત અવડત અવડત અવડત
અવડત અવડત અવડત અવડત અવડત અવડત અવડત

તેઓ હમેશાં નિયમસર વાંચવા લખવાનો અભ્યાસ રાખશે.
તો તેઓ થોડા વખતમાં સાફ જ્ઞાન મેળવી શકશે.

પ્રેમદા—લલિતા જ્ઞેન ! અભ્યાસમાં કેવી રીતે નિયમથી વર્તવું ? તે મને સમજાવો.

લલિતા—પ્રેમદા ભાણુ ! હમેશાં સવારે અગર જાગે એક જે સામાયિક દેવાનો નિયમ રાખો અને તે સામાયિક વખતે હમેશાં થોડા થોડા અભ્યાસ કરવો, એથી તમને ધર્મ અને જ્ઞાન જાનેનો લાભ થશે.

પ્રેમદા—તે સામાયિક ક્યાં કરવું ?

લલિતા—જો કોઈ લલેલ જાણેનો યોગ હોય તો ઘેર કરવું, નહીં તો જ્ઞાનશ્રી જેવી સાધ્વીને ઉપાશ્રયે જઈને કરવું. જો તમે હમેશાં જ્ઞાનશ્રી સાધ્વીને ઉપાશ્રયે જઈ શકો તેમ ન હોય તો તમે ઘેર સામાયિક લ્યો, અને અંચળ જ્ઞેનની પાસે થોડા થોડા અભ્યાસ કરો.

પ્રેમ—લલિતા જ્ઞેન ! તમે જ્ઞાનશ્રીને ઉપાશ્રયે જવાનું હતું, તે મને વધારે સાફ લાગે છે.

લલિતા—તે વધારે સાફ, એ વાત ખરી પણ કદાપિ હમેશાં ત્યાં ન જઈ શકાય તો પછી ઘેર સામાયિક દેવામાં પણ કોઈ હરકત નથી.

પ્રેમ—લલિતા જ્ઞેન ! ઘેર સામાયિક દેવામાં બીજી

હરકત નથી, પણ ચંચળ બહેનની પાસે લણવું, એ યોગ્ય ન કહેવાય.

લલિતા—ચંચળ બહેનની પાસે લણવામાં શી હરકત છે ?

પ્રેમ—લલિતા બહેન ! મા દીકરીની પાસે લણે તે સાચું ન કહેવાય ?

લલિતા—પ્રેમ બહેન ! એ તમારું કહેવું અયોગ્ય છે. જ્ઞાન મેળવવાને માટે કાંઈ નાના મોટાનો કમ જોવાનો નથી. દીકરી માને લણાવે અને મા દીકરીને લણાવે, બાપ દીકરાને લણાવે અને દીકરા બાપને લણાવે, એમાં કાંઈ હરકતજ નથી. ગમે તેની પાસેથી જ્ઞાનનો લાભ મેળવવામાં કાંઈ દોષજ નથી. જ્ઞાન મેળવવાને માટે માન કે અપમાન અને નાના કે મોટા એવો કમ કાંઈ જોવાનો નથી.

પ્રેમ—લલિતા બહેન ! આજે મારા મનમાંથી એ શંકા મટી ગઈ. આજ સુધી તો હું એમજ જાણતી હતી કે, જે નાનાં હોય તે મોટેરાંની પાસે લણે પણ જે મોટેરાં હોય તે નાનાંની પાસે લણે નહીં. પણ જ્યારે તમે કહ્યું, ત્યારે આજે મારા મનમાંથી એ શંકા મટી ગઈ.

ધર્મદાસ શેઠ કહે છે—હે સદ્ગુણી માતાઓ અને બહેનો ! તે પછી લલિતાએ તે શ્રાવિકાઓની પાસે સંસ્કૃત ભાષાના વખાણ કરવા માંડ્યાં.

લલિતા કહે છે-જેનો ! જે સ્ત્રીને માટે તંમને લ-
 વણની ઇચ્છા થઈ છે, તે સ્ત્રીક સંસ્કૃત ભાષાનો છે. એ
 ભાષા આપણા આર્ય દેશમાં ઘણીજ પૂજ્ય ગણાય છે. એ
 ભાષાને માટે આપણા દેશમાં મોટું માન છે. તે ભાષાને
 આપણા વિદ્વાનો દેવતાની ભાષા કહે છે. આપણા ધર્મનાં
 ઘણાં પુસ્તકો એ ભાષામાં લખાયેલાં છે. જેનો ! જે ત-
 મારે તમારા જીવનમાં ખરેખરે જાનનો આનંદ લેવો હો-
 ય તો તમે યોગી ધર્મી પણ સંસ્કૃત ભાષા શીખજો. આ-
 પણા ધર્મનાં જે સૂત્રો છે, તે માગધી (પ્રાકૃત) ભાષામાં
 લખાયેલાં છે, તેમજ તે વાંચવાનો આપણો અધિકાર પણ
 નથી, પણ જે સંસ્કૃત ભાષાના ચરિત્રના ગ્રંથો લખાયેલા
 છે તથા માગધી ભાષામાં લખાયેલા પ્રકરણો છે તે વાંચ-
 વાનો આપણો અધિકાર છે. એ સંસ્કૃત ભાષાનું જ્ઞાન આ-
 ખા ભારતવર્ષમાં જિંચામાં જિંચું ગણાય છે. જેનો ! જે
 તમારે તમારા હૃદયને, તમારી જીવ્હાને અને તમારા મુ-
 ખને પવિત્ર કરવું હોય તે એ ભાષા શીખજો. જ્યારે તમે
 તમારા મનુર સ્વસ્થી સંસ્કૃત ભાષાના ગ્રંથોનો જોડો, ત-
 મારે તમને જોડનારને અને તાજાજનારને એક સુદીન
 તરફનો આનંદ થઈ આવશે. જ્યારે આપણે દેશગરમાં
 દર્શન દર્શાવે જઈએ છીએ ત્યારે જે દોડી જાયેલી જાગ
 ધાવિકા પ્રજાની આગળ ઉભી રહી દોડી રહેક બાજની
 રોય તે વખતે આપણને તે સાબરજામા દેટકો આનંદ
 આવે છે ! તેનો નમિ અનુભવ કરી એજો. જેનો ! સંસ્કૃત
 ભાષાની મનુર અધિકાર છે. જે ભાષાના ગ્રંથો વાંચી

શ્રાવિકા ! તમારા રાજની હિંસાને માટે મારા સાંભળવામાં
 પણ આનંદ છે, તે રાજ ઘણાજ ઘડ મિથ્યાત્વી હોવાથી
 અહીં મારી પાસે આવે નહીં, તેમ વળી તેના ખરાખર સં-
 સ્કારો જાણ્યા છે, તો તે અત્યારે માને તેમ પણ તથી.
 તે છતાં મારા હૃદયમાં એક વિચાર સ્ફુર્યો છે તે તમે સાં-
 લજો. તમારા રાજ અંકુશને સંગીત ગાયન વિદ્યા ઉપર
 ઘણી પ્રીતિ છે. તો જો કેઈ મધુર કંઠવાળી શ્રાવિકાની જા-
 ગિકાઓ હોય, તો તેમને હું સંસ્કૃત ભાષાની જિન સ્તુતિ
 શીખવું. પછી જે વખતે રાજ આપણું જીવંત્ય પાસેથી
 શીકાર કરવા નીકળે, તે વખતે તે જાગિકાઓ મધુર કંઠથી
 દેરાસરમાં પ્રભુની સ્તુતિ ગાય એવું કરો ગાયન ઉપર પ્રીતિ
 વાળો. રાજ શ્રાવિકાની જાગિકાઓના મુખનું મધુર ગીત સાં-
 લજી અંદર આવશે. વળી તે સંસ્કૃત ભાષામાં હોવાથી તેના
 મનમાં ઘણાજ આનંદ આવશે, એટલે તે જાગિકાઓને
 જાણના આશ્રય કરશે ત્યારે રાજ અંદર દેરાસરમાં દાખલ
 થાય ત્યારે જાગિકાઓએ તે ગીત જાંચ કરી દેવું અને તે
 મારે કહેવું કે, જે મધુર હિંસા કરતો હોય તેને અમારું
 આ ધર્મ ગીત સંભળાવી અશય તરી. તે વખતે સંસ્કૃત
 ભાષાના મધુર ગાયનમાં ને. ૬. પાંચે રાજ તે ગીત કહી
 વડે મારાને કહેશે એટલે તમારે દ્રવ્યથી તેનું હૃદયમાં
 હોવાની પ્રતિભા દેશકરી પછી જાગિકાઓની પાસે તે જ
 સ્વર ગાયન થયેલું.

હવેના કી છે—જે જાગિકા તે ગીત મુલિત. રાજ
 વચન સંભળી કહી તે જ રાજ સ્વીકારે, અને પછી શ્રીમદ્-

માંહેથી કેટલીએક શ્રાવકોની બાજિકાઓને ત્યાં બોલાવવામાં આવી, એક બે દિવસમાં શ્રાવકબાજાઓએ મુનિ પાસેથી સંસ્કૃતની મધુર કવિતા શીખી લીધી. અને પછી એક દિવસ નક્કી કરી સંઘના આગેવાનોની સાથે તે બાજિકાઓ શ્રીનગરની બાહર આવેલા એક જિન ચૈત્યમાં આવી.

એક વખતે રાજા ચંડવર્મા શિકારની તૈયારી કરી નગરની બાહર નીકળ્યો. ધરાધર ચૈત્યની પાસે આવ્યો ત્યાં શ્રાવકોની બાજિકાઓએ જિંચે રવરે સંસ્કૃત ગાયન ગાવા માંડ્યું બાજ શ્રાવિકાઓના મધુર કંઠમાંથી નીકળતો એ સંસ્કૃત ગાયનનો સ્વર સાંભળી રાજા ચંડવર્મા જિજ્ઞાસ્યો. તેની મનોવૃત્તિ એ મધુર ગીતને સાંભળવામાં આકર્ષાઈ ગઈ. તરતજ રાજા શિકારના સોજાતીઓને જિભા રાખી અને પોતે ધોડા ઉપરથી ઉતરી જિનચૈત્યની અંદર આવ્યો ત્યાં એક તરફ બાજિકાઓને અને બીજી તરફ સંઘના આગેવાનોને જોડેલા જોયા. રાજા જોયો અંદર આવ્યો, કે તરતજ શ્રેણીઓની સમસ્યાથી તે બાજિકાઓ ગાયન કરતી બંધ થઈ ગઈ. રાજા ચંડવર્મા જોડ્યો. બાજિકાઓ ! તમે શા માટે ગાતી બંધ થઈ ગઈ ? તમારું મધુર ગાયન સલાવો. તે સાંભળવાની મારી ઘણી ઈચ્છા છે. તે વખતે પેલા આગેવાનો શ્રેણીઓ આવી કહેવા લાગ્યા-મહારાજ ! આ બાજિકાઓ જે ગાયન ગાય છે, તે દેવભાષામાં ગાય છે, એ કોઈ દ્વિંસા કરનાર માણસ પાસે આવે તો તે બાજા જોવાની નથી. તે દેવભાષા કોણથી દયાગુ અને પવિત્ર માણસના કાન ઉપરજ આવે છે. મહારાજ !

આપ અમારા સ્વામી છે. આપની આગળ આ બાલિકાઓ ખુશીથી ગાયન કરે, પણ આપ શિકારી હોવાથી આપની પાસે એ પવિત્ર ભાષા આ બાલિકાઓ બોલી શકેજ નહીં. કદિ બળાત્કારે તે બોલવા જાય તો તે ભાષા તેમના કંઠ ઉપર આવેજ નહીં શેઠીઆઓનાં એવાં વચન સાંભળી રાજ અંડવર્મા વિચારમાં પડ્યો. તરતજ તેની મનોવૃત્તિમાં લબ્યતાનું બીજ પ્રગટ થઇ આવ્યું પછી તેણે પોતાના મનની સાથે ચિંતવ્યું કે, અહા! આ જગતમાં હું કેવો પાપી ગણાઉં છું કે, કાને આવી મધુર ભાષા સાંભળવાને પણ અધિકાર મને નથી. વળી મારી જૈન પ્રજા મને સર્વ રીતે હિંસક ગણી નાલાયક માને છે, માટે આજથી મારે કોઈ પણ જાતનો શિકાર કરવો નહીં. આ પ્રમાણે ચિંતવી તેણે બાહરે આવી પોતાના હાથમાંથી શિકારના હથેલીઓ ફેંકી દીધાં અને બીજા શિકારી માણસોને કહ્યું કે, તમે પાછા જાઓ અને હવેથી કદિ પણ શીકાર કરશો નહીં અને મને શિકાર કરવાની પ્રેરણા પણ કરશો નહીં. એવી આજ્ઞા આપી રાજ પાસે જિન મંદિરમાં આવ્યો અને તેણે પ્રભુની પ્રતિમાં, સંઘના આગેવાનો અને બાલિકાઓની સમક્ષ કહ્યું કે, “આજથી મેં બધી જાતના શિકારનો ત્યાગ કર્યો છે, અને મારા આખા રાજ્યમાં કોઈ બીજા શિકારીને પણ શિકાર કરવાનો પ્રતિબંધ છે.” આ પ્રમાણે પ્રતિજ્ઞા લઈ રાજ્યને વિનયથી પેલા શેઠીઆઓને કહ્યું કે, ભાઈઓ! હવે આ બાલિકાઓના કંઠમાં દેવભાષા આવશે કે નહીં? શેઠીઆઓ

એએ નમતાથી જાણાવ્યું મહારાજ ! ને આપની પ્રતિ-
 સા દ્રઢ હશે તો આ જાણિકાઓના ઠંઠમાં દેવભાષા પ્ર-
 ગટ થશે. પછી તેઓએ પોતાની જાણિકાઓને કહ્યું કે,
 બહેનો ! આ આપણા મહારાજએ હિંસાનો ત્યાગ કર્યો છે,
 તો હવે પ્રભુની સમક્ષ ને સંસ્કૃત ગાયનનું સ્મરણ કરો.
 પછી શેઠીઆઓની સગનાથી તે આવક જાણાઓએ પાછું
 સંસ્કૃત ગાયન શરૂ કર્યું તે સાંભળી રાજા ચંડવર્મા ધણેજ
 પ્રસન્ન થઈ ગયો અને તે ધણીવાર સુધી ત્યાં ઉભો રહ્યો,
 ત્યારે એ ગાયન પૂરું થયું, ત્યારે જાણિકાઓ બોલતી
 બંધ થઈ. પછી રાજાએ શેઠીઆઓને પૂછ્યું કે, આ સં-
 સ્કૃત ગાયન દેાએ રચ્યું છે ? અને આ જાણાઓ કયાંથી
 શીખી છે ? પછી શેઠીઆઓએ રાજાને જણાવ્યું કે, અ-
 મારા ગુરુ એક મુનિએ આ કવિતા કરેલી છે અને આ
 જાણાઓને શીખવનારા પણ તેઓ છે. રાજાએ શુદ્ધ ભાવથી
 કહ્યું, મહાશયો ! તમે એ તમારા ગુરુનાં મને દર્શન કરાવો
 પછી તે શેઠીઆઓ રાજા ચંડવર્માને તે જૈન મુનિની પાસે
 લઈ ગયા અને ત્યાં મુનિએ તેમને સારો પ્રતિબોધ આ-
 પ્યો. ઉવટે રાજા ચંડવર્મા એક જૈન રાજા થયો, અને તેણે
 વિમાનના જેવા મનોહર ચૈત્યોથી શ્રીનગર અને તેના સ-
 વ્યના બીજા ગામોને અલંકૃત કર્યાં હતાં.

લલિતા કહે છે-હો બહેનો ! એવી રીતે સંસ્કૃત ભાષાની
 મધુરતાથી ચંડવર્મા જેવો હિંસક રાજા પ્રતિબોધ પામ્યો
 હતો. એ રાજાની પાસે બીજા મિથ્યાત્વી પુરૂષો કદિ સં-
 સ્કૃત ભાષા બોલતા હશે પણ તે ભાષાની મધુરતા અને
 અસર જૈન જાણિકાઓના મુખથી જેવી તેને થઈ તેવી બીજા

પુરુષોના મુખથી અસર થઈ નહતી, તેથી આપણે ઠરેક શ્રાવિકાએ સંસ્કૃત ભાષાનો અભ્યાસ કરવો જોઈએ, તેમજ આપણાં પુત્ર્ય-તીર્થંકર મહારાજે જે આપણા જેવાં અલ્પમ-તિવાળાઓને માટે માગધી ભાષામાં ગ્રંથો તથા સૂત્રો રચ્યાં છે. તે ભાષા પણ આપણે શીખવી જોઈએ. તે સૂત્રોમાં ને તે ભાષામાં જે ખવિત્રતા છે તે સંસ્કૃત ભાષામાં પણ આવવાની નથી જે ગંભીરાર્થ તેમાં રહેલ છે, તે અલોકિક છે. માટે માગધી ભાષા પણ આપણે શીખવાની ફરજ છે, અને સંસ્કૃત પણ શીખવી જોઈએ; જહેનો ! હવે આજે નિત્યના નિયમ પ્રમાણે આપણે ઉપદેશ વાર્તાનો વખત થઈ ગયો છે. તેથી હવે હું મારી વાર્તા બંધ કરું છું. (ખોલો આ દીશ્વર લગવાનની જય.)

ધર્મદાસ શેઠ કહે છે—હે શ્રાવિકાઓ ! જ્યારે લલિતા એ પોતાની વાર્તા બંધ કરી એટલે પ્રેમદા, અંચળા, પ્રેમ, પુતળી, નંદુ અને પોતી વિગેરે બધી શ્રાવિકાઓ ઉઠી લલિતાની પ્રશંસા કરતી કરતી પોતપોતાને ઘેર ચાલતી થઈ.

પ્રિય માતાઓ અને જહેનો ! તમે પણ લલિતાના ઉપદેશને અડધું કરી માગધીભાષા માથે સંસ્કૃતભાષાનો અભ્યાસ કરજો. જે તમે એ દેવ ભાષાનો અભ્યાસ કરજો તો તમે દેવીરૂપ ગણાશો. વળી એ ભાષાના અભ્યાસથી તમારા ઉચ્ચાર સુધરશે અને શુદ્ધ તથા અશુદ્ધ શબ્દોની મારી રીતે અખર પડશે. જે તમને એ ભાષાનું મુદત્ત જ્ઞાન નહીં હોય તો તમે તમારી ક્રિયામાં અને નવરમરણ વિગેરે ક્રિયામાં અશુદ્ધ ભાષાઓ. જે મુખમાંથી અશુદ્ધ

પણે કરેલી સ્તુતિનું પુરું-ફળ મળે નહીં અને ઉલટો આ-
પણને દોષ લાગે એ વધારે.

પદ્મા—સાધ્વીજી ! હવે મારે શું કરવું. આજ સુધીનો
મારો બધો નિયમ નકામો થયો. મેં પુણ્યને બદલે પાપ
ઉપાર્જન કર્યું. આવા અશુદ્ધ નિયમથી મેં જ્ઞાનની ઘણીજ
આશાતના કરી. હવે મારી શી ગતિ થાયે ?

સાધ્વી—શ્રાવિકા ! એ વિષે હવે વધારે અપશોષ ક-
રવો નહીં. તમારામાં સંસ્કૃત જ્ઞાન ન હોવાથી જે દોષ
ધનો તેને માટે તમે આલોચણા લઈ નિર્દોષ થાઓ. અને
હવેથી દોષ સંસ્કૃત જ્ઞાન ધરાવનાર પુરૂષ વા સ્ત્રીની પાસે
તે સ્તુતિને સુધરાવી તેનો પાઠ કરજો.

પદ્મા—ગુરુણીજી ! હવે બીજાની જીપર આધાર રાખવો,
તે મને યોગ્ય લાગતું નથી. હું પોતેજ સંસ્કૃત બાયાનું
જ્ઞાન મેળવવા પ્રયત્ન કરીશ.

સાધ્વી—વધારે ઠીક તો એજ છે. પણ જો તમારે
સંસ્કૃત અભ્યાસ કરવો હોય તો હમેશાં નિયમ રાખજો.

પદ્મા—સાધ્વીજી ! જેવો મારે પ્રભુની આગળ સ્તુતિ
કરવાનો નિયમ છે, તેવો નિયમ હું સંસ્કૃત અભ્યાસને
માટે લઉંશ.

સાધ્વી—શ્રાવિકા ! તો તમે યોગ દિવસમાં એક ચારાં
અભ્યાસી થઈ શકશો.

થી જ્ઞાનમાં વધારો થવાને લીધે ક્ષયદો થાય, પણ જેટલું મને જ્ઞાન છે, તેમાં કાંઈ સંસ્કૃતની જરૂર નથી.

સાધ્વી—શ્રાવિકા ! મેં તમને જે આટલી બધી પુછ-પરછ કરી, તેનું કારણ જ એ છે કે, સંસ્કૃત ભાષાના જ્ઞાન વિના તમારા બોલવામાં ઘણી અશુદ્ધતા દેખાય છે, અને તેથી એ ભાષા ભણવાની તમારે જરૂર છે.

પદ્મા—ગુરૂણીજી ! મને કૃપા કરી કહો. મારામાં તમે શી અશુદ્ધતા જોઈ ?

સાધ્વી—હમણા ગ્રૈત્યની અંદર તમે જે સંસ્કૃત ભાષાની સ્તુતિ બોલતા હતા, તેમાં ઘણું જ અશુદ્ધ આવતું હતું. જેથી કરીને અર્થનો અનર્થ થઈ જતો હતો. જો તમારામાં થોડું ઘણું પણ સંસ્કૃત જ્ઞાન હોય તો તમારા મુખમાં એવું અશુદ્ધ આવે જ નહીં.

પદ્મા—ગુરૂણી સાહેબ ! એ કેમ બને ? કારણ કે, જે શ્રાવિકાની પાસે હું ભણી છું, તે શ્રાવિકા ઘણી જ પ્રવીણ છે. તેઓ કર્મવ્રત સુધીનું મોટું જ્ઞાન ધરાવે છે.

સાધ્વી—હે શ્રાવિકા ! બીજું ગમે તેટલું જ્ઞાન તે ધરાવતાં હોય પણ તેનામાં થોડું ઘણું પણ સંસ્કૃત જ્ઞાન ન હોય તો તેનાથી શુદ્ધ ભિચાર થઈ શકે નહીં. આ શબ્દ શુદ્ધ છે કે અશુદ્ધ છે, એ વાત સંસ્કૃત ભાષાના જ્ઞાન વિના બનતી નથી. હે શ્રાવિકા ! પ્રભુ તો વિતરાગ છે. ગમે તેવી સ્તુતિ કરો કે ગમે તેવી નિંદા કરો તો પણ તેમનામાં ગુસ્સો કે રાગ આવતો જ નથી. પણ અશુદ્ધ બોલવાથી આ-

પણે કરેલી સ્તુતિનું પુરું-ફળ મળે નહીં અને ઉલટો આ-
વળને દોષ લાગે એ વધારે.

પદ્મા—સાધ્વીજી ! હવે મારે શું કરવું. આજ સુધીના
મહેરો બધા નિયમ નકામો થયો. મેં પુણ્યને બદલે પાપ
ઉપાર્જન કર્યું. આવા અશુદ્ધ નિયમથી મેં જ્ઞાનની ઘણીજ
આશાતના કરી. હવે મારી શી ગતિ થાયે ?

સાધ્વી—આવિકા ! એ વિષે હવે વધારે અપશોષ ક-
રવો નહીં. તમારામાં સંસ્કૃત જ્ઞાન ન હોવાથી જે દોષ
થેતો તેને માટે તમે આલોચણા લઈ નિર્દોષ થાઓ. અને
હવેથી કેઈ સંસ્કૃત જ્ઞાન ધરાવનાર પુરૂષ વા સ્ત્રીની પાસે
તે સ્તુતિને સુધરાવી તેનો પાઠ કરજો.

પદ્મા—શુદ્ધીજી ! હવે બીજાંની જાપર આધાર રાખવો,
તે મને યોગ્ય લાગતું નથી. હું પોતેજ સંસ્કૃત બાપાનું
જ્ઞાન મેળવવા પ્રયત્ન કરીશ.

સાધ્વી—વધારે ઠીક તો એજ છે. પણ જો તમારે
સંસ્કૃત અભ્યાસ કરવો હોય તો હમેશાં નિયમ રાખજો.

પદ્મા—સાધ્વીજી ! જેવો મારે પ્રભુની આગળ સ્તુતિ
કરવાનો નિયમ છે, તેવો નિયમ હું સંસ્કૃત અભ્યાસને
માટે લઉંશ.

સાધ્વી—આવિકા ! તો તમે થોડા દિવસમાં એક આરાં
અભ્યાસી થઈ શકશો.

પદ્મા—ગુરૂણીજી ! મને હમેશાં સંસ્કૃત અભ્યાસ કરે-
લાની જાણ આપો.

સાધ્વી—હૃદયમાં દૃઢતા રાખી એ નિયમ પાળશે
એટલે તે જાણ લીધા જેવું જ છે.

પદ્મા—ગુરૂણી સાહેબ ! કોઈ જાતની જાણ લીધા વિના
ધારેલો નિયમ અચવાતો નથી.

સાધ્વી—ત્યારે તમારે શેની જાણ લેવી છે ?

પદ્મા—જ્યાં સુધી મને સંસ્કૃત ભાષાનું થોડું ઘણું
જ્ઞાન ન થાય, ત્યાં સુધી મારે બધી જાતની વીગી (વિકૃતિ)
નો ત્યાગ છે.

સાધ્વી—એ જાણ આકરી પડશે.

પદ્મા—આકરી જાણ વિના કાર્યની સિદ્ધિ થતી નથી.

સાધ્વી—આવિકા, એ હાથ જોડો.

પછી સાધ્વીએ પદ્માને જાણ આપી

ધર્મદાસ શેઠ કહે છે—હે આવિકાઓ ! તે પદ્મા આ-
વિકાએ પછી સંસ્કૃતનો સારો અભ્યાસ કર્યો હતો, અને
તેમાં તે એટલી બધી પ્રવીણ થઈ હતી કે, તે સંસ્કૃત ભા-
ષામાં વાતચીત કરી શકતી હતી. માટે દરેક આવિકાએ
થોડું ઘણું પણ સંસ્કૃત જ્ઞાન મેળવવાની જરૂર છે. વળી
સંસ્કૃત ભાષાના જ્ઞાન વિના આપણી ગુજરાતી ભાષા પણ
શુદ્ધ રીતે બોલી શકાતી નથી. ભુવોને કેટલીએક આવિકા-

ઓ તે બાપાના જ્ઞાન વિના ઘણા અશુદ્ધ શબ્દો બોલે છે. કેટલીએક ઉપાશ્રયને આપારો કહે છે, શ્રાવકને શાવક કહે છે, અને સામાયિકને સમાગ કહે છે, આવા કેટલાએક શબ્દોને તેઓ અશુદ્ધ કરી બોલે છે. તેનું કારણ સંસ્કૃત ભાષાનું અજ્ઞાનજ છે, માટે એ પવિત્ર ભાષાનું જ્ઞાન અવશ્ય મેળવવાની જરૂર છે.

ધર્મદાસ શેઠે ફરીવાર જણાવ્યું કે, હવે આજે આપણે નિત્યનો વખત થઇ ગયો છે, માટે આજની ઉપદેશ વાર્તા બંધ કરવામાં આવે છે, (બોલો આદીશ્વર ભગવાનની જય.)

પછી ધર્મદાસ શેઠ, અને ગંગા વિગેરે બીજી આવિકાઓ ઉઠીને પોતપોતાને ઘેર ચાલી જાય છે.

દિવસ ૧૨ મો.

મદા અને તેની બહેન નંદુ આગંતાને ઘેર આવતાં રસ્તામાં મળે છે.

પ્રેમદા—કેમ નંદુ બહેન! તારી સાથે પોતી નથી આવી ?

નંદુ—બોલી બહેન! ગઈ શકે નાંકે પોતી તેને આજે મળેલ છે.

પ્રેમદા—એ શી વાત? શું પોતીને કોઈએ બોલાવી
કે તે પોતાની મેળે ગઈ?

નંદુ—ના, ગઈ કાલે તેની જોડણી ઘણીજ માંદી છે,
એવી તેને ખબર પડી એટલે તે તેને જોવાને માટે ગઈ છે.

પ્રેમદા—ત્યારે હજી સુધી કેમ નથી આવી?

નંદુ—પછી પોતીને તેની સાસુએ આગ્રહથી રોકી છે.
તેવેતા તેનાં તેની સાસુ બારે વખાણ કરે છે.

પ્રેમદા—એ વાતની તને શી રીતે ખબર પડી?

નંદુ—મોટી જાહેન! ગઈ કાલે રાત સુધી ત્યારે પોતી
આપણે ઘેર આવી નહીં, એટલે મને મનમાં ચિંતા થઈ.
પછી આજે સવારે હું તેની તપાસ કરવાને ગઈ હતી, ત્યારે
તેનાં સામસીયાનાં માણસો તેણીનાં બારે વખાણ કરતાં હતાં.

પ્રેમદા—તેઓ શાં વખાણ કરતાં હતાં?

નંદુ—જાતી જાહેન! તેઓએ એટલાં બધાં વખાણ
કર્યાં છે કે, જે સાંભળી મને ઘણાજ સંતોષ થયો છે. તે
ઓએ મને જણાવ્યું તે ઘણુંજ મન આજીવું પડી મને તેમણે
કહ્યું કે પોતી ક્યાં છે? અને તેની જોડણીની તપાસ
કેવી છે? ત્યારે તેના સાસુ સમત વિચરે એવવ્યા કે, નંદુ
બાઈ! તમારી પોતી તરત આવતી ગઈ છે. તેનોજ સમત
વર્તી જોજાઈ ફરકાર થઈ ગયો છે. ગઈ મને તેણીએ તેની
એક જીવંત જે ખબર આપી છે, તે અત્યંત છે કહી મને
હી અત્યંત વધારે સારવાર તેણીએ કરી છે. આવી મન ઉભા

મચે કરી તે તેણીની પાસે બેસી રહી છે, અને તેણીને દવા-
પાણી વિગેરે આપવામાં ઘણીજ સવાચેતી રાજેલી છે. નંદુભાઈ!
તમારી દીકરી પોતી ખરેખરી રત્ન છે. તેણીનામાં આવા
શુભ ક્યાંથી આવ્યા? એ અમને ઘણું અચંબો થાય
છે. મોટી જાહેન! પછી મેં તેમને કેટલા એક વિવેકનાં વ-
ચનો કહી આજ્ઞા મનાવ્યું. પછી મેં પોતીને પાસે બો-
લાવી અને પુછ્યું કે, પોતી જાહેન! તું આપણે ગેર ક્યારે
આવીશ?

પોતી—જો મારા સાસુ રત્ન આપે તો હમણાંજ
આવું. અત્યારે મારી જોડાણીની તળીયત ચાલી છે.

મોટી જાહેન! પછી મેં પોતીની સાસુને પુછ્યું કે,
પોતીને રત્ન આપે તો હું તેને મારે ઘેર તેડી લઉં. પછી
પોતાની સાસુએ કહ્યું કે, હવે તો તમારો પોતી વગર
અમને અહીં ગમશે નહીં. તમારે પોતીની થી જરૂર છે?
પછી મેં તેમને કહ્યું કે, પોતીને મારે ઉપદેશ વાર્તા સાં-
ભળવા લઈ જાવી છે. તેની સાસુએ કહ્યું કે, ઉપદેશ વાર્તા
સાંભળ્યાથી શું થાય છે? મેં કહ્યું, જો આ પોતીના તમે
પ્રખાણ કરો છો, તેનું કારણ ઉપદેશ વાર્તા છે. અત્યારથી
પોતીએ ઉપદેશવાર્તા સાંભળવા માંડી છે, ત્યારથી એના-
માં ઘણા અશુભો દાખલ થઈ ગયા છે. તે વખતે
પોતીની સાસુએ શોક કરવા કહ્યું કે, જો આવા શુભ
ઉપદેશથીજ આવ્યા હોય તો તેના વરનું વેચિશ્ય જી-
વે જી સાથે આપણે કરવું હવે શું કરવું? જે જ-
ન્યું તે ખરું. પછી મેં તેમને કહ્યું કે, મારી દીકરીના

તથા પુતળી જ્ઞેન હજુ કેમ આવ્યાં નહીં હોય ? અંચળે કહ્યું, મને તે વાતની ખબર નથી, પણ તેઓ કોઈ જગે જરા કામમાં રોકાયાં હશે, નહીં તો આવ્યાં વિના રહે નહીં. તે વખતે પ્રેમદાએ જણાવ્યું. આનંદા જ્ઞેન ! આપણે નિત્યનો વખત થઈ ગયો છે, માટે હિપદેશ વાર્તાનો આરંભ કરો.

આનંદા—પ્રેમદા જ્ઞેન ! થોડીવાર સુધી પ્રેમ તથા પુતળીની આપણે રાહ જોઈએ.

પ્રેમદા—આનંદા જ્ઞેન ! હવે રાહ જોવી નકામી છે. કારણ કે, જો તેઓ આવવાનાં હોત તો ક્યારનાં આવી ગયા હોત. પણ જ્યારે તેમને આવવામાં વિલંબ થઈ ત્યારે તેઓ હવે નહીં આવે એમ લાગે છે.

આનંદા—પ્રેમદા જ્ઞેન ! જો તેઓ ન આવવાના હોય તો કોઈની સાથે જેવું હોય તેવું કહેવરાવે.

આ પ્રમાણે આનંદા અને પ્રેમદા વાતચીત કરતાં હતાં ત્યાં પ્રેમ અને પુતળી જાને ઉતાવળાં આવી પહોંચ્યાં.

તેમને જોઈ લલિતા ગોલી, કેમ જ્ઞેનો ! આજે વાર થઈ ?

પ્રેમ—લલિતા જ્ઞેન ! અમે તો જરાજર વખતે દેશની કાજ્યાં હતાં, પણ આપણી ઘેરી પાસે આવતા એક સુંદરી નામે શ્રાવિકા મળી, તે અમારી સગી થાય છે. તેણીએ અમને કહ્યું કે, તમે ક્યાં જાઓ છો ? ત્યારે અમે

જળાબ્યુ' કે, લલિતા જ્ઞેનને ઘેર તેમની મા આનંદા મા-
સીની પાસે ઉપદેશ વાર્તા સાંભળવાને જઈએ છીએ. પછી
તે જરા દિલ્લગીર થઈને બોલી કે, જ્ઞેનો ! મારે તે સાંભ-
ળવા આવવાની ઇચ્છા છે. પણ કોઈ રીતે ત્યાં આવી શ-
કાય તેમ નથી. કારણ કે, મેં શુભ વેદનીય કર્મ મેળવ્યાં
નહીં હોય, તેથી મારાથી એ ઉપદેશ વાર્તા શી રીતે સં-
ભળાય ? પછી અમે તો જાને વિચારમાં પડ્યાં કે, શુભ
વેદનીય કર્મ શું હશે ! જ્યારે અમોને તેમાં સમજણ
પડી નહીં. પછી અમોએ તેને પુછ્યું કે, સુંદરી જ્ઞેન !
શુભ વેદનીય કર્મ એટલે શું ? તેણીએ હસીને કહ્યું, જ્ઞે-
નો ! તમે રાજ ઉપદેશ વાર્તા સાંભળવા જાઓ છો,
તોપણ શુભ વેદનીય કર્મમાં કાંઈ સમજતાં નથી.
તો પછી બીજામાં શું સમજતાં હશે ? અમે કહ્યું
જ્ઞેન સુંદરી ! અમારી ઉપદેશ વાર્તામાં હજી એ જા-
બત આવી નથી. તેથી અમે તે વિષે સમજતાં નથી. તું
જે તે વિષે સમજતી હો તો અમને સમજાવ, પછી તે
સુંદરીએ અમોને હસતાં હસતાં કહ્યું, જ્ઞેનો ! પેટેલાં હું
પણ કાંઈ સમજતી ન હતી. પણ હાલ કેટલાએક દિવસ
થયા જ્ઞાનધીને ઉપાશ્રયે ધર્મવાર્તા સાંભળવા જઈ છું, તેથી
મને તે જાગતની સમજણ પડી છે. પછી અમોએ તેને તે
સમજાવવાની વિનંતિ કરી એટલે તે સુંદરી બોલી-જ્ઞેનો !
જેના શરીરમાં કોઈ જાતનો રોગ ન હોય, તે શુભ વેદનીય
કર્મ કહેવાય છે. એ કર્મ જેને હિદય આબ્યુ' ન હોય, તેનું
શરીર સાફ રહેતું નથી અને રોગિષ્ટ રહ્યા કરે છે. જ્ઞેનો !
મારા કહેવાનો અર્થ એવો છે કે, મારા કાનમાં આજે ઘણું

૧ સ્નેહિત મલિન મિથ્યાત્વ વિહરજો,
સ્નેહે કરી શ્રાવિકા બોધ ધારોરે.

૨

મન મંગળ મંગળે રાજોરે,
નિત્ય સત્ય વચન શુદ્ધ રાજોરે;
સારા સદ્ગુણનાં ફળ આજો,
સ્નેહે કરી શ્રાવિકા બોધ ધારોરે.

૩

બુધવારે સુબુદ્ધિથી ચાલોરે,
દોષ દુર્ગુણ દૂરથી ટાળોરે;
પ્રેમ ધારી પતિવ્રત પાળો,
સ્નેહે કરી શ્રાવિકા બોધ ધારોરે.

૪

શુક્રવારે ૩ ગૌરવને વધારોરે,
૪ ચિત્ત ગર્વ શુભાન ન ધારોરે;
ખોટા બહેમ વિશેષ પવિત્રારો,
સ્નેહે કરી શ્રાવિકા બોધ ધારોરે.

૫

શુક્રવારે ૬ સુકૃત નિત્ય કરવારે,
વ્રત નિયમ ૭ નિરંતર ધરવારે;
ભવસાગરનાં દુઃખ તરવા,
સ્નેહે કરી શ્રાવિકા બોધ ધારોરે.

૬

શનિવારે સુઘડતા ધરજોરે,
૮ સતી ચરિત્ર શ્રવણ નિત્ય કરજોરે;
ધરી પ્રીતિ તેને ૯ અનુસરજો,
સ્નેહે કરી શ્રાવિકા બોધ ધારોરે.

૭

૧ ઠોડી દેજો. ૨ બોલો. ૩ મોહોટાઈ. ૪ મનમાં. ૫ નાશ કરો.
૬ સારા કામ ૭ હમેશાં. ૮ સતીઓનાં ચરિત્રો. ૯ તે પ્રમાણે વર્તજો.

સાત વાર આ આવક નારીરે,
 ગાય સાંભળે સ્નેહથી ધારીરે;
 જન્મ નારી તણા લે સુધારી,
 સ્નેહ કરી આવિકા બોધ ધારીરે.

આ પ્રમાણે લલિતાએ તે ગરળી ગાઈ, તે સાંભળી
 બધી આવિકાઓ ખુશી થઈ ગઈ પછી પ્રેમ અને પુતળીએ
 આનંદાને પુછ્યું, કે સુંદરીએ જે શુભ વેદનીય કર્મ વિષે
 કહ્યું હતું, તે શું છે? તે અમને કૃપા કરી કહો? તે વખતે
 અંચળે વચમાં કહ્યું, આનંદા કાકી! પ્રેમ તથા પુ-
 તળીએ જે વાત પુછી છે, તે જિપયોગી છે, પણ ગઈ કાલે
 આધ્વીજ્ઞ જ્ઞાનશ્રીએ જે કાંઈ જિપદેશ આપ્યો હશે, તે અ-
 મને પેહેલાં સંભળાવો તો વધારે આનંદ થશે.

લલિતા—અંચળા જહેન! તમે ઠીક કહ્યું, મારી ઇ-
 ઞ્છા પણ તે સાંભળવાની છે.

આનંદા—જહેનો! ગઈ કાલે જે વાત પ્રેમ અને પુ-
 તળી પુછે છે, તે વિષેજ અમને જ્ઞાનશ્રીએ બોધ આપ્યો
 હતો. અને તે વખતે પેલી સુંદરી આવિકા આવેલી હશે,
 તેણીએ શુભ વેદનીય કર્મની વાત પોતાને લાગુ પડતી હો-
 વાથી યાદ રાખી લીધી હશે.

ધર્મદાસ ચેઠ કહે છે—હો આવિકાઓ! પછી આનંદા-
 એ પોતાની ઉપદેશ વાર્તા શરૂ કરી.

આનંદા—જહેનો! ગઈ કાલે પર્વનો દિવસ હોવાથી

જીવની ત્રીજી જાતિ એટલે સ્ત્રીજાતિ, પુરુષજાતિ અને નપુંસકજાતિ, તેને આપણા શાસ્ત્રમાં ત્રણ વેદ કહે છે. સ્ત્રીવેદ, પુરુષવેદ અને નપુંસકવેદ.

જીવની ચોથી જાતિમાં ચાર ગતિ આવે છે. દેવતાની ગતિ, મનુષ્યની ગતિ, નારકીની ગતિ અને તિર્યચની ગતિ. એ ચારે ગતિમાં સર્વ જીવો રહેલા છે. દેવતાના જીવો દેવતાની ગતિવાળા, મનુષ્યના જીવો મનુષ્યની ગતિવાળા, નારકીના જીવો નારકીની ગતિવાળા અને તિર્યચના જીવો તિર્યચની ગતિવાળા કહેવાય છે.

પાંચમી જાતિમાં એકેન્દ્રિયથી તે પચેન્દ્રિય સુધીના જીવ ગણાય છે.

છઠી જાતિમાં છકાયજીવ કહેવાય છે, પૃથ્વીકાય, (પૃથ્વીના જીવ) અપકાય (પાણીના જીવ) તેઉકાય (અગ્નિના જીવ) વાયુકાય (વાયરાના જીવ) વનસ્પતિકાય (ભાજીપાલાના જીવ) અને ત્રસકાયના જીવ. આ પ્રમાણે છઠી જાતિમાં છકાયના જીવ ગણાય છે.

જહોનો ! તેમાં જે એકેન્દ્રિય એટલે એક ઈન્દ્રિયવાળા જીવો છે, તેના બે લેદ છે. સુક્ષ્મ અને બાહર જે ઝીણામાં ઝીણા જીવો આ લોકમાં વ્યાપી રહ્યા છે, તે સુક્ષ્મ જીવો કહેવાય છે. તે જીવ પર્વતને લેદીને જાય આવે છે, કોઈ વસ્તુથી તે છેદાતાં નથી. વળી તેઓ અગ્નિથી બળતા નથી. તેવા જીવો આપણી નજરે આવી શકતા પણ નથી. જે બાહર જીવ છે, તે સુક્ષ્મ જીવોથી જરા મોટા છે. એટલે તે

કોઈ અમુક સ્થાનમાં જીવજીને ત્યાં જ રહેનારા છે. તે કોઈ વસ્તુને ભેદી શકતા નથી અને તે જીવ વસ્તુથી ભેદી શકાય છે. તેને અગ્નિ બાળી શકે છે અને તેઓ આપણી મનુષ્યોની આંખોથી ભેદી શકાય છે.

જેનો! જે પાંચ ઇન્દ્રિયવાળા હોય છે, તેના અંત્રી અને અઅંત્રી એવા બે ભેદ થાય છે. જેનામાં મનની અંત્રી રોય જોટલે મનથી ગ્રમજનારા હોય, તે અંત્રી કહેવાય છે. અને જેઓને મનની અંત્રી ન હોય તેઓ અઅંત્રી કહેવાય છે. જોટલે તેના સૂક્ષ્મ એકેન્દ્રિય, બાહ્ય એકેન્દ્રિય, બેન્દ્રિય, તેન્દ્રિય, ચૈન્દ્રિય, અંત્રી પંચેન્દ્રિય અને અઅંત્રી પંચેન્દ્રિય. એવા સાત ભેદ થાય છે.

જેનો! જે સાત પ્રકારના હોવાના પર્યાપ્ત અને અપર્યાપ્તા, એવા બે પ્રકાર પડે છે. જોટલે તેના સાત ભેદ થાય છે.

ધર્મદાસ શ્રી કહે છે—હે આવિકાઓ! આ પ્રમાણે આનંદા પોતાની મુત્રી લલિતા અને બીજી આવિકાઓને પ્રેમ આપતી હતી, ત્યાં સોમચંદ્રની શ્રી જ્યાં વચમાં બોલી હતી.

જ્યા—માડી! હું હમણાં નવનવ બહુ મું, અને હમણગ તે પૂરા થયા આવ્યાં છે, તેણે મને પર્યાપ્ત અને અપર્યાપ્તાની બીજીકુલ ખબર પડતી નથી. તે મારી રીતે સમજાવે.

આનંદા કહે છે—જેનો! અપર્યાપ્ત હવે જે પુરુષને

અહણુ કરે છે અને તે રસ વિગેરે રૂપે જે શક્તિથી આ-
પણા શરીરમાં મળે તે પર્યાપ્તિ કહેવાય છે. તે પર્યાપ્તિના
છ પ્રકાર છે. આહાર, શરીર, ઇન્દ્રિય, શ્વાસોશ્વાસ, ભાષા
અને મન. જો છ પર્યાપ્તિવાળા બધા જીવ જુદી જુદી રીતે
વર્તે છે. આહાર પર્યાપ્તિથી જીવે અહણુ કરેલ આહારને રસ
રૂપે પરિણમવાની જે શક્તિ. જેનાથી આહારનો રસ થયો,
અને આહારનો રસ આપણા શરીરમાં લોહી, માંસ, ચરબી,
હાડકાં, મજ્જા અને વીર્ય જે સાત ધાતુ બન્યાં શરીર રૂપે
થાય તે શરીર પર્યાપ્તિ કહેવાય છે. તે પછી સાત ધાતુઓ-
માંથી ઉત્પન્ન થયેલ ઇન્દ્રિયો બનાવવાની જે શક્તિ તે ઇન્દ્રિય
પર્યાપ્તિ કહેવાય છે. જ્યારે આહાર, શરીર અને ઇન્દ્રિય
જો પર્યાપ્તિ થઈ જોટલે પછી જીવ શ્વાસોશ્વાસ લેવાને માટે
જે પુદ્ગલો અહણુ કરી શ્વાસોશ્વાસપણે પરિણમાવે તે શ્વાસો-
શ્વાસ પર્યાપ્તિ કહેવાય છે. તે પછી જીવમાં બોલવાની શ-
ક્તિ થાય છે, તે ભાષા ના પુદ્ગલોને ભાષાપણે પરિણમા-
વાની શક્તિ તે ભાષા પર્યાપ્તિ કહેવાય છે, જ્યારે આપણે
મનમાં વિચાર કરીએ છીએ. ત્યારે મનના પુદ્ગલો મનપણે
પરિણમે છે. તેને મન પર્યાપ્તિ કહેવાય છે.

જુદો ! આ પ્રમાણે છ પર્યાપ્તિ વડે ઉપર કહેલા
સાત પ્રકારના જીવના જે લેદ પડી શકે છે. તે જીવોને
જુદી જુદી પર્યાપ્તિઓ કહેલી છે. જે જીવને જેટલી પ-
ર્યાપ્તિ કહી હોય, તેટલી પર્યાપ્તિ પૂરી કર્યા પછી જે મ-
રણ પામે તે પર્યાપ્તિ કહેવાય છે. અને જે જીવને જેટલી
પર્યાપ્તિ કહી છે, તેટલી પૂરી કર્યા વિના જે મરણ પામે

તે અપર્યાપ્તા જીવ કહેવાય છે. એટલે પર્યાપ્તા અને અ-
પર્યાપ્તા એમ બધા મળીને જીવના ચોદ ભેદ થાય છે.
જેનો એવી રીતે પેહેલા જીવ તત્ત્વ વિષે મેં તમને
'સમજાવ્યું', હવે બીજા અજીવ તત્ત્વને માટે કહું છું. તે
ધ્યાનથી સાંભળજો. આ જગતમાં કેટલીક વસ્તુની અંદર
ત્રણ ત્રણ રહેલા હોય છે. હાલવા ચાલવામાં, સ્થિર રાખ-
વામાં, અને અવકાશ આપવામાં સદાય કરનાર એ ત્રણ
વાળા પદાર્થો અજીવ તત્ત્વમાં આવે છે. જેનામાં હાલવા
ચાલવાને સદાય આપવાનો સ્વભાવ તેને આપણું સા-
ધમાં ધર્માસ્તિકાય કહે છે. અને જેનામાં સ્થિર રાખવાનો
સ્વભાવ હોય તેને અધર્માસ્તિકાય કહે છે. અને જે પદાર્થ
એક જગ્યાએથી બીજી જગ્યાએ જતાં અવકાશ આપવાના
સ્વભાવવાળો છે, તે આકાશાસ્તિકાયના નામથી ઓળખાય
છે. એ ત્રણે ભેદના પાછા દરેકના ત્રણ ત્રણ ભેદ પડે છે.
રકંધ, દેશ અને પ્રદેશ જે હાલવા ચાલવાને સદાય આપ-
વાના સ્વભાવ વાળો આખો પદાર્થ હોય, તે રકંધ કહેવાય
છે. અને તે રકંધની સાથે સંબંધવાળો તેનો કેટલોએક
ભાગ તે દેશ કહેવાય છે, અને જેના ભાંજવાથી બીજો
ભાગ થઈ શકે નહીં, તે પ્રદેશ કહેવાય છે. આ પ્રમાણે
ધર્માસ્તિકાય, અધર્માસ્તિકાય અને આકાશાસ્તિકાય દરેકના
ત્રણ ત્રણ ભેદ પડવાથી નવ ભેદ થાય છે. અને તેમાં કાજ
એટલે સમય નામનો પદાર્થ ઉમેરવાથી તે બધા મળીને
અજીવના દશ ભેદ થાય છે. તે અજીવ પદાર્થના પછ
બે આગ પડે છે, અરૂપી અજીવ અને રૂપી અજીવ. ઉપર
જે દશ ભેદ કહ્યા, તે અરૂપી અજીવના ભેદ છે અને રૂપી

અજીવના ચાર લેદ પડે છે. ૧ પુદ્ગલ સ્કંધ. ૨ દેશ. ૩ પ્રદેશ અને ૪ પરમાણુ એવાં તેના નામ છે, એટલે એકંદર અજીવ તત્ત્વના ચૌદ લેદ થાય છે.

જહેનો ! ત્રીજું પુણ્ય તત્ત્વ કહેવાય છે. જે તત્ત્વની અંદર ઘણો સારો બોધ રહેલો છે. દરેક પ્રાણી સારું કામ કરે તો તેને પુણ્ય બંધાય છે. તેમાં ખાસ કરીને પુણ્ય બાંધવાના નવ પ્રકાર કહેલા છે. કોઈ સાધુ અથવા સારા પાત્રને અન્ન આપવાથી, તર્પણને પાણી પાવાથી, ભટકતા માણસોને રહેઠાણ આપવાથી, સુવાને માટે બીછાતું આપવાથી, ઉઘાડા માણસને પેહેરવા અને ચોઢવા વસ્ત્ર આપવાથી, તથા તે આપવાની શક્તિ ન હોય તો બીજાના સારાને માટે સારા વિચાર લાવવાથી, વચને કરી બીજાની સ્તુતિ કે વખાણ કરવાથી, રોગી કે દુઃખી એવા વડિલ કે પૂજ્યની કાયાએ કરી સેવા કરવાથી, અને જે યોગ્ય હોય, તેને હાથે કરી નમસ્કાર કરવાથી, એમ નવ પ્રકારે પુણ્ય બંધાય છે. જહેનો ! તમે એ બધા પ્રકારે ચાલ રાખી તે પ્રમાણે વર્તજો અને પુણ્ય બાંધી તમારા આત્માતું કલ્યાણ કરજો. જહેનો ! એ નવ પ્રકારે પુણ્ય બાંધવાથી તમે તમારા જીવનમાં ઘણાં પ્રકારનાં સુખ સંપાદન કરી શકશો જેમાં તે સુખનો જેતાણીશ પ્રકાર કહેલા છે. એ નવ પ્રકારે પુણ્ય કરનારા પ્રાણીઓ હમેશાં સુખ અતું લેવે છે. સારા બિંચા કુળમાં જન્મે છે. મનુષ્યનો અવતાર પામે છે, દેવતાની ગતિ મેળવે છે, પંચેન્દ્રિય જીવની ભતિ પ્રાપ્ત કરે છે. ઔદારિક, વૈક્રિય, આહારક, તેજસ અને

કાર્મણ શરીર મેળવે છે. શરીરનું સાફ સંઘર્ષણ એટલે
સારો બાંધો પ્રાપ્ત થાય છે. શરીરનો રંગ ગોરો થાય છે.
શરીરમાંથી સારી ખુસમ્મો આવે છે. ગીઠા મધુરા રસ મે-
ળવાય છે. શરીરે સારી સુંવાલપ થાય છે. શરીરનું વજન
લેઈએ તેવું મળે છે, શરીરમાં સાફ બળ પ્રાપ્ત થાય છે.
શ્વાસોર્ધ્વાસ સારી રીતે લેવાય છે. શરીરમાં તેજ પ્રગટે
છે. ચંદ્રની જેમ શીતળતા આવે છે. ચાલવાની શક્તિ
સારી થાય છે. શરીરનાં બધાં અંગના અવયવો સારી રીતે
ગોઠવેલા થાય છે. ત્રસ નામ કર્મના દશ પ્રકાર સારી રીતે
પ્રાપ્ત થાય છે. દાંત વિગેરે નાના અવયવો સ્થિરતાને પામે
છે, લોકોમાં પ્રિય થવાય છે. દોયલના જેવો સારો કંઠ
મેળવાય છે. બોલેલા વચનને લોકો માન્ય કરે છે. લોકો
માં સારી કીર્તિ થાય છે. દેવ, મનુષ્ય અને તિર્યચનું
આયુષ્ય બંધાય છે. અને કોઈ વાર તણ બુનને પૂજવા
ચોગ્ય એવું તીર્થંકર નામ કર્મ મેળવાય છે.

બહેનો! આ પ્રમાણે પુણ્ય કરવાથી સારા ફળ મળે છે.
માટે તમારે મન, વચન અને કાયાથી પુણ્ય બંધાય તેવાં
કામ કરવાં. પુણ્ય કરવાથી આપણે સંસારમાં સારી રીતે
સુખી થઈએ છીએ. જો આપણે પુણ્ય કરતાં હોઈએ તો
પછી આપણાં ઈશરકાં પણ પુણ્ય કરતાં ચીએ છે. જેના
પરમાં પુણ્યના કામ થતાં હોય તેવું બધું કુટુંબ પુણ્યવાન
થાય છે અને તે બધી જાતના સદાચાર પાળે છે.

બહેનો! તે પછી ચોથું પાપ તવ છે. તે ધર્મ

જહેનો ! વળી કર્મને અટકાવવામાં ત્રણ પ્રકારની ગુપ્તિ રાખવાની પણ જરૂર છે. તે ત્રણ પ્રકારની ગુપ્તિને મનોગુપ્તિ વચ્ચનગુપ્તિ અને કાયગુપ્તિ કહેવાય છે. પોતાના મનને ગોપવવું એટલે પોતાને કળજે રાખવું, તે મનોગુપ્તિ પોતાના વચનને ગોપવવું એટલે બોલવામાં વિચાર રાખવો તે વચ્ચનગુપ્તિ અને પોતાની કાયાને ગોપવવી એટલે કાયાને નિયમથી પ્રવર્તાવવી તે કાયગુપ્તિ એમ ત્રણ પ્રકારની ગુપ્તિ કહેવાય છે. એ ત્રણ પ્રકારની ગુપ્તિ રાખવાથી કર્મોને આવતાં અટકાવી શકાય છે.

જહેનો ! એ પાંચસમિતિ અને ત્રણગુપ્તિ એ આઠ જાળત જોઈએ તેવી ગૃહસ્થથી પાળી શકાતી નથી, તેતો સંયમ ધારી સાધુ કે સાધ્વીથી પાળી શકાય છે. એથી તે આઠ જાળત આરિત્રનો નિર્વાહ કરવાને માતા સમાન છે, તેથી તે જૈનશાસ્ત્રમાં પ્રવચનની માતા તરીકે જાળખાય છે.

જહેનો ! વળી કર્મોને અટકાવવાને માટે બીજા બાવીશ પ્રકારના પરીપણા કહેલા છે. તે પણ સાધુ સાધ્વીને માટે જ ઉપયોગના છે. તેથી તે આપણે ગૃહસ્થને વિસ્તારથી જાણવાની આવશ્યકતા નથી.

અચળ—આનંદા કાકી ! તોપણ અમારે તે જાણવાની ઈચ્છા છે. માટે તમે સંક્ષેપ તે કહી સંભળાવો.

આનંદા—જહેનો ! સાધુ સાધ્વીને અને પડિમાધર

શ્રાવકને પણ બાવીશ પરિવ્રજા સહન કરવા જોઈએ. ભુખ, તરપ, ટાઢ અને તડકાની વેદના સહન કરવી જોઈએ. જુ, માંકડ અને હાંસ વિગેરેની પીડા ખમવી જોઈએ. જુના અને ફાટલ છુટલ વસ્ત્રો મળે તેથી મનમાં જોદ ન પામવો અને નવાં વસ્ત્રો મળે તેથી હર્ષ ધરવો ન જોઈએ. ટાઢ વિગેરેના સંલવથી કંટાળો આવે, તે સહન કરવો. સાધુએ સ્ત્રીનાં અને સાધ્વીએ પુરુષનાં અંગ દેખ્યાં હોય, તોપણ પોતાના મનને સ્થિર રાખવું જોઈએ. આજસાહે પ્રમાદ રાખ્યા વિના ગામોગામ વિહાર કરવો જોઈએ.

કદિ કોઈ અંગલ કે ગુન્ય સ્થાનમાં કાર્યોત્સર્ગ વિગેરે કરતાં સિંહ વિગેરે મોટા પ્રાણીઓનો ભય ઊપજે, તોપણ તેનાથી ડરવું ન જોઈએ. ઉંચી, નીચી, ટાઢી, ઉની, દોમળ અથવા ઠંડા ભૂમિ ઉપર સધ્યા કે આસન કરાય તોપણ મનમાં ઉદ્વેગ રાખવો ન જોઈએ. કોઈ ગુસ્સાથી આકરાં વચન કહે, તોપણ તે વચનો સાંખી રહેવા જોઈએ. કોઈ દુષ્ટ માણસ લપડાકે, પાટુ, ચામુખ કે લાકડીનો પ્રહાર કરે અથવા વધ કરી નાંખે તોપણ મનમાં જરાપણ રોષ લાવવો નહીં. પોતે પૂર્વે સંસારમાં રાજા, કે ધનાઢંધ હોય. પછી દીક્ષા લઈ સાધુ થતાં કોઈને ઘેર લિશા માગવા જવામાં લાજથી ચરમાવું ન જોઈએ. કદિ કોઈ ગૃહસ્થને ઘેર લિશા માગતાં તે આપે નહીં, તોપણ મનમાં ઉદ્વેગ કરવો ન જોઈએ. તેમજ તે ગૃહસ્થનું અનિષ્ટ ચિંતવવું કે વાંકુ બોલવું ન જોઈએ. કદિ કર્મયોગે રોગ થઈ આવે તોપણ આત્મધ્યાન એટલે રોગની પીડાથી મનમાં નાશ રૂં ચિંતવન ન કરવું જોઈએ. કદિ કોઈવાર હાલની પ-

ધારી ઉપર સુવાથી તે ડાલના અથ્ર લાગ શરીરમાં ભોંકા
વાથી વેદના થાય, તોપણ તે સારી રીતે સહન કરવી જોઈ
છે. પસીનાને લઈને શરીર ઉપર મેલ થઈ આવે તેથી
દુર્ગંધ છુટે તોપણ નહાવાની ઇચ્છા કરવી ન જોઈએ તેમજ
મનમાં કંટાળો લાવી આરિષ્ટ ઉપર અભાવ લાવવો ન જોઈ
છે. કોઈ દેકાણે આદર મળે તો મનમાં મકલાવું ન
જોઈએ. અને કોઈ દેકાણે અપમાન થાય તો મનમાં ખેડ
પામવો ન જોઈએ. કદિ બુદ્ધિ સારી હોય અને શાસ્ત્રોત્તર
જ્ઞાન સારી રીતે સંપાદન થયું હોય, તેથી કોઈ જિજ્ઞાસુના
પ્રશ્નનો ઉત્તર ઝટ આપવાની શક્તિ હોય તો તેથી બુદ્ધિ
થવું ન જોઈએ. અને મંદબુદ્ધિને લઈને શસ્ત્રોત્તર જ્ઞાન
બરાબર ન હોવાથી કોઈએ પુછેલા પ્રશ્નનો ઉત્તર ન આપી
શકાય, તેથી નાબુશ થવું ન જોઈએ. કદિ પોતાની અજ્ઞા-
નતાથી જેન શાસ્ત્રોની ઝીણી ઝીણી વાતો સમજાય નહીં,
તો તેથી તે ઉપર અશ્રદ્ધા કરવી નહીં. વર્તમાનકાળે દેવ-
તાઓ જોવામાં આવતા નથી, તેથી તે વિષે શંકા લાવવી
નહીં. પરધર્મીઓની તબુદ્ધિ કે ઉન્નતિ જોઈ મોટા પામવો
નહીં. આ પ્રમણે દરેક જેન સાધુ કે સાધ્વી તથા પદિ-
માધર વાગેરે શ્રાવકોએ તે બાવીસ પરિપક્વ સહન કર-
વા જોઈએ.

જહેનો ! તે પછી કમોની આવકને રોકનારા સંવરતાવને
માટે દશ પ્રકારનો યતિધર્મ પણ પાળવો કહેલો છે.

સંકલ્પ—આવક સારી ! તે દશ પ્રકારનો યતિધર્મ
અમને સમજાવો.

પ્રેમ—અંચળ જુદેન ! એ વાત સામાટે કહેવરાવો છો ?
કારણ કે, સાધુનો ધર્મ સાંભળીને આપણે શું કરવું છે ?

અંચળ—પ્રેમ જુદેન ! એ પણ જાણવાની જરૂર છે.
સાધુનો ધર્મ જાણ્યો હોય તો આપણે આપણા સાધુ સા-
ધ્વીને સારી રીતે ઓળખી શકીએ.

પ્રેમ—જુદેન ! એ ઓળખવાથી શો ફાલ ?

અંચળ—તે ઓળખવાથી ઘણું લાભ થાય છે. જો
આપણે સાધુ સાધ્વીના ધર્મ જાણતા હોઈએ, તો જે ખરે-
ખરા સાધુ સાધ્વી હોય તેની પરીક્ષા થઈ શકે છે. નહીં
તો જેવા તેવા ઢાંગી સાધુ સાધ્વીઓથી આપણે ઠગા-
ઈએ છીએ.

ગાતંદા—પ્રેમ ! અંચળનું કહેવું બરાબર છે. આજ
કાલ ઢાંગી લોકો જોન સાધુસાધ્વીના વેવ પેટેરી લોકોને
ઠગવાને કુર્ચા કરે છે. કદિ કોઈ ઢાંગ વગરના હોય પણ
જો તેનામાં સાધુના ગુણ ન હોય તો તેઓને ગુરૂપદ આ-
પતાં વિચારવું જોઈએ. સાધુઓ ચારિત્રના પૂરેપૂરા ગુણવાળા
હોય તોજ આવકોને સારો ભોધ આપી શકે. નહિ તો
તેઓ અનેક જાતના તોફાનો ઉભાં કરે છે. સંઘમાં ખટપટો
કરી અનેક જાતનાં કર્મો બાંધે છે. તેવી રીતે સાધ્વીઓ
પણ વિપરીતપણે વર્તી ખીચારી અજ્ઞાન આવિકાઓને આડે
રસ્તે દોરે છે. માટે જો આપણે દશ પ્રકારનો યતિધર્મ સાં-
ભળ્યો હોય તો દરેક સાધુસાધ્વીના ગુણોની આપણાંથી સારી
રીતે પરીક્ષા થઈ શકે છે. તેમની પરીક્ષા થયા પછી આપણે

જો તેની સેવા લક્ષિત કરીએ તો આપણને તેમની તરફથી ઘણું લાભ થાય છે. માટે અંચળના કહેવા પ્રમાણે આપણે પણ દશ પ્રકારનો યતિધર્મ જાણી લેવાની જરૂર છે.

પુતળી—પ્રેમ જ્ઞેન । આનંદા માસી કહે છે, તે વાત ખરેખરી છે. જુવોને પદ્મશ્રી અને જ્ઞાનશ્રી અને સાધ્વીઓ છે, જાનેએ ચારિત્ર ગ્રહણ કરેલું છે, તે છતાં તેમની વચ્ચે કેટલો તફાવત છે. કયાં જ્ઞાનશ્રી સાધ્વી ? અને કયાં પદ્મશ્રી સાધ્વી ? પદ્મશ્રીમાં તો યતિધર્મનાં લક્ષણો નથી, તેથી તેમને ઉપાશ્રયે શાણી શ્રાવિકાઓ જતી નથી. અને જ્ઞાનશ્રીમાં યતિધર્મનાં દશે લક્ષણો છે, તેથી ઉત્તમ અને સદ્ગુણી શ્રાવિકાઓ તેમને ઉપાશ્રયે ટોળેને ટોળે લાયક છે. જો આપણે પણ યતિધર્મનાં જ્યાં લક્ષણો જાણતાં ન હોઈએ તો પછી આપણે પદ્મશ્રી જેવી ગુણ વગરની સાધ્વીઓથી લોભાઈ અને તેનો આટો અવળો જોષ લઈએ તો આપણને લાભને બદલે જોરલાભ થાય. કેમ અંચળ જ્ઞેન ! ખરી વાત કે નહીં ?

આનંદા કહે છે, હે ગંડનો ! પુતળીએ જે કહ્યું, તે ખરાબર છે. હવે તમે સંકેષમાં યતિધર્મના દશ પ્રકાર સાંભળો. પેટલો કમાધર્મ છે, એટલે દરેક સાધુ તથા સાધ્વીએ ક્રોધ ન કરવો જોઈએ. હમેશાં ક્રમા સખવી જોઈએ. તેવી રીતે આપણે વ્યવસ્થાને પણ અને નેત્રી ક્રમા સખવી જોઈએ. બીજો માર્ગધર્મ છે. એટલે સાધુ સાધ્વીએ માર્ગને ત્યાગ કરવો જોઈએ. કદાપિ સાધુ કે સાધ્વી

વિદ્યા વગેરે શુભને લઇને શાવકોમાં જાહુ માન થાય, તે પછી તેમણે અહંકાર રાખવો નહીં. તેવી રીતે આપણે ગૃહસ્થ શાવિકાઓએ કદિ પણ માન રાખવું નહિ. જમીની સાથે કોમળતાથી વર્તવું જોઇએ. ત્રીજો આર્જવ ધર્મ છે. એટલે સાધુ સાધ્વીએ સરળતા રાખવી જોઇએ. અર્થાત નિષ્કપટપણે વર્તવું જોઇએ. તેવી રીતે આપણે શાવિકાઓએ પણ સરળતા રાખવી અર્થાત્ કોઇની સાથે કપટથી વર્તવું નહીં. ચોથો ગુણિત ધર્મ છે. એટલે સાધુ સાધ્વીએ પોતાના મનમાં નિર્લોભ વૃત્તિ રાખવી. કોઈ પણ પ્રાણી કે પદાર્થની ઉપર લોભ રાખવો નહીં. તેવી રીતે આપણે શાવિકાઓએ પણ નિર્લોભ વૃત્તિ રાખવી; કારણ કે, લોભ રાખવાથી આપણું મન રાગ દ્વેષવાળું થાય છે. તે પછી પાંચમો તપો ધર્મ છે. જુદો ! તપનો ખરો અર્થ ઈચ્છાનો નિરોધ કરવો એવો થાય છે. કોઈ પણ જાતની ઇચ્છા થાય તેને અટકાવવી, એવું નામ તપ કહેવાય છે. સાધુ તથા સાધ્વીએ તેવાં તપ કરવાની જરૂર છે. અને તપ કરવાનો હેતુ પણ તેવો જ છે. આપણે ગૃહસ્થ શાવિકાએ પણ એ અર્થ સમજીને તપ કરવાનો છે. તે પછી છઠો સંયમ ધર્મ છે. પ્રાણુતિપાત વિગેરે પાંચ પ્રકારના કામથી વિરામ પામવું, એ પાંચ અને પાંચ ઇન્દ્રિયોને નિયમમાં રાખવી. એ પાંચ-એટલે જાને મગીને દસ અને ચાર કપાયને. જ્ય એટલે શ્વાદ અને ત્રણ પ્રકારના દંડમાંથી નિવૃત્ત થવું. એ સત્તર પ્રકારવાળો સંયમ ધર્મ કહેવાય છે. સાધુ તથા સાધ્વીઓને સત્તર પ્રકારનો સંયમ ધર્મ પાળવાનો છે. એ

ધર્મ આપણે ગૃહસ્થથી પાળી શકાય તેવો નથી, તે પછી સાતમો સત્ય ધર્મ છે. સાધુ તથા સાધ્વીએ સાચું બોલવું અને સાચી રીતે ચાલવું જોઈએ. આપણે ગૃહસ્થ શ્રાવિકાએ પણ તે પ્રમાણે વર્તવાનું છે. તે પછી આઠમો શૌચ ધર્મ છે. શૌચ એટલે પવિત્રતા રાખવી. સાધુ તથા સાધ્વીએ મુખ્ય રીતે ભાવ શૌચ રાખવાનું છે. અને બને તેટલી રીતે દ્રવ્ય શૌચ પણ રાખવાનું છે. દ્રવ્ય શૌચમાં તેમજ આહાર પાણીના આચારમાં પવિત્રતા રાખવાની છે અને ભાવ શૌચમાં આત્માના શુદ્ધ અધ્યવસાય રાખવા એટલે કપાય વિગેરેના અભાવથી શુદ્ધ પરિણામને વધારવા. તેમજ મન, વચન અને કાયા શુદ્ધ રાખી અતિચાર ન લાગે તેવી રીતે સંયમ પાળવો, તે પણ ભાવશૌચ કહેવાય છે. અથવા જીવ અદત્ત એટલે દોષ પ્રાણીએ નહીં આપેલી વસ્તુ લેવી, સ્વામી અદત્ત એટલે ઘણીએ નહીં આપેલી વસ્તુ લેવી, ગુરુ અદત્ત એટલે ગુરુએ નહીં આપેલી અથવા ગુરુની આજ્ઞા વિના વસ્તુ લેવી. અને તીર્થંકર અદત્ત એટલે જિન ભગવંતે નહીં આજ્ઞા કરેલો વસ્તુ સ્વીકારવી. એ ચાર પ્રકારની ચોરી ન કરવી, તે પણ ભાવશૌચ કહેવાય છે. સાધુ તથા સાધ્વીએ એ શૌચ ધર્મ સારી રીતે પાળવાનો છે.

ખેડેનો! આપણે ગૃહસ્થ શ્રાવિકાઓએ પણ બને તેટલો શૌચ ધર્મ પાળવાનો છે. આપણો શૌચ ધર્મ સદાચાર છે. અંદરની અને બાહરની પવિત્રતા રાખવી, તેમજ શરીર તથા વજ્ર વિગેરેની સફાઈ રાખવી અને ઘરના ઉપકરણો સારાં રાખી સુધરતાથી વર્તવું, એ અપણો શૌચ ધર્મ છે.

નવમો અક્રિયન ધર્મ છે, એટલે સાધુ તથા સાધ્વીએ

સર્વ પરિવ્રજનો ત્યાગ કરવાનો છે. કોઈ વસ્તુ ઉપર મૂઠાં રાખવી ન જોઈએ, હે જડેનો ! આપણ મુદરથથી એ ધમ અધી રીને પાણી શકતો નથી. તોપણ મોટે ધણે અંગે એ ધર્મ આપણે પણ પાળવાનો છે. પ્રિય શ્રાવિકાઓ ! આ પ્રસંગે સાધ્વીજી જ્ઞાનશ્રીએ શ્રાવિકાઓને ઘણા બોધ આપ્યો હતો.

અંશગ—આનંદા કાકી ! સાધ્વીજી જ્ઞાનશ્રીએ બીજે શો બોધ આપ્યો હતો ? તે અગને કંઈ ? કારણ કે, એથી અમને ઘણાજ લાભ થશે.

આનંદા—જડેનો ! પરમ પવિત્ર સાધ્વીજીએ કહ્યું કે, કેટલીએક શ્રાવિકાઓ ઘરેણાં લુગડાં અને બીજું ચીજોથી ધરાતી નથી. તેમજ નવાં નવાં આભૂષણો અને નવ રંગિત વસ્ત્રો એકઠાં કરી મોટા મોટા જયકા બાંધે છે, કપાટો ભરે છે, અને શરીર ઉપર ખડકયા કરે છે. એ તાણું નડારું કહેવાય છે. ઘણી સ્ત્રીઓ ઘરેણાં અને લુગડાંને માટે પોતાના ધણીઓને પજવે છે અને નાહક ખર્ચ કરાવી પતિને પેસાના ખાટામાં જિતારે છે; તે પણ ઘણી નડારી રીત છે. સૌભાગ્યવતી સ્ત્રીઓએ પોતાના ઘરની સંપત્તિ પ્રમાણે વસ્ત્ર આભૂષણ પેહેરવાં જોઈએ, પણ તેની હદ હોવી જોઈએ. વસ્ત્ર આભૂષણમાં લુબ્ધ અનેલી કેટલીએક લલનાઓ બીજી સ્ત્રીઓનાં નવાં નવાં વસ્ત્રો તથા આભૂષણો દેખી લલચાય છે. અને તે મેળવવાને પોતાના પતિને અતિથય પજવી દુઃખ આપે છે. આભૂષણને માટે ખર્ચેલો પૈસો કઢિ ઠોઈવાર લેખે થાય છે. પણ લુગડાં લલ્લામાં જે મોટો ખર્ચ કરવામાં આવે

છે, તે તદન નકામો છે. જો ઘરની સ્થિતિ ઘણીજ સારી હોય તો આમૂપણ વગેરે કરાવવાં એ વાત બુદ્ધી છે, પણ સાધારણ સ્થિતિવાળા ગૃહસ્થોનાં ઊંચાંચો હુજત કરી વસ્ત્ર વિગેરેમાં મોટો ખર્ચ કરાવે છે, તે તદન ગેરવાજબી છે. જો કે બહુજ નકારાં વસ્ત્રો કે આમૂપણોજ લેવાં એમ પણ ન કરવું, પણ “શોભિતું અને સાંપડતું પેહિરવું” એ નિયમને અનુસરીને ગૃહસ્થનાં ઊંચાંચોએ વસ્ત્ર આમૂપણો રાખવાં જોઈએ અને તે પણ અમુક હદમાંજ રાખવાં જોઈએ. જથ્થાખંધ એકઠાં કરી તેનો નકામો સંગ્રહ ન કરવો જોઈએ. તેવો નકામો સંગ્રહ કરી પરિગ્રહ વધારવો નહીં, એ ગૃહસ્થ શ્રાવિકાઓનો અકિંચન ધર્મ કહેવાય છે.

દશમો બ્રહ્મચર્ય ધર્મ છે. એ બધા ધર્મની અંદર મોટા માં મોટો ધર્મ છે. દરેક સાધુ તથા સાધ્વીઓએ બ્રહ્મચર્ય એટલે શીખવત રાખવું જોઈએ. બીજા નવ ધર્મ બરાબર પાળે અને દશમો બ્રહ્મચર્ય ધર્મ ન પાળે તો તે બધા ધર્મો નકામા છે. માટે તે ધર્મ અવશ્ય પાળવો જોઈએ. જહોનો ! જેવી રીતે સાધુ તથા સાધ્વીને એ ધર્મ પાળવાની આવશ્યકતા છે, તેવી રીતે ગૃહસ્થ શ્રાવિકાઓને પણ તે ધર્મ પાળવાની આવશ્યકતા છે. હે જહોનો ! તે વિષે એ પૂન્ય સાધ્વીજીએ ઘણું સારું વિવેચન કર્યું હતું; અને શ્રોતાઓના હૃદયમાં અગ્નિ પણ ઘણીજ સારી કરી હતી. તેમનાં વચનો સાંભળી મને તો નિશ્ચય થઈ ગયો છે કે, આપણા શ્રાવિકાઓનો ખરો ધર્મી શીખ પાળવાનો છે. શીખ એ આપણે મોટામાં મોટો અલંકાર છે. જે શ્રાવિકા પોતાના પતિ શિ-

વાય ગીજ પુરૂષને દ્રષ્ટિથી પશુ જોતી નથી, તે આવિકા ખરેખરી સતી કહેવાય છે. કાયાની વાત તો દૂર રહી પણ મનથી અને વચનથી પણ જે આવિકા પરપુરૂષની ઈચ્છા કરતી નથી, તે આવિકા સતીમાં શિરોમણી રૂપ છે. એવી સતી આવિકાઓથીજ આ ભારતભુમિ પવિત્ર ગણાય છે. તેવી સતી આવિકાનો અવતાર કૃતાર્થ છે. તેમનાં દર્શન કરવાથી પણ પાપ દૂર થઈ જાય છે. બહેનો ! શીજન્નત પાળનારી પવિત્ર સતીઓની સત્રાય ગાવાથી અને સાંભળવાથી પણ ઘણુંજ પુણ્ય બંધાય છે. શીજન્નત આવિકાઓની સત્કીર્તિ પૃથ્વીની દશે દિશાઓમાં ગવાય છે; તેથી આપણે શુદ્ધ મન, વચન અને કાયાથી શીજન્નત પાળણું જોઈએ.

બહેનો ! જે આવિકા એવા શીજન્નતથી ભ્રષ્ટ થયેલી છે, તે આ લોકમાં નિંદા પામી પરલોકે નારકીમાં પડે છે. શીજને નહીં પાળનારી આવિકાનું નામ લેવું એ પણ ઘણુંજ અપવિત્ર છે. શીજ નહીં પાળનારી સ્ત્રી ચાંડાળી જેવી છે, તેનું મુખ પણ જોવાને લાયક નથી. જે આવિકાના મુખ ઉપર શીજન્નતનું પ્રકાશમાન તેજ અગ્રકતું નથી, તે નિસ્તેજ અને કલંકિત આવિકા સર્વ રીતે નિંદા પાત્ર છે. તેવી અધમ આવિકા પોતાના પિતાના અને સસરાના કુળને કલંકિત કરે છે અને પછી આ લોક તથા પરલોક જાનેમાં તે શિશુ પામે છે. બહેનો ! તેથી અ.પણ સ્ત્રીઓને ખરો ધર્મ, ખરું કર્તવ્ય, ખરી નીતિ રીતિ અને શ્રીપણું ખરું તેજ શીજમાંજ રહેવું છે. આ વાત લક્ષમાં રાખી

દરેક આવિકાએ શીજનું સર્વદા રક્ષણ કરવાની પુરેપુરી જરૂર છે.

જહેનો ! આ પ્રમાણે દશ પ્રકારનો યતિધર્મ કર્મને અટકાવવામાં ઉપયોગી હોવાથી તેને સંવર તત્વના ભેદોમાં ગણેલો છે. તે પછી બાર લાવનાઓને પણ એ તત્વની અંદર ગણેલી છે. આ જગતમાં પૈસો, જુવાની, કુટુંબ પરિવાર, ત્રિગેરે જે સ્થાવર અને જંગમ પદાર્થો છે, તે બધા ડાલના અથ્ર લાગ ઉપર રહેલા જળના ગિંદુની પેઠે અપજ-અસ્થિર છે. એવો જે વિચાર લાવવો તે પેહેલી અનિત્ય લાવના કહેવાય છે. આ સંસારમાં દરેક પ્રાણીને જન્મ, જરા અને મરણ થયા કરે છે, તેનો મોટો લય દરેકના માથા ઉપર રહેલો છે, તે લયમાંથી મુક્ત થવાને ધર્મ વિના બીજું કોઈ શરણ નથી, આવી જે લાવના લાવવી તે બીજી અશરણ લાવના કહેવાય છે. આ સંસારમાં એવી વિચિત્રતા થયા કરે છે કે, જે આપણી માતા હોય તે કોઈ લવે આપણી સ્ત્રી થાય છે. અને જે સ્ત્રી હોય તે માતા થાય છે. તેવી રીતે પુત્ર પિતા થાય, અને પિતા પુત્ર થાય છે, દીકરી મા થાય અને મા દીકરી થાય છે, આ પ્રમાણે દરેક જીવને સર્વલાવનો અનુભવ થયા કરે છે. આવી જે લાવના લાવવી તે ત્રીજી સંસાર લાવના કહેવાય છે. આ સંસારમાં જીવ એકલો આવ્યો છે અને પાડો એકલો જવાનો છે, એ પ્રમાણે ધારવું, તે ચોથી અનિત્ય લાવના કહેવાય છે. આપણાં શરીરમાં જે જીવડંબે આત્મા છે, તે જ્ઞાન સ્વરૂપ છે, અને આ શરીર જટ છે, માટે તે બંને પ

રૂપર શુદ્ધિ છે એટલે આત્મા શરીર નથી અને શરીર આ-
 ત્મા નથી. એવો જે વિચાર લાવવો તે પાંચમી અગ્નિત્વ
 ભાવના કહેવાય છે. આ શરીર બધું અશુભિયો ભરેલું
 છે. રક્ત રૂધિર, માંસ, હાડકા, વીર્ય અને પડું વિગેરેથી.
 આ શરીર ભરેલું છે. તે શરીરનાં પુરૂષ તથા સ્ત્રીને આશી-
 નવા નથા બાર દારો ચઢાવવા કરે છે. આ પ્રમાણે સા-
 વતું, તે ઠી અશુભિ ભાવના કહેવાય છે. પાંચ ઉદ્ધિયો
 ચાર દયાય, પ્રાણનિધાન વિગેરે પાંચ અગ્નિ, ત્રણ યોગ
 અને પચીસ ક્રિયાથી હશેનાં પ્રાણને કર્મ બધાય છે, તેમાં
 દયા, દાન વિગેરે કરવાથી શુભ કર્મ અને વિપવ કરવાય વિ-
 ગેરે ગેવવાથી અશુભ કર્મ બધાય છે, એવું જે જાણતું, તે
 સાતમી આધ્યત્મ ભાવના કહેવાય છે. જે જે જાણે આ-
 દ્યત્મી જે જે આધ્યત્મ રીતરિવાજ કરે તેને અદ્યત્મ કહેવાય,
 તેને સાંધતું આદરતું અને આધ્યત્મ રીતરિવાજ, તે આત્મી
 સાંધતું ભાવના કહેવાય છે. જેમ સંકલ્પ રચના વિગેરેના
 યોગથી કરેલું રૂપ પછી વધવું, તેમ બાર પ્રકારના ન
 પછી કર્મને પચાવવા એટલે પૂરે કરેલા કર્મને સાધનાથી જે
 ભાવના ભાવથી તે નવમી નિર્જાલા ભાવના કહેવાય છે. આ
 લોક કે જે કેટલે ઉપર જે રૂપ રહેલું અને જેમ જેમ રૂપી
 નેતા પુરૂષના જેવા આદ્યત્મના અને જેનું નેરું ન-
 થીયું રૂપા રાજેલા અધ્યત્મ ભાવનું, એટલે અદ્યત્મ અદ્યત્મ
 ભાવને ઉપરનો જ્ઞાન અદ્યત્મ ભાવ છે. તેમ જે જે
 ઉપર, કેવ નથા અદ્યત્મ જે જે એટલે પૂર્વના પચીસ નથા
 પછી, નથા પચીસ ઉપર રૂપ અને રૂપરૂપે નિર્જાલા જે
 જે જે રૂપરૂપના જે ભાવના ભાવને તે કર્મને જે જે

આહાર પાણી લાવી આપે તથા ગુરૂ વિગેરેનાં અંગ આપે અને આપણુ ગૃહસ્થ શ્રાવિકાઓ આપણાં વડીલ કે પાંચની સેવા કરીએ તે વૈયાવૃત્ય નામે ત્રીજું આભ્યંતર છે. લણવું, લણાવવું, સંદેહ દૂર કરવો, લણેલાને ફરી ચંભારવું, અર્થ ચિંતવવો અને ધર્મનો ઉપદેશ કરવો તે સ્વાધ્યાય નામે ચોથું આભ્યંતર તપ છે. અશુભ-નઠારા ધ્યાનને દૂર કરવું અને શુભ-સારૂં ધ્યાન ધ્યાવું, તે ધ્યાન નામે પાંચમું આભ્યંતર તપ છે. ખીજની વસ્તુનો ત્યાગ કરવો તથા કર્મનો ક્ષય કરવા માટે કાઉસસંગ કરવો. એ કાર્યાત્સર્ગ નામે છઠું આભ્યંતર તપ કહેવાય છે.

પ્રિય ખડેનો ! એવી રીતે બાર પ્રકારનું તપ કરવાથી કમની નિજરા થાય છે. એ નિર્જરા તત્ત્વનો હેતુ બરાબર સમજી તે પ્રમાણે વર્તવું, એ આપણુ શ્રાવિકાઓનો ધર્મ છે. આજ કાલ કેટલીએક શ્રાવિકાઓ તપસ્યાનો અર્થ સમજ્યા વિના આગ્રહથી અથવા દેખાદેખીથી તપસ્યા કરે છે અને તપસ્યાની અંદર કામ ક્રોધ વિગેરે કપાયને સેવે છે, તેવી શ્રાવિકાઓ તે કરેલી તપસ્યાનું ફળ પામતી નથી અને તે કરેલો શ્રમ વૃથા થાય છે.

પ્રિય ખડેનો ! આઠમું બંધ તત્ત્વ છે. આત્માને કર્મનો બંધ લાગે એટલે આત્માની સાથે કર્મનું મળી જવું થાય તે બંધ તત્ત્વ કહેવાય છે. તે બંધ તત્ત્વના ચાર ભેદ છે. એટલે ચાર પ્રકારે આત્માની સાથે કર્મનાં બંધ થાય છે. જે કમનું સ્વભાવે પરિણમન થવું એટલે આત્માના અમુક

શુભને હજીવા રૂપ આત્માની સાથે મળી જવું, તે પેહેલે પ્રકૃતિબંધ કહેવાય છે. આત્માની સાથે કર્મનું કાંલ પરિણામરૂપ એટલે અંશુક વખત સુધી અંશુક કર્મનો બંધ રહે, એવી સમયની મુદતને બતાવનારો જે બંધ તે બીજો સ્થિતિ બંધ કહેવાય છે. કર્મ ત્રીજા અથવા મંદ પછે ઉદયમાં આવે તે અનુભાગ બંધ નામે ત્રીજો બંધ કહેવાય છે. કર્મનાં પુદ્ગલોના પ્રદેશોનો જે બંધ તે પ્રદેશબંધ નામે ચોથો બંધ કહેવાય છે.

હે બહેનો ! આ બાબત ઘણીજ બારીક છે. જ્યારે જેન શાસ્ત્રનું ધણું જ્ઞાન થાય, ત્યારે તે સમજાય એવી છે. સાધ્વીજી જ્ઞાનશ્રીએ પણ જણાવ્યું હતું કે, જે શ્રાવિકા કર્મ બંધને બહુતી હશે, તે શ્રાવિકા બંધ તત્ત્વના સ્વરૂપને સમજી શકશે. વળી ઉપકારી સાધ્વીજી જ્ઞાનશ્રીએ એમ પણ કહ્યું હતું કે, આ બંધ તત્ત્વને માટે હું તમને આગળ દોષ વખતે સમજાવીશ. માટે હે બહેનો ! તેઓ જ્યારે દોષ પ્રશ્નને તે વિષે ઉપદેશ આપશે, અને જો તે મારા સાંભળવામાં આવશે, તો હું તમને સારી રીતે સમજાવીશ.

હે સદ્ગુણી શ્રાવર્મા બહેનો ! નવમું મોક્ષ તત્ત્વ છે. જો તત્ત્વ ખરેખર બહુવા જેવું છે. આપણા જન ધર્મમાં જે તત્ત્વ સર્વમાં ચિરંમલ્લિ રૂપ છે. દરેક શાવકના પુત્ર અને પુત્રીએ જો મોક્ષ તત્ત્વ અવશ્ય બહુવું બેઈએ.

પ્રિય બહેનો ! જો મોક્ષ તત્ત્વને સમજાવવા નવ દ્વાર નવ પ્રકાર પડે છે. તેથી તે નવ પ્રકારને નવ દ્વાર કહે છે.

મોક્ષ એ છતું પદ છે, સાચી વસ્તુ છે, એવી પ્રરૂપણા કરવી, તે પેહેલું મત્પદપ્રરૂપણા દ્વાર કહેવાય છે. સિદ્ધના જીવનાં દ્રવ્ય કેટલાં છે ? એ પ્રમાણનો વિચાર કરવો, તે જીનું દ્રવ્ય પ્રમાણ દ્વાર કહેવાય છે. સિદ્ધના જીવને અવગાહના કરવાનું ક્ષેત્ર કેટલું છે ? એ વિચાર કરવો તે ત્રીજું ક્ષેત્ર દ્વાર કહેવાય છે. સિદ્ધના જીવ આકાશના કેટલા પ્રદેશને સ્પર્શે છે ? એમ વિચારવું, એ ચોથું સ્પર્શના દ્વાર કહેવાય છે. સિદ્ધના જીવનો કાલ આદિ અનંત છે, એમ વિચારીને કહેવું, તે પાંચમું કાલ દ્વાર કહેવાય છે. સિદ્ધના જીવને વિષે અંતર નથી, એમ કહેવું, તે છઠું અંતર દ્વાર કહેવાય છે. સિદ્ધના જીવ સંસારી જીવના કેટલામે લાગે છે, એમ વિચારવું, તે સાતમું લાગદ્વાર કહેવાય છે. ક્ષાયિક વિગેરે પાંચ લાવમાંથી સિદ્ધના જીવ કયા લાવે છે, એમ વિચારવું, તે આઠમું લાવ દ્વાર કહેવાય છે. સિદ્ધના પંદર ભેદમાંથી કયામાં થોડા જીવ છે, અને કયામાં વધારે જીવ છે, એમ વિચારવું, તે નવમું આટ્પ બહુત્વ દ્વાર કહેવાય છે. પ્રિય બહેનો ! આ નવ દ્વાર મોક્ષ તત્વના ગણાય છે. અને તે દ્વાર જાણવાથી મોક્ષ તત્વનું સ્વરૂપ સારી રીતે સમજવામાં આવે છે.

આ વખતે ચંચળ વિનયથી બોલી-આનંદા કાકી ! તમે જે સિદ્ધના પંદર ભેદ કહ્યા, તે કેવી રીતે છે ? તે સમજાવો તો અમને તેથી ઘણો લાભ થશે.

આનંદા-પ્રિય બહેનો ! આપણાં જેન શાસ્ત્રમાં

દર પ્રકારે સિદ્ધ કહેવા છે, તે તમને જુદા જુદા અમ-
લ, તે તમે લક્ષ્ય રૂપે સાંભળો. જે જીવ તીર્થંકર પદવી
પામીને મોક્ષ ગયેલા છે, તે પેહેલા નિઃશુલ્ક કહેવાય
જે આમાન્ય દેવતા મઠને મોક્ષ ગયેલા છે, તે બીજા
નિઃશુલ્ક સિદ્ધ કહેવાય છે. તીર્થંકરને દેવગ સાન ઉપ-
યા પછી જે મોક્ષ ગયેલા છે. તે ત્રીજા તીર્થ સિદ્ધ
કહેવાય છે. તીર્થંકરને દેવગસાન ઉપાંત્યા પેહેલા જે મોક્ષ
ગયેલા છે, તે ચોથા અતીર્થ સિદ્ધ કહેવાય છે. જે ગૃ-
હસ્થાવસ્થામાં મોક્ષ ગયેલા છે, તે પાંચમા ગૃહસ્થલિંગ
સિદ્ધ કહેવાય છે. જે યોગી, સંન્યાસી કે તાપસ વિગે-
રના વેગે મોક્ષ ગયેલા છે, તે છઠા અવ્યલિંગ સિદ્ધ
કહેવાય છે. જે સાધુના વેગે મોક્ષ ગયેલા તે સાતમા સ્વ-
લિંગ સિદ્ધ કહેવાય છે. જે સ્ત્રી વેદ પામીને મોક્ષ ગ-
યેલા તે આઠમા સ્ત્રીલિંગ સિદ્ધ કહેવાય છે. જે પુરુષ
વેદ પામીને મોક્ષ ગયેલા તે નવમા પુરુષલિંગ સિદ્ધ
કહેવાય છે. જે નેપુંસક વેદ પામીને મોક્ષ ગયેલા, તે દ-
શમા નેપુંસક લિંગ સિદ્ધ કહેવાય છે. જે જીવ કોઈ
પદાર્થ દેખીને પ્રતિજ્ઞા પામી આંશિત લેઈ મોક્ષ ગયેલા
તે અગ્રીયારમાં પ્રત્યેકશુદ્ધ સિદ્ધ કહેવાય છે. જે જીવ
શુદ્ધના ઉપદેશ વિના જાતિ સ્મરણ વિગેરથી પ્રતિજ્ઞા
પામી મોક્ષ ગયેલા, તે બારમા સ્વયંશુદ્ધ સિદ્ધ કહેવાય
છે. જે શુદ્ધના ઉપદેશ સાંભળી વૈરાગ્ય પામી મોક્ષ ગયેલા
તે ત્રીસમા શુદ્ધખોખિત સિદ્ધ કહેવાય છે. જે એકાદશ

જે દેવગ સાનને પામ્યા છે, અને અને કહેવાય છે. તે

મયને વિષે એકજ મોક્ષે ગયેલા તે યૌદમા એક સિદ્ધ કહેવાય છે. અને જે એક સમયમાં ઘણાં જીવ મોક્ષે ગયેલા તે પંદરમાં અનેક સિદ્ધ કહેવાય છે. આ પંદરમાં સિદ્ધ સમજવાની અપેક્ષા ઘણી છે, કેમકે આ પંદર ભેદ શી રીતે લાભે છે, તે હું તમને બીજે અવસરે સમજાવીશ.

પ્રિય બહેનો ! આ પ્રમાણે પંદર પ્રકારના સિદ્ધો કહેવાય છે, તે બધા તમારે યાદ રાખવા અને તેમનાં નામ પ્રમાણે ગુણ જાણી તે વિષેની સારી ભાવના ભાવ્યા કરવી. હે પુત્રી લલિતા ! તારે પણ આ વાત સ્મરણમાં રાખવી અને દરેક સિદ્ધના નામને હૃદયમાં યાદ કરી તેમના બધા ગુણો સંપાદન કરવાની ભાવના કર્યા કરવી.

હે ! પુત્રી લલિતા અને બીજી બહેનો ! સાધ્વીજી જ્ઞાનશ્રીએ આ પ્રમાણે નવ તત્વ વિષે સમજાવ્યું હતું અને તે પ્રસંગે સારાં સારાં દ્રષ્ટાંતો આપી દરેક શ્રાવિકાઓના હૃદયમાં ઘણાંજ આનંદ આપ્યો હતો. તે પછી દિવસ અસ્ત થવાનો વખત થવા આવ્યો હતો, એટલે ઉપદેશ વાર્તા સમાપ્ત કરી હતી અને અમે બધી શ્રાવિકાઓ એ તે સાધ્વીજીની પાસે પડિકમણું કરવાનો આરંભ કર્યો હતો.

ધર્મદાસ શેઠ કહે છે-હે સદ્ગુણી શ્રાવિકાઓ ! આ પ્રમાણે આનંદાએ પોતાની પુત્રી લલિતા અને બીજી શ્રાવિકાઓને ઉપદેશ વાર્તા કરતાં જણાવ્યું કે, હે પુત્રી લલિતા અને બીજી બહેનો ! આજે આપણે ઉપદેશ વાર્તા

દરવાનો સમય થઇ ગયો છે, તેથી હવે ઉપદેશ વાર્તા
ખંધ દરવામાં આવે છે. (બોલો આદીશ્વર ભગવાનની
જય.)

(પછી ચંચળ, પ્રેમ, પુતળી, જયા, પ્રેમદા અને પોતી
વિગેરે સા આનંદાને પગે લાગી પોત પોતાને ઘેર વાનો
કરતા જાય છે.)

ધર્મદાસ શેઠ કહે છે—હે આવિકાઓ ! પ્રેમદાની પુત્રી
પોતી કે જે પેદિલાં પળીજ માથે ચઢાવેતી અને તોફાની
હતી, તે આનંદાની ઉપદેશ વાર્તા સાંભળ્યા પછી પળીજ
સુધરી ગઇ હતી. પોતીના અરુણેને ભેધ તેના નામદીયાં
અને તેનો પતિ ઘણાંજ ખુશી થતાં હતાં. અને તેઓ જપા
પોતીની ઉપર ઘણાંજ પ્રેમ રાખતાં હતાં. દુઃખમાં ભેટીજ
દેવાનું કે, આનંદાના ઉપદેશથી પોતીનું જીવન સુધરી
ગયું. અને તેણી એક અરુણી આવિકા મળી પડી. હે માન્ય-
ઓ અને બહેનો ! હવે આવનો વખત થઇ ગયો છે. મારે
આપણી ધર્મ વાર્તા સમજત કરવામાં આવે છે. (મંડા
નરક નજર કરી) હેમ આવિકા ! અલે તમે કાંઈક પ્રજુની
ભક્તિનું ગીત ગાઓ, તો આ નથી બહેનોને આનંદ
આવશે.

મંડા—સ્વામિનાથ ! કોવી આપણી આજ્ઞા

પછી મંડા નીચે પ્રમાણે પ્રજુની સ્તુતિ ગાય છે, અને
અધાએ મોકલે છે.

મયને વિષે એકજ મોક્ષે ગયેલા તે ચાંદમા એક સિદ્ધ કહેવાય છે. અને જે એક સમયમાં ઘણાં જીવ મોક્ષે ગયેલા તે પંદરમાં અનેક સિદ્ધ કહેવાય છે. આ પંદરમાં સિદ્ધ સમજવાની અપેક્ષા ઘણી છે, કેમકે આ પંદર બેદ શી રીતે લાભે છે, તે હું તમને બીજે અવસરે સમજાવીશ.

પ્રિય જ્ઞેનો! આ પ્રમાણે પંદર પ્રકારના સિદ્ધો કહેવાય છે, તે બધા તમારે ચાદ રાખવા અને તેમનાં નામ પ્રમાણે ગુણુ જાણી તે વિષેની સારી ભાવના ભાળ્યા કરવી. હે પુત્રી લલિતા ! તારે પણ આ વાત સ્મરણમાં રાખવી અને દરેક સિદ્ધના નામને હૃદયમાં ચાદ કરી તેમના બધા ગુણો સંપાદન કરવાની ભાવના કર્યા કરવી.

હે ! પુત્રી લલિતા અને બીજી જ્ઞેનો ! સાધ્વીજી જ્ઞાનશ્રીએ આ પ્રમાણે નવ તત્વ વિષે સમજાવ્યું હતું અને તે પ્રસંગે સારાં સારાં દ્રષ્ટાંતો આપી દરેક શ્રાવિકાઓના હૃદયમાં ઘણાંજ આનંદ આપ્યો હતો. તે પછી દિવસ અસ્ત થવાનો વખત થવા આવ્યો હતો, એટલે ઉપદેશ વાર્તા સમાપ્ત કરી હતી અને અમે બધી શ્રાવિકાઓ એ તે સાધ્વીજીની પાસે પડિકમણું કરવાનો આરંભ કર્યો હતો.

ધર્મદાસ શેઠ કહે છે-હે સદ્ગુણી શ્રાવિકાઓ ! આ પ્રમાણે આનંદાએ પોતાની પુત્રી લલિતા અને બીજી શ્રાવિકાઓને ઉપદેશ વાર્તા કરતાં જણાવ્યું કે, હે પુત્રી લલિતા અને બીજી જ્ઞેનો ! આને આપણે ઉપદેશ વાર્તા

કરવાનો સમય થઇ ગયો છે, તેથી હવે ઉપદેશ વાર્તા બંધ કરવામાં આવે છે. (બોલો આદીશ્વર ભગવાનની જય.)

(પછી ચંચળ, પ્રેમ, પુતળી, જ્યા, પ્રેમદા અને પોતી વિગેરે સૌ આનંદાને પગે લાગી પોત પોતાને ચેર વાતો કરતા જાય છે.)

ધર્મદાસ શેઠ કહે છે—હે શ્રાવિકાઓ ! પ્રેમદાની પુત્રી પોતી કે જે પેહેલાં ઘણીજ માથે ચડાવેલી અને તોફાની હતી, તે આનંદાની ઉપદેશ વાર્તા સાંભળ્યા પછી ઘણીજ સુધરી ગઇ હતી. પોતીના સદ્ગુણોને જોઇ તેના સાસરીયાં અને તેનો પતિ ઘણાંજ ખુશી થતાં હતાં. અને તેઓ બધા પોતીની ઉપર ઘણાંજ પ્રેમ રાખતાં હતાં. દુઃકમાં એટલુંજ દહેવાનું કે, આનંદાના ઉપદેશથી પોતીનું જીવન સુધરી ગયું. અને તેણી એક સદ્ગુણી શ્રાવિકા ગઇ પડી. હે માતાઓ અને બહેનો ! હવે આજનો વખત થઇ ગયો છે માટે આપણી ધર્મ વાર્તા સમાપ્ત કરવામાં આવે છે. (ગંગા નરક નમ્મર કરી) કેમ શ્રાવિકા ! આજે તમે કાંઈક પ્રભુની ભક્તિનું ગીત ગાઓ, તો આ નધી બહેનોને આનંદ આવશે.

ગંગા—સ્વમિનાથા જેવી આપની આરાધના.

પછી ગંગા નીચે પ્રમાણે પ્રભુની સ્તુતિ ગાય છે, અને બધાઓ સાંભળે છે.

પ્રભુ સ્તુતિ

(“શ્યામ રંગ સમીપે ન જાવું, મારે
આજ થકી ” એ રાહ)

વીરજિન ચરણ શરણ જાવું, મારે નિત્ય સખી વીર
ચરણ શરણ જાવું (એ રાહ)

‘ધર્મ રંગ અંગમાં ઉમંગથી ધરીને,
વીરના ગુણોનું ગાન ગાવું. મારે નિત્ય સખી.

રલવ તરાવનાર લલ લાવથી જિનેશને,
કર્મને ‘વિહારનાર થાવું. મારે નિત્ય સખી.

ધર્મ વીરતાથી વીર ધર્મને વધાવવા,
વિર ‘આજ જની નિત્ય ‘ધાવું. મારે નિત્ય સખી.

કર્મને ‘કપાય નિત્ય કષ્ટ રૂપ માની,
વિર પ્રભુ તણું ધ્યાન ધ્યાવું. મારે નિત્ય સખી.

શ્રાવિકા સતી ચરિત્ર સાંભળી સુખેથી,
શ્રાવિકા ‘સુખોધ ધારી થાવું. મારે નિત્ય સખી.

ધ્યાન શ્રી દેવાધિદેવનું ધની ‘ધરામાં,
‘જ્ઞાન નીર માંડી નિત્ય નહાવું. મારે નિત્ય સખી.

૧ ધર્મનો આનંદ. ૨ સંસારના તરાવનારા. ૩ નાચ કરનાર
૪ વીર પ્રભુનું આગ્રહ. ૫ દોડવું. ૬ દોષ, માન, માયા, દોષ, મે
ચાર કપાવ. ૭ સારા પેલિને. ૮ પત્નારી, શ્રાવિકા થાવું. ૯ પૃથ્વીમ
૧૦ જ્ઞાન રૂપી જગમાં

પ્રેમનો પ્રભાવ પ્રભુ ભક્તિમાં ^{૧૦}પ્રસારી,
પુણ્યવંત પ્રાણીમાં ગણાવું. મારે નિત્ય સખી. ૭

^{૧૧}શમધરી ^{૧૨}સ્વધર્મ નિત્ય ^{૧૩}સમક્ષિતે સુધારી,
^{૧૪}શિવપુરી સમીપ ^{૧૫}સદ્ય જાવું. મારે નિત્ય સખી. ૮

ગંગાએ પ્રભુ સ્તુતિ ગાઈ બતાવી, તે સાંભળી ધર્મદાસ
એક અને બીજી આવિકાઓ ઘણીજ ખુશી થઈ. પછી મો-
તિચંદ આવકની નિધવા પુત્રી ચંદન બોલી. ધર્મ પિતાજી
આનંદાના મુખથી જે નવતત્ત્વની ઉપદેશ વાર્તા તમે કહી,
તે સાંભળી મને એક શંકા ઉત્પન્ન થઈ છે. તે જે તમારી
આજ્ઞા હોય તો કહો.

ધર્મદાસ એક—ચંદન બહેન! ખુશીથી કહે? તમને
શી શંકા થઈ છે.

ચંદન—ધર્મ પિતાજી! આનંદાએ નવ તત્ત્વનું સ્વરૂપ
કહી બતાવ્યું, તે બધી આવિકાઓને એક વખત કહેવાથી
શી રીતે યાદ રહ્યું હશે?

મણિ—ચંદન બહેન! એમાં શું તમે શંકા કરી?
એટલું શું ન યાદ રહે?

ચંદન—મણિ બહેન! મને તે મરાબર યાદ નથી
રહ્યું, તેથી હું આ વાત જણાવું છું.

૧૦ પાંચમી. ૧૧ સમગ્ર. ૧૨ ના મર્મને. ૧૩ સમક્ષિત
સુધારી. ૧૪ મેલ ૧૫ નવરીની અને. ૧૬ ઉપદેશ.

પછી ગંગા, મહિ, ચંદન વિગેરે બધી શ્રાવિકાઓ
પોત પોતાને ઘેર શ્રાવિકી જાય છે.

શ્રાવિકા ભૂષણ દ્વિતીય અલંકાર સમાપ્ત.

અનુષ્ટુપ્.

શ્રાવિકા ભૂષણં ધૃત્વા શ્રાવિકા શ્રાવિકા ભવેત્ ।
શ્રાવિકા શ્રાવિકાભાસા શ્રાવિકા ભૂષણં વિના ॥ ૧ ॥

